NASLOV

ZADARSKA ŽUPANIJA
ZAVOD ZA PROSTORNO UREĐENJE

Prostorni plan Zadarske županije

INTEGRALNI TEKST

NARUČITELJ IZRADE

Zadarska županija

IZRADA

Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije

NAZIV PLANA

Prostorni plan Zadarske županije

SADRŽAJ PROSTORNOG PLANA

Tekstualni dio

I. Obrazloženje
II. Odredbe za provođenje

Grafički dio

Kartografski prikazi
Grafički prilozi - kartogrami

Vrijeme izrade:
1995.-2001.

Zadar, travanj 2001.

Voditelj izrade Plana: Vjekoslav Pavlaković, dipl. ing. arh.

Ravnateljica Zavoda: Nives Kozulić, dipl. ing. arh.

ORGANIZACIJA IZRADE

odgovorni koordinator: Nives Kozulić, dipl. ing. arh.

koordinator, voditelj: Vjekoslav Pavlaković, dipl. ing. arh.

stručni tim:

dr. Damir Magaš	geografija
dr. Branko Pasarić	demografija i gospodarstvo
dr. Vladimir Skračić	društvene djelatnosti
dr. Emil Hilje	zaštita kulturne baštine
Željko Karamarko, dipl. ing. građ.	promet, vodoopskrba i odvodnja
Ivan Jakovljev, dipl. ing.el.	elektroenergetika
mr. Duško Jeričević	zaštita okoliša
Vladimir Mattioni, dipl. ing. arh.	urbane tiplogije
Branimir Rac, dipl. ing. arh.	odredbe
Stephen-Tony Brčić, dipl. ing.	GIS analitičar
Sebastijan Skračiić, dipl. ing. fiz.	administrator baze podataka

sektorska suradnja:

dr. Ognjen Čandalović	sociologija
dr. Antoaneta Požar-Domac	biologija mora
Dušan Čerina, dipl.ing.	geologija, hidrologija i seizmika
Nedjeljko Sjauš, dipl. ing. građ.	korištenje obalnog pojasa
Stjepan Vučemilović, dipl. ing.	pošta i telekomunikacije
Albert Štorić, dipl. ing.	telekomunikacije
Ante Rozga, dipl. ing. građ.	promet
Dejana Hordov, prof	analitička obrada/statistika
Dino Perović, dipl. ing. kem. tehn.	zaštita okoliša
dr Ante Medin	voćarstvo i maslinarstvo
dr. Danijel Lovrinov	stočarstvo
Zdravko Bušić, dipl.ing.agr.	povrćarstvo
Gojko Kasap, dipl.ing.	vinarstvo/promet poljopr. proizvoda
dr. Branko Pasarić	prerada poljoprivrednih proizvoda
Božidar Longin, dipl.ing.	šumarstvo
Gordana Dragun, dipl. ing.	povrćarstvo
mr. Zdravko Barać	stočarstvo
Ante Habuš, dipl.ing.	geodetska obrada

interna suradnja:

Marija Uglešić, dipl.ing.građ.
Nevena Rosan, dipl. ing. arh.
Tomislav Valerjev, dipl. ing. arh.
Željko Kolić, dipl. ing. arh.

digitalna obrada:

Geodata - Split
ACES - Zadar

suradničke tvrtke:

Državna geodetska uprava
HEP - Hrvatska elektroprivreda
HPT - Hrvatske pošte i telekomunikacije
Hrvatske šume
Hrvatske ceste
Hrvatske željeznice
Hrvatske vode
Vodovodi Sjeverne Dalmacije
Županijska turistička zajednica

SADRŽAJ:

I. OBRAZLOŽENJE 6

1. POLAZIŠTA 6

1.1. POLOŽAJ, ZNAČAJ I POSEBNOSTI ŽUPANIJSKOG PODRUČJA U ODNOSU NA PROSTOR I SUSTAVE DRŽAVE 7
1.1.1. Osnovni podaci o stanju u prostoru 19
1.1.2. Prostorno razvojne i resursne značajke 21
1.1.3. Obveze iz programa prostornog uređenja države i ocjena postojećih prostornih planova 59
1.1.4. Ocjena stanja, mogućnosti i ograničenja razvoja u odnosu na demografske i gospodarske podatke te prostorne pokazatelje 63

2. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA I UREĐENJA 82

2.1. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA REGIONALNOG, DRŽAVNOG I MEĐUNARODNOG ZNAČAJA 82
2.1.1. Razvoj gradova i naselja posebnih funkcija i značajnih infrastrukturnih sustava 82
2.1.2. Racionalno korištenje prirodnih izvora 83
2.1.3. Očuvanje ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova okoliša 83
2.2. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA ŽUPANIJSKOG ZNAČAJA 83
2.2.1. Demografski razvoj 84
2.2.2. Odabir prostorne i gospodarske strukture 84
2.2.3. Razvoj naselja, društvene, prometne i ostale infrastrukture 85
2.2.4. Zaštita krajobraznih vrijednosti 86
2.2.5. Zaštita prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina 87
2.3. CILJEVI PROSTORNOG UREĐENJA NASELJA NA PODRUČJU ŽUPANIJE 87
2.3.1. Racionalno korištenje i zaštita prostora 87
2.3.2. Unapređenje uređenja naselja i komunalne infrastrukture 88

3. PLAN PROSTORNOG UREĐENJA 89

3.1. PRIKAZ PROSTORNIH STRUKTURA ŽUPANIJE U ODNOSU NA STANJE I RAZVOJNA OPREDJELJENJA ŽUPANIJE I DRŽAVE 89
3.2. ORGANIZACIJA I OSNOVNA NAMJENA I KORIŠTENJE PROSTORA 93
3.2.1. Iskaz prostornih pokazatelja za namjenu površina 96
3.3. SUSTAV SREDIŠNJIH NASELJA I RAZVOJNIH SREDIŠTA 97
3.4. PRIKAZ GOSPODARSKIH I DRUŠTVENIH DJELATNOSTI OD ZNAČAJA ZA ŽUPANIJU I DRŽAVU 100
3.4.1. Gospodarske djelatnosti 100
3.4.2. Društvene djelatnosti 110
3.5. UVJETI KORIŠTENJA, UREĐENJA I ZAŠTITE PROSTORA 121
3.5.1. Kriteriji za određivanje građevinskih područja 121
3.5.2. Kriteriji za građevinska područja izvan gradova i naselja 121
3.5.3. Kriteriji za građenje na poljoprivrednom zemljištu 122
3.5.4. Kriteriji za građenje na šumskom zemljištu 123
3.5.5. Kriteriji za građenje na pomorskom dobru 123
3.5.6. Zaštićeni dijelovi prirode 124
3.5.7. Graditeljska povijesno-kulturna baština 125
3.5.8. Kriteriji za lociranje djelatnosti u prostoru 126
3.6. RAZVOJ INFRASTRUKTURNIH SUSTAVA 130
3.6.1. Prometni infrastrukturni sustav 130
3.6.2. Vodnogospodarski sustav 135
3.6.3. Energetski sustav 143
3.7. POSTUPANJE S OTPADOM 143
3.7.1. Postupanje s komunalnim otpadom 143
3.7.2. Postupanje s neopasnim tehnološkim otpadom 144
3.7.3. Postupanje s opasnim otpadom 145

3.8. SPRJEČAVANJE NEPOVOLJNIH UTJECAJA NA OKOLIŠ 145
3.8.1. Podaci o utjecaju pojedinih zahvata na okoliš Županije *145*
3.8.2. Tlo *145*
3.8.3. Podaci o drugim nepovoljnim utjecajima na okoliš Županije *146*
3.9. PLAN SKLANJANJA STANOVNIŠTVA 146
3.10. ZONE POSEBNE NAMJENE 147

II. ODREDBE ZA PROVOĐENJE PLANA 149

1. UVJETI RAZGRANIČENJA PROSTORA PREMA OBILJEŽJU, KORIŠTENJU I NAMJENI 149
2. UVJETI ODREĐIVANJA PROSTORA GRAĐEVINA OD VAŽNOSTI ZA DRŽAVU I ŽUPANIJU 150
2.1. Prometne građevine *152*
2.2. Energetske građevine *152*
2.3. Vodne građevine *153*
3. UVJETI SMJEŠTAJA GOSPODARSKIH SADRŽAJA U PROSTORU 154
4. UVJETI SMJEŠTAJA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI U PROSTORU 161
5. UVJETI ODREĐIVANJA GRAĐEVINSKIH PODRUČJA I KORIŠTENJA IZGRAĐENA I NEIZGRAĐENA DIJELA PODRUČJA 162
6. UVJETI (FUNKCIONALNI, PROSTORNI, EKOLOŠKI) UTVRĐIVANJA PROMETNIH I DRUGIH INFRASTRUKTURNIH SUSTAVA U PROSTORU 165
6.1. Prometni sustavi *165*
6.2. Energetski sustav *168*
6.3. Sustav vodnog gospodarstva *169*
7. MJERE OČUVANJA KRAJOBRAZNIH VRIJEDNOSTI 172
8. MJERE ZAŠTITE PRIRODNIH VRIJEDNOSTI I POSEBNOSTI I KULTURNO-POVIJESNIH CJELINA 173
9. POSTUPANJE S OTPADOM 175
10. MJERE SPREČAVANJA NEPOVOLJNA UTJECAJA NA OKOLIŠ 176
10.1. Zaštita tla *178*
10.2. Zaštita zraka *179*
10.3. Zaštita voda *180*
10.4. Zaštita mora *180*
10.5. Zaštita od buke *182*
10.6. Mjere posebne zaštite *183*
11. MJERE PROVEDBE 186
11.1. Obveza izrade dokumenata prostornog uređenja *186*
11.2. Područja primjene posebnih razvojnih i drugih mjera *186*
11.3. Područja i lokaliteti za istraživanje i praćenje pojava i procesa u prostoru *187*
DOKUMENTACIJE I IZVORI: 189

III. POPIS TABLIČNIH PRIKAZA (ODABRANI UZORCI) 190

IV. POPIS TABLICA (ŽUPANIJSKI POKAZATELJI) 191

V. POPIS KARTOGRAMA 192

VI. POPIS KARTOGRAFSKIH PRIKAZA 193

I. Obrazloženje

1. Polazišta

Prostorni plan Zadarske županije polazi od ustrojstva sustava prostornog uređenja i dokumenata prostornog uređenja utvrđenih Zakonom o prostornom uređenju (N.N., 30/94, 68/98 u daljem tekstu: Zakon).

Plan polazi od ustrojstva područja županije utvrđenog Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (N.N., 10/97) prema kojem Zadarska županija obuhvaća:

1. Gradove: Benkovac, Biograd na Moru, Nin, Obrovac, Pag i Zadar.

2. Općine: Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kukljica, Lišane Ostovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir i Zemunik Donji.

Plan polazi od ustroja lokalne samouprave i uprave prema kojem:

1. Općina u okviru samoupravnog djelokruga, ako propisima nije drugačije određeno:
   - osigurava uvjete za razvitak gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od važnosti za područje općine,
   - osigurava uvjete za uređenje prostora i urbanističko planiranje te zaštitu čovjekova okoliša,
   - vodi brigu o uređenju naselja, kvaliteti stanovanja, komunalnim objektima, obavljanju komunalnih i drugih uslužnih djelatnosti te lokalnoj infrastrukturi,
   - osigurava lokalne potrebe stanovnika u oblasti brige o djeci, obrazovanju i odgoju, javnom zdravlju (ambulante, domovi zdravlja i sl.), zdravstvenoj zaštiti životinja i zaštiti bilja, socijalnoj skrbi, kulturi, tjelesnoj kulturi i sportu (ako zakonom nije drugačije određeno),
   - upravlja općinskom imovinom,
   - osniva javne ustanove i druge pravne osobe, u skladu sa zakonom, radi ostvarivanja određenih gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih socijalnih interesa i potreba stanovništva,
   - uređuje druga pitanja u skladu sa zakonom,
   - a može i odlukom općinskog vijeća pojedine poslove iz samopravnog djelokruga općine prenijeti na županiju odnosno mjesnu samoupravu.

2. Grad u okviru svog samoupravnog djelokruga, pored poslova koji se odnose na općinu obavlja i sve druge poslove koji su u neposrednoj svezi s interesom gradske zajednice u smislu njezinog gospodarskog, kulturnog i socijalnog napretka, a nisu u nadležnosti drugih tijela, s tim da pojedine poslove može odlukom gradskog vijeća prenijeti na županiju, odnosno mjesnu samoupravu.

3. Županija u okviru samoupravnog djelokruga:
   - usklađuje interese i poduzima aktivnosti radi ravnomjernog gospodarskog i društvenog razvitka općina i gradova u sastavu županije i županije kao cjeline,
   - usklađuje stajališta općina i gradova o pitanjima o kojima odlučuju tijela državne vlasti u Republici Hrvatskoj, odnosno usklađuje uređivanje pitanja od zajedničkog ineresa o kojima odlučuju tijela općina i gradova u sastavu županije,
   - određuje uvjete uređenja i zaštite prostora županije ako zakonom nije drugačije određeno,
   - usklađuje razvitak i mrežu odgojnih, prosvjetnih, kulturnih, zdravstvenih, socijalnih, komunalnih i drugih institucija i objekata, te infrastrukture od važnosti za područje županije kao cjeline,
   - obavlja poslove koje su općine i grad prenijele iz svog samoupravnog djelokruga na županiju,
   - osniva javne ustanove i druge pravne osobe, u skladu sa zakonom, radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva općina, gradova i županije kao cjeline,

- uređuje i druga pitanja od zajedničkog interesa za općine, gradove i županiju kao cjelinu, u skladu sa zakonom.

Plan polazi od slijedećih ustavnih opredjeljenja prema kojima:

- se jamči pravo vlasništva s tim da ono obvezuje, a da su nositelji vlasničkoga prava i njihovi korisnici dužni pridonositi općem dobru, te da je zakonom moguće u interesu Republike ograničiti ili oduzeti vlasništvo, uz naknadu tržišne vrijednosti,
- su poduzetnička i tržišna sloboda temelj gospodarskog ustroja Republike, a mogu se iznimno ograničiti zakonom radi zaštite interesa i sigurnosti Republike, prirode, ljudskog okoliša i zdravlja ljudi.
- more, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobito kulturnog, povijesnog, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Državu imaju njezinu osobitu zaštitu, a zakonom se određuje način na koji dobra od interesa za Državu mogu upotrebljavati i iskorištavati ovlaštenici prava na njima i vlasnici, te naknada za ograničenja kojima su podvrgnuti,
- svatko ima pravo na rad i slobodu rada,
- svatko ima pravo na zdrav život.

Plan vodi računa o aktualnim društvenim i gospodarskim kretanjima, a donosi se u tijeku procesa obnove, privatizacije i denacionalizacije.

1.1. Položaj, značaj i posebnosti županijskog područja u odnosu na prostor i sustave države

Zadarska županija je vrlo složena prostorna struktura s izrazitim posebnostima i raznolikostima, obuhvaća površinu od 3.643,33 km^2, koju naseljava 214.614 stanovnika.

Zadarska županija po svom zemljopisnom položaju zauzima značajno mjesto u državi. Graniči s Ličko-senjskom i Šibensko-kninskom županijom, te Bosansko-hercegovačkom federacijom u dužini od 24 km, a međunarodna granica na moru iznosi 83,43 km. Tu činjenicu treba također precizno valorizirati i koristiti kao poticajno-razvojni resurs.

Zadarska županija kao dio šire regije, tj. jadranske Hrvatske ima specifičan status u povezivanju sjevera i juga ove regije. Isto tako zauzima središnje mjesto u povezivanju sjeverne i južne Hrvatske, kako u cestovnom tako i u željezničkom prometu. Kroz ovu Županiju prolazi trasa Jadranske autoceste, autoceste Split-Zagreb, kao i svi željeznički pravci.

Glede pomorskih pravaca treba istaknuti dužjadranski obalni pravac, te posebno, međunarodni trajektni pravac Zadar-Ancona, kao jedan od važnih smjerova i najkraće veze srednje Europe preko Zagreba i Zadra prema Italiji. Ovu vezu posebice afirmira jak prometni pravac Zadar-Maslenički most-tunel Sv. Rok-Zagreb.

U Prostornom planu Županije posebnu pažnju treba usmjeriti povezivanju otoka s kopnom te otoka međusobno, jer se jedino tako može ostvariti potpuni prostorni integritet čitave Županije i njihove efikasne gospodarske obnove. Ovdje je potrebno upozoriti na, često zaboravljanu, činjenicu da su otoci zadarskog arhipelaga u mnogočemu specifični. Naime, oni ne spadaju ni u velike niti u male otoke, pa ih treba tako i valorizirati.

Na temelju istraživanja koja su provedena za potrebe donošenja Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, područje Ravnih kotara i Like spada u zonu rezerve podzemnih voda prve kategorije, kao jedno od najvećih te vrste u državi. To je vrlo važan gospodarski resurs od državnoga interesa kojemu je potrebno iskazati najveću moguću pažnju. Kako se radi o prostoru koji zahvaća Ličko-senjsku županiju, a djelomice i Šibensko-kninsku županiju, trebat će u suradnji triju županija ostvariti jedinstvene kriterije u zaštiti ovih voda.

S posebnom brigom treba analizirati područje elektro-energetskog sustava Republike Hrvatske gdje su, prema Strategiji, na području ove Županije dugoročno (do 2010.) evidentirane četiri moguće lokacije za izgradnju jedne termoelektrane.

Posebno se ističe nužnost očuvanja prirode kao temeljnog razvojnog resursa, pa s tim u svezi treba proširiti inicijativu za proglašenjem Velebita nacionalnim parkom, te ostvariti zaštitu nekih drugih prostornih cjelina i lokaliteta.

Geografski položaj, veličina i obuhvat

Zadarska županija površinom je jedna od većih (3.643,33 km^2 ili 6,4% površine države) te je jedna od najraznolikijih županija u Republici Hrvatskoj. Geografski je položena tako da zahvaća visoko gorsko zaobalje i primorje povezujući važne dijelove Hrvatskog primorja i Središnje Hrvatske. Županiji pripada i oko 3.632,9 km^2 morske površine Jadrana (12% hrvatskog mora) koji od najstarijih vremena ima važno prometno i gospodarsko značenje u razvoju ovog prostora. Najveći grad i najznačajnije središte je Zadar, jedan od najstarijih i treći po veličini grad na obalama hrvatskoga Jadrana.

Geografski se posebno ističu niski Ravni kotari s fasadno položenom obalom zadarsko-biogradskog primorja tj. zadarskom urbanom regijom. Ispred obale položeni su brojni otoci zadarsko-biogradskog arhipelaga, od Kvarnerića do Murterskog mora. Između planina Velebita i Plješevice te niskih Kotara, položena su pobrđa i krške zaravni Bukovice i Like. Velebit dijeli i spaja primorski dio s gorskim i brdskim predjelima istočnog dijela ličko-krbavskog prostora s gornjim Pounjem. Plješivica i rijeka Una graničnici su ovog prostora sa susjednom Bosnom i Hercegovinom.

Zadarska županija najvećim se dijelom prostire u Južnoj Hrvatskoj ili Dalmaciji, a manjim dijelom u Gorskoj Hrvatskoj obuhvaćajući istočni dio ličko krbavskog prostora s Pounjem. Zauzima središnji dio primorja zemlje i danas prometno važan dio ličkog prostora (Gračac). Položaj na Jadranu vrlo je važan jer omogućuje laku povezanost s gotovo cijelim svijetom. Važnim je prometnicama Županija povezana s glavnim gradom Zagrebom, te Splitom, Rijekom i drugim važnim gradovima Hrvatske.

U Zadarskoj županiji novim upravno-teritorijalnim uređenjem Republike Hrvatske od 1997. godine, ustrojeno je 26 općina i 6 gradova, ukupno 32 jedinice lokalne samouprave. Grad Zadar, središte Županije i peti grad po veličini u Hrvatskoj, najvažniji je centar, a gradovi Biograd na Moru, Benkovac, Pag, Nin i Obrovac također imaju važno značenje. Manja naselja gradskog tipa su još Preko i Novigrad. Osim za matičnu Županiju, Zadar ima veliko značenje i za dijelove susjednih županija, tj. Ličko-senjske, Šibensko-kninske i Primorsko-goranske.

Osnovni pokazatelji općina i gradova Zadarske županije prikazani su u tablici 1.

Tablica 1: OSNOVNI POKAZATELJI OPĆINA I GRADOVA ZADARSKE ŽUPANIJE

Općina/GRAD	Kopnena površina km^2	Broj stanovnika	Gustoća st/km^2	Broj naselja
1. BENKOVAC	513,84	26.255	51	40
2. Bibinje	12,89	3.777	289	1
3. BIOGRAD N/M	37,02	5.315	144	1
4. Galovac	9,44	1.426	153	1
5. Gračac	955,45	11.167	12	38
6. Jasenice	121,30	1.800	15	3
7. Kali	9,40	2.245	241	1
8. Kukljica	6,78	868	124	1
9. Lišane Ostrovičke	49,92	1.636	33	3
10.NIN	87,20	6.055	69	5
11. Novigrad	51,18	2.920	57	3
12. OBROVAC	352,73	9.069	26	12
13. PAG	162,11	4.116	25	14
14. Pakoštane	80,59	4.398	53	4
15. Pašman	48,73	2.597	54	7
16. Polača	29,91	2.825	92	4
17. Poličnik	81,59	5.834	71	8
18. Posedarje	77,60	4.264	55	5
19. Povljana	38,57	678	18	1
20. Preko	54,98	4.613	83	8
21. Privlaka	11,39	2.988	268	1
22. Ražanac	69,61	3.805	55	6
23. Sali	127,47	2.932	24	11
24. Stankovci	68,21	2.998	38	7
25. Starigrad	171,47	2.097	12	3
26. Sukošan	56,55	4.363	78	3
27. Sv. Filip i Jakov	48,12	4.599	97	6
28. Škabrnja	22,55	2.350	102	2
29. Tkon	14,30	752	51	1
30. Vir	21,97	860	38	1
31. ZADAR	191,71	80.355	414	15
32. Zemunik Donji	54,94	4.657	85	3
Županija ukupno	**3.643,33**	**214.614**	**59**	**219**

Geomorfološka obilježja

Prostor Zadarske županije karakterizira kontrast različitih geomorfoloških cjelina: niskih ravnokotarskih udolina i ličkih polja s brežuljkastim, brdovitim, gorskim i planinskim krajevima Bukovice, Velebita i Plješivice. Obala je vrlo razvedena, a pred njom nižu se brojni manji i veći otoci. Rijeke Zrmanja s Krupom, V. i M. Paklenica, Kozjača i Tribanjska draga usjekle su u krškom terenu uske i slikovite doline tipa sutjeski ili kanjona. U niskom kotarskom dijelu geomorfološki je istaknuta kriptodepresija Vranskog jezera.

Geološka građa ovog područja obilježena je mezozojskim stijenama u ličkom, te mlađim naslagama mezozoika i kenozoika u primorskom dijelu Županije. Stare paleozojske stijene perma i karbona izbijaju na površinu u višim zonama Velebita. Prevladavaju karbonatne stijene jure, krede i tercijara, naročito vapnenci. U gorskim dijelovima najviše je naslaga trijasa, jure i krede. Niži dijelovi udolina ispunjeni su mlađim taložinama eocena (fliš), pleistocena i holocena. Tektonski, prostor je raspucan brojnim rasjedima, među kojima se ističu velebitski, dugootočki i dr. Geološka prošlost ostavila je brojne atraktivne oblike rasjeda, sinklinalnih i antiklinalnih formi, okaminskih ostataka, speleoloških objekata itd.

Glacioeustatičkim gibanjima u postpleistocenu, morska razina je izdignuta oko 100 m, a cijeli primorsko-otočni sklop je dobio današnji izgled.

Primorsko-otočni prostor je glede reljefne strukture jedna od najjasnije prostorno izdvojenijih cjelina hrvatskog jadranskog područja. Izražen paralelizam formiranih reljefnih cjelina u dinarskom pravcu znakovito je obilježje ovog prostora koje ponajviše dolazi do izražaja u horizontalnoj razvedenosti zbog koje je ušao u sve svjetske oceanografske i obalno-geografske radove pod pojmom dalmatinski tip obale. U pravilnoj izmjeni dinarskih petrografski otpornijih bila i dolomitnih odnosno flišnih udolina, postoje značajne grupacije tipova, te alternacije koje opravdavaju osnovnu diferencijaciju tog prostora na: zadarsku urbanu regiju (Vir-Pakoštane), zadarsko otočje s Pagom, ravnokotarsko primorje i južni dio Velebita

Već su prvi geološki snimci terena koje je obavio R. Schubert krajem XIX. stoljeća pokazali da se radi o razmjerno složenoj geomorfologiji. Nizovi reljefno otpornijih uzvišenja, znatnim dijelom imaju antiklinalnu strukturu, ali to nije pravilo. Pojava antiklinalnih udolina, odnosno sinklinalnih uzvišenja, naročito u zoni Ravnih kotara, ističe veliko značenje mlađe morfološke evolucije tog prostora u neogenu. Jedna od najznačajnijih značajki na osnovi koje se diferencira prostor Ravnih kotara od zadarskog arhipelaga, određena je razlikama relativnih visinskih odnosa izduženih udolina i bila, koje su u prostoru Ravnih kotara vrlo malene, u prosjeku jedva prelaze 100-150 m, dok su u zoni arhipelaga vrlo izrazite i kolebaju oko 200-300 m. Osim što je arhipelag sastavljen od viših prostranijih i kompaktnijih bila na kojima prevladavaju padine većeg nagiba, na njemu nema flišnih zona budući da su glavne flišne zone u stvari potopljene morskim kanalima.

Ravni kotari

Primorski prostor Zadarske županije uglavnom se podudara s pojmom Ravnih kotara koji ističe njihovo izraženo ravničarsko obilježje, na čijoj se obalnoj fasadi posebno diferencira zadarska urbana regija. Jasno su ograničeni prema moru, prema kamenjarskoj unutrašnjosti i prema prijelaznom dijelu šibenskog prostora južnim rubom Vranskog jezera.

Geomorfološki Ravni kotari čine izmjenu uglavnom karbonatnih bila i flišnih, često mlađim naslagama prekrivenih udolina. Bila rijetko prelaze 200 m visine što cijelom kraju daje ravničarsko i brežuljkasto obilježje. Kako su na otocima bila u pravilu istaknutija (i preko 300 m), a udoline su potopljene morem, u odnosu na sjevernodalmatinske otoke Ravni kotari čine kontrastni prostor. Bila su uglavnom vapnenačka, kredne ili tercijarne starosti, a udoline često laporne i pješčenjačke, eocenske starosti. Međutim zbog poremećenosti sjevernodalmatinskih bora ima i slučajeva da su flišne zone izdignute, a karbonatne spuštene.

Zbog procesa mlađe evolucije reljefa u pleistocenu i postpleistocenu, često su flišne zone proširene ili prekrivene značajnim zonama aluvijalnih ravni. Ova izmjena sinklinala i antiklinala glavna je morfostrukturna značajka ovog područja i bitno se odražava na njegovo gospodarstvo i mogućnosti razvoja. Osim toga, na dijelovima prostora Ravnih kotara došlo je do taloženja lesnih naslaga koje su još više ublažile male relativne razlike u reljefu i doprinijele uravnjavanju. (Zemunik, Smilčić, Kašić). Tekstura lesnih čestica ukazuje na njihovo ishodišno područje negdje u zoni tada hladnog Južnog Velebita.

Ovakva geološko-geomorfološka građa u Ravnim kotarima rezultira znatnim udjelom obradivih površina pa je to veličinom agrarnih površina najistaknutiji kraj Hrvatskog primorja.

Na Hrvatskom primorju malo je tako prostranih uravnjenih i plodnih krajeva kao što su Ravni kotari. Plodne flišne udoline s poljima i isušenim blatima smjenjuju se s krškim bilima oblikujući pitomi brežuljkasti krajobraz.

Sjeverni dio Kotara, prema Novigradskom zaljevu i Velebitskom kanalu, krševitiji je i hipsografski istaknutiji te gubi obilježja pravog ravnokotarskog prostora (Slivničko bilo, Debelo brdo) čineći prijelaz prema podvelebitskoj odnosno bukovačkoj zoni.

Velebit

Primorski dio Zadarske županije povezuje, ali i dijeli, od unutarnjeg ličkog dijela, planina Velebit. Analogno primorskoj velebitskoj padini Sjevernog hrvatskog primorja, dio velebitskog Podgorja vezan za ravnokotarsku zonu, nastavljajući se na bukovički prostor, čini istaknutu geomorfološku cjelinu. Dominantni kanjonski prodori u karbonatnim naslagama Velike i Male Paklenice s minijaturnim deltastim šljunčanim naplavinama na obali, kvartarne starosti, intermontane zaravni i doline, pojave vrulja u podmorju itd. određuju specifična i izrazito složena geomorfološka obilježja i značenje ovog prostora u jedinstvenom srazu Masleničkog ždrila, Novigradskog mora i ušća Zrmanje.

Planinska, uglavnom vapnenačka zona s najistaknutijim vrhovima koji prelaze 1700 m nadmorske visine - Vaganskim vrhom (1757 m) i Svetim brdom (1751 m), te sklopom Tulovih greda dominira u reljefu Županije. Duboko usječene doline, spilje, jame i pećine posljedica su kako dinamike terena tako i korozivnih i denudacijskih procesa koji se manifestiraju složenom površinskom i podzemnom hidrogeomorfologijom terena. Geološki, Velebit je građen od karbonatnih stijena mezozoika (trijas, jura, kreda) i kenozoika (tercijar), a tek mjestimično u središnjim dijelovima na površinu izbijaju dolomitno-vapnenačke stijene paleozoika (perm karbon).

Zadarsko-biogradsko primorje

Geomorfološka obilježja ove zone, koja zapravo predstavlja fasadu Ravnih kotara prema Zadarskom i Pašmanskom kanalu te Virskom moru, određena su niskim obalnim rubom, minijaturnim dolinama sitnih vodotoka (Ričina, Sukošanski potok i sl.) i suhih draga, donjom dolinom Miljašić jaruge, Vranskim naplavnim bazenom, melioriranim Bokanjačkim blatom, flišnim zonama (Vir, Rušinova straža, Petrčane - Diklo, Pelegrinovo polje, Bibinjsko i Sukošansko polje i dr.) te karbonatnim korozivnim uravnjenjima i bilima. Uglavnom krška bila rijetko prelaze 100 m. Građena su pretežno od vapnenaca krede i paleogena. Fliš sinklinalnih zona čine lapori, pješćenjaci i konglomerati eocena. Uz vodotoke ima akumuliranog naplavnog materijala (aluvija) ponajviše uz Miljašić Jarugu, a u Bokanjačkom blatu su nataložene barske kvartarne naslage. Peloidne pojave (Nin) karakteriziraju ušće Miljašić Jaruge. Poluotok Privlaka kao i manje zone Vira prekriveni su debljim naslagama kvartarnih pijesaka.

Pored važnosti općeg geografskog položaja Zadra u sistemu kanalskih plovnih pravaca, vrlo veliku važnost za njegov razvoj ima specifičan poluotočni topografski smještaj. Isti je u odnosu na tradicionalnu tehnologiju pomorskog prijevoza, kao i na razloge sigurnosti bio izuzetno povoljan, odnosno najpovoljniji u odnosu na sva gradska središta hrvatskog jadranskog područja. Poluotočni grad, s površinom od oko 25 ha zaštićene gradskim bedemima najveće je srednjovjekovno gradsko naselje istočnog Jadrana.

Otoci

Otok Pag, zajedno s pripadajućim Maunom, obilježava izrazita dinarska morfostruktura koja odgovara morfostrukturi Ravnih kotara s kojima je činio jedinstveni kopneni sustav do prije 5-6 tisuća godina. Paralelizam reljefnih struktura karakterističan za Ravne kotare, na Pagu je još očitiji. Pravilni nizovi vapnenačkih bila i zaravni presječeni su flišnim udolinama s laporma i pješčenjacima. Flišne udoline, dijelom su potopljene (Paški zaljev, u. Dinjiška, u. Vlašići i dr.), a cijela morfostruktura nastavak je ravnokotarske.

Ostali otoci zadarskog arhipelaga sasvim geomorfološki odudaraju od Ravnih kotara i Paga ili srednjedalmatinskih otoka. Usitnjeniji su, a njihove plodne flišne zone su uglavnom potopljene morem nakon postpleistocenog izdizanja morske razine. Stoga je važna značajka ovog usitnjenog otočja izduženost otoka i

nizova, usporednost nizova otoka i morskih "kanala" s obalom (tzv. dalmatinski tip obale) i razmjerno istaknuta hipsografija. Dijeli se na sjevernu usitnjenu skupinu, ugljansko-pašmanski niz, i dugootočku skupinu.

Sjeverna usitnjena skupina obuhvaća Silbu, Olib, Premudu, Ist, Škardu, Molat i Tun s pripadajućim otočićima. Ugljansko-pašmanskoj skupini pripadaju najnaseljeniji Ugljan sa Sestrunjom, Rivnjom i Ošljakom i Pašman s Babcem i Vrgadom te manji pripadajući otočići. Dugootočka skupina obuhvaća Dugi otok (3000), Ravu, Iž, Zverinac, Lavdaru, Katinu i druge pripadajuće otočiće. Na nju se nadovezuje geomorfološki jedinstvena zona Kornata koja najvećim dijelom pripada susjednoj Šibensko-kninskoj županiji.

Geomorfologija otoka Zadarske županije ukazuje na znatne razlike u odnosu na susjedno kopno. Visinske kote ovdje prelaze i 300 m (Vela Straža 337 m), a često su iznad 200 m. Prevladavaju karbonatne stijene, a fliš i druge mekše taložine su izuzeci, tj. potopljeni su morem. Za život i razvoj oduvijek su bile značajne dolomitne agrarno vrednovane zone, uglavnom pogodno okrenute prema kopnu, dok su najistaknutije vapnenačke zone služile kao sitnostočarski kamenjarski pašnjaci.

Bukovica

Zaobalje Zadarske županije je prostor tipičnog krškog pobrđa tj. sredogorja i krških zaravni Bukovice koji sežu do JI Velebitskog grebena i do prostora sjevernodalmatinske zaravni (tzv. Kistanjska zaravan). U geografskoj literaturi se ovaj dio nazivlje najčešće Zagorom međutim, kako ovdje nema izraženog gorskog ili planinskog lanca uz samu obalu, već se uz nju prostiru Ravni kotari, teško se može prihvatiti izraz Zagora za bukovačke zone pobrđa i zaravni. Stoga je za razliku od srednjedalmatinskog prostora, gdje se planine pružaju odmah uz obalu, i gdje je naziv Zagora opravdan, ovdje umjesnije upotrebljavati termin zaobalje.

Pravi krški zaobalni prostor Županije obuhvaća bukovičko pobrđe s dijelom južne velebitske padine, između kojih se nalazi prostrana reljefna udolina na čijem je dnu oblikovana klasična složena (kompozitna) struktura mladog dolinskog zrmanjskog prostora. Ta izmodelirana kompozitna struktura zrmanjske doline rezultat je izmjene manjih uravnjenih zona jezerskih pliocenskih naslaga u kojima su oblikovana tipična dolinska proširenja koja su međusobno rastavljena plitkim, ali vrlo izrazito usječenim, vizualno osobito privlačnim sutjeskama - kanjonima. U stjenovitu kršu mala riječna proširenja Žegarskog, Bogatničkog, Bilišanskog i Krupskog polja, uz rijeku Zrmanju i pritoku Krupu, oblikuju kontrastna krajobrazna obilježja. Tu se, kao i među bukovičkim brdima, nalazi više malih plodnih poljica i dolaca.

Glavninu ovog prostora u zaleđu Zadra zauzima krško pobrđe Bukovice građeno od vapnenačkih breča, konglomerata i flišolikih pojava u okviru liburnijskih odnosno promina naslaga, eocensko-oligocenske starosti. Sam orografski pojam ograničuje se na samo pobrđe (Orljak s grebenom Jurišinke 674 m, i Zmištak). Poradi slične građe terena, kao i jedinstvenog načina društveno-gospodarskog korištenja od najdalje prošlosti, opravdano je suvremeno proširenje geografskog pojma Bukovice. On obuhvaća ne samo pobrđe, nego cjelinu zaobalnog prostora šireći se prema istoku na nešto nižu kistanjsku zonu jednolike krške sjevernodalmatinske zaravni, a neki autori taj pojam šire i na cijelu južnu velebitsku padinu i dio kninskog kraja. Radi se o siromašnom krškom i bezvodnom kraju gdje suvremena ratarska proizvodnja nije uzela maha tj. oslanja se na oskudne površine akumuliranih mekših taložina u docima i ponikvama.

Zalihe boksita i ugljena koje prate liburnijske naslage su uglavnom iskorištene, a kraj je na više mjesta unakažen velikim jamama i brdima iskopane jalovine čime je stvorena jedinstvena i neugodna suvremena antropogena morfologija u oštrom kontrastu s prirodnim oblicima.

Ličko-krbavski prostor Gračaca i Gornje Pounje

Zadarskoj županiji pripada istočni dio ličko-krbavsko-pounskog prostora koji obuhvaća polja i kotline okružene padinama Velebita s južne strane, Ličkim sredogorjem sa zapadne i Plješevicom s istočne strane. Sjeveroistočna granica prema Bosni i Hercegovini slijedi uglavnom dolinu rijeke Une. Taj dio obilježava bogatstvo podzemne hidrogeomorfologije u porječjima rijeka ponornica. Od krških polja u ovoj Županiji važnija su i poznatija, Gračačko polje, V. i M. Popina i dr.

Geološki radi se o paleozojskim (karbon, perm) i mezozojskim kompleksima (trijas, jura, kreda) karbonatnih stijena s manjim nalazištima barita. Niže zone ispunjene su debljim ili plićim naplavinama ili taložinama

kvartarne starosti (Gračačko polje, V. i M. Popina i dr.). Bogata hidrogeomorfologija istaknuta je kroz pojave speleoloških objekata (Cerovačke ili Turkaljeve pećine).

Značajke klime i podneblja

Vremenske prilike u Zadarskoj županiji značajno se razlikuju u pojedinim njenim dijelovima. U Primorju su ljeta uglavnom topla i suha, a zime blage i kišovite što obilježava pravu sredozemnu (mediteransku) klimu. Zime su oštrije u Bukovici, Ravnim kotarima i Zagori nego na obali i otocima, što karakterizira polusredozemnu (submediteransku) klimatsku zonu s nešto većim dnevnim i godišnjim kolebanjima temperatura. Prosječna godišnja temperatura je između 12°C i 15°C.

Najoštrije su zime na planinama i u Lici, gdje je česta pojava snijega. To su prostori kontinentalne i planinske klime koju obilježavaju ugodna ljeta s toplim danima i svježim noćima te hladne i snježne zime. Temperaturne amplitude, godišnje i dnevne su još izrazitije. Prosječne godišnje temperature su između 3°C na visokim planinama i 9°C u nižim predjelima

Zadarski kraj dobro je osunčan i prima znatne količine sunčeve energije, prosječno godišnje 320-350 cal cm^{-2}/dan^{-1}. Ove vrijednosti su prikazane na tabličnom prikazu 1.

Tablični prikaz 1: Klima i podneblje - osunčanje

	I.	II.	III.	IV	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII	god
Sjev. Jadran	110	200	270	370	420	530	550	480	350	220	130	100	310
Zadarsko otočje	140	220	275	400	450	550	590	510	375	225	145	100	332
Pag	143	226	322	440	501	585	604	530	408	253	158	116	357
Zadar	131	207	296	399	450	547	588	513	385	238	145	105	334

Trajanje sunčeva sjaja (insolacije) izraženo kroz prosječan broj sunčanih sati godišnje, također se može samo pretpostavljati na osnovi nekih pokazatelja za postaje gdje se ona mjeri[26] (Zadar 2475 h/god, Šibenik 2611 h/god, Pag 2268 (razd. 1961.-1985., za Zadar 1965.-1985.) te bi se, logično je pretpostaviti, kretao oko 2450 h/god. Srednji mjesečni (A) i dnevni (B) broj sati insolacije u Zadru kreće se kako slijedi:

Tablični prikaz 2: Klima i podneblje - insolacija

mjesec postaja	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII	god.
Zadar A	109,4	127,9	175,9	204,1	265,5	291,3	343,4	310,8	242,2	190,2	125,6	105,1	2491,3
(1961-90) B	3,5	4,5	5,7	6,8	8,6	9,7	11,1	10,0	8,1	6,2	4,2	3,4	6,8

Lako je uočljiva opća značajka našeg Primorja da je u ljetnoj polovici godine (travanj-rujan) broj sunčanih sati više nego dvostruko veći od onog u zimskoj (listopad- ožujak).

U neposrednoj ovisnosti o zračenju su prvenstveno t e m p e r a t u r e zraka. Premda vremenski neusklađeni, sljedeći podaci sasvim približno ukazuju na temperaturne odnose u prostoru Županije, a prikazani su u tabličnom prikazu 3.

Tablični prikaz 3: Klima i podneblje - prosječne temperature

mjesec postaja	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	god.	ampl
Gračac	0,2	0,1	4,1	9,1	13,5	17,3	18,6	19,6	16,8	10,3	5,6	2,9	9,8	19,5
Zadar	6,7	7,2	9,4	13,5	18,1	21,9	24,5	24,1	23,3	16,1	11,5	8,0	15,2	17,8
Pag	7,0	7,5	9,9	13,6	18,2	22,1	24,7	24,1	20,0	15,8	11,7	8,7	15,3	17,7
Bonaster	7,0	6,9	9,3	12,5	17,0	20,7	23,0	22,9	20,5	15,9	11,8	8,9	14,8	16,1
Smilčić	4,7	5,4	8,4	11,6	16,4	20,1	22,7	22,0	18,7	13,9	8,7	5,8	13,2	18,0
Benkovac	5,1	6,1	8,7	12,2	17,0	20,7	23,3	22,8	19,1	14,6	9,9	6,3	13,8	18,2
Vir	7,1	7,1	9,9	13,1	17,9	21,7	24,5	24,1	20,7	15,9	12,1	8,6	15,3	17,4

(Zadar, 1850.-1987., 138 god.; Pag, 1951.-1985., 35 god.; Bonaster, 1892.-1938., 46 god.; Smilčić, 1972.-1986., 15 god.; Benkovac, 1963.-1985., 33 god.; Vir, 1977.-1988., procj. metodom Jenkinson)

Naime, iz navedenih podataka bez obzira na nemogućnost neposredne usporedbe vremenskih slijedova, očita je međusobna korelacija glede odražavanja kompleksnih temperaturnih odnosa obalnog ruba, otoka i Ravnih kotara i ličko-pounskog dijela. Vidljivo je da temperature Zadra, Vira i Paga odražavaju vrlo slične temperaturne odnose priobalnog ruba. Veći utjecaj uravnjenog kopna ukazuje, prema podacima za postaje Smilčić i Benkovac, gdje su siječanjske temperature osjetno niže (za 2,0 - 2,5 ^{o}C), a i drugi mjesečni prosjeci su u pravilu niži (1,0 - 2,0 ^{o}C), budući da su noćne svježine kao i vjetrovitost izraženiji nego na obalnom rubu. Posebno su istaknute razlike prema kontinentalnom zavelebitskom prostoru gdje su temperaturni prosjeci u pravilu niži za 4-6°C, s najnižim temperaturama u siječnju i veljači (Gračac 0,2 i 0,1^{o}C), a najvišim u kolovozu (19,6^{o}C).

Upravo ove razlike uvjetuju i prijelaz eumediteranske vegetacije u submediteransku upravo u zaobalju Zadra, Biograda na Moru, Nina, gdje obalne šume i makije hrasta crnike prelaze u šume i šikare hrasta medunca i bijelog graba s nizom miješanih i pratećih degradiranih i prijelaznih oblika. Tome u prilog govore i višegodišnje ekstremne temperature koje se kreću od oko -11,0^{o}C do +37,0^{o}C, ali su takove krajnosti vrlo rijetke. Ekstremne mjesečne temperature u višegodišnjem nizu osmatranja za postaju Zadar prikazuje tablični prikaz 4.

Tablični prikaz 4: Klima i podneblje - ekstremne temperature

mjesec		I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII	datum
postaja	^{0}C													
Zadar(1946	max	16,6	17,4	22,0	27,2	31,4	34,5	35,7	36,4	35,0	30,0	22,6	18,6	18.08. 1946
-85 i ranije uk. 63 g.)	min	-11,0	-8,6	-6,8	-0,4	3,4	8,2	13,0	11,0	7,8	0,0	2,6	6,0	06.01. 1947

Temperaturni ekstremi pojačavaju se udaljavanjem od obale, prvenstveno zbog slabljenja blagotvornog utjecaja mora i jačanjem kontinentalnih obilježja (npr. Smilčić -17,7^{o}C i 38,7^{o}C i Gračac -34,2^{o}C i 35,5^{o}C), premda kontinentalni uvjeti ublažavaju ljetni maksimum u Ličko-pounskom dijelu Županije. U odnosu na druge obalne postaje šira zadarska obalna zona ima nešto blaže izražene ekstreme (npr. Šibenik: -14,0^{o}C i 38,2^{o}C, Senj: -18,3^{o}C i 39,0^{o}C) što je posljedica udaljenosti od planinskog masiva vezano za negativne utjecaje bure zimi, te povećanog prozračivanja (etezijska strujanja) ljeti, tj. ukupne maritimnosti koja je važno obilježje ovog prostora.

Tlak zraka također je značajan pokazatelj klime nekog područja. U prostoru Zadarske županije prosječne vrijednosti tlaka zraka u siječnju kreću se između 1015,5 hP i 1016,0 hP, a u srpnju između 1013,5 hP i 1014,0 hP. Kao i ostale dijelove Primorja, budući da se radi o utjecaju istih akcionih središta nastajanja ciklona i anticiklona, i ninski kraj obilježava uobičajeni godišnji hod tlaka zraka znakovit za priobalje. Razmjerno nizak tlak vlada u razdoblju veljača-kolovoz, u rujnu se naglo penje, zatim do prosinca blago

pada da bi u višegodišnjem nizu osmatranja (1970.-1989.) iznosio 1014,5 hP što je zacijelo približna vrijednost i za širi zadarski prostor.

Opću cirkulaciju zraka nad ninskim prostorom obilježava znatna v j e t r o v i t o s t pretežno iz SZ preko SI do JI kvadranta. Snažan utjecaj bure, na Pagu i obalama Velebitskog kanala ali, kako iskustvo pokazuje, u nešto manjoj mjeri i na drugim dijelovima Županije ostavio je znatne tragove na biljnom pokrovu, litološkoj podlozi, u poljoprivrednoj aktivnosti, tipu izgradnje nastambi, gospodarskih objekata, razmještaju naselja, lučica itd.

Srednja mjesečna i godišnja čestina vjetrova u %, kretala se u Zadru u razdoblju 1949.-1975. kako slijedi:

Tablični prikaz 5: Klima i podneblje - učestalost vjetrova

mjesec postaja Zadar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	pros-jek	ukup god
N	5	5	4	3	3	3	4	2	2	2	4	5	3	3
NE	25	21	17	10	10	10	5	6	10	19	19	18	14	45
E	18	14	15	11	8	7	5	7	12	16	21	22	13	5
SE	17	20	18	20	17	16	12	11	15	17	21	19	17	8
S	1	1	1	3	3	4	4	3	3	2	2	1	2	2
SW	1	1	1	2	1	1	1			1		1	1	8
W	2	2	3	4	4	5	6	4	4	2	3	3	4	1
NW	7	12	12	16	21	27	30	27	18	25	9	8	17	2
Tišine	24	24	24	31	33	32	33	39	35	26	20	23	29	26

Vodena para i proizvodi kondenzacije u atmosferi bitno su obilježje klime nekog prostora. Posebice su važni relativna vlaga, naoblaka i količina padalina koji su u uzročno-posljedičnoj vezi s drugim obilježjima klime.

Relativna vlaga kao funkcija temperature, ali i pod snažnim utjecajem maritimnosti, smjera vjetra i dr., u primorskom dijelu Županije varira između 70% i 75% u zimskoj polovici godine te između 65% i 70% u ljetnoj. Prosječna godišnja relativna vlaga u Zadru iznosila je u 30-godišnjem razdoblju (1949.-1988.) 71,5%, kolebajući od 67% do 77%. Ličko-pounski dio vlažniji je. Gračac bilježi godišnji prosjek relativne vlage od 79% (69%-81% ljeti, 78%-86% zimi).

Budući da je primorski prostor Zadarske županije nešto jače prozračan, ali istodobno jako prožet maritimnim utjecajima, vjerojatno se prosječne vrijednosti relativne vlage kreću kao i u Zadru ili neznatno niže. Ipak, u kotarskom dijelu, izvan najužeg obalnog ruba, očekivati je prosječnu relativnu vlagu za koji postotak nižu. Višegodišnji prosjeci postaja u Smilčiću i Benkovcu npr. ukazuju da se relativna vlaga kretala između 66% i 72%.

Broj dana nepovoljne visoke relativne vlage s vrijednostima preko 80% kreće se najvjerojatnije između 40 i 70 dana godišnje na samoj obali, a znatno raste u kontinentalnom dijelu (Gračac 133 dana). Broj vrlo suhih dana s niskom relativnom vlagom ispod 30% kreće se zacijelo između 3 i 15 godišnje. Razmjerno istaknuta vlažnost omogućuje lakše prebrođivanje sušnog perioda godine, premda može utjecati i na ne tako čestu pojavu neugodnih sparina. Po mjesecima najmanja relativna vlažnost se može očekivati u srpnju, odnosno u razdoblju lipanj-kolovoz, a najviša u studenom i prosincu tj. u razdoblju listopad-veljača.

Godišnji hod relativne vlage po mjesecima za postaje Gračac, Zadar, i Pag vidljiv je iz tabličnog prikaza 6.

Tablični prikaz 6: Klima i podneblje - relativna vlaga

mjesec postaja	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	0 god
Gračac (1948.-60)	84	82	80	78	78	77	74	69	76	81	85	86	79
Zadar (1948.-88.)	73	73	72	73	73	71	67	69	73	74	75	74	72
Pag (1948.-60.)	72	70	69	67	67	65	62	64	69	70	72	73	68

Podaci za Zadar pokazuju godišnje kolebanje između 67% u najsušnijem ljetnom mjesecu (srpanj) do 75% u najvlažnijem jesenskom (studeni). U nešto sušem Pagu kolebanja su jača pa se vrijednosti kreću od 62% u srpnju do 73% u prosincu. U Gračacu je najvlažnije razdoblje studeni-siječanj (prosinac 86%), a najsuhlji je kolovoz (69%)

U prostoru Zadarske županije postoji veći broj kišomjernih postaja pa se na osnovi pouzdanijih podataka višegodišnjih mjerenja u Zadru, Pagu i Gračacu uz mjerenja obavljana na kopnu i otocima itd., može prilično kompetentno ocijeniti količina i godišnje kretanje oborina.

Tablični prikaz 7: Klima i podneblje - oborine

mjesec postaja	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	god
Gračac (1948.-60)	206	203	133	160	109	106	64	66	116	193	262	314	1932
Zadar(1930.-87.)	86	72	68	58	54	55	34	43	90	118	124	111	914
Pag (1955.-84.)	92	89	85	74	72	53	43	92	110	129	146	121	1106
Nin (1955.-84.)	83	79	78	66	67	57	38	67	103	123	124	106	933
Vir (1955.-84.)	96	87	81	69	64	50	38	68	107	124	137	112	1033
Poličnik(1963.-84.)	83	79	87	72	73	67	43	96	98	112	127	108	1045
Ljubač (1961.-84.)	89	74	77	63	73	53	40	73	80	120	121	97	960
Smilčić (1972.-86.)	93	81	92	97	85	72	53	72	96	124	112	119	1097

Broj godina osmatranja: Gračac 13, Zadar 58, Pag 30, Nin 30, Vir 30, Poličnik 22, Ljubač 24, Smilčić 15.

Iako podaci nisu sasvim vremenski ujednačeni, na osnovi razmjerno dugih razdoblja osmatranja ipak se mogu donositi relevantni opći zaključci o padalinama u ovom prostoru. Priobalni prostor je, poput dijela Ravnih kotara, izloženiji padalinama od samog Zadra i količinama od oko 1000 mm između je susjednih Paga i Zadra. Godišnji hod padalina ukazuje na insuficijentnost s minimumom u ljetnom i naglašeni maksimum u kasnojesenskom razdoblju (posebice studeni). Navedena kratkotrajna mjerenja ukazuju na pojavu tzv. sekundarnog maksimuma u ožujku samo u Poličniku i Smilčiću, dok to kod obalnih postaja nije uočljivo ili u toj mjeri izraženo. Očito se radi o tipičnom sredozemnom pluviometrijskom režimu.

Broj dana s padalinama u korelaciji je s hodom padalina. Tablični prikaz 8 prikazuje prosječni godišnji broj dana s padalinama većim od 1,0 mm po mjesecima za Gračac, Zadar i Pag.

Tablični prikaz 8: Klima i podneblje - broj dana s padalinama

mjesec postaja	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	r. god
Gračac (1948.-60)	11,5	10,4	8,1	9,2	8,8	8,3	6,7	5,7	6,8	8,6	11,2	13,2	108,5
Zadar(1948.-85.)	9,1	7,8	8,1	7,3	7,1	5,8	3,7	5,2	6,2	7,4	9,4	10,3	87,4
Pag (1951.-85.)	8,7	8,1	7,8	7,5	7,0	5,9	3,4	5,1	6,3	7,5	9,0	9,8	86,1

Naoblaka ima veliko značenje za klimatska obilježja nekog prostora jer se neposredno odražava na zračenje, a time i na druge klimatske elemente. Iz srednjeg godišnjeg hoda naoblake u Zadru (1949.-85.), Pagu (1951.-85.) i Gračacu koji rezultira prosječnim vrijednostima naoblake, izraženim u desetinama neba, u Zadru 4,6, Pagu 4,5 i Gračacu 5,4, vidljivo je da se radi o razmjerno maloj oblačnosti u priobalju a o znatno većoj u kontinentalnom dijelu Županije. Oblačnost je najviše izražena zimi kada se kreće između 5,9 i 6,3 u prosincu na obali i oko 7,4 u ličkom dijelu, a najmanja ljeti kada se kreće oko 2,5 u srpnju na obali i 2,9 u Gračacu u kolovozu. To proizlazi iz dostupnih mjesečnih podataka za navedene postaje:

Tablični prikaz 9: Klima i podneblje - naoblaka

mjesec / postaja	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	god
Zadar(1949.-85.)	5,7	5,4	5,2	5,0	4,8	3,9	2,5	2,7	3,5	4,5	6,1	6,3	4,6
Pag (1951.-85.)	5,7	5,4	5,2	5,0	4,5	3,6	2,5	2,7	3,3	4,4	5,7	5,9	4,5
Gračac (1949.-60)	7,2	6,7	5,7	5,5	5,3	4,4	3,3	2,9	4,0	5,5	7,2	7,4	5,4

Godišnji broj vedrih (s 2 ili više desetina neba) i oblačnih (s 8 i više desetina neba) dana također je važan pokazatelj, posebno u vezi s naoblakom i insolacijom u nekom prostoru. Kako se je kretao u navedenim postajama vidljivo je iz tabličnog prikaza 10.

Tablični prikaz 10: Klima i podneblje - vedrina/oblačnost

mjesec / postaja		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	r. god
Zadar	v	7	8	7	8	8	11	17	15	13	10	5	6	115
(1949.-85.)	o	11	9	9	8	7	4	1	2	4	6	11	12	84
Pag	v	8	8	8	8	10	11	17	17	14	12	7	6	118
(1951.-85.)	o	12	10	10	9	6	4	2	2	4	7	12	12	90
Gračac	v	4	4	7	6	8	8	12	16	13	8	5	4	96
(1949.-60)	o	16	12	13	10	10	6	3	4	7	11	17	18	126

Broj vedrih i oblačnih dana prilično je ujednačen u primorskoj zoni. Broj vedrih dana kreće se oko 115-118, a broj oblačnih najvjerojatnije između 84 i 90 u primorskoj zoni, dok je u kontinentalnom dijelu obrnuto. Prevladava broj oblačnih dana (126 u Gračacu), a broj vedrih dana je ispod 100 (Gračac 96).

Najistaknutiji je vjetar bura koja može nanijeti velike štete voćnjacima, vinogradima i povrtnjacima. Osim bure često puše i istočnjak (levant, krivac) isto tako neugodan i hladan vjetar. Bura je najčešće hladan i suh vjetar koji donosi vedro vrijeme. Zimi s mora često puše i jugo, vlažniji i topliji vjetar koji nosi naoblaku i kišu.

Oborina najmanje padne na južnijim otocima, 800-900 mm godišnje (Tajerske Sestrice, Pašman, Dugi otok), nešto više u Ravnim kotarima i sjevernijim otocima, 900-1100 mm, a najviše u Lici i na planinama koje privlače teške kišne oblake, 1200-2300 mm. Pokatkad, zbog velikih valova, uzrokovanih burom ili jugom, manji brodovi koji prevoze ljude i teret i povezuju naselja na otocima s obalom, ne mogu ploviti i moraju se skloniti u neku od brojnih luka ili lučica. Slično se može dogoditi i na uskim i lošijim cestama zbog poledice, jake bure ili snijega, te na željezničkim prugama kroz Liku zbog visoka snijega.

Prosječna temperatura u najhladnijem mjesecu u godini, u siječnju, iznosi na zadarsko-biogradskom priobalju i otocima oko 7°C, što je vrlo povoljno. U zaobalju temperatura je sve niža što su udaljenost od mora ili nadmorska visina veći, na vrhovima planina znatno ispod nule (lička Plješivica oko -5°C). Snijeg je redovita zimska pojava u Lici i na planinama, dok je u ostalim dijelovima Županije rijeđa pojava, posebice na otocima i uz obalu mora. Ljeti, osobito danju, temperature su prilično visoke, posebice u Kotarima i Bukovici. U zaobalju, *maestral*, svježe sjeverozapadni vjetar s mora ne ublažava velike vrućine kao na obali i na otocima. Prosječna temperatura u najtoplijem mjesecu, u srpnju, iznosi u Zadru oko 24° do 25°C, a slično je i u ostalim dijelovima priobalja. Gorski i brdski predjeli, posebice u Lici, Bukovici i Zagori, imaju

svježije ljetne noći, pa su prosječne temperature nešto niže, između 19°C i 22°C, a na vrhuncima planina tek oko 10°C.

Vremenske prilike dnevno prate meteorološke postaje. U Zadarskoj županiji veće su u Zadru, na Veloj (Tajerskoj) Sestrici (svjetionik), u Pagu, Gračacu, Starigradu-Paklenici, Biogradu na Moru itd.

Bitno obilježje vrednovanju prostora daju i klimavegetacijske značajke koje odražavaju sredozemno podneblje s vegetacijskom zajednicom hrasta crnike (Quercetum ilicis), specifičnostima etezijskih strujanja (maestral) i drugim lokalnim manifestacijama. Maestral koji u smjeru SZ-JI puše u ljetnom dijelu godine, ublažava ljetne vrućine i sparine, pojavljuje se nakon jutarnjih bonaca oko 9-10 sati, a prestaje navećer oko 20 sati. Povoljan za navigaciju imao je i tisućljetno presudno značenje na plovnoj ruti otočnim kanalima prema Zadru. Ponekad dostižući jakost srednje jake bure, osvježava prostor, a stoljećima je omogućavao dobru plovidbu prema jugoistoku tj. Bliskom istoku.

Inače su vremenske prilike tijekom godine u Ravnim kotarima vrlo povoljne premda su zimske temperature nešto niže nego uz samu obalu i na otocima, a znade iznenaditi i oštar mraz.

1.1.1. Osnovni podaci o stanju u prostoru

TABLICA 2: PODACI O POVRŠINI, STANOVNICIMA, STANOVIMA I DOMAĆINSTVIMA, TE GUSTOĆA NASELJENOSTI U ODNOSU NA OPĆINE I GRADOVE

ZADARSKA ŽUPANIJA	Površina		STANOVNICI				STANOVI		DOMAĆINSTVA				Gustoća naseljen.
			Popis 1981		Popis 1991		Popis 1991		Popis 1981		Popis 1991		
	km^2	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	stan/km^2
Županija ukup.	**3.643,33**	**100.0**	**197.152**	**100.0**	**214.614**	**100.0**	**84.819**	**100.0**	**49.361**	**100.0**	**59.122**	**100.00**	**59**
Gradovi ukup.	**1348,44**	**36.9**	**118.011**	**59.9**	**131.165**	**61.1**	**47721**	**56.3**	**30687**	**6.98**	**37.816**	**63.96**	**98**
1. Benkovac	513,84	14.2	28.563	14.5	26.255	12.2	6672	7.9	5397	1.23	6.110	10.33	**51**
2. Biograd na M.	37,02	1.0	4.560	2.3	5.315	2.5	2672	3.2	1307	0.3	1.613	2.73	**144**
3. Nin	91,03	2.4	4.425	2.2	6.055	2.8	2818	3.3	1079	0.25	1.643	2.78	**69**
4. Obrovac	352,73	9.6	9.576	4.9	9.069	4.2	3464	4.1	2036	0.46	2.283	3.86	**26**
5. Pag	162,11	4.7	3.733	1.9	4.116	1.9	3281	3.9	1253	0.29	1.421	2.4	**24**
6. Zadar	191,71	5.1	67.154	34.1	80.355	37.4	28814	34.0	19615	4.46	24.746	41.86	**437**
Općine ukupno	**2.294,91**	**63.1**	**79.141**	**40.1**	**83.449**	**38.9**	**37.098**	**43.7**	**18.674**	**4.25**	**21.306**	**36.04**	**36**
1. Bibinje	12,89	0.4	3.065	1.6	3.777	1.8	1.398	1.6	653	0.15	954	1.61	**289**
2. Galovac	9,44	0.3	1.351	0.7	1.426	0.7	330	0.4	280	0.06	308	0.52	**153**
3. Gračac	955,45	26.0	8.529	4.3	11.167	5.2	3.767	4.4	2.856	0.65	2.616	4.42	**12**
4. Jasenice	121,30	3.3	1.869	0.9	1.800	0.8	1.063	1.3	414	0.09	437	0.74	**15**
5. Kali	9,40	0.3	1.829	0.9	2.245	1.0	856	1.0	570	0.13	695	1.18	**241**
6. Kukljica	6,78	0.2	716	0.4	868	0.4	549	0.6	164	0.04	274	0.46	**124**
7. Lišane Ost.	49,92	1.4	1.793	0.9	1.636	0.8	375	0.4	355	0.08	377	0.64	**33**
8. Novigrad	51,18	1.4	3.103	1.6	2.920	1.4	1.052	1.2	669	0.15	777	1.31	**57**
9. Pakoštane	80,59	2.3	3.983	2.0	4.398	2.0	1.938	2.3	928	0.21	1.110	1.88	**53**
10. Pašman	48,73	1.3	2.483	1.3	2.597	1.2	1.658	2.0	626	0.14	714	1.21	**54**
11. Polača	29,91	0.8	2.619	1.3	2.825	1.3	750	0.9	540	0.12	694	1.17	**92**
12. Poličnik	81,59	2.3	4.852	2.5	5.834	2.7	1.255	1.5	964	0.22	1.330	2.25	**71**
13. Posedarje	77,60	2.1	4.282	2.2	4.264	2.0	1.617	1.9	1.004	0.23	1.162	1.97	**55**
14. Povljana	38,57	1.1	655	0.3	678	0.3	644	0.8	168	0.04	199	0.34	**18**
15. Preko	54,98	1.5	4.382	2.2	4.613	2.1	2.414	2.8	1.408	0.32	1.311	2.22	**83**
16. Privlaka	11,39	0.3	2.281	1.2	2.988	1.4	1.965	2.3	522	0.12	771	1.3	**268**
17. Ražanac	69,61	1.9	3.287	1.7	3.805	1.8	1.553	1.8	727	0.17	952	1.61	**55**
18. Sali	127,47	3.4	2.346	1.2	2.932	1.4	1.278	1.5	785	0.18	945	1.6	**24**
19. Stankovci	68,21	2.3	7.776	3.9	2.998	1.4	869	1.0	764	0.17	777	1.31	**36**
20. Starigrad	171,47	4.6	2.107	1.1	2.097	1.0	2.515	3.0	792	0.18	645	1.09	**12**
21. Sukošan	56,55	1.5	3.894	2.0	4.363	2.0	1.331	1.6	910	0.2	1.089	1.84	**78**
22. Sv. Filip i J.	48,12	1.3	4.125	2.1	4.599	2.1	1.939	2.3	939	0.21	1.153	1.95	**97**
23. Škabrnja	22,55	0.6	1.967	1.0	2.350	1.1	406	0.5	335	0.08	479	0.81	**102**
24. Tkon	14,30	0.4	714	0.4	752	0.4	478	0.6	208	0.05	224	0.38	**51**
25. Vir	21,97	0.6	866	0.4	860	0.4	4.039	4.8	232	0.05	279	0.47	**38**
26. Zemunik D.	54,94	1.5.	4.267	2.2	4.657	2.2	1.059	1.2	861	0.2	1.034	1.75	**85**

TABLICA 2: PODACI O POVRŠINI, STANOVNICIMA I GUSTOĆI NASELJENOSTI 1991. GOD. U ODNOSU NA PROBLEMSKA PODRUČJA

Područje	Površina područja (km^2)	Popis stanovništva 1981.	Gustoća naseljenosti 1981 (st/km^2)	Popis stanovništva 1991.	Gustoća naseljenosti 1991. (st/km^2)
Obalno	487,13	91.684	188	109.215	224
Otočno	605,66	20.072	33	22.141	37
Kontinental. granično	163,92	/	/	3.073	19
Kontinentalno	2.385,20	85.396	36	80.185	34

Županija	**3.641,91**	**197.152**	**54**	**214.614**	**59**

1.1.2. Prostorno razvojne i resursne značajke

Fizionomska podjela prostora

Zadarska županija obuhvaća prostor od 3.643,33 km^2, što je oko 6,4% površine države i po svojim prirodno-zemljopisnim, demografskim, gospodarskim, kulturološkim i drugim osobinama jedan je od najraznolikijih prostora Republike Hrvatske. Na tom je prostoru 1991. godine egzistiralo 226 naselja, raznolike veličinske, morfološke i funkcionalne strukture.

Cijeli taj prostor bio je poprište domovinskog rata 1991.-1995. a znatan dio područja bio je i pod neprijateljskom okupacijom. To je dovelo do velikih i do danas statistički neutvrđenih migracija i promjena u strukturi pučanstva.

Prostor Zadarske županije je u geomorfološkom i gospodarskom smislu, kao i po urbanim, prometnim i drugim karakteristikama relativno neujednačen i ne može se promatrati jedinstveno, niti se njegov razvoj može jedinstveno planirati. U sastavu Županije nalaze se prostori s velikim gospodarskim, demografskim i prirodnim mogućnostima razvitka, a isto tako i prostori koji u dugom tijeku godina imaju značajnih razvojnih teškoća.

Za potrebe ove analize, te projekcije razvoja stanovništva i naselja do 2010. godine izvršena je podjela prostora na sedam geomorfoloških i prostorno-razvojnih cjelina. Analiza dosadašnjeg razvoja, kao i činitelji razvitka koji će u budućnosti djelovati na ovom području i koji će biti spoznati kroz ovaj prostorni plan mogu proizvesti osnove i za drugačiju prostorno-razvojnu podjelu prostora, pa se ovakva podjela može smatrati aproksimativnom definitivnog utvrđivanja razvojne cjeline.

Prostorno-razvojne ili u ovoj fazi planiranja prostorno-analitičke cjeline jesu:

1. Zadarska urbana regija,
2. Zadarsko-biogradski otoci,
3. Otok Pag (dio koji je pripao Županiji),
4. Ravnokotarski zaobalni prostor,
5. Prostor Podvelebitskog kanala,
6. Bukovica,
7. Ličko-pounski prostor.

TABLICA 3: POVRŠINA, STANOVNIŠTVO I GUSTOĆA NASELJENOSTI 1991. GOD, ZA PODRUČJE KOJE DANAS OBUHVAĆA ZADARSKE ŽUPANIJE

Prostorna cjelina	Površina km^2	Broj st./ 1991.	Gustoća st./km^2
1. Zadarska urbana regija	526,63	118.588	225,18
2. Zadarsko-biogradski otoci	374,35	16.487	44,04
3. Otok Pag (dio koji pripada Županiji)	208,93	4.794	22,95
4. Ravnokotarski zaobalni prostor	568,35	35.249	62,02
5. Prostor Podvelebitskog kanala	489,02	14.886	30,44
6. Bukovica	525,95	13.443	25,56
7. Ličko-pounski prostor	948,68	11.167	11,77
U k u p n o	3.641,91	214.614	58,93

Prostor Zadarske županije u cjelini značajno je slabije naseljen u odnosu na državni prosjek, koji iznosi 84,62 stanovnika po km^2. Razlika između prosječne naseljenosti Republike i Zadarske županije iznosi oko 30% republičkog prosjeka, no razlike unutar ranije stratificiranog županijskog prostora značajno su veće. One se kreću između 225 st/km^2 u Zadarskoj urbanoj regiji i svega 11 st/km^2 u Ličko-pounskom prostoru. Raspon varijacije unutar Županije iznosi 20:1, što u svakom slučaju opravdava provedenu statifikaciju i zahtijeva separirane pristupe analizi i planiranju razvoja.

Zadarska urbana regija

Obuhvaća obalni prostor između općine Pakoštane na jugu i općine Vir na zapadu, te zadire u relativno uski zaobalni pojas omeđen općinama Zemunik, Galovac, te nekim naseljima općine Poličnik. To je prostor najuže gravitacije regionalnim centrima Zadru i Biogradu na Moru, prostor dnevnih migracija i dobrih prometnih veza. Površina tog prostora iznosi 526,63 km^2 sa 118,6 tisuća stanovnika. To je oko 15% prostora i oko 56% pučanstva Županije. Na tom je području 1991. godine egzistiralo 38 naselja. Razdioba prostora, naselja i pučanstva po općinama razvidna je iz tabličnog prikaza 11.

Tablični prikaz 11: Zemljopisno-analitičke cjeline: Zadarska urbana regija - površina stanovništvo i naselja 1991.

O p ć i n a	Površina km^2	Broj stanov. 1991	Broj naselja
Zadar (bez otočkog dijela gradske općine)	71,49	78.111	5
Vir	22,38	860	3
Privlaka	11,13	2.988	1
Nin	87,20	6.055	8
Poličnik (dio)[1]	37,55	2.275	3
Zemunik Donji	54,59	4.657	3
Bibinje	13,08	3.777	1
Sukošan	56,22	4.363	3
Galovac	9,35	1.426	1
Sv. Filip i Jakov	47,29	4.599	6
Biograd na Moru	36,98	5.315	1
Pakoštane	79,37	4.162	3
U k u p n o	526,63	118.588	38

[1]Dračevac Ninski, Briševo, Murvica

Zadarsko-biogradski otoci

U prostorno razvojnom i demografskom smislu to je vrlo osjetljiv prostor, već desetljećima podvrgnut kontinuiranom raseljavanju i odumiranju svih gospodarskih funkcija. Strukture stanovništva na tim su otocima deformirane i rastragane, prevladava staro pučanstvo, nema stanovnika pretškolske ili školske dobi, a radni kontigent izuzetno je siromašan.

Postoje brojne studije i planovi za demografsku i gospodarsku revitalizaciju tog nedvojbeno atraktivnog prostora, ali niti jedna akcija do sada nije dala vidljivh rezultata.

I među tim otocima postoji demografska i rarvojna diferencijacija. Otoci Ugljan i Pašman razvijaju se kao prigradske zone obalnih gradova Zadra i Biograda na Moru. To je zona dnevnih migracija poglavito s otoka prema Zadru i Biogradu na Moru, ali i u obrnutom smjeru, s obzirom na nešto industrije i ugostiteljstva koji postoje na tim otocima.

Svi ostali otoci, mogu se svrstati u kategoriju manjih i pučinskih otoka. Tu se svojom veličinom ističe Dugi otok s još uvijek 10 živućih naselja.

Ukupan broj naselja na tim otocima je 40, tako da je prosječna veličina naselja 412 stanovnika. No i to je samo statistički prosjek. Prosječna veličina naselja na Ugljanu i Pašmanu je 657, a na svim ostalim otocima tek 231 stanovnik.

Tablični prikaz 12: Zemljopisno-analitičke cjeline: Zadarsko-biogradski otoci - površina, stanovništvo i naselja 1991.

O t o ci	Površina u km^2	Broj stanovnika 1991.	Broj naselja
Ugljan	51,95	7.583	8
Pašman i Vrgada	66,96	3.585	9
Ukupno	118,91	11.168	17
Pučinski i manji otoci	255,44	5.319	23
Ukupno otoci	374,35	16.487	40

Konačna sudbina 5,3 tisuća stanovnika u 23 naselja na pučinskim i manjim otocima krajnje je neizvjesna i bez jasne i učinkovite državne politike teško će se održati u bilo kakvoj razvojnoj fukciji ili stategiji Republike.

Otok Pag (dio koji pripada Zadarskoj županiji)

Novom teritorijalnom podjelom državnog prostora, istočni dio otoka Paga pripao je Zadarskoj županiji. To je prostor koji čini općina Pag. No i do sada je taj dio otoka, a većim dijelom i cijeli otok gravitirao Zadru, kao svom prirodnom gospodarskom, kulturnom, pa dijelom i administrativnom centru. Povezivanje Paga mostom s prostorom zadarske regije skrenuo je znatan dio gospodarskih, prometnih i drugih veza prema Zadru. Iako je Pag desetljećima gravitirao Rijeci kao nedvojbeno velikom gospodarskom, prometnom, kulturnom i administrativnom centru Sjevernog Jadrana, dvadesetgodišnja funkcija Paškog mosta temeljito je preusmjerila ove tokove.

U tom smislu pripojenje dijala Paga Zadarskoj regiji samo je zakašnjela potvrda onih prirodnih tokova koji su se formirali i afirmirali znatno ranije.

Pag ima značajne razvojne mogućnosti, iako je malobrojno stanovništvo stanovita prepreka njihovom boljem korištenju.

Tablični prikaz 13: Zemljopisno-analitičke cjeline: Općina Pag - površina, stanovništvo i naselja 1991.

Općina	Površina u km^2	Broj stanovnika 1991.	Broj naselja
Pag	208,93	4.794	15
U k u p n o	208,93	4.794	15

Ravnokotarski zaobalni prostor

Ravnokotarski zaobalni prostor čini najveći dio prirodno-geografske cjeline poznate pod nazivom Ravni kotari. To je jedna od najvećih koncentracija poljoprivrednog zemljišta u Južnoj Hrvatskoj s nekad razvijenom poljoprivrednom proizvodnjom u privatnom i tzv. društvenom sektoru. To je prostor relativno guste naseljenosti sa 62 st/km^2 i s 53 naselja. Taj dio Županije obuhvaća prostor 6 općina s preko 35 tisuća stanovnika.

Nažalost to je ujedno i prostor koji je većim dijelom bio pod okupacijom neprijatelja tijekom domovinskog rata, te je došlo do masovnog iseljavanja stanovništva. Demografska masa i njena struktura nedvojbeno je doživjela značajne promjene iza 1991. godine, o čemu ovaj plan mora voditi računa. To je ujedno i jedan od gospodarski najvrijednijih prostora u Dalmaciji i Hrvatskoj uopće, pa se demografskoj i gospodarskoj revitalizaciji tog područja mora pokloniti puna pozornost.

Površina, broj stanovnika i broj naselja razvidan je iz tabličnog prikaza 14.

Tablični prikaz 14: Zemljopisno-analitičke cjeline: Ravnokotarski zaobalni prostor-površina, stanovništvo i naselja 1991.

O p ć i n a	Površina km^2	Broj stanovnika 1991.	Broj naselja
Benkovac (dio)[1]	357,81	22.375	33
Lišane Ostrovičke (dio)[2]	30,20	1.142	2
Stankovci	82,30	2.998	7
Polača	30,64	2.825	4
Škabrnja	22,93	2.350	2
Poličnik (dio)[3]	44,47	3.559	5
U k u p n o	568,35	35.249	53

[1] bez naselja: Bjelina, Brgud, Bruška, Karin Donji, Lisičići, Medviđa, Popovići

[2] bez naselja: Dobropoljci.

[3] Islam Latinski, Lovinac, Poličnik, Suhovare, Visočane.

Prostor Podvelebitskog kanala

Prostor Podvelebitskog kanala čini šest općina s 22 naselja smještena sa sjeverne i južne strane Podvelebitskog kanala, te uz Novigradsko more. To je rezidencijalno turističko područje s nezanemarivim poljoprivrednim i vodnim resursima. Neposredno na taj prostor naslanja se Nacionalni park "Paklenica" i planinski masiv Velebita sa svojim prirodnim ljepotama i turističkim potencijalima. Povratkom turizma na hrvatski Jadran može se očekivati sveukupna revitalizacija ovog područja i ubrzani povrat turističkog prometa na predratni obujam.

Tablični prikaz 15: Zemljopisno-analitičke cjeline: Prostor Podvelebitskog kanala - površina, stanovništvo i naselja 1991.

O p ć i n a	Površina km^2	Broj stanovnika 1991.	Broj naselja
Starigrad	169,15	2.097	3
Jasenice	121,44	1.800	3
Novigrad	51,21	2.920	3
Posedarje	77,43	4.264	5
Ražanac	69,79	3.805	8
U k u p n o	489,02	14.886	22

Bukovica

Bukovica zauzima prostor južnog velebitskog pobrđa. To je kraj s oskudnim površinama poljoprivrednog zemljišta, tradicionalno orijentiran na stočarstvo. U bivšoj državi ovaj se je prostor tretirao kao jedan od najnerazvijenih područja Republike. Pokušaji da se metodama nasilne industrijalizacije riješe sva pitanja demografskog i gospodarskog razvitka neslavno su propala stečajem Tvornice glinice u Obrovcu. Ovo je područje rijetke naseljenosti, svega 26 st/km^2, i sasvim je izvjesno da se svako od 20 naselja, registriranog popisom iz 1991. godine dugoročno neće održati. Osim toga, ovo je područje bilo jedno od žarišta neprijateljske pobune, tako da je nakon oslobođenja broj stanovnika znatno smanjen. To je prostor triju općina s ukupno 13.443 stanovnika zabilježenih popisom stanovništva iz 1991. godine.

Tablični prikaz 16: Zemljopisno-analitičke cjeline: Bukovica - površina, stanovništvo i naselja 1991.

	Površina	Broj stanovnika	Broj

O p ć i n a	km^2	1991.	naselja
Obrovac	348,34	9.069	12
Benkovac (dio)[1]	158,38	3.880	7
Lišane Ostrovičke (dio)[2]	19,23	494	1
U k u p n o	525,95	13.443	20

[1] Bjelina, Brgud, Lisičići, Popovići, Karin Donjji, Bruška, Medviđa

[2] Dobropoljci

Ličko-pounski prostor

Ličko-pounski prostor sastavni je dio Like sa svim problemima i razvojnim teškoćama tog dijela države. Prostor Like, u funkcionalno-nodalnom i gravitacijskom smislu rastrgan je između velikih regionalnih centara Zagreba, Rijeke i Zadra. Temeljni razvojni problem te regije je ohrabrenje i jačanje jednog vlastitog razvojnog centra koji bi mogao preuzeti značajan dio razvojnih funcija tog prostora. No, Zadar je uvijek bio i dugoročno će ostati gravitacijsko središta južnog dijela Like s Gračacem kao lokalnim gospodarskim centrom. I to područje teško je pogođeno i devastirano tijekom domovinskog rata sa značajno promijenjenim demografskim sastavom i obujmom. Prema popisu iz 1991. godine na tom je prostoru egzistiralo 38 naselja s oko 11 tisuća stanovnika. To je najslabije naseljeni prostor u državi sa svega 11 st/km^2, a prirodni resursi tog područja vjerojatno i ne bi opravdali značajno veću gustoću stanovanja.

Tablični prikaz 17: Zemljopisno-analitičke cjeline: ličko-pounski prostor - površina, stanovništvo i naselja 1991.

O p ć i n a	Površina km^2	Broj stanovnika1991	Broj naselja
Gračac	948,68	11.167	38
U k u p n o	948,68	11.167	38

Međuodnosi površine i broja stanovnika

Na području Zadarske županije prisutne su sve suprotnosti međuodnosa površine i broja stanovnika. To su s jedne strane gusto naseljena područja Zadarske urbane regije s preko 220 st/km^2, a s druge strane rijetko naseljeni prostori Like i Bukovice. Svakako da postoji odgovarajući suodnos između gustoće stanovanja i prirodnih, odnosno stvorenih gospodarskih resursa. U tom smislu i u budućem razvoju, ne treba očekivati velike redistribucije broja stanovnika, već bi trebalo težiti optimalizaciji odnosa između broja stanovnika i prirodnih resursa. To ujedno znači da se sva, od postojećih 226, naselja dugoročno neće moći održati, odnosno da će Prostorni plan trebati sustavno poticati okupljanje stanovništva u onim naseljima koja imaju jasnu perspektivu opstanka i razvoja.

Neki odnosi površina i naseljenosti mogu se razabrati iz tablice 5.

TABLICA 4: PROSTORNE CJELINE ZADARSKE ŽUPANIJE - POVRŠINE, STANOVNIŠTO I NASELJA

Prostorna cjelina	Udio površine %	Udio stanovništva %	Broj naselja	Prosječna veličina naselja
Zadarska urbana regija	14,46	55,26	38	3.121
Zadarsko-biogradski otoci	10,28	7,68	40	412
Otok Pag (dio)	5,74	2,23	15	320
Ravnokotarski zaobalni pr.	15,61	16,42	53	665
Prostor Podvelbitskog kan.	13,43	6,94	22	677
Bukovica	14,44	6,26	20	672
Ličko-pounski prostor	26,05	5,20	38	294
U k u p n o	100,00	100,00	226	950

Na oko 15% površine Županije koncentrirano je 55% njenog pučanstva, što se može pripisati s jedne strane najvećim županijskim središtima Zadru i Biogradu na Moru, ali i dugogodišnjim procesima litoralizacije, odnosno okupljanju pučanstva i njegovih aktivnosti na morskoj obali. Kao kontrast toj koncentraciji može se navesti Ličko-pounski prostor, gdje na više od jedne četvrtine prostora Županije živi jedva 5% njegova pučanstva. Slični se zaključci mogu donijeti i za područje Bukovice.

Kao drugo područje značajne naseljenosti je ravnokotarski zaobalni prostor, gdje na oko 16% površine Županije živi oko 16% njenog pučanstva. Ova usklađenost odnosa površina i stanovništva rezultat je obilja poljoprivrednog zemljišta na tom području što je rezultiralo relativno gustom mrežom naselja.

Prostor uz Podvelebitski kanal iako pokazuje ispodprosječnu naseljenost izraženu kroz udio u prostoru Županije s oko 13%, a u pučanstvu Županije s nešto ispod 7%, u stvari je relativno gusto naseljen u uskom obalnom pojasu, a gotovo pust, odnosno nenaseljen u višim zaobalnim zonama velebitskog podgorja.

Otočni dio Županije, kako onaj Zadarsko-biogradskog arhipelaga, tako sam Pag predstavlja poseban i vrlo složen prostorno-razvojni, demografski i gospodarski problem Republike Hrvatske. Ovdje se ne postavlja samo pitanje malog broja stanovnika, već i njihove dobne strukture, te ekonomske aktivnosti.

Centralna naselja

Struktura naselja na području Zadarske županije je nerazvijena i rastrgana s izrazito nedostatnim brojem kvalitetnih razvojnih centara. Teoretski bi mreža centralnih naselja bila dobro razvijena ako prvo naselje manje od vodećeg ima barem polovinu stanovnika tog većeg naselja, zatim treće po redu barem polovinu od broja stanovnika tog drugog naselja itd., odnosno $P_n = 1/2 (P_{n-1)})$. Iako to pravilo nije u cijelosti primjenjivo na sve prostorne situacije, slučaj s naseljima u Zadarskoj županiji drastično odstupa od njega. Prvo manje naselje od Zadra je Biograd na Moru s čak 15 puta manjim brojem stanovnika od Zadra. Osjeća se nedostatak srednje velikih naselja s 15 do 20 tisuća stanovnika, kao i naselja između 5 i 10 tisuća stanovnika, koji bi mogli u svojoj sredini preuzeti brojne centralno-mjesne funkcije, koje sada silom prilika obavlja Zadar.

Centralno-mjesne funkcije obavljaju 14 naselja relativno dobro disperzirana u prostoru Županije, međutim razina centralno-mjesnih funkcija u većini tih naselja je nedovoljna, pa bi ih u tom smislu trebalo značajnije poticati. Koncentracija stanovništva u centralnim naseljima također je relativno velika, no to se može zahvaliti samo velikoj koncentraciji stanovništva u Zadru.

TABLICA 5: KONCENTRACIJA PUČANSTVA U CENTRALNIM NASELJIMA 1991. GODINE

O p i s	Broj stanovnika	%
u centralnim naseljima	105.010	48,93
u ostalim naseljima	109.604	51,07
U k u p n o	214.614	100,00
od toga:		
u Zadru	76.343	35,57
izvan Zadra	138.271	64,43
U k u p n o	214.614	100,00
ostali dio Županije:		
centralna naselja izvan Zadra	28.667	13,36
ostala naselja	109.604	51,07
Ukupno izvan Zadra	138.271	64,43
u Gradu Zadru	76.343	35,57
Ukupno Županija	214.614	100,00

Iako prividno oko 50% stanovništva živi u centralnim naseljima, treba uvažavati činjenicu da većina tih centralnih naselja ima samo centralno-mjesne funkcije najniže razine. Druga dominantna činjenica je da u samome gradu Zadru živi nešto preko 35% stanovništva promatranog prostornog obuhvata, tako da se samo preostalih 13% odnosi na ostala centralna naselja.

Gornje tvrdnje potkrepljuje i popis centralnih naselja s brojem stanovnika 1991. godine. Naime u većini tih naselja broj stanovnika nije prešao kritičku masu po kojoj bi to naselje moglo organizirati centralno-mjesne funkcije više razine. Općenito se smatra da je takva kritička masa oko 3 tisuće stanovnika.

TABLICA 6: CENTRALNA NASELJA I BROJ STANOVNIKA 1991. GODINE

N a s e l j e	Broj stanovnika 1991. god.
Zadar	76.343
Biograd	5.315
Nin	1.692
Kali	2.245
Preko	1.759
Sali	1.190
Pag	2.421
Benkovac	3.776
Polača	2825
Stankovci	955
Posedarje	1.355
Ražanac	1.039
Starigrad	1.159
Novigrad	2920
Obrovac	1.660
Gračac	4.101
U k u p n o	105.010

U slučaju izrazitijeg razvoja Gospića, kao regionalnog centra Like i preduvjeta regionalne integracije centralnog prostora Republike, dio centralno-mjesnih funkcija nedvojbeno će se podijeliti između Zadra i Gospića, s ulogom Gračaca kao regionalnog centra nižeg reda.

Pitanje centralnih naselja na otocima također je vrlo složeno, u smislu pogodnosti da jedan otok vrši centralno-mjesne funkcije za drugi otok. To nije samo pitanje prometne povezanosti, već i pitanje brojnih drugih prirodno-geografskih, gospodarskih, povijesnih, tradicionalnih i drugih činitelja.

Stanje prostora

Stanje prostora se može evidentirati u kontekstu primjerenoga ili pak neprimjerenog korištenja prostora. Kako je prostor ograničen svojim datostima to je od najveće važnosti da se njime gospodari racionalno.

Problemi stanja prostora u Zadarskoj županiji danas su manji nego što su bili ranije, ali recidiv nekih od neprimjerenih zahvata u prostoru su vidljivi i teško popravljivi. To se naročito odnosi se na nekontroliranu eksploataciju mineralnih sirovina, što se tu manifestiralo u izgradnji nefunkcionalne Tvornice glinice na Bravaru kod Obrovca, te kopanja boksitne rudače u zoni Jasenice-Kruševo-Bilišane. Tvornica glinice je gotovo nepopravljivo devastirala širi prostor Bravara i Obrovca te donjeg toka Zrmanje. Naime, vađenjem boksitne rudače na otvorenim kopovima ostale su “rane” u okolišu koje se doduše mogu popraviti, ali uz velike troškove.

Proces bespravne izgradnje koji je bio naročito izražen 80-tih godina, devastirao je mnoge prostore kopnenoga i otočkoga priobalja. Neorganizirana izgradnja, pretežno kuća za odmor, blokirala je neke od najvrijednijih dijelova obale, a svoju kulminaciju je doživjela na otoku Viru gdje je poprimila katastrofalne razmjere. Takva stihijska izgradnja, ne samo da dugoročno ostavlja nepopravljive tragove u prostoru, već prikračuje i vlasnike tih objekata budući da ih na vrlo dug period ostavlja bez minimalnih uvjeta komunalne opremljenosti. Za očekivati je da će se donošenjem prostornih planova općina, stanje u tom pogledu bitno popraviti.

Ratna djelovanja 1991. godine ostavila su dugotrajne tragove u prostoru, a koji se posebno očituju u devastiranim šumskim i poljoprivrednim površinama, porušenim dijelovima naselja, kao i čitavim naseljima, od kojih će neka zadugo ostati neobnovljena. Neke deformacije u prostoru ostat će trajno obilježje krajolika.

Stanje tala

Nažalost, ne postoje sustavna i objektivizirana istraživanja o stanju tala u Županiji. Načelno, može se govoriti o mogućim onečišćenjima nastalima zbog upotrebe pesticida i herbicida u poljodjelstvu na pojedinim pretjerano iskorištavanim površinama, o već spomenutim pojedinačnim izljevima strojnih ulja u tlo te o drugim devastacijama tla kao što je privođenje drugoj namjeni, eroziji tj. ispiranju i odnošenju tla bujicama, vjetrom itd. Poseban je problem nepropisno odlaganje svih vrsta otpada, uključujući i opasni otpad, pri čemu unatoč prijavama nadležnim ustanovama nisu poduzete potrebne radnje. Uz prometnice također može doći do onečišćenja tala taloženjem čestica ispušnih plinova, kao i nepropisnim odlaganjem raznih vrsta otpada koje ima vrlo negativan utjecaj na bioravnotežu, estetska i fizionomska obilježja terena.

Vode i stanje voda

Najistaknutije tekućice u Zadarskoj županiji su: Zrmanja, Una, Otuča, Ričica, Miljašić Jaruga, Bašćica i Kotarka. Zrmanja izvire u području Zrmanja vrela i teče podno južnog Velebita oblikujući u krškom, surovom tektonski ispucalom predjelu slikovitu kompozitnu dolinu u kojoj se izmjenjuju surovi klanci (kanjoni) s pitomim riječnim proširenjima i poljima. Glavne pritoke su joj slikovita Krupa s Krnjezom i Dobarnica koje se kao i Zrmanja hrane ličkim vodama koje protječu čudesnim krškim podzemljem Velebita. Duga je 69 km, s apsolutnim padom od 327 m.

Otuča i Ričica ličke su ponornice, bistre krške rječice koje obilježavaju pitome i prostrane riječne doline. U njihovoj čistoj vodi obitava pastrva. Vode Ričice su akumulirane za potrebe rada RHE Obrovac.

Istočnim graničnim prostorom prema Bosni i Hercegovini protječe Una. Izvire u vrelu Une kod Srba. Više je slikovitih vodopada i slapišta, a zanimljiva dolina usjekla se u šumovitim predjelima između Plješevice i bosanskih planina. Podno Velebita i Dinare, u sjevernodalmatinskom kršu usjekle su se duboke prodorne i kompozitne doline rijeka Zrmanje s pritokom Krupom.

Od jezera najistaknutije je Vransko jezero (30 km^2), dubine tek oko 3 m. Izrazit je kontrast bliskoj obali mora. Posebna karakteristika jezera je kriptodepresija, koja ga čini izuzetnim. Okupljalište je ptica selica i

divljači i značajni vodni resurs cijele regije. Na otoku Pagu nalazi se jezero Velo blato sa slatkom vodom, te Malo blato sa bočatom i slanom vodom. Umjetna jezera su Vlačine i Grabovac na Bašćici, te jezero Štikada na Ričici. Najveći dio nekadašnjih velikih i često malaričnih močvara i blata u Vranskom polju, Bokanjačkom i Nadinskom blatu, Trolokvama i drugdje, isušen je i pretvoren u plodne površine.

Pojedinačna istraživanja kopnenih voda ukazuju na sve lošije stanje pojedinih tekućica, stajačica i podzemnih voda. Dok su u izvorišnim područjima, udaljenijim od naselja uglavnom u dobroj kondiciji, u blizini naseljenih mjesta ove vode su često ugrožene različitim oblicima i intenzitetima onečišćenja. Posebice treba ukazati na određena onečišćenja rijeka Zrmanje nizvodno od Obrovca, potoka Ričine u Zadru, Ričice i Otuče kod Gračaca. Radi se o oblicima onečišćenja ili drugim negativnim utjecajima, za koja u većoj ili manjoj mjeri postoje određena saznanja. Naime, i u ovim slučajevima, nedostaju kvalitetna i sustavna mjerenja te obrade podataka koji bi bili osnova objektivnih spoznaja.

Stoga je moguće zaključiti:

- Zrmanja je u vrijeme rada Tvornice glinice kod Obrovca doživjela ekološku katastrofu izljevom lužine koja je uništila posljednje relikte haracejskih sedrotvoraca na njenom ušću, što je bitno poremetilo biocenotske odnose na ušću, a zacijelo i u Novigradskom moru. Izljevi tekstilne industrije u Obrovcu, kao i tamošnje gradske kanalizacije imaju određene negativne utjecaje o kojima ne postoje temeljita saznanja.
- Postoje određeni, ali malobrojni i nedovoljni pokazatelji povremenog utjecaja pojedinih onečišćivača na kakvoću vode Vranskog jezera, te sumnje zbog mogućeg onečišćenja pesticidima kao i zbog onečišćenja uslijed postojanja crnih jama.
- Potok Ričina u Zadru vidljivo je onečišćen različitim izljevima otpadnih voda i krutim otpadom. Prvenstveno se radi o vrlo izraženom lokalnom komunalnom problemu.

Sporadična uzorkovanja izvorskih voda i voda za piće iz vodoopskrbnih zahvata ukazuju na relativno dobru kondiciju podzemnih voda.

Izuzetak je npr. izvor Vruljica u Zadru koji pri većem iskorištenju u pojedinim prilikama pokazuje određeno onečišćenje. Također, pojedina ispitivanja u Zadru ukazuju na nazočnost strojnih ulja i fekalnih mikroorganizama u podzemnim vodama. Osim u crnim jamama uzroci leže i u izljevima strojnih ulja, posebice pojedinačnih vozila koja odbacuju nesavjesni građani premda postoje odgovarajući spremnici, a i sankcije.

Posebno je, u prostoru gotovo cijele Županije, uočljiv nemaran odnos prema postojećim zdencima, seoskim vodospremama (gusterne), spomeničkim gradskim vodospremama (Zadar). Često su ovi objekti zatrpani zemljom, otpadom, oštećeni i van funkcije, posebice u novije vrijeme izgradnje kućnih gusterni, što otežava položaj onih malobrojnih u mnogim naseljima koji nemaju vlastitu vodu.

Rezultati ispitivanja

1. Sliv Zrmanje

Odnos između kemijskog sastava voda sliva Zrmanje i tipičnih krških voda prikazan je u donjoj tablici:

Naziv vode	Isparni ostatak	Tvrdoća	Alkalitet	Kloridi	Sulfati	K_1
Zrmanja Žegar	1,13	1,08	1,11	0,86	0,90	0,56
Zrmanja Muškovci	1,06	1,03	1,02	1,17	0,83	1,04
Dožinovac	1,34	1,29	1,35	1,21	0,50	0,72
Krupa	1,06	1,04	1,07	0,87	0,86	0,88
Čavle	1,05	1,02	1,03	0,96	0,92	1,40
Dorinovac	1,11	0,98	1,04	0,87	1,52	1,60
Sekulića izvor	1,11	1,07	1,04	0,97	1,45	1,52

Iz tablice se vidi da isparni ostatak, tvrdoća i alkalitet u vodama sliva Zrmanje vrlo malo odstupaju od istih parametara u tipičnim krškim vodama budući da se navedeni odnos kreće oko jedinice ili je malo prelazi. Nešto je veće odstupanje od tih pokazatelja nađeno u izvoru Dožinovac na području Žegara. Sadržaj klorida i sulfata je nešto manji nego u tipičnim krškim vodama. Povećan sadržaj klorida nađen je u vodi Zrmanje kraj Muškovaca i u Dožinovcu, a povećan sadržaj sulfata u izvorima Dorinovac i Sekulića izvor na području Muškovaca.

Koeficijent K_1 je dosta visok u vodi Sekulića izvora, izvora Čavle i Dorinovca, jer se ljeti znatno smanjuje izdašnost izvora, a povećava sadržaj klorida, te osobito sulfata.

Sanitarno-kemijske, odnosno higijenske značajke voda prikazane su u tablici pomoću odnosa koncentracije C_{80} BPK_5, utroška $KMnO_4$, ukupnog dušika, ukupnog fosfora, NVB coli/100 ml i vrijednosti MDK tih parametara.

Kisik je za razliku od ostalih pokazatelja prikazan odnosom između MDK zasićenja kisika od 90% i prosječne vrijednosti C zasićenja kisika, jer manje i veće zasićenje kisikom od optimalnog 90-105% pogoršava kvalitetu vode.

Naziv vode	Kisik 90%	BPK_5 2	$KMnO_4$ 12	Ukupni N 0,3	Ukupni P 0,1	NVB coli/100 ml 200
Zrmanja Žegar	0,90	1,2	1,08	0,31	0,15	2,85
Zrmanja Muškovci	0,89	1,2	1,34	1,05	0,87	1,85
Dožinovac	0,90	1,10	0,91	0,63	1,70	1,30
Krupa	0,91	1,15	1,08	0,40	0,16	2,30
Čavle	0,95	1,20	1,21	0,62	0,29	3,80
Dorinovac	0,94	0,97	0,89	1,00	0,77	1,50
Sekulića izvor	0,95	1,00	0,96	0,56	0,83	1,20

Stvarna koncentracija pojedinih pokazatelja može se dobiti množenjem vrijednosti MDK s navedenim koeficijentom u tablici. Iz tablice se vidi da su vode uglavnom dobro zasićene kisikom; gotovo u svim vodama je BPK_5 bio iznad 2 mg/l; utrošak permanganata je bio povećan u Zrmanji kraj Muškovaca i izvoru Čavle. Zrmanja je kraj Muškovaca sadržavala znatno više ukupnog dušika nego kraj Žegara, ali je Zrmanja kraj Žegara bila više bakterijski zagađena nego kraj Muškovaca. Izvor Dožinovac je sadržavao dosta ukupnog

fosfora, jer se taj izvor nalazi na poljoprivrednom području. Inače sve su vode sadržavale više coli bakterija od MDK-200 u 100 ml.

2. Područje Zadra i Biograda na Moru

Na području Ravnih kotara najvažniji flišni pojas prostire se od uvale Ljubač preko Islama prema Benkovcu. na tom području, oko 7 km sjeverno od Zadra, nalazi se zaravnjena udolina Bokanjačko blato u smjeru protjecanja podzemnih voda. Voda Bokanjačkog blata je još 1900. godine kaptirana za vodoopskrbu Zadra. Sjeveroistočno od Bokanjačkog blata, neposredno u blizini uvale Ljubač kaptiran je vrlo izdašan izvor Golubinka. U blizini regulirane Miljašića jaruge kojom se vode iz Bokanjačkog blata odvode u more u blizini Nina kaptiran je bunar Boljkovac.
Jugozapadno od Benkovca vodena je barijera od fliša i dolomita poremećena a podzemna voda gravitira prema jugozapadu i javlja se u jaku izvoru Kakma i u nekoliko izvora sjeverno od Vranskog jezera od kojih je najvažniji Biba.

Odnos između kemijskoga sastava voda ovoga područja i sastava tipičnih krških voda prikazan je u donjoj tablici.

Naziv vode	Isparni ostatak	Tvrdoća	Alkalitet	Kloridi	Sulfati	K_1
Golubinka	2,66	2,20	1,98	0,75-22,80	3,66	4,40
Boljkovac	5,39	2,57	1,96	35,00	10,50	21,10
Bokanjac	2,36	2,20	2,08	4,23	2,58	2,00
Biba	1,78	1,73	1,80	1,45	2,58	0,76
Kakma	1,80	1,80	1,70	1,44	2,61	1,00

Zajednička značajka ovih voda je da su tvrdoća i alkalitet približno dvaput veće od tipičnih krških voda. Naime, ove vode sadrže znatno više otopljenoga ugljičnog dioksida od tipičnih krških voda i to od 20-40 i više mg/l. Sve ove vode potječu iz Bokanjačkoga blata i Nadinskoga polja između Benkovca i Biograda, a to je područje bogato nalazište treseta. Na taj se način može objasniti povećana količina ugljičnog dioksida u tim vodama. Vode Golubinke i Boljkovca koje se nalaze sjeveroistočno od Bokanjačkoga blata na području Miljašića jaruge pod utjecajem su mora i zbog toga sadrže povećanu količinu klorida naročito za niska vodostaja. Pod utjecajem mora su i podzemne vode Bokanjca.

Higijenske značajke voda prikazane su u slijedećoj tablici:

Naziv vode	Kisik	BPK_5	$KMnO_4$	Ukupni N	Ukupni P	NVB coli/100 ml
Golubinka	1,25	1,00	1,21	0,63	0,44	1,20
Boljkovac	1,38	0,35	0,98	0,40	0,12	1,10
Bokanjac	1,00	0,50	0,90	0,16	0,68	0,10
Biba	1,17	0,95	0,83	0,58	1,48	2,60
Kakma	1,07	1,00	1,16	0,77	1,20	1,30

Iz tablice se vidi da su vode na ovom području slabije zasićene kisikom. Međutim, to nije posljedica lošije higijenske kvalitete nego posljedica veće količine otopljenoga ugljičnog dioksida. Koncentracije ostalih pokazatelja kvalitete su uglavnom ispod i oko MDK. NVB coli u Golubinki, Boljkovcu i Bibi prelazi MDK. Najviše je bakterijski zagađen izvor Biba koji se nalazi u sredini sela Biba i izložen je zagađivanju okoliša.

More i stanje mora

Mnogobrojne aktivnosti koje se odvijaju na moru i na obalama Jadranskog mora dovode do njegova kontinuiranog i iznenadnog onečišćenja, a time i do ugrožavanja morskog ekosustava i do najviših razina. To su u prvom redu gradovi, naselja i gospodarske aktivnosti orijentirane na pomorstvo: luke, brodogradilišta, brodarska poduzeća, a i ribolov kao važna privredna grana.

Stalna onečišćenja mora potječu iz raznih izvora i to: otpadnih voda stanovništva i iz turističkih objekata, zauljenih voda i ostalih opasnih i štetnih tvari s brodova koji plove Jadranskim morem, nafte i njenih derivata kod prekrcaja na naftnim terminalima, istrošenih ulja i goriva od manjih plovila koja se koriste za sport, turizam i rekreaciju. Do iznenadnih onečišćenja mora dolazi uglavnom zbog nesreća na industrijskim objektima u priobalnom pojasu, te havarija, sudara i potapanja brodova, kao i zbog prirodnih pojava neuobičajenog intenziteta (alge, meduze i sl.).

Ugroženi su akvatoriji neposredno uz gradove i naselja s neodgovarajućim kanalizacijskim ispustima.

Pregled stanja onečišćenja mora zadarskog područja

S gledišta osnovnih pokazatelja fizikalnih svojstava mora (temperatura, slanost, gustoća morske vode) u zadarskom području razlikuju se tri akvatičke cjeline: zatvoreni kanalski prostori (Novigradsko i Karinsko more), relativno zatvoreni kanalski prostori (Pašmanski, Zadarski i Velebitski kanal) te akvatorij pod utjecajem otvorenog mora.

Na osnovi rezultata istraživanja kemisjkih osobina voda Zadarskog i Pašmanskog kanala, odnosno razmatrajući raspodjelu hranjivih soli u njima, može se zaključiti da je njihov sadržaj u granicama očekivanim za kanalsko područje istočnog Jadrana.

Premda ima naznaka da bi kopneni uplivi mogli utjecati na sadržaj ovih soli, oni još nisu izraženi. Visoke vrijednosti koncentracije kisika i zasićenja kisikom ukazuju na dobro prozračene bazene u kojima nije došlo do značajnijih promjena u ekosustavu.

Na osnovi rezultata istraživanja bioloških osobina, područje Zadarskog i Pašmanskog kanala može se uvrstiti u produktivna kanalska područja, koja u svom najvećem dijelu nisu narušena antropogenim utjecajem. Jedino područja na kojemu se povremeno uočavaju negativne posljedice antropogenog djelovanja, odnosno povišene eutrofikacije, je područje obalnih voda grada Zadra, gdje su otpadne vode prouzročile niz promjena u životnim zajednicama na različitim trofičkim razinama.

Raspodjela masenih udjela cinka, bakra, žive, kadmija i olova u sedimentima užeg zadarskog područja pokazuje da se prosječne vrijednosti nalaze u rasponima koji ne ukazuju na teže onečišćenje s navedenim kovinama. Isto se može ustvrditi za anionske detergente i PAH kao odabrani organski onečišćivači u morskoj vodi.

Potencijalni izvori onečišćenja su i nepropisni spremnici (npr. nepokrivene bačve) starih ulja i maziva na više lokacija (pogoni, marine, automobilski servisi, autobusne garaže i servisi i sl.). Izljevi strojnih ulja u gradsku odvodnu mrežu ili u tlo također potencijalno postoje kao onečišćivači i zagađivači mora ili kopnenih voda (1 litra strojnog ulja onečisti 1.000.000 litara čiste vode). Izljevi većih količina u krško tlo također su potencijalni onečišćivači, kao i nasipavanje građevinskim otpadom.

Onečišćenje mora s brodova

Spoznaja o opasnosti i šteti koja se nanosi morskom okolišu, a uzrokovana je onečišćenjem mora s brodova koji prevoze različite vrste mineralnih ulja i druge opasne i štetne tvari i industrija smještenih na morskoj obali, dovela je do brojnih aktivnosti usmjerenih na sprečavanje onečišćenja mora.

Prema domaćim propisima, Pomorski zakonik (N.N. br. 17/94, 74/94 i 43/96) i Zakon o zaštiti okoliša (N.N. br. 82/94) i dr., te međunarodnim propisima, odnosno konvencijama koje je prihvatila (ratificirala) Republika Hrvatska (Barcelonska konvencija o zaštiti morskog okoliša i obalnog prostora Sredozemlja i prateći protokoli, Međunarodna konvencija o sprečavanju onečišćenja mora s brodova) luke otvorene za međunarodni promet, među kojima je i luka Zadar, trebaju biti opremljene uređajima za prihvat otpada i zauljenih voda s brodova.

Brodovi i ostala oprema poduzeća “Tankerska plovidba” Zadar i “Tankerkomerc” (tankeri nosivosti od 1.500 do 3.500 TDW, zaštitne plivajuće brane, separator na kopnu za odvajanje ulja od vode i dr.), u slučaju onečišćenja mogu se koristiti za intervencije i to: za opasavanje onečišćenja na moru, spremanje ulja i ostalih vrsta onečišćenja skupljenih s površine mora, prijevoz skupljenog ulja do separatora i ostalog otpada do kopna.

Odlaganje otpada u more

Prema zakonskim propisima, domaćim i međunarodnim, u more je općenito zabranjeno odlaganje, odnosno potapanje bilo kakvog otpada.

Konvencija o sprečavanju onečišćavanja mora odlaganjem otpada i drugih tvari, London 1972., Međunarodna konvencija o sprečavanju zagađivanja s brodova, MARPOL 73/78, Konvencija o zaštiti morskog okoliša i obalnog područja Sredozemlja, Barcelona 1976., 1995. i Protokol o sprečavanju onečišćenja Sredozemnog mora odlaganja otpada s brodova i zrakoplova reguliraju između ostalog i odlaganje otpadnih tvari u more, odnosno zabranjuju bilo kakvo odlaganje ili potapanje otpadnih tvari u Jadransko more.

Praćenje stanja (monitoring) i istraživanja mora

Kakvoća mora: Kontrola kakvoće priobalnog mora u Hrvatskoj regulirana je Uredbom o standardima kakvoće mora na morskim plažama (N.N. br. 33/96), i kontinuirano se obavlja od 1989. godine. Uredbom se uz standarde kakvoće mora propisuje i način obavljanja kontrole mora u vremenskom razdoblju od 01. svibnja do kraja sezone, najmanje svakih 15 dana. Ispitivanja obavljaju ovlašteni laboratoriji.

Svrha i praktične primjene ispitivanja sanitarne kakvoće obalnog mora su mnogobrojne. Uz procjenu onečišćenja mora na plažama, i u tom smislu sustavno obavješćivanje i zdravstveno prosvjećivanje javnosti, utvrđuju se izvori onečišćenja, određuju prioriteti i prati izgradnja kanalizacijskih sustava, te funkcioniranje postojećih, postavljaju zahtjevi za saniranje individualnih izvora onečišćenja mora, tamo gdje je to stručno i ekonomski opravdano.

Pojedinačna istraživanja mora vršena su od strane Instituta za oceanografiju i ribarstvo u Splitu, Zavoda za javno zdravstvo u Zadru uz suradnju Državnog zavoda za javno zdravstvo iz Zagreba, Instituta "R. Bošković" iz Zagreba i drugih ovlaštenih ustanova.

Pretežno su to istraživanja u području Zadarskog kanala i Pašmanskog kanala u svrhu dobivanja relevantnih pokazatelja kod izgradnje kanalizacijskih ispusta (Zadar, Biograd na Moru), pojedinih turističkih sadržaja (Marina "Zlatna luka" - Bibinje-Sukošan, Marina "Kornati" - Biograd na Moru, Marina "Batalaža" na Ugljanu) lučkih postrojenja (Gaženice). Pojedini rezultati dobiveni su i kroz vrlo rijetke nacionalne projekte istraživanja i zaštite Jadranskog mora zadnjih desetljeća. Posljednjih godina prije ratnih zbivanja istraživan je akvatorij od Vira do Konavala. Također za potrebe praćenja stanja na javnim kupalištima i uz turističke objekte vršena su više ili manje susljedna uzorkovanja mora na pojedinim lokacijama (Kolovare, Borik, Petrčane, Zaton, Biograd na Moru, Sv. Filip i Jakov, Pakoštane, Drage, Preko, Ugljan, Tkon, Turanj, Crvena Luka, Club Mediteranee, Pinija, Zaton itd.). Uzorkovanja je ponajviše vršio Zavod za javno zdravstvo u Zadru, koji raspolaže i znatnom višegodišnjom dokumentacijom, čija bi znanstvena obrada mogla dati određene objektivne spoznaje.

Također, bilo je i nekoliko manjih istraživanja izvan zone Zadarskog i Pašmanskog kanala (Novigradsko more, dijelovi Velebitskog kanala, Karinsko more, Ninski zaljev, Virsko more, u. M. Lamjana, Dinjiška uvala, Paški zaljev - Studija o istraživanju Paškog zaljeva) za potrebe ustanovljenja tzv. "nultog stanja" pojedinih planiranih zahvata u prostoru (turistička naselja), ocjene utjecaja marikulture, primjerice rađene su analize za uzgajalište tuna kod otoka Iža, uzgajalište riba u Maloj Lamjani, na Košari, solane na Pagu i u Ninu.

Iz dosadašnjih zapisnika i druge dokumentacije službi Županije koje se bave ovom problematikom ustanovljen je određen broj onečišćivača okoliša smještenih u industrijskoj zoni Gaženice. Međutim, ovdje je važno napomenuti da ta zagađenja nisu velika iz razloga što cijela industrija na ovom području radi smanjenim kapacitetom. Kolektivni izvori onečišćenja javljaju se susljedno i čine najveće probleme (otpadne vode na 41 mjesto u Zadru, 7 u Biogradu na Moru, manje lučice, turistička naselja, divlja odlagališta otpada i dr.).

Nažalost, glavnina spomenutih istraživačkih zahvata izvršena je prije početka ratnih zbivanja 1991. godine, tek manji dio tijekom 1992, 1993., 1994., 1995., 1996., a 1997. započela su susljedna ispitivanja kakvoće mora na plažama Županije za vrijeme turističke sezone.

Opća ocjena brojnih i raznorodnih podataka, često nesređenih i metodološki neujednačenih, kao i interpretacija više ili manje (ne)argumentiranih izvješća upućuje na sljedeće zaključke:

- More Zadarske županije uglavnom je sačuvani akvatorij. To potvrđuje glavnina nalaza uzorkovanja vršenih za različite potrebe. Tek mali dio nezadovoljavajućih nalaza ukazuje na povremena onečišćenja, uglavnom ekscesnog obilježja ili obilježja prirodne pojave (cvjetanje mora, truljenje algi, trava, povremeni izljevi u lukama i lučicama, odbacivanje s brodova, ubacivanje u sustav odvodnje nedozvoljenih tvari i nekontrolirano nasipavanje obale).
- Najkritičniji dijelovi mora su dio gradske plaže Kolovare, rt Puntamika, V. Lamjana i mikrocjeline u pojedinim manjim gradskim ili drugim mjesnim zatvorenijim lučicama gdje povremeno dolazi do nekontroliranog onečišćenja otpadom, uljima, izvodnim kanalima, septičkim jamama s propusnim dnom i sl.
- Poduzete mjere (zahvati na rješenjima odvodnje u Zadarskoj luci) daju prve pozitivne rezultate, pogotovo nakon izgradnje kolektora u uvali Jazine. Nedostatak uređaja za pročišćavanje kanalizacijskih sustava naročito se osjeća u podmorju Zadarskog i Pašmanskog kanala.
- Nakon rušenja starog Masleničkog mosta zaostali su u ždrilu ostaci mosta što utječe na mikrosituaciju akvatorija i estetska obilježja prostora.
- Stalno postoje mogućnosti incidentnog onečišćenja (havarije brodova, instalacija i uređaja na kopnu i sl.). Poduzimaju se mjere postupnog smanjenja rizika.
- Prilikom izgradnje objekata na obali mora, u skladu sa zakonom, nužna je izrada odgovarajuće Studije o utjecaju na okoliš koja uključuje i dobivanje određenih spoznaja o kakvoći mora, mjere njegove zaštite i način praćenja stanja (monitoring).
- Dio uvala i plaža onečišćen je otpadom koje nanosi more strujama ili s brodova (Sakarun, neke uvale na Silbi, Dugom otoku i dr.). Izbacivanje masnoća iz gradske industrije dovodi do kratkotrajnih, ali za kupače vrlo neugodnih onečišćenja javnih plaža u Zadru (Kolovare).
- Veći problem predstavlja zatrpavanje pojedinih dijelova obale građevinskim i komunalnim otpadom, što ugrožava estetski izgeld obale i zagađuje more.

Stanje zraka

Problemi onečišćenja zraka nisu novi, ali je nov doprinos i intenzitet onečišćenja antropogenim utjecajem.

Osnovna je svrha zaštite i poboljšanja kakvoće zraka:

- očuvati zdravlje ljudi, biljni i životinjski svijet, kulturne i materijalne vrijednosti,
- postići najbolju moguću kakvoću zraka,
- spriječiti ili barem smanjivati onečišćavanja koja utječu na promjenu klime,
- uspostaviti, održavati i unapređivati cjelovit sustav upravljanja kakvoćom zraka na teritoriju Županije.

Tek unatrag desetak godina, kad se spoznalo da onečišćenje zraka nema granica, te je prostim okom uočeno propadanje šuma, pristupilo se sprečavanju onečišćenja, smanjenjem ukupnih emisija. Visine dimnjaka više nisu mogle riješiti nastale probleme, jer su se podizanjem dimnjaka na još veću visinu vlastite emisije “poslale” susjedu, a vlastite šume umjesto vlastitih onečišćivača nastavili su uništavati susjedovi. I tako se zatvorio krug.

Izvori onečišćenja zraka su:

- tehnološki procesi, industrijski pogoni, uređaji i objekti iz kojih se onečišćujuće tvari ispuštaju u zrak (stacionarni izvori),
- prijevozna sredstva (cestovna vozila, izvancestovna vozila, lokomotive, brodovi, zrakoplovi) koja ispuštaju onečišćujuče tvari u zrak,
- uređaji, površine i druga mjesta (difuzni izvori) odakle se onečišćujuće tvari slobodno šire zrakom bez određena ispusta ili dimnjaka.

Emisije koje izravno uzrokuje čovjek zovu se antropogene emisije. Vrlo često je teško razlikovati emisije uzrokovane čovjekovim djelovanjem od onih izazvanih prirodnim putem. Najbolji primjer takvih emisija su šumski požari, koji mogu prirodno nastati kao što je slučaj u stepama, ili pak mogu biti izazvani čovjekovim djelovanjem, naročito radi krčenja šuma i "osvajanja novih poljoprivrednih površina". U oba slučaja mogu nastati isti produkti, a uz krajnje produkte svakog procesa spaljivanja, kao što su ugljik (IV)-oksid i voda, a zbog složenog djelovanja reakcije organskih radikala mogu nastati i viši ugljikovodici, sve do aromata i policikličkih spojeva, od kojih su neki izrazito kancerogeni.

Zaštita zraka od onečišćenja i otklanjanje štetnih posljedica za zdravlje stanovništva organiziraju se i provode u tijelima lokalne uprave i samouprave.

Izgradnja mogućeg budućeg objekta i postrojenja kod kojih se tehničkim i drugim mjerama ne može spriječiti onečišćenje zraka, odnosno ubacivanjem u zrak: plina, pare, dima, prašine i drugih materija u količinama koje mogu štetno utjecati na zdravlje stanovništva, iznad dopuštenih granica, planirat će se samo na mjestima, koja po svom geografskom položaju, konfiguraciji terena, klimatskim i drugim karakteristikama osiguravaju zaštitu atmosfere od onečišćenja.

Zbroj manjih onečišćivača (pojedini industrijski pogoni, vozila i plovila, spaljivanje strništa i otpada, pušenje), jedva da daje mjerljive veličine u odnosu na veličinu prostora, premda se u mikroprostorima može i vrlo negativno manifestirati na kakvoću zraka i zdravlje ljudi (gradske ulice, zatvoreni prostori i sl.)

Potrebno je posebno istaknuti negativna djelovanja pojedinih kamenoloma (Sridnjak i dr.) u blizini kojih dolazi do taloženja prašine na okolnim površinama i naseljima (Bibinje, istočni dijelovi Zadra i kamenolom Gorica na Pagu). Osim kamenoloma oapsnost za onečišćenje zraka predstavlja i bazen s ostacima lužine u blizini nekadašnje tvornice glinice u Obrovcu, gdje za vrijeme olujne bure čestice lužine onečišćuju okoliš i predstavlja veliku opasnost za okolni ekosustav.

U ovom trenutku, dok još nema značajnije industrijske proizvodnje, potrebno je izvršiti analitička mjerenja kakvoće zraka za određivanje nultog stanja s obzirom da još uvijek nije uspostavljena mreža za kontinuirano praćenje kakvoće zraka na području Zadarske županije.

Današnje prilike u Zadarskoj županiji u svezi čistoće zraka su dobre. Možda povremeno pojedina postrojenja u određenim ekscesnim situacijama mogu ispustiti određene količine štetnih tvari, koje mogu utjecati na čistoću zraka. Međutim, budući se radi o relativno čistoj industriji na području Zadarske županije koja ne ugrožava čistoću zraka takvi slučajevi su vrlo rijetki. Ovdje bi bilo potrebno spomenuti i utjecaj kamenoloma na kakvoću zraka s obzirom na utjecaj kamene prašine koja nepovoljno utječe na kakvoću zraka pogotovo ako se kamenolomi nalaze u blizini naseljenih mjesta.

Iz svega navedenog potrebno je utvrditi i organizirati trajno praćenje i mjerenje kakvoće i čistoće zraka od strane stručnih ustanova.

Biljni pokrov i životinjski svijet

Na otocima i obali obitavaju vazdazelene sredozemne biljke unutar pripadajuće klimazonalne zajednice hrasta crnike koja daje osnovni image tamošnjim geobotaničkim prilikama. U zaobalju su česti listopadni hrastovi i grab koji su predstavnici na oštrije zime privikle klimazonalne vegetacije submediterana. Na nižim dijelovima planina najčešća je bukva, ali ima i miješanih šuma s jelom i smrekom. Borovi su većinom sađeni, ali crni bor u Paklenici, je samonikao. Tamo gdje nema šuma nalaze se šikare i makije ili čak krške kamenjare i goleti. One su posljedica višestoljetne degradacije biljnog pokrova uzrokovane dugotrajnim stočarskim iskorištavanjem, sječom i paljenjem. Gdje ima šuma više je i pogodna tla, a i voda. Krčenjem i paljenjem šuma u prošlosti ljudske su zajednice dolazile do poljoprivrednih površina. Neumjerena sječa u krškim predjelima Županije nerijetko je dovela do stvaranja surovih i prostranih kamenitih goleti.

Životinjski svijet je vrlo bogat, kako onaj kopneni tako i onaj u kopnenim vodama i moru. Osim uobičajenih vrsta koje obitavaju u ovom širem podneblju (od sisavaca, divlja svinja, vuk, lisica, zec, kunić, srna i dr., brojna herpetofauna i ptičji svijet itd.), rasprostranjene su i rijetke i zaštićene životinje (bjeloglavi sup u

Paklenici i na Dugom otoku, smeđi medvjed u Paklenici i drugdje na Velebitu i u Lici, kornjača čančara u Kotarima i primorju, veliki kormoran, daždevnjak, macaklin itd.).

U proteklim desetljećima bitno se izmijenio živi svijet u moru, vodama i na kopnu, premda i o tom segmentu ima malo znastvenih spoznaja. Spomenuto uništenje haracejskih sedrotvoraca na ušću Zrmanje tek je jedna od sigurno ustanovljenih posljedica negativnog djelovanja čovjeka na živi svijet u Županiji. Isušenje Bokanjačkog i Nadinskog blata, na ušću Bašćice kod Posedarja i sl. sveli su svijet velikih ptica selica (čaplje, rode, divlje guske i patke, i dr.) s većim brojem vrsta i primjeraka na minimum.

Buka u zatvorenim akvatorijima Velebitskog kanala, Novigradskog i Karinskog zaljeva, nekih morskih kanala, uvala i sl. bitno mijenja puteve jata plave ribe, kao i kretanje sisavaca (dupini), a izlovljavanje pojedinih vrsta dovelo je do razrijeđenosti ili gotovo potpunog njihova nestanka na pojedinim lokacijama. Gradska, industrijska i prometna buka čest su uzrok neuroza i bolesti, premda u našoj Županiji o tome nema konkretnih istraživanja.

Suprotno, neki zahvati u okolišu uvjetuju pojave razmnožavanja glodavaca, naročito u naseljima, oko divljih odlagališta koja poprimaju sve dramatičnija obilježja nekontroliranim odlaganjem svih vrsta otpada. Na većini odlagališta ne postoje ni minimalne mjere sanitarne zaštite što može uzrokovati pojavu zaraze. Očito se radi o poremećajima ekološke stabilnosti, većeg ili manjeg stupnja.

Posljedice doživljava i dio biljnog fonda, premda se može općenito zaključiti da je on, s obzirom na promjene načina života, u progresiji.

Ratnim razaranjima osobito su stradala šumska područja i poljoprivredna područja, koja zbog prisutnosti mina nisu dostupna.

Učestali požari u ljetnim mjesecima također su izazvala velika oštećenja.

Vrste, intenzitet i posljedice djelovanja prirodnih tehničko–tehnoloških, ekoloških nesreća i ratnih razaranja

Neželjeni događaj jest svaka pojava u okolišu koja se dogodi izvan ljudskog nadzora, bez obzira na uzrok, a koja kao posljedicu ima štetu po okoliš, čovjeka ili njegova dobra.

Po uzroku su:

a) prirodni – elementarne nepogode (polave, potresi i sl.) i
b) izazvani ljudskom djelatnošću (industrijski, prometni i sl.)

Na spriječavanje prirodne nesreće čovjek ima nikakav do gotovo nikakav utjecaj, ali ona se može desiti zbog neposrednog djelovanja ljudskih aktivnosti. Primjer su polave koje nastaju zbog melioracija meandara riječnih korita, pri čemu ono gubi prirodno svojstvo ublažavanja (tamponiranja, zadržavanja) poplavnog vala. U slučaju prirodne nesreće jedine su učinkovite mjere ranog upozorenja, djelimice predviđanja te ublažavanje njenih posljedica, odnosno smanjenja šteta.

Na uzroke neželjenih događaja koji su posljedica ljudskih aktivnosti može se utjecati u svim fazama planiranja i provedbe. Uvažavajući objektivne (tvarne) i subjektivne (ljudske) čimbenike uključene ili koji će biti uključeni u planiranu djelatnost, postupcima procjene vjerojatnosti događanja (rizika) neželjenog događaja, on se može predvidjeti, smanjiti ili onemogućiti.

Incidenti uzrokovani prirodnim – elementarnim nepogodama

Prirodne nepogode koje se mogu očekivati na području Zadarske županije, a za čije saniranje su potrebite dodatne snage društva, osim redovitih službi i poduzeća su:

Bujice – mogu izazvati poplavu izlijevanjem iz korita rijeke Zrmanje., uslijed većih količina padalina zbog kojih se podiže i nivo podzemnih voda u kršu, a koje mogu izazvati poplave navedenih područja.

Potresi - na seizmološkoj karti Zadarska županija je smještena u zoni od 5˚ do 7º MCS ljestvice. Intenzitet očitan sa karte znači maksimalno zapažen stupanj na srednjim uvjetima tla u vremenu nastajanja potresa. U svezi s objektivno ograničenim periodom promatranja najjači zapažen potres ne mora uvijek biti i najjači, koji se u tom području može dogoditi. Prema tome, intenzitet prikazan na isječku Privremene seizmološke karte (za povratni period od 100 godina), označava područje maksimalno zapaženog intenziteta. Revizija ove karte vrši se svake pete godine, odnosno odmah nakon zabilježenog potresa, koji utječe na izmjenu seizmičkog intenziteta postojeće seizmološke karte. Za izgradnju objekata, prema privremenim tehničkim zakonima za gradnju u aktivnim seizmičkim područjima, ukoliko nije drugačije rješeno županijskim zakonima, koristi se Pravilnik o državnom standardu za proučavanje seizmičkih utjecaja na mikrolokaciju. Mikro ispitivanja nisu vršena, jer navedeni podaci o kompaknosti građe i odsustvo većih potresa ukazuju da ovo područje nije bilo ugroženo od snažnijih potresa.

Radi ilustracije jačine potresa dati su učinci 6, 7 i 8˚ MCS ljestvice načinjeni na osnovu ljudskog doživljavanja i učinaka na građevinama, dakle empirijski:

6˚ - jaki potresi koji već oštečuju slabije zgrade i stvaraju pukotine na objektima čvršće građe

7˚ - vrlo jaki potresi koji uzrokuju veće štete na zgradama

8˚ - potresi kloji se nazivaju štetnima, a oštećuju 25% zgrada, stvaraju pukotine u tlu i klizanje.

Snježni pokrivač – je česta pojava u ličkom dijelu Županije. To su prostori kontinentalne planinske klime gdje u zimskim mjesecima snijeg može prouzročiti veće probleme u prometu kao i u normalnom odvijanju života. U ostalim dijelovima Županije snijeg je rijetkost te ne postoji opasnost od onemogućavanja ili poremećaja redovitog života (opskrba vitalnim proizvodima, prekid opskrbe električnom energijom, prometa i dr.).

Olujni vjetrovi – od vjetrova orkanske snage na području Zadarske županije najzastupljeniji su bura i jugo. Bura orkanske jačine osobito pogađa slijedeća područja: Podvelebitski kanal, otok Pag, Ražanac, Vinjerac, Maslenički most, Starigrad, Jasenice, kao i šire područje grada Nina, dok su najpodložnija područja jugu orkanske jačine čitavi obalni pojas gdje su luke izložene jakim udarima vjetra južnog kvadranta.

Suša – opasnost od dugotrajnih suša je najveća ljeti kada nastaju velike štete na poljoprivrednim kulturama, ali vrlo je važno napomenuti i veliku opasnost od nastajanja požara.

Tuča – javlja se obično u ljetnim mjesecima kada postoji mogućnost znatnog oštećenja poljoprivrednih kultura i usjeva.

Incidenti uzrokovani ljudskim aktivnostima

Republika Hrvatska razvija sustav za sprečavanje i ublažavanje posljedica nekontroliranog istjecanja opasnih tvari u okoliš što može izazvati opasnost za život i zdravlje ljudi.

Sukladno tome Vlada Republike Hrvatske donijela je plan intervencija u zaštiti okoliša kojim se utvrđuju vrste rizika i opasnosti, postupak i mjere za ublažavanje i uklanjanje neposrednih posljedica štetnih za okoliš, subjekti za provedbu pojedinih mjera kao i odgovornost i ovlaštenja u svezi s provedbom te način usuglašavanja s interventnim mjerama koje se provode na temelju drugih zakona. Svi planovi intervencija usklađeni su s međunarodnim ugovorima koje je Republika Hrvatska ratificirala, a posebice Konvencijom o prekograničnim učincima industrijske nesreće.

Kao potpisnica Konvencije Republika Hrvatska obvezala se da će prilikom odlučivanja o lokaciji za nove opasne djelatnosti ili prilikom izmjene na postojećim djelatnostima voditi jasnu politiku s ciljem najvećeg mogućeg smanjenja rizika po stanovništvo i okoliš uzimajući u obzir broj i rasprostranjenost stanovništva u okolini, uključujući svaku veću koncentraciju ljudi koja bi mogla biti u zoni opasnosti te starost, pokretljivost i

osjetljivost tog stanovništva. Lokacije novih opasnih djelatnosti moraju biti na sigurnoj udaljenosti od postojećih središta naseljenosti te na takvim područjima treba temeljito ispitati događanja koja mogu povećati rizik za stanovništvo ili na bilo koji drugi način pojačati ozbiljnost rizika.

Kako bi se osigurao što primjereniji odgovor na industrijske nesreće, čiji se učinci protežu na stanovništvo izvan kruga postrojenja, Republika Hrvatska započela je, inicijativu UNEP-a, s provedbom programa – Svijest i pripravnost na neželjene događaje na lokalnoj razini (APELL). Ovim programom želi se ojačati svijest zajednice o mogućim opasnostima vezanim uz proizvodnju i uporabu opasnih materijala kao i odrediti koraci koje poduzimaju vlasti i industrija kako bi zaštitili zajednicu.

Na temelju dostavljenih Operativnih planova intervencija propisanih Planom intervencija u zaštiti okoliša kao i provedbom APELL odredit će se jasna politika glede obveza i odgovornosti s ciljem mogućeg smanjenja rizika po stanovništvo i okoliš, kako jedinica lokalne uprave i samouprave tako i države kao stranke Konvencije o prekograničnim učincima.

Ratna razaranja

Rat je jedna od najvećih tragedija koja može zadesiti neki narod i njegovu državu. Posljedice i štete nanešene ratovima su višestruke, te se često osjećaju desetljećima. Svaki rat za sobom nosi patnju, strah, pogibelj i razaranja, dugotrajne demografske promjene, ali se odlikuje i nekim posebnostima.

Ratna su razaranja u Zadarskoj županiji dovela, između ostalog, do javno-zdravstvenih i zdravstveno-ekoloških negativnih posljedica po stanovništvo i okoliš. Također došlo je i do nekontroliranog otpuštanja velikog broja toksičnih tvari u okoliš.

Daljnjim tijekom rata pokazalo se da su ciljevi agresije i okolišna dobra, akcijama koje se imenuju ekocidom i ekološkim terorizmom.

Negativni učinci rata na okoliš

Zrak

Uslijed eksplozije zgrada i požara dolazi do onečišćenja zraka mineralnim vlaknima što uzrokuje visoke razine mineralnih vlakana gipsa, stakla i azbesta.

Vode

Pogoršanje kakvoće površinskih voda kao i mjerna onečišćenja bunara naftom, što je uzrokovalo nedostatak vode u seoskim sredinama.

Tlo

Na području Zadarske županije za vrijeme ratnih djelovanja bilo je dosta uništenih tenkova i artiljerijskih oružja što je uzrokovalo kontaminaciju tla s PCB-ima. Važno je napomenuti da svaki tenk sadrži oko 30 litara PCB-a.

Pirodno naslijeđe

Uništavanje fonda divljači, nekontrolirana sječa šuma, minska polja.

Životinjski svijet - poremećenost, opći nemir, ometeno razmnožavanje, kretanje, zimska staništa, opći nedostatak temeljnih obavijesti o učincima rata na biološku raznolikost.

Šume

Nekontrolirana sječa ili namjerno paljenje šuma, što je uzrokovalo eroziju tla na pojedinim područjima Zadarske županije.

Industrija

Uništavanje industrijskih postrojenja što je dovelo do ispuštanja toksičnih tvari u okoliš.

Promet

Zauzimanje i/ili uništenje željezničkih objekata i opreme što je uzrokovalo pojačanje cestovnog prometa - onečišćenje zraka, veće opasnosti od neželjenih događaja (cisterne).

Poljoprivreda

Intenzivna vojna djelovanja na poljoprivrednim površinama Zadarske županije (Ravni kotari). Veliki broj nagaznih mina, kemijsko onečišćenje (npr. PCB iz uništenih tenkova).

Zdravlje ljudi

Uništena medicinska središta i bolnice, što je dovelo do znatnih poteškoća pri provođenju zdravstvene zaštite.

Otpad

Odlaganje krutog otpada u more (Karinsko more), rijeke (Zrmanja), što je dovelo do pogoršanja kakvoće vode.

Veliki je problem "medicinskog otpada" koji je nastao od "humanitarnih" donacija, od kojih je veliki dio lijekova već u samom početku bio neuporabljiv.

Stanje okoliša poslije domovinskog rata treba biti predmetom intenzivnog motrenja i nadzora, jer je zbog višegodišnjih neprijateljskih aktivnosti na području Zadarske županije načinjeno mnogo štete, koju treba uporno otkrivati.

Obala priobalja i otoka te stanje pomorskog dobra

Vrlo duga (oko 1250 km) i razvedena kopnena i otočna obala te velik broj otočića i otoka izražena su obilježja priobalja Zadarske županije. Izlaz na more ima 19 općina i 6 gradova. Raznoliki, veći i manji otoci ukupne površine 579,7 km^2 (18,2% površine hrvatskih otoka) pružaju se usporedno s obalom u nekoliko nizova. Obalni rub kopna i otoka vrlo je raznolik, u cjelini ipak znatno niži i pristupačniji u odnosu na druge primorske županije. Upravo na njemu su nastala i opstala povijesno i zemljopisno važna naselja hrvatskog priobalja: Zadar, Biograd na Moru, Nin, Pag, Novigrad i druga. Obale pod Velebitom i Orljakom kao i na otocima su strmije, osobito na južnim stranama okrenutim pučini Jadranskoga mora.

Tako se na jugoistočnom dijelu Dugog otoka kao i na susjednim kornatskim otocima nalaze strme klifovite stijene, najistaknutije na Jadranu, visoke i stotinjak metara, nastale tektonskim procesima rasjedanja.

Od zaljeva na pripadajućoj obali najveći su i najdublje u kopno uvučeni Novigradski, Karinski i Velebitski te Ljubački i Ninski zaljev. Također su veliki i značajni zaljevi Paški zaljev, uvala Vlašići, uvala Dinjiška, uvala Stara Povljana na Pagu, Telašćica i Solišćica na Dugom otoku.

Morska obala je ujedno najatraktivniji dio pomorskog dobra s aspekta gospodarskog korištenja odnosno gradnje jer je to i u svjetskim razmjerima najnaseljeniji i najkvalitetniji prostor za život. Morsku obalu na području Zadarske županije možemo promatrati s nekoliko aspekata:

Podjela: kopno - otoci

Ova je podjela određena mogućnošću pristupa obalnim prostorima.

Izgradnjom dužobalne prometne infrastrukture, Jadranske turističke ceste, omogućen je pristup obali što je uvjetovalo intenzivniju izgradnju i uzurpaciju kopnenog dijela obale .

Povezivanjem Vira i Paga s kopnom (mostom), Pašmana i Ugljana češćom trajektnom vezom, te Grada Paga s kopnom (Ličko-senjskom županijom) bržim i boljim trajektima, također je uvjetovalo intenzivnije

korištenje obale, za razliku od udaljenijih otoka Zadarskog arhipelaga na kojima je izgradnja ograničena na prostor oko mjesnih lućica.

Podjela: niska - strma obala

Ova je podjela značajna zbog intenzivnije izgrađenosti na nižoj obali (pliće more) za razliku od strme obale (dublje more) koja je nepristupačna.

Na kopnu zone plitke obale - intenzivne gradnje su: područje od Sv. Filipa i Jakova do Bibinja, područje Kožina, Privlački poluotok, Nin, Vrsi - Mulo, Seline - Starigrad.

Na otocima su to: Vir, Pašman i Ugljan.

Morska obala na kopnu

Na kopnu se obalna crta proteže od sjeverozapadne granice Županije (mjesta: Tribanj, Mandalina) do jugoistočne granice Županije (mjesto Drage).

Karakteristične obalne cjeline su: Podvelebitski kanal, Novigradsko more, Karinsko more, Ljubački zaljev, Ninski zaljev, područje od Privlake do Zadra, područje od Zadra do Draga.

Podvelebitski kanal

Na ovom dijelu obalne crte nalazi se 6 mjesta podijeljenih u 3 općine. Mjesta Tribanj, Starigrad i Seline koja sačinjavaju općinu Starigrad velikim su dijelom vezana za korištenje morske obale zbog sve intenzivnije turističke djelatnosti njihovih mještana kao i ribarske tradicije mještana Tribnja. Ovo korištenje odražava se u intenzivnoj uzurpaciji i privatizaciji pomorskog dobra od strane vlasnika obiteljskih kuća u prvom nizu do mora i autokampova, što onemogućava slobodan prolaz uzduž obale.

Obalna infrastruktura u pristaništima: Tribanj-Krušćica, Starigrad, Ražanac i Vinjerac nakon izgradnje Jadranske turističke ceste i ukidanjem brodske pruge nije održavana, te je u vrlo u trošnom stanju i koristi se samo za pristajanje ribarskih i turističkih brodica.

Novigradsko more

Novigradsko more je drugo po veličini more na području Zadarske županije, sa strmom obalom podvelebitskog područja i blagih ravnokotarskih padina.

Na području Novigradskog mora nalaze se četiri općine: Posedarje, Novigrad, Kruševo i Jasenice, a od naselja: Novigrad, Posedarje i Maslenica.

Lučka infrastruktura je također nakon izgradnje Jadranske turističke ceste i Masleničkog mosta zapuštena, a tijekom domovinskog rata porušena (Novigrad, Posedarje).

Strma obala je sačuvana od uzurpacije dok je područje, naročito Maslenice, zatim obala jugozapadno od lučice u Novigradu i obalni dio Posedarja izložen intenzivnoj izgradnji bespravnih objekata i uzurpaciji pomorskog dobra.

Novigradsko more izuzetno je bogato ribom, i pogodno za uzgoj ribe i školjaka, te je potrebno zbog zatvorenosti mora i utjecaja s kopna voditi brigu o zaštiti okoliša što naročito podrazumijeva onemogućavanje bespravne izgradnje, i ispuštanje otpadnih voda .

Karinsko more

Karinsko more - najmanje more Zadarske županije, bogato je ribom i školjkašima. Karinskim ždrilom povezano je s Novigradskim morem

Znatna uzurpacija i devastacija pomorskog dobra je na području Ribnice odnosno sjeveroistočnoj obali Karinskog ždrila, a nešto manja na sjeveroistočnoj obali Karinskog mora dok je obala i ušće rijeke Karinšćice prema jugozapadu prirodno sačuvana.

Ljubački zaljev

Ljubački zaljev oplakuje nisku laporovitu obalu sjevernog dijela Ravnih kotara. Od naselja na obali Ljubačkog zaljeva postoje samo Rtina sa svojih nekoliko zaselaka: Miletići, Vrankovići, Stošići Miočići i u samoj Ljubačkoj uvali mjesto Ljubač. Pomorsko dobro uglavnom pripada općini Ražanac. Zbog spleta zemljopisnih i gospodarskih okolnosti obala je ostala sačuvana od uzurpacija. Obala je dijelom strma i kamenita, a u uvalama Plemići i Ljubačkim vratima, niska i pješčana

Na ravnokotarskom dijelu Ljubačkog zaljeva obala je nepristupačna, nepodobna za izgradnju lučke infrastrukture. Zbog izuzetno plodnog tla stanovništvo se ranije bavilo intenzivnim poljodjelstvom, a u novije vrijeme razvojem turizma u Rtini su izgrađene dvije manje lučice za brodice lokalnog stanovništva.

Osim na području Rtine, gradnje na pomorskom dobru ima u samom naselju Ljubač. Sa sjeverozapadne strane mjesta izgrađeno je pristanište u koje mogu pristajati i veće brodice, a njezini kapaciteti uglavnom zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva.

Ninski zaljev

Od otočića Mišjaka i poluotoka Zečeva pa do “Privlačkog gaza” proteže se obala Ninskog zaljeva, na kojoj je smješten Grad Nin, a u novije vrijeme vikend naselja: Vrsi-Mulo, Zukve i Sabunike u Privlaci. Karakteristika ovog područja je plitko more i niska pješćana obala.

Kamenite obale poluotoka Zečevo i Jasenovo, kao i pješćana obala uvale Jasenovo su prirodno sačuvane.

Obala Vrsi-Mulo je uzurpirana izgradnjom malih gatova i nasuta viškom iskopanog materija od izgradnje mnogobrojnih kuća za odmor.

Između Vrsi-Mula i Nina u vikend-naselju Zukve pomorsko dobro je uzurpirano izgradnjom manjih betonskih sunčališta i visokih podzida.

Kameno pristanište Miljašić Jaruge je prestankom rada ciglane zapušteno.

Pomorsko dobro na području Grada Nina je specifično po najplićoj i najpjeskovitijoj obali na području Županije, što je uvjetovalo izgradnju solane. U novije vrijeme platoi terasa za isušivanje mora su zapušteni, a njihova obala se nekontrolirano nasipa raznim otpadnim materijalom.

Glavni pristanišni gat u mjestu, zbog dubine od pola metra, gotovo je neupotrebljiv. Gatići sjeveroistočno od glavnog gata su građeni nekvalitetno, ali su postali karakterističan dio krajolika.

Stalno smanjivanja dubine u području lagune, zbog nanosa pijeska, ograničava plovnost. Na južnoj obali lagune karakteristično je muljevito tlo koje se koristi u ljekovite svrhe, a već godinama s ovog područja vadi se pjesak koji se koristi u građenju.

Na zapadu Ninskog zaljeva nalazi se pomorski prolaz “Privlački gaz” koji se zbog sve manje dubine i zapuštene pomorske prometne signalizacije sve manje koristi.

Područje od Privlake do Zadra

Ovo područje obrubljuje Virsko more i Zadarski kanal, na kojem su se smjestila obalna naselja: Privlaka, Zaton, Petrčane, Kožino i grad Zadar.

Privlaka, Zaton i Petrčane sa starim lučicama i kamenim pristanišnim gatovima su tradicionalno orijentirani prema moru, za razliku od Kožina koje je tek u novije vrijeme, razvojem turizma, započelo izgradnju na obali.

Lučica Privlaka najveće pomorsko središte ovog dijela obale, privezište je za poznatu flotu privlačkih pjeskara. Stari kameni pristanišni gat je zapušten, a u tijeku je izgradnja novog.

Na području Zatona smješteno je istoimeno turističko naselje s uređenom obalom i svim sadržajima namijenjenim turizmu u skladu sa prostorno planskom dokumentacijom, na koje se nastavlja plitka prirodna obala do turističkog naselja Punta Skala u Petrčanima. U dijelu turističkog naselja Punta Skala - Petrčani obala je uređena uz minmalne građevinke intervencije, u funkciji sunčanja i kupanja. Obala Kožina je zbog intenzivne izgradnje kuća za odmor u novije vrijeme izložena bespravnoj izgradnji, uzurpaciji i privatizaciji.

Područje Grada Zadra

Područje Grada Zadra obuhvaća oko 25 km obale, od turističkih zona Dikla i Puntamike do industrijske zone Gaženice. Od toga je svega 40% uređeno u skladu s GUP-om.

Izgradnja obalnog dijela grada Zadra odvija se prema prostorno-planskoj dokumentaciji, međutim veliki dio obalnog prostora je zbog neodržavanja u lošem stanju te predstoji rekonstrukcija (od marine Borik do marine Zadar-Tankerkomerc, Jazine, Foša-Punta Bajlo i uvala Bregdeti).

Osim putničke luke od državnog značaja i industrijske luke Gaženice od županijskog značaja koje su opremljene potrebnom lučkom infrastrukturom, na području zadarskog akvatorija smještene su i luke posebne namjene (marina Borik, Vitrenjak i marina Zadar-Tankerkomerc) i gradske plaže (Borik i Kolovare). Mogućnost priveza manjih brodica postoji u vrlo neadekvatnim uvjetima u uvalama: Jazine, Draženica i Maestral.

Izgradnjom kolektora smanjio se broj kanalizacijskih ispusta u more čime se postigla zadovoljavajuća čistoća mora.

Područje od Zadra do Draga

Tridesetak kilometara vrlo pitome niske i turistički atraktivne obale, ali zbog intenzivne izgradnje vikendica, kuća za odmor, privatnih pansiona, autokampova i restorana predstavlja najugroženije pomorsko dobro na području Županije.

Područje mjesta Bibinje sa svojom novom lučicom, koja je plitka i neadekvatna u smislu nautičkog turizma i starom zapuštenom lučicom na jugozapadnoj strani, može se smatrati područjem koje je još uvijek bez većih uzurpacija pomorskog dobra. Od stare lučice do rta Sv. Ivana izgradnjom kuća za omor došlo je do uzurpacija i bespravne izgradnje.

Između Bibinja i Sukošana izgrađena je marina “Zlatna luka”.

Pomorsko dobro Sukošana bespravno je izgrađeno i uzurpirano, naročito od rta Kažela do naselja Makarska.

Područje Tustice predstavlja jedinu u dužem potezu sačuvanu obalu.

Područje Sv. Petra na moru je potpuno devastirano i uzurpirano pomorsko dobro.

Turanj i Sv. Filip i Jakov su dva manja pomorska mjesta sa zidanim pristanišnim gatovima. Međutim, ovo je područje također drastično zahvaćeno bespravnom gradnjom i uzurpacijom pomorskog dobra. Ovome doprinosi konfiguracija terena - plitka, niska obala i intenzivna stambena izgradnja i izgradnja kuća za odmor, nasipavanje obale i izgradnja gatića za vlastitu upotrbu.

Na području grada Biograda na Moru obala je uređena u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom. Osim trajektne luke od županijskog značaja u akvatoriju su smještene marine Kornati, Šangulin, pješčana plaža Soline i uvala Crvena luka.

Pomorsko dobro u Pakoštanima djelomično je uređeno (od Cluba Mediterane do luke) a dio do pristanišnog gata se uređuje u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom.

Obala u području Draga mjestimično je ugrožena bespravnom izgradnjom gatova i nekontroliranim nasipanjem.

Pomorsko dobro na otocima

Za potrebe ovog Plana, odnosno skupno promatranje otočnih cjelina, podijelit ćemo ih u četiri karakteristične cjeline. Ove su cjeline uvjetne, što znači da se obilježja pojedinih otočnih skupina pojavljuju i u nekoj drugoj skupini.

Karakteristične cjeline su:

I skupina: Pag, Vir, Pašman, Ugljan

II skupina: Iž, Dugi otok, Molat

III skupina: Vrgada, Olib, Silba, Premuda, Ist, Sestrunj, Rivanj, Rava, Ošljak, Zverinac

IV skupina: Babac, Lavdara, Tun, Škarda i svi manji nenaseljeni otočići, Košara, Žižanj, Gangaro

Otoci I skupine: Pag, Vir, Pašman i Ugljan

Ovu otočnu skupinu karakteriziraju relativno dobra naseljenost, blizina kopna - odnosno kvalitetna komunikacija, ali su to ujedno i otoci s najugroženijim pomorskim dobrom.

Kao što postoje sličnosti, među njima postoje i razlike glede biljnog pokrova, gospodarstva, pomorske tradicije.

Pag pripada sjevernodalmatinskoj skupini otoka. Jedan je od najvećih jadranskih otoka, a površinom i dužinom obalnog pojasa najveći je otok u Zadarskoj županiji. Smješten je između Velebitskog kanala na sjeveroistoku, Ljubačkih vrata, Ljubačke uvale i Ninskog zaljeva na jugoistoku, kanala Nove Povljane, Maunskog kanala i Kvarnerića na jugozapadu i Paškog kanala na sjeverozapadu.

Međutim, zbog niza povijesnih, gospodarskih i prometnih razloga otok je razdijeljen administrativno na dvije županije i to otprilike dvije trećine (jugoistočni dio) pripada Zadarskoj županiji, dok preostali dio pripada Ličko-senjskoj županiji.

Pomorsko dobro otoka Paga koje pripada Zadarskoj županiji mogli bismo podijeliti na četiri karakteristične cjeline.

I cjelina: - rt Straško - rt Prutna

Ova se cjelina prostire jugozapadnom stranom otoka, okrenuta Kvarneriću, Maunskom kanalu i Virskome moru, pristupačna i prirodno sačuvana obala, osim ispred naselja Mandre, Šimuni, Proboj, Kašljun i Povljana.

Naselje Mandre, nekad mala ribarska lučica “porat” obližnjeg Kolana, naglo se u novije vrijeme razvija u turistički centar. Izgradnjom kuća za odmor i apartmanskih vila uz more zaočela je bespravna izgradnja na pomorskom dobru betonskih gatića i sunčališta .

Jugoistočno od Mandre, u zaštićenoj uvali smjestilo se naselje Šimuni. Zbog zaštićenosti od vjetrova i povoljne dubine mora izgrađena je u dnu uvale marina, a južni dio obalnog dijela uvale znatno je uzurpirana od strane vlasnika obiteljskih kuća izgrađenih u novije vrijeme.

Naselja Proboj i Košljun nemaju uređenu obalu.

Povljana se nalazi u dijelu niske i laporovite obale, u novije vrijeme izgradnjom kuća za odmor započela je uzurpacija pomorskog dobra i bespravna gradnja na njemu.

II cjelina: rt Prutna - Ljubačka vrata

Ova cjelina pomorskog dobra obuhvaća ujedno i najrazvedeniju obalu otoka Paga. U tri velike uvale, Stara Povljana, Vlašić i Dinjiška, naselja se nalaze na sjeveroistočnoj laporovitoj obali, koja je koliko-toliko zaštićena od udara bure, valova i posolice, dok je suprotna - jugozapadna obala navedenih uvala, strma i kamenita, potpuno nepristupačna.

Naselja, Smokvica u uvali Stara Povljana te Vlašići u uvali Vlašić nastala su zbog nepristupačne, povišene obale, podalje od obalne crte, i tek se u novije vrijeme primiću obali, pa sukladno tome nema ni većih uzurpacija pomorskog dobra.

U uvali Dinjiška nalaze se dva naselja i to Miškovići i Dinjiška. Kako je obala nešto niža, a naselja bliža obalnoj crti, tako je i uzurpacija i bespravna gradnja na pomorskom dobru veća, a svodi se na gradnju manjih privezišta, podzida - potpornih zidova, sunčališta pa i sportskih terena.

III cjelina: od Ljubačkih do Paških vrata

Ovaj dio pomorskog dobra predstavlja razvedenu prirodnu obalu, čisto more bogato ribom i školjkama.

IV cjelina: obalni pojas Paškog zaliva

U ovom dijelu pomorskog dobra, koji pripada Zadarskoj županiji, nalazi se jedino, a ujedno i najveće i najznačajnije naselje-grad - Pag.

Grad Pag - od antike ima luku s potrebnom lučkom infrastrukturom. Zbog konfiguracije obale i čistog mora u južnom dijelu uvale smješteni su bazeni za proizvodnju soli.

Obalni pojas uređuje s u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom, a pojedinačne uzurpacije i bespravno nasipanje uočljivi su na južnoj strani uvale gdje se odvija intenzivna izgradnja kuća za odmor.

Otok Vir je karakterističan primjer uzurpacije pomorskog dobra i bespravne izgradnje kako na moru, tako i na obali i kopnu, koja je osobito došla do izražaja nakon povezivanja otoka i kopna mostom.

Obala je bespravno nasipavana i izgrađivana. U starom dijelu naselja postoji gat za pristajanje brodova, koji je nakon izgradnje mosta zapušten.

Otok Pašman nakon povezivanja mostom preko prolaza Ždrelca s otokom Ugljanom i izgradnjom dugootočke ceste predstavlja poslije Vira najugroženiji otočki obalni prostor.

Sva naselja imaju pristanišni gat i skromnu lučku infrastrukturu koja je izgradnjom ceste i trajektnog pristaništa u Tkonu potpuno zapuštena.

Jedinice lokalne samouprave čine goleme napore da se te stare lučice preurede za privez turističkih brodica. Intenzivna izgradnja kuća za odmor duž obale rezultirala je bespravnom izgradnjom, nasipavanjem i nekontroliranim odlaganjem otpada.

Prirodno sačuvana obala od Tkona do Borovnjaka, od Pašmana do Barotula i od Banja do Dobropoljane.

Jugozapadna strana otoka nije naseljena, osim bespravno niklog vikend-naselja na području Ždrelca i po uvalama, pojedinačno bespravno izgrađenih kuća za odmor i gatića za privez brodica.

Na otoku Ugljanu kao i na Pašmanu naselja su smještena na sjeveroistočnoj obali. Izgradnjom dužotočke ceste i povezivanjem otoka trajektnom linijom s kopnom lučka infrastruktura nije održavana u svim naseljima, a u novije vrijeme nastoji ih se prenamijeniti za privez turističkih plovila.

Zbog intenzivne izgradnje mali dio obale je neizgrađen, i to: od rta Sv. Petar do uvale Sušica, od Čeprljande do uvale Lukoran i dio između Kali i Kukljice.

Kako ni jedno mjesto ne posjeduje prostorno-plansku dokumentaciju obale su uređivane nasipavanjem mora, formirajući tako dužobalnu šetnicu.

S jugoistočne strane trajektnog pristaništa u Preku već se godinama pomorsko dobro nasipava otpadnim materijalom i to u velikim količinama. Ispuštanje otpadnih voda u more predstavlja veliku opasnost od zagađenja.

Na jugozapadnoj obali manje intervencije na pomorskom dobru su od uvale Kobiljak do Bolnice Ugljan, dok je ostali dio potpuno prirodno sačuvan.

U uvali V. Lamjana smješteno je brodogradilište - Brodoremont Zadar, a u dijelu M. Lamjane i uvali Jelenica ribogojilište Cenmar.

Otoci II skupine: Iž, Dugi otok i Molat

Otoci ove skupine udaljeniji od kopna, a na njima se nalazi više naselja povezanih dužotočkom cestom. Jednom dnevno povezani su putničko-teretnim brodom sa Zadrom i nekoliko puta tjedno trajektom. Uzurpacija nema, a bespravna izgradnja događa se uglavnom u lukama u kojima je smješteno naselje, a odnosi se na nasipavanje mora i izgradnju gatića za privez brodica, sunčališta i dužobalne šetnice. Svako naselje ima pristanište skromne lučke infrastrukture koja je zapuštena, naročito nakon izgradnje većih trajektnih pristaništa. Započeo je proces prenamjena luka u luke posebne namjene, tipa privezišta za prihvat nautičkih plovila.

Na otoku Ižu, izgradnjom dužobalne ceste i trajektnog pristaništa u uvali Brešan, ostvareni su uvjeti međumjesnog povezivanja i povezivanja s kopnom. Izgradnja se isključivo odvijala uz pristaništa u lukama u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom (marina i plaže u Velom Ižu). S južne strane otoka smještena su ribogojilišta lubina i tuna. Uzurpacija nema, a bespravna izgradnja odnosi se na izgradnju gatića, sunčališta i nasipanja mora za izgradnju šetnica uz more.

Dugi otok je najduži otok na zadarskom arhipelagu, sličan otocima Pašman i Ugljan, ali zbog udaljenosti rjeđe naseljen. Dužotočnom cestom od Telašćice do Velog Rata povezana su sva naselja, a izgradnja trajektnih pristaništa na Brbinju i Zaglavu ukinuto je pristajanje putničkih brodova u svakom naselju. Svako naselje ima pristanište s minimalnom lučkom infrastrukturom, koja e prenamjenjuju u luke posebne namjene tipa privezišta. Nema uzurpacija, a bespravna izgradnja odnosi se na nasipavanje mora i izgradnju obalne šetnice i gatića u pristaništima Ostali dio obale je prirodno sačuvan. U Božavi, Velom Ratu, Zaglavu i Salima, organiziran je prihvat nautičkih plovila za što su dodijeljene koncesije.

Molat, otok s tri naselja, povezana s dužobalnom prometnicom, a u tijeku je izgradnja trajektnog pristaništa u molatskoj luci. U Brguljama i Zapuntelu naselje se proširilo izgradnjom u luci koja je opremljena minimalnom lučkom infrastrukturom, a u zadnje vrijeme stvoreni su uvjeti sidrenja nautičkih plovila. Uzurpacije nema, a bespravna gradnja odnosi se na nekontrolirano nasipanje mora i izgradnju gatića i sunčališta.

Otoci III skupine: Vrgada, Olib, Silba, Premuda, Ist, Sestrunj, Rivanj, Rava, Ošljak i Zverinac

Ovu skupinu sačinjavaju otoci s jednim naseljem, smještenim uz pristanište. Pristaništa su dotrajala, a u novije vrijeme se izgrađuju nova trajektna pristaništa, i to na otocima Ošljaku, Zverincu, Olibu, Silbi i Premudi. Uzurpacija pomorskog dobra nema, a bespravna izgradnja odnosi se na nasipanje mora i izgradnju gatića, sunčališta i diužobalne šetnice.

Vrgada ima pristanište skromne lučke infrastrukture s lučicom za privez manjih brodica. Ostala obala je prirodno sačuvana.

Silba je otok s dvije lučice s pristanišnim gatovima i organiziranim privezom nautičkih plovila, što omogućava pristajanje "pruge" po svim vremenskim prilikama. Uzurpacija nema, bespravna izgradnja odvija se samo u lučicama, a ostala obala je prirodno sačuvana.

Olib posjeduje novoizgrađeno trajektno pristanište, produženjem starog gata čime je omogućeno pristajanje trajekata. Uzurpacija nema, a minimalna bespravna izgradnja dogodila se u samoj luci izgradnjom sunčališta na plaži. Ostali dio obale je prirodan.

Premuda je najudaljeniji otok, ima dvije cestom povezane lučice, sa skromnom infrastrukturom, nema uzurpacija, a ni bespravne izgradnje.

Ist, otok sdvije lučice, ali samo u uvali Široka postoji urušeni pristanišni gat za privez putničke pruge s nemogućnošću pristajanja trajekata. To je jedini otok na koji se po nevremenu uzrokovanom južnim vjetrovima ne može pristati. U planu je izgradnja trajektnog pristaništa u uvali Kosirača kojom bi se taj problem riješio. Uvala Široka opremljena je za prihvat nautičkih plovila, za što je izdana koncesija, a uvala Kosirača služi isključivo za privez manjih brodica. U uvali Mljake organizirana su sidrišta za nautička plovila. Nema uzurpacija, bespravna izgradnja događa se nekontroliranim nasipavanjem mora za izgradnju dužobalne šetnice. Donedavno se u uvali Široka, uz samu obalu odlagao otpad. Ostali dio obale je prirodno sačuvan.

Sestrunj, Rivanj i Zverinac - otoci na kojima su u novije vrijeme izgrađena trajektna pristaništa što je uvjetovalo intenzivniju izgranju kuća uz more. nema uzurpacija, a bespravna izgradnja događa se nasipavanjem mora za izgradnju šetnica uz more.

Ošljak - otok najbliži kopnu s novoizgrađenim trajektnim pristaništem u lučici, nema uzurpacija, a bespravna izgradnja se događa uz minimalna nasipavanja za izgradnju sunčališta. Ostali dio obale je prirodno sačuvan.

Rava je jedini otok iz ove skupine koja ima dva stalno naseljena mjesta, ali nisu međusobno povezana cestom. Oba mjesta imaju lučicu s minimalnom lučkom infrastrukturom za pristajanje putničke pruge. Uzurpacija nema, a bespravna izgradnja odnosi se na nasipe za izgradnju gatića i dužobalne ceste.

Za sve otoke karakteristično je da su donedavno odlagali otpad na obalu i u more, što se zadnjih godina pokušava riješiti organiziranim prikupljanjem i odvoženjem samo sa nekih otoka na kopno, dok se kod većine neprimjereno odlaže na samom otoku, za što ne postoje uvjeti pravilnog održavanja.

Jedino je dvjestotinjak metara južno od lučice Mjesni odbor izgradio cestu uz more. Ostatak pomorskog dobra na ovom zelenom otoku je netaknut.

Otoci IV skupine: Babac, Škarda, Gangaro, Žižanj, Lavdara, Tun, Košara i svi manji nenaseljeni otoci

Ovo su uglavnom manji otočići arhipelaga s naseljima od nekoliko kuća stalno nastanjenih kao što su Babac, Škarda, Gangaro; kućama za odmor kao što su Žižanj, Lavdara; gospodarskim objektima Košara, ili potpuno bez ikakvih stambenih objekata Tun i svi ostali mnogobrojni otočići i hridi. Karakteristika je ovih otoka da nisu s kopnom povezani nikakvim stalnim brodskim vezama.

Neki od ovih otočića imaju manje lučice za nekoliko brodica, kao npr. Babac, Gangaro, Škarda. Uzurpacije nema, a bespravna izgradnja se odvija isključivo nasipavanjem mora za izgradnju gatića za pristajanje brodica.

Sve ostalo pomorsko dobro na manjim otočićima akvatorija je uglavnom prirodno.

Zaštita prirodne baštine

Elementi prirodne okoline kao što su: zrak, voda šume, prirodne znamenitosti, atraktivni pejzaži, slobodni prostori i dr. zajedničko su vlasništvo svih ljudi, pa reguliranje ponašanje subjekata u okolini znači ograničavanje njihovih prava, u interesu zaštite prava sviju. Svatko je dužan da koristi zemljište, vodu, zrak i druga dobra, da obavlja svoje aktivnosti i organizira način života u prirodnoj i urbanoj okolini tako da ne ugrožava prirodne uvjete za život i rad ljudi, koji su od općeg interesa.

Zaštita prirodne i kulturne baštine, regulirana na temelju Uredbe o prostornom uređenju u ratom zahvaćenim područjima Republike Hrvatske (N.N. 44/92), te uputama izdanim od strane Ministarstva graditeljstva i zaštite okoliša Republike Hrvatske, bila je prvi pokušaj sustavne sistematizacije ove oblasti u samostalnoj državi Hrvatskoj. Na temelju rečene Uredbe izrađene su *Osnove korištenja i zaštite prostora*, za većinu bivših općina, a čiji su temelj bili, tada važeći OPP-i.

Nakon toga zaštita prirodne baštine regulirana je Zakonom o zaštiti prirode (N.N. br 30/94), temeljem kojega su definirani kriteriji stupnja zaštite prirodne, odnosno kulturne baštine.

Zaštićeni dijelovi prirode (čl. 3. Zakona),su dijelovi prirode koji su od interesa za Republiku Hrvatsku i imaju njenu osobitu zaštitu (zaštićeni dijelovi prirode), prema ovom Zakonu jesu:

- nacionalni park (NP), park prirode (PP), strogi rezervat (SR), posebni rezervat (PR - botanički, zoološki, geološki, hidrološki, hidrološki u moru i dr.), park šuma (PŠ), zaštićeni krajolik (ZK), spomenik prirode (SP - geološki, geomorfološki hidrološki, botanički i drugi), spomenik parkovne arhitekture (SPA).Zaštićeni dijelovi prirode se raspoređuju u razrede i to: međunarodnog značenja, državnog značenja i lokalnog značenja.

Metodološki postupak u izradi Županijskog prostornog plana, sistematizira područje zaštite prirodne baštine u slijedeće kategorije:

- Zaštita prirodnih područja
- Zaštita urbanih cjelina
- Zaštita ruralnih naselja i cjelina
- Područja za sanaciju i istraživanja
- Zaštićeni obalni pojas (smjernice)
- Zaštita poljoprivrednog zemljišta (smjernice)
- Zaštita šuma (šumsko zemljište)

Zaštita urbanih cjelina i ruralnih naselja, odnosno cjelina, valorizira se u kontekstu zaštite prirodne baštine, te graditeljske baštine u kontekstu spomeničke baštine.

Prostor Zadarske županije svojom krajobraznom i geomorfološkom slojevitosti obiluje vrlo raznolikim i vrijednim prostorima koji su registrirani kao upisani dijelovi prirode pod određenim stupnjem zaštite.

Na prostoru Zadarske županije jedan je nacionalni park - Paklenica, koji na širem prostoru od 36 km^2, sačinjavaju dva kanjona duboko usječena u Velebit i to Velika i Mala Paklenica (3 657 ha), proglašeni su nacionalnim parkom Republike Hrvatske (1949 god.). NP Paklenica je izuzetno vrijedan prirodni fenomen u kojemu je na relativno malom prostoru skoncentrirano neobično veliki broj prirodnih znamenitosti od geomorfoloških karakteristika planinskih kanjona s nepresušivim vodotokm Velike Paklenice, neobično bogatog i raznolikog biljnoga svijeta do isto tako neuobičajenog životinjskog svijeta. U najnovije vrijeme,

temeljem znanstvenih spoznaja utemeljenim na sve brojnijim istraživanjima, prostor NP se nešto proširuje kako bi se integrirala također vrijedna područja kao što su: - prostor između Velike i Male Paklenice, širi prostor Velikog Rujna, atraktivno geomorfološko područje Bojinac, vršni pojas planinskog masiva Velebita te šire područje Modrić špilje. Ovome treba pridodati i dugoročniji koncept (prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske) znatno povećao prostor Paklenice u južnom dijelu, te formirao poseban NP Sjeverni Velebit. NP Paklenica je još 1985 godine dobio svoj prostorni plan, kojime su regulirani temeljni uvjeti uređenja prostora u parku, a u tijeku je verifikacija izmjena i dopuna istoga plana. Prostor nacionalnog parka svojim je većim dijelom u Zadarskoj županiji, dok je jedan manji dio u Ličko-senjskoj Županiji.

Parkovi prirode Velebit i Telašćica su dva vrijedna prostora, jedan na kopnenom, a drugi na otočkom dijelu naše Županije.

Park prirode Velebit gotovo se poklapa s geografskom granicom planine Velebit, dužine oko 150 km i širine 10-30 km. Svojim je najvećim dijelom je na prostoru Ličko-senjske županije, a manjim dijelom u Zadarskoj županiji. 1990. godine za taj prostor izrađen je prostorni plan, koji još nije verificiran. Obzirom na činjenicu da NP Paklenica i PP Velebit zauzimaju prostore dviju županija trebat će se uspostaviti suradnja Zadarske i Ličko-senjske županije na formuliranju zajedničkih kriterija koji su relevantni za županijske prostorne planove dviju županija..

Park prirode Telašćica zauzima prostor JI dijela Dugog otoka s pripadajućim otočićima i dijela akvatorija / u sastavu Zadarske županije. Ovaj je prostor, nakon izdvajanja iz NP Kornati - 1988 godine proglašen Parkom prirode. Površina prostora iznosi 70,50 km^2 i od 1990. godine ima svoj Prostorni plan kojime su regulirani uvjeti korištenja prostora.

Od posebnih rezervata naročito se ističe Vransko jezero kao slatkovodna kriptodepresivna površina u neposrednoj blizini mora sa specifičnom, za ovo područje neuobičajenim močvarnim lokalitetom 1999. god. proglašeno je parkom prirode. Dio SZ obale jezera je jedino mediteransko gnijezdište čaplji u Hrvatskoj, pa je detaljnom prostornom dokumentacijom stavljeno pod zaštitu kao ornitološki rezervat.

Popis zaštićenih dijelova prirodne baštine

NAZIV OBJEKTA	KATEGORIJA
Biograd na Moru - drvored čempresa	spomenik parkovne arhitekture - skupina stabala
Sv. Filip i Jakov - park Folco Borelli	spomenik parkovne arhitekture
Vransko jezero	park prirode
Una-vrelo	spomenik prirode - hidrološki
Cerovačke pećine	spomenik prirode - geomorfološki
Velebit	park prirode
Modrič pećina	spomenik prirode - geomorfološki
Zrmanja	posebni rezervat - geomorfološko-hidrološki
Paklenica	nacionalni park
Saljsko polje	zaštićeni krajolik
Telašćica	park prirode
Zadar - park Vladimira Nazora	spomenik parkovne arhitekture - park
Zadar - zeleni hrast	spomenik parkovne arhitekture - pojedinačno stablo
Ošljak	park šuma
Dugi otok (sjeverozapadni dio)	zaštićeni krajolik
Pag - Kolansko blato - Blato Rogoza	posebni ornitološki rezervat
Velo i Malo blato (Povljana), Zreće (Novalja)	posebni rezervat prirode - ornitološki rezervat
obalni pojas Dubrava - Hanzina	značajni krajolik
Hanzina - Dubrava	posebni rezervat šum. vegetacije

Graditeljska povijesno-kulturna baština

Na području Zadarske županije gustoća spomenika graditeljske povijesno-kulturne baštine, te arheoloških zona i lokaliteta, među najvećima je u Hrvatskoj. Ostaci iz starijeg kamenog doba svjedoče da je upravo ovo najranije naseljen prostor primorskog pojasa. Kasnije, isto područje postaje središtem liburnske zajednice, da bi tijekom antičkog doba postalo dio dobro organizirane rimske provincije, s dva veća i nekoliko manjih gradskih centara. Tijekom kasne antike i ranog srednjeg vijeka Zadar preuzima ulogu vodećeg gradskog centra u Dalmaciji, a upravo područje zadarskog zaleđa prostor je prvog naseljavanja Hrvata. Tijekom kasnog srednjeg vijeka, pa sve do dvadesetog stoljeća, Zadar je ostao kulturno i administrativno središte Dalmacije. Prirodne pogodnosti prostora (razmjerno velike poljoprivredne površine u blizini obale, izrazito razveden arhipelag) uvjetovale su gustu naseljenost tijekom čitave povijesti, što se odrazilo i na brojnost povijesno-kulturnih spomenika.

Grad Zadar dobio je svoju urbanu fizionomiju u doba kad je prethistorijsko naselje Liburna u 1. stoljeću prije Krista pretvoreno u rimsku koloniju. Tadašnja izgradnja po rimskim urbanističkim principima uvjetovala je njegov cijeli daljnji razvoj. Grad na poluotoku zapremao je površinu od 1/4 km^2. Pet uzdužnih i veći broj poprečnih ulica dijelile su ga na *insulae*. Na rubu ulične mreže, na zapadnom dijelu poluotoka, izgrađeni su forum (95x45,5 m) i do njega, na povišenju od 3 m, kapitolij s hramom. Na forumu, kojeg je struktura još dijelom očuvana, sačuvao se jedan od dva monumentalna stupa, te dijelovi kapitolija. Od ostalih spomenika monumentalne arhitekture iz rimskog doba ustanovljeni su: emporij do luke, terme i gradski zid s monumentalnim vratima u obliku trijumfalnog luka s tri otvora.

Srednjovjekovni se Zadar formirao na cijeloj površini antičkog grada, sačuvavši u najvećem dijelu antički raspored ulica. Jugozapadno od foruma, a dijelom i na njemu, nastala je prostrana poljana (Kampus), a sjeveroistočno od njega razvio se kršćanski biskupski centar (katedrala, krstionica, episkopij). Profani gradski centar formirao se u jugoistočnom dijelu grada bliže kopnenim vratima, oko Velikog trga (Platea magna -

danas Narodni trg), gdje se nalazila i gradska loža (sudnica). Između trga i kopnenih vrata sagrađena je kneževa palača s dvoranom za sastanke gradskog vijeća. Brojne crkve i samostani zauzimali su znatne površine u gradskom tkivu, no do danas su tek neke od njih ostale sačuvane (episkopalni kompleks s Katedralom, obnovljenom krstionicom, biskupskim dvorom i crkvom Sv. Donata, samostani Sv. Marije, Sv. Frane i Sv. Mihovila, crkve Sv. Šime, Sv. Petra Starog, Sv. Krševana, Sv. Nikole i Sv. Dominika, te ostaci crkava Sv. Lovre, Sv. Marije Velike i Stomorice). Obrambeni zid protezao se oko čitavog grada. Od tog je srednjovjekovnog zida najbolje sačuvan dio zida s kruništem i jednom kulom na jugoistočnoj strani. Na sjevernom kutu grada sagradili su Mlečani polovinom 13. st. kaštel, koji je kasnije pregrađivan, no još je u velikoj mjeri sačuvan. Na južnom su se kutu pak sačuvali ostaci citadele, podignute početkom 15. st. Brojni ostaci necjelovito sačuvanih stambenih zgrada iz doba romanike i gotike rasuti su po cijelom prostoru grada, a tek su dvije gotičko-renesansne palače (Grisogono, Nassis) sačuvane u cijelosti.

Od polovine 16. st. Zadar se, uslijed turske opasnosti, utvrđuje po novom sustavu. Tada je sagrađen najveći dio do danas sačuvanih gradskih bedema (sjeveroistočna i jugoistočna strana grada), bastion na mjestu srednjovjekovne Varoši, te monumentalna kopnena vrata. Gradsko tkivo nije doživjelo znatnijih promjena, osim što su zbog gradnje bedema porušeni neki blokovi kuća u istočnom dijelu. Koncem 16. stoljeća sagrađene su u jarku Kaštela tri prostrana cisterne ("Tri bunara"), a u gradskom jarku "Pet bunara". U doba renesanse izgrađena je na mjestu srednjovjekovne nova loža (do danas sačuvana), a na suprotnoj strani trga zgrada gradske straže, na kojoj je kasnije postavljen zvonik sa satom.

Zadar je izgled utvrđenog grada sačuvao do 1868. godine, kada je proglašen otvorenim gradom, nakon čega su porušeni bedemi na jugozapadnoj strani grada i konstruirana promenadna obala, na kojoj je početkom 19. stoljeća podignuto 18 velikih stambenih i uredskih zgrada.

Tijekom II. svjetskog rata grad je teško stradao od bombardiranja, te je preko 60% gradske povijesne jezgre uništeno. Intenzivna obnova započela je nakon 1953. godine, uglavnom poštujući prostorne dispozicije i sačuvane sadržaje prethodnih epoha.

Bogatstvo graditeljske baštine, od antičkog doba do 20. stoljeća, čini povijesnu jezgru Zadra (poluotok) jednom od najvrijednijih urbanih cjelina u Hrvatskoj. Najznačajnije u potpunosti ili djelomično sačuvane spomenike graditeljstva predstavljaju: rimski forum s kapitolijem, ranokršćanske građevine (Katedralni kompleks, crkve Sv. Šime, Sv. Tome i Sv. Marije Velike), ranosrednjovjekovne građevine (monumentalna rotunda Sv. Donata, crkve Sv. Lovre i Sv. Petra Starog, Stomorica), spomenici razvijenog i kasnog srednjeg vijeka (monumentalna romanička Katedrala, dijelovi samostanskog kompleksa Sv. Marije, crkva Sv. Krševana, samostan Sv. Frane, samostan Sv. Mihovila, crkva Sv. Dominika, palače Nasis i Grisogono, Kapetanova kula), te građevine kasnijih epoha (Gradska loža, zgrada Gradske straže, Providurova palača, Gradska vrata, dijelovi bedema). Također, cjelokupna površina povijesne jezgre predstavlja izuzetno vrijednu arheološku zonu.

Od ostalih gradskih centara na području Zadarske županije, samo je Pag do danas sačuvao povijesnu urbanu fizionomiju. Sagrađen planski, nakon 1443. godine, na do tada pustom mjestu, Pag predstavlja jedinstveni spomenik srednjovjekovnog urbanizma u Hrvatskoj. Nažalost, veći dio obrambenog ziđa koji je davao okvir urbanom prostoru, porušen je početkom 19. stoljeća, no u potpunosti je sačuvan raster ulica i trgova, a i najveći broj kuća još uvijek ima izvorne konture, pa čak i dijelove arhitektonske artikulacije. Od nekadašnjih šest gradskih crkava, tri su još u funkciji, jedna je obnovljena i pretvorena u izložbeni prostor, a jedna sačuvana u ruševnom stanju. Također su djelimično očuvane javne zgrade (Kneževa palača, Biskupova palača). Prostor Starog grada predstavlja jedan od najznačajnijih arheoloških lokaliteta u Hrvatskoj, svojevrsni srednjovjekovni pandan antičkoj Saloni.

Povijesna jezgra Nina doživjela je tijekom povijesti brojne mijene: od željeznodobnog naselja, preko rimske Aenone, a zatim jednog od najvažnijih centara ranosrednjovjekovne hrvatske države, do mletačke utvrde, gotovo u potpunosti porušene u doba ratova s turcima, te ponovnog naseljavanja, koje joj ipak nije uspjelo vratiti urbanu fizionomiju. Unatoč razaranjima, povijesna jezgra Nina čuva brojne spomenike iz rimskog doba (ostaci foruma), ranokršćanskog i ranosrednjovjekovnog doba (župna crkva, crkva Sv. Križa), te razvijenog srednjeg vijeka (crkva Sv. Ambroza, ostaci gradskih bedema). Također, cjelokupna površina povijesne jezgre predstavlja iznimno vrijednu arheološku zonu.

Povijesna jezgra Novigrada formirana je u kasnom srednjem vijeku podno utvrđenog kastruma. Do danas su sačuvanu ostaci kaštela, fragmenti gradskih fortifikacija, te ruševine srednjovjekovne crkve Sv. Kate. Premda nema ostataka srednjovjekovne stambene arhitekture urbana struktura još uvijek čuva veći dio izvornog rastera.

Urbana struktura Biograda svoje podrijetlo vuče iz ranog srednjeg vijeka, premda je sam prostor poluotoka bio naseljen znatno ranije. Pojas obrambenih zidova s okruglim kulama porušen je koncem 19. st. Unutar urbane jezgre nalaze se zaštićeni spomineci iz srednjeg i novog vijeka (Crkva Sv. Stošije, ostaci crkava Sv. Ivana i Sv. Tome, kaštel Matković).

Od ruralnih povijesnih cjelina najbolje su sačuvane one u mjestima Diklu, Bibinju, Sukošanu, Pakoštanima, Vinjercu, Salima, Ižu i Olibu.

Područje kopnenog dijela Zadarske županije iznimno je bogato povijesno-kulturnim spomenicima. Tragovi naseljavanja sežu još u starije kameno doba, da bi se, unatoč brojnim demografskim promjenama uvjetovanim burnim povijesnim događanjima, gustoća naseljenosti trajno održala vrlo visokom, što je rezultiralo i velikom količinom materijalnih ostataka iz povijesnih razdoblja.

O naseljenosti u prethistorijsko doba svjedoče stotine lokaliteta, od kojih su neki (Radovin, Smilčić, Nadin ...) iznimno značajni za razumijevanje povijesnih kretanja i u širim okvirima.

U antičko, rimsko doba, i na našim je prostorima prevladala kultura gradova. Pored najvažnijeg središta *Iadera*, razvili su se brojni manji gradovi (*Aenona*, *Cissa*, *Argyruntum*, *Clambetae*, *Sidrona*, *Nedinium*, *Asseria*, *Alveria*), najčešće kao kontinuitet liburnskih naselja, ali u bitno drukčijim uvjetima. Izvan gradova, prvenstveno uz poljoprivredne posjede, izgrađeno je čitavo mnoštvo vila, koje su tijekom kasne antike i ranog srednjeg vijeka postajale žarišta življenja i prenošenja kulturnih tekovina na novoformirane ruralne prostore. Uz brojne arheološke ostatke rimskog doba, posebno se ističu oni vezani uz vrijeme nakon prihvaćanja kršćanstva, s ostacima ranokršćanskih građevina (Bićina kod Polače, Crkvina kod Galovca, Begovača kod Kašića). U Pridragi je čak sačuvana ranokršćanska građevina (crkva Sv. Martina) koja je u neprekinutom kontinuitetu i neizmjenjenom obliku ostala u funkciji jedno i pol tisućljeće.

Tijekom ranog srednjeg vijeka, u vrijeme konstituiranja hrvatske države, sagrađen je na području zadarskog kopnenog zaleđa velik broj manjih sakralnih građevina, od kojih je veći dio sačuvan tek u skromnim ostacima (Puntamika, Posedarje, Kruševo, Kašić, Škabrnja, Popovići ...), dok su dvije (crkve Sv. Križa u Ninu i Sv. Jurja u Ravanjskoj) u poptpunosti očuvane. Znatno je veći broj sačuvanih spomenika graditeljstva iz doba razvijenog i kasnog srednjeg vijeka (Diklo, Petrčane, Nin, Dračevac Ninski, Ražanac, Jovići, Višočane, Posedarje, Islam Grčki, Zemunik, Škabrnja, Bibinje, Turanj, Karin, Miranje, Korlat, Kula Atlagića, Kolarina, Morpolača, Banjevci ...), a još veći broj onih koji su djelimično ili minimalno sačuvani. Brojni arheološki lokaliteti otkrivaju ostatke arhitekture, groblja, ali i čitavih srednjovjekovnih gradova (Ljubač, Vrana).

Doba ratova s Turcima gotovo je zaustavilo graditeljsku aktivnost na području kopnenog zaleđa, osim one fortifikacijskog karaktera (Ražanac, Sukošan), a sačuvan je tek jedan izrazitiji spomenik islamskog graditeljstva (Han Jusufa Maškovića u Vrani). Vrijeme obnove nakon oslobođenja od Turaka uglavnom je zastupljeno stilski neizrazitim tipskim građevinama.

Zadarski otoci predstavljaju jedan od najrazvedenijih arhipelaga na Mediteranu, značajan za plovidbu Jadranom tijekom tri tisućljeća i važan dio prosora zadarske regije tijekom čitave povijesti. Premda se na njima (s izuzetkom Paga) nisu razvila gradska središta, relativna zaštićenost tijekom razdoblja burnih povijesnih događanja na kopnu, te postojanje poljoprvivrednih površina, činilo ih je od prethistorije do današnjih dana osobito važnom prostornom cjelinom.

Činjenica da je na zadarskim otocima evidentirano pedesetak prethistorijskih gradina, svjedoči o gustoći naseljenosti već u to doba. Vrijeme rimske kolonizacije, orjentirano prvenstveno na urbanizirana područja i veće poljoprivredne površine, ostavilo je nešto manje traga na otocima (Muline na Ugljanu, Banjve na Olibu ...), no već razdoblje kasne antike, brojnošću spomenika ranokršćanske arhitekture (Ošljak, Ugljan, Olib, Premuda, Molat, Dugi otok, Vrgada ...) otkriva i procese intenzivnijeg naseljavanja.

Iz vremena ranog srednjeg vijeka sačuvani su ostaci nekolicine sakralnih građevina, a dvije gotovo u potpunosti sačuvane (crkve Sv. Pelegrina u Savru i Sv. Marije u Malom Ižu), jedinstveni su spomenici ranosrednjovjekovne arhitekture u Hrvatskoj. Brojnost sačuvanih građevina iz romaničkog i gotičkog razdoblja manja je nego na kopnenom dijelu, budući da je građevna aktivnost nesmetano nastavljena i čak intenzivirana tijekom kasnijeg razdoblja, pa su mnoge srednjovjekovne građevine u većoj ili manjoj mjeri pregrađene. Ipak, sačuvani su značajni kompleksi (Tkon, Kraj, Preko, Ugljan) i pojedinačni spomenici (Ugljan, Preko, Kali, Kukljica, Božava, Zaglav, Luka, Sali...) srednjovjekovnog graditeljstva.

U renesansno i barokno doba (15. do 18. stoljeća) brojne se sakralne građevine temeljito pregrađuju, ali se javljaju i spomenici profane arhitekture, prvenstveno ljetnikovci zadarskih plemićkih obitelji na Ugljanu

(Ugljan, Lukoran, Sutomišćica, Kukljica) i Pašmanu (Tkon, Babac). Gradnje i pregradnje iz 19. i 20. stoljeća uglavnom nemaju izrazitije spomeničke vrijednosti.

Otok Pag posebna je cjelina unutar kompleksa zadarskih otoka, prvenstveno stoga što je još od antičkih vremena imao urbano središte, pa je i njegov razvoj, kao više ili manje samostalne komune bio drukčiji nego na otocima koji su bili neposredni dio zadarskog teritorija. Svjedočanstvo rane naseljenosti Paga predstavlja desetak većih prethistorijskih gradina. Ostaci iz antičkog i ranokršćanskog doba pretežno su koncentrirani na dijelu otoka koji je izvan sastava zadarske županije, no tijekom srednjeg vijeka težište života premješteno je južnije, gdje je izgrađeno novo gradsko središte (Stari Pag), kasnije premješteno na novu lokaciju, na kojoj je tijekom 15. stoljeća planski sagrađen novi grad. Pored ta dva jedinstvena spomenika urbanizma, na Pagu je sačuvano tridesetak srednjovjekovnih građevina, od kojih je većina danas u ruševnom stanju. U potpunosti su sačuvane tek četiri gradske crkve (Sv. Marije, Sv. Margarite, Sv. Frane, Sv. Jure), Zborna crkva u Starom Gradu, te crkva Sv. Nikole u Povljani. Doba nakon šesnaestog stoljeća predstavlja vrijeme stagnacije graditeljske aktivnosti, pa nema ni izrazitijih spomenika.

Ukupnost graditeljske spomeničke baštine i arheoloških nalazišta na području zadarske županije tolika je da predstavlje upravo izrazitu odliku regije, bogatstvo koje mora biti polazna osnova promišljanja o budućim namjenama kako cjelokupnog prostora, tako i njegovih pojedinih dijelova.

Popis najvažnijih spomenika povijesno-kulturne baštine na području Zadarske županije

Popisom su obuhvaćeni samo registrirani i preventivno zaštićeni spomenici kulture, te oni spomenici koji bi po svojoj vrijednosti trebali ući u jednu od ovih dviju kategorija (ukoliko buduća kategorizacija ne definira preciznije određene kriterije). Ukupan broj evidentiranih spomenika višestruko je veći.

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
Zadar	Povijesna jezgra Grada /Poluotok/	Povijesna jezgra Dikla Povijesna jezgra Puntamike Arbanasi Dračevac Zadarski	Zidine Rimski forum Crkva Sv. Stošije Crkva Sv. Donata Crkva Sv. Marija Crkva Sv. Krševana Crkva Sv. Šime Crkva Sv. Petra Starog Crkva Sv. Lovre Crkva Sv. Nikole Crkva Sv. Dominika Crkva Sv. Tome Crkva Sv. Marije Velike Crkva Gospe od Kaštela Crkva Sv. Ilije Stomorica Samostan Sv. Frane Samostan Sv. Mihovila Citadela Kompleks Zavoda Sv. Dimitrija Palača Borelli Palača Ghirardini Palača Nassis Palača Grisogono-Vovo Palača Fozze Palača Petrizio Kneževa palača Providurova palača Gradska straža Gradska Loža Veliki arsenal i Kaštel u Zadru Župna crkva Gospe od Ružarija Crkva Sv. Martina Crkva Sv. Petra Kaštel obitelji Strmić u Diklu Crkva Sv. Stošije na Puntamiki Crkva Gospe Maslinske na Belafuži	Povijesna jezgra Grada /Poluotok/ Relja Crkvina Diklo Puntamika Arbanasi Kolovare	Gradsko groblje Ostaci rimske centuracije gradskog agera Obalni pojas od Poluotoka do uvale Vitrenjak Perivoj Vladimira Nazora

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
			Župna crkva Sv. Simuna i Tadeja u Bokanjcu Samostan Sv. Ivana na Relji Ostaci rimskog vodovoda, ceste i groblja istočno od Zadra Župna crkva Gospe Loretske u Arbanasima Ostaci crkve Sv. Marine Crkva Sv. Jelene u Gaženici Ostaci crkve Sv. Klementa Fontana na Kolovarama Crkva Uzašašća Marijina i Obrambena kula u Dračevcu Zadarskom		
Babindub			Crkva Sv. Petra i Pavla		
Mali Iž		Povijesna jezgra naselja Makovac u Malom Ižu	Crkva Sv. Marije Crkva Sv. Marije Kapelice Ljetnikovac Begna Dvor porodice Canegietti Kuća Banić zvana "Biskupija"	Gračišće	Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora u Malom Ižu
Olib		Mjesto Olib	Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije Crkva Sv. Stošije Crkva Sv. Roka Crkva Sv. Nikole Kaštel	Banjve Mirine	
Molat			Župna crkva Pohođenja Marijina Crkva Gospe od Karmena Kaštel Ljetnikovac Abelić Kuća Bašić	Manastirina Straža Bavkul	Spomenik palim borcima i Spomen-park
Brgulje			Crkva Sv. Andrije	Karniški Varh Gračina Lokardenik	
Crno			Crkva Sv. Nikole		
Ist			Župna crkva Sv. Nikole Crkva Gospe od Sniga	Gračina	
Skarda			Crkva Sv. Andrije		
Kožino			Župna crkva Sv. Mihovila Arhanđela Crkva Sv. Tome	Ostaci antičke vile Grobni humci	
Petrčane			Župna crkva Sv. Katarine Crkva Sv. Katarine Crkva Sv. Bartula		
Premuda			Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije Crkva Sv. Jakova Crkva Sv. Ane Crkva Sv. Kirijala	Pastirsko Kalpić	
Rava			Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije Kapela Sv. Petra	Dvorić	
Silba		Povijesna jezgra Silbe	Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije Crkva Gospe od Karmela Crkva Sv. Ivana Krstitelja Crkva Gospe od Žalosti Crkva Sv. Ante Padovanskog Crkva Sv. Marka Utvrđeni Kaštel Toreta		
Veli Iž			Crkva Sv. Petra Crkva Sv. Roka Dvor porodice Fanfogna	Veli Opaćac Košljin Mali Opaćac	
Zapuntel			Župna crkva Rođenja Marijina	Knežak	
Benkovac			Kaštel Benković Crkva Sv. Antuna Crkva Rođrnja Bl. Djevice M.		
Brgud			Crkva Uznesenja Bl. Djevice M.		

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
Bulić			Crkva Sv. Ante		
Karin			Crkva Začeća Marijina Crkva Sv. Marka	Ostaci hrama Latre Ostaci rimskog amfiteatra Ostaci utvrde na gradini Miodrag	
Donji Lepuri			Crkva Sv. Martina		
Gornji Biljani			Crkva Sv. Đurđa		
Islam Grčki			Crkva Sv. Đurđa		
Kolarina			Crkva Sv. Petke		
Korlat			Crkva Sv. Jerolima Crkva Sv. Marije "Runjavice"		
Kula Atlagića			Crkva Sv. Petra Crkva Sv. Nikole		
Medviđa			Crkva Sv. Ivana Crkva Prikazanja Blažene Djevice Marije Parohijska crkva Male Gospe	Ostaci iz rimskog doba	
Parčići			Crkva Sv. Ilije		
Miranje			Crkva Sv. Arhanđela Ostaci kasnoantičke zgrade		
Nadin			Crkva Sv. Ante Padovanskog	Gradina	
Perušić			Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije Kapela Sv. Jurja		
Podgrađe			Crkva Sv. Duha	Gradina	
Popovići			Crkva Sv. Ante Padovanskog Crkva Sv. Mihovila		
Pristeg			Crkva Prikazanja Bl. Djevice M. Crkva Sv. Frane Crkva Sv. Nikole		
Raštević			Crkva Sv. Jurja Utvrda Kličevica		
Rodaljice			Crkva Sv. Marije		
Smilčić			Crkva Gospe od Zdravlja	Žemunjača Čerinac Crkvina Kulina Jazbine Dolac Kvartir Neolitičko naselje	
Tinj			Crkva Sv. Ivana		
Vukšić			Crkva Sv. Kate Crkva Sv. Mihovila		
Kašić				Crkvina na Begovači	
Donji Kašić				Manastirine Glavučurak Razbojine Grede Drače Čerinac	
Sopot				Crkvina	
Bibinje		Povijesna jezgra mjesta	Župna crkva Sv. Roka Crkva Sv. Ivana		
Biograd na Moru		Povijesna jezgra Biograda	Župna crkva Sv. Stošije Ostaci crkve Sv. Ivana Ostaci crkve Sv. Tome Crkva Sv. Roka Crkva Sv. Ante	Ilirsko naselje Blandona Bošana Kumenat Stabanj Trojangrad Ostaci rimskog akvedukta	
Galovac				Crkvina	
Gračac			Župna crkva Sv. Jurja	Prethistorijska nekropola Antički ostaci Gradina	

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
Cerovac				Cerovačka donja špilja	
Mazin				Ostaci iz antičkog doba	
Jasenice			Crkva Sv. Jerolima		
Kali			Župna crkva Sv. Lovre Crkva Sv. Pelegrina Ljetnikovac Dražić Ljetnikovac Giupani	Orjak Veli vrh	
Kukljica			Župna c. Obraćenja Sv. Pavla Crkva Sv. Jerolima Crkva Bl. Djevice M. od Sniga Ljetnikovac Nassis	Ostaci antičkog bazena	
Lišane Ostovičke				Prethistorijski nalazi Starohrvatska nekropola	
Ostrovica			Crkva Sv. Ante	Gradina	
Dobropoljci				Ostaci iz antičkog doba	
Nin	Povijesna jezgra Nina		Srednjovjekovne zidine Ostaci rimskog hrama Župna crkva Sv. Asela Crkva Sv. Križa Crkva Sv. Ambroza Kapela Sv. Ivana Crkva Sv. Duha Crkva Sv. Nikole Gornji most Donji most	Cjelokupna površina povijesne jezgre Antičke nekropole Ostaci crkve Sv. Marije Meterize Ždrijac	
Ninski Stanovi			Dvor Stuljć i dva dvora u predjelu Sipina		
Poljica			Crkva Sv. Mihovila		
Vrsi			Crkva Sv. Jakova Crkva Gospe od Zečeva	Prethistorijski tumuli	
Zaton			Župna crkva Sv. Andrije Crkva Sv. Andrije Kaštelina Kuća iz 18. st.	Grobovi iz ilirskog doba Ostaci antičke luke Ostaci srednjovjekovnog naselja	
Novigrad	Povijesna jezgra Novigrada		Ruševine srednjovjekovne utvrde Ostaci gradskih zidina Župna crkva Gospe od Sedam Žalosti Crkva Sv. Kate Crkva Sv. Nikole		
Pridraga			Crkva Sv. Martina Crkva Sv. Mihovila		
Obrovac			Utvrda iznad grada Župna crkva Sv. Josipa Crkva Sv. Franje Asiškog		
Kaštel Žegarski			Donji most Gornji most		
Krupa			Manastir Crkva Uspenja Bogorodice		
Kruševo			Župna crkva Sv. Jurja Crkva Sv. Jurja Crkva Sv. Kuzme i Damjana	Cvijina gradina	
Rovanjska			Crkva Sv. Jurja		
Pag	Povijesna jezgra grada		Zborna crkva Navještenja Marijina Samostan Sv. Margarite Crkva Sv. Ante Crkva Sv. Frane Crkva Sv. Jurja Crkva Sv. Trojstva Crkva Sv. Katarine Kneževa palača	Stari Grad	

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
			Biskupska palača Skladišta za sol Crkva Sv. Jurja na brdu iznad Paga Crkva Sv. Nikole Crkva Sv. Andrije Crkva Sv. Ivana Crkva Sv. Marije Crkva Sv. Martina Crkva Sv. Jakova Crkva Sv. Ante Crkva Sv. Grgura Crkva Sv. Kuzme i Damjana		
Bošana			Crkva Sv. Marije Magdalene		
Dinjiška			Crkva Sv. Mavra Crkva Sv. Bartula		
Gorica			Crkva Sv. Ante Crkva Sv. Mihovila		
Kolan			Crkva Sv. Luke Crkva Sv. Vida Crkva Sv. Duha Crkva Sv. Jerolima Ostaci antičkog akvedukta	Drago Rankovac Duška	
Maun			Crkva Sv. Krševana		
Miškovići			Fortica		
Vlašići			Crkva Sv. Jerolima		
Smokvica				Ostaci crkve Sv. Jurja	
Stara Vas				Ostaci crkve Sv. Križa	
Pakoštane		Povijesna jezgra Pakoštana			
Vrana			Srednjovjekovni grad Han Jusufa Maškovića	Ilirske gradine Antički ostaci Bičina	
Vrgada			Župna crkva Sv. Trojstva Crkva Sv. Andrije Palača-ljetnikovac obitelji Damiani	Gradina	
Pašman		Bobića stanovi	Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije Crkva Sv. Marka Evanđelista Crkva Sv. Roka Crkva Sv. Andrije Crkva Sv. Ante	Kruna Čokovac Frmić Ostaci rimskog pristaništa - Galešnjak Ostaci antičkog pristaništa - Muntan Ostaci antičkog pristaništa - Cavatul Ostaci antičke vile	
Kraj		Ugrinići	Samostan Sv. Duje	Ostaci antičke vile Polačine	
Banj			Župna crkva Sv. Kuzme i Damjana Kapela Gospe od Sedam Žalosti Kuća Stermić	Oštro Ostaci antičke vile	
Dobropoljana			Župna crkva Sv. Tome Kapela Sv. Antuna Opata Kuće Ladići Dvor Dešpoja	Bokolj Ostaci antičkog pristaništa	
Mrljane			Župna crkva Sv. Ante Padovanskog	Otočić Garmenjak Ostaci antičkih lučkih instalacija	
Neviđane			Župna crkva Presvjetlog Srca Isusova Crkva Gospe od Zdravlja Crkva Sv. Mihovila Crkva Sv. Martina	Binjak Ostaci antičke vile i pristaništa	
Zdrelac			Crkva Sv. Luke		

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
Polača			Crkva Sv. Kuzme i Damjana	Bičina glavica Bičina Glavica Dvorine Pribić bunar	
Poličnik			Crkva Sv. Nikole Crkva Sv. Ivana		
Briševo			Crkva Gospe od Ružarija		
Dračevac Ninski			Crkva Sv. Martina		
Murvica			Crkva Bezgrešnog Začeća Crkva Gospe od Sniga		
Suhovare			Crkva Gospe od Zdravlja Crkva Sv. Ante Padovanskog		
Visočane			Crkva Sv. Mihovila		
Posedarje			Zupna crkva Gospe od Ružarija Crkva Uzašašća Marijina Crkva Sv. Duha	Budim	
Islam Latinski			Crkva Sv. Nikole		
Slivnica			Zupna crkva Sv. Kuzme i Damjana		
Vinjerac		Povijesna jezgra Vinjerca	Crkva Sv. Ante		
Povljana			Crkva Sv. Nikole Crkva Sv. Martina	Stara Povljana	
Preko			Zupna crkva Blažene Djevice Marije od Ružarija Crkva Sv. Ivana Krstitelja Crkva Gospe od Rozarija Kuća Felicinović Franjevački samostan Sv. Pavla Utvrda Sv. Mihovila	Sćah Vrh Straža Gradina	
Ugljan			Zupna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije Crkva Sv. Kuzme i Damjana Crkva Sv. Ipolita i Kasijana Crkva Svih Svetih Crkva Sv. Petra Franjevački samostan Sv. Jeronima Ljetnikovac Lipeus Ljetnikovac Damiani-Vrgada Ljetnikovac de Ponte Ljetnikovac Stocco Ljetnikovac Califfi	Celinjak Krušćevo Muline Batalaža Mirine Cinta Šegvić Jankovo Čeprljanda Lučino selo Ivančević - Kobiljak	Ostaci rimske centuriacije agera
Lukoran			Zupna crkva Sv. Lovre Crkva Sv. Lovre Crkva Sv. Trojstva Kuća de Ponte Vila Salghetti-Driolli Cigalov vrt / Ljetnikovac Danilo	Kuranj Stražica	
Ošljak			Crkva Sv. Marije Ostaci mlinova vjetrenjača		
Poljana			Crkva Sv. Petra Apostola		
Rivanj			Zupna crkva		
Sestrunj			Zupna crkva		
Sutomiščica			Zupna crkve Sv. Eufemije Crkva Sv. Grgura Pape Ljetnikovac obitelji Lantana Ljetnikovac de Ponte		
Privlaka			Zupna crkva Sv. Marije Crkva Sv. Vida Crkva Sv. Barbare Crkva Sv. Katarine Crkva Sv. Kristofora Kulina		
Ražanac			Zupna crkve Gospe od Ružarija Protuturska utvrda	Gajetovica	

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
			Ostaci tradicijske arhitekture Crkva Sv. Andrije		
Jovići			Crkva Sv. Marije Magdalene		
Ljubač			Župna crkva Crkva Gospe od Sniga	Venac Ljubljana Grobni humci	
Ljubački Stanovi			Crkva Sv. Ivana Krstitelja		
Radovin			Župna crkva Crkva Sv. Petra	Beretinova gradina	
Podvršje				Prethistorijski grobni humci	
Sali		Porat Južno selo Zmorašnje selo	Kuća obitelji Guerini Kaštel Guerini Kuća Petricioli Kuća Rančić Kuća Lorini Stara ribarnica Župna crkva Uznesenja Marijina Crkva Sv. Roka Crkva Sv. Antuna	Omiš Dugo polje Čuh Veliki Brčastac Ranjovica Koženjak Stivanje polje Citorij Mala Proversa Lavdara Mrtenjak	Partizansko brodogradilište
Božava			Crkva Sv. Križa Crkva Sv. Nedjelje Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije	Kruna Gomilina Vrh	
Brbinj			Župna crkva Sv. Kuzme i Damjana Dvorac obitelji Soppe Ostaci ranokršćanske crkve		
Dragove			Župna crkva Sv. Leonarda Kapela Gospe od Ružarija		
Luka			Župna crkva Sv. Stjepana Crkva Sv. Nikole	Vela straža	
Savar			Župna crkva Blažene Djevice Marije od Karmela Crkva Sv. Pelegrina		
Soline			Župna crkva Sv. Jakova		
Veli Rat			Župna crkva Sv. Ante Padovanskog Kapela Blažene Djevice Marije od Karmina		
Zaglav			Crkva Sv. Mihovila Dvor Šešelja Dvor Spralja		
Zverinac			Dvorac Fanfogna Kapela Sv. Ignacija Temelji srednjovjekovne crkvice	Poripišće	
Zman			Župna crkva Sv. Ivana Glavosjeka Kunčijev dvor Dvor Didović Gladić	Gradina	
Stankovci					
Banjevci			Crkva Sv. Ivana Krstitelja		
Morpolača			Crkva Sv. Petra	Skorića kuće Velim	
Budak			Crkva Sv. Kate Kula		
Starigrad		Etnografska cjelina - zaselak Marasovići	Kasnoantička utvrda Većka kula Crkva Sv. Petra Crkva Sv. Jurja	Liburnske gradine Rimska nekropola	
Seline			Župna crkva Sv. Marije Crkva Sv. Jakova		
Tribanj			Crkva Sv. Magdalene Crkva Sv. Trojice		
Sukošan		Povijesna jezgra Sukošana	Obrambeno zidje Župna crkva Sv. Kasijana		

	Urbana cjelina	Ruralno-urbana cjelina	Spomenik graditeljstva	Arheološki lokalitet	Spomenički kompleks i/ memorijalni spomenici / perivoji
			Crkva Gospe od Milosti Crkva Sv. Martina Ljetnikovac nadbiskupa Valaressa		
Debeljak			Crkva Sv. Martina		
Gorica			Crkva Sv. Ivana Krstitelja		
Sv. Filip i Jakov			Crkva Sv. Mihovila		
Raštani			Crkva Sv. Jurja		
Turanj			Ostaci fortifikacijskog zida Crkva Sv. Marije	Tukljača	
Skabrnja			Zupna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije Crkva Sv. Marije Crkva Sv. Luke	Glavučurak Sv. Luka	
Tkon			Zupna crkva Sv. Tome Crkva Sv. Petra Samostan Sv. Kuzme i Damjana	Ostaci antičke vile Pustograd	
Vir			Zupna crkva Sv. Jurja Crkva Sv. Ivana		
Zemunik Donji			Crkva Sv. Kate		
Smoković			Crkva Sv. Đurđa		

1.1.3. Obveze iz programa prostornog uređenja države i ocjena postojećih prostornih planova

Područja od strateške važnosti za državu

Obalno područje

Obalno područje kao nacionalno bogatstvo ne može bit prostorno tretirano i korišteno isključivo po interesima lokalne uprave i samouprave, već se trebaju poštovati strateška usmjerenja od općeg-državnog interesa.

Vlada Republike Hrvatske donosi propise za provođenje Zakona o uređenje i zaštiti obalnog područja mora i voda, Zakona o uređenju i zaštiti kulturno povjesnih spomeničkih cjelina i područja uz državnu granicu od posebnog interesa za državu.

Stručnu podlogu za izradu ovih propisa izrađuje: Zavod za prostorno planiranje pri Ministarstvu prostornog uređenja graditeljstva i stanovanja u suradnji sa Županijskim zavodima za prostorno uređenje i izvršnim tijelima općina i gradova.

Slijedeće desetlijeće obalno područje bit će od najvećeg poduzetničkog interesa, a prostori uz obalu bili su i još uvijek jesu najugroženiji prostor čitave države. Zato Republika Hrvatska mora hitno donijeti propise i dokumente prostornog uređenja koji će detaljno regulirati ponašanje u prostoru.

Strategija sugerira otočni razvoj i prometno povezivanje, kroz tipizaciju i sustav otoka za potrebe razvojnog planiranja:

Tipizacija se može obaviti na temelju sinteznih obilježja i kriterija:

- veličina otoka - veliki, srednji, mali
- kretanje broja stanovnika - imigracijski, emigracijski.
- demografska obilježja stanovništva.
- geografska obilježja otočkog prostora.
- struktura i broj gospodarskih djelatnosti na otoku.
- vrste prometnih veza i uvjeti dostupnosti
- opremljenost infrastrukturom

Sustav otoka

Optimalni model obnove i razvitka otočnih zajednica

Sačuvati zdravi dio tkiva otoka kao podlogu za kasniju snažnu revitalizaciju.

Strategija predlaže slijedeću strukturu otoka:

- otoci nositelji razvitka (15 otoka) razvojno podržavani spektrom gospodarsko-socijalnih mjera
- manji otoci razvitka, razvitak baziraju na harmoničnom suodnosu s otocima nositeljima razvitka.
- otoci s posebnim načinom korištenja i zaštite.

Cestovni i pomorski promet s otocima koncipiran je na slijedećim elementima:

1. Prijevoz putnika će se vršiti brzim prijevoznim sredstvima do svakog otočkog mjesta
2. Za teretni promet osigurati će se trajektno pristanište na svakom naseljenom otoku
3. Izgradnju cestovnih prometnica treba planirati selektivno s ciljem međusobnog povezivanja mjesta, radi bolje komunikativnosti i osnovnog servisiranja. Neki otoci moraju biti pošteđeni od svakog automobilskog prometa radi njihove eko-važnosti od šireg interesa.

Nautički turizam u prostornim planovima ima važno mjesto kao značajan gospodarski resurs, pa se tom segmentu mora posvetiti izuzetna briga.

Strateške smjernice za uređenje prostora:

- Nove nautičke centre treba graditi unutar ili uz naselja, gdje već postoje takvi centri.
- Ograničiti gradnju velikih nautičkih centara dok se ne izradi Program razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske, a težište dati razvoju i podizanju opreme postojeće nautičke infrastrukture.
- Turističke zone predviđene važećim prostornim planovima, čija je izgradnja započeta, treba pažljivo prestrukturirati i dograđivati, a tamo gdje nisu izgrađene ne treba ih graditi dok se ne izradi nova generacija prostornih planova.
- Zračni promet na otocima treba vezivati prvenstveno na turističke destinacije gdje postoji značajan ekonomski interes uz primjerenu zaštitu okoliša. Riječ je prvenstveno o malim turističkim zračnim lukama, koje bi trebale poboljšati turističku ponudu.

Postojeći sustav zračnih luka u obalnom potezu smatra se optimalnim obzirom na geo-gospodarske kriterije. Na otocima treba planirati sekundarne zračne luke i to na Rabu, Pagu, Hvaru i Korčuli (veliki otoci). Na ostalim otocima treba računati s manjim travnatim poletno sletnim stazama primarno za sportske letjelice. Heliodromi su nužnost suvremenog života i treba im osigurati prostore, svuda gdje za to postoji realna potreba.

Područja uz državnu granicu

Ukupna dužina državne granice RH u Zadarskoj županiji iznosi: 24 km kopnene granice i 45 nautičkih milja, tj. 83,43 km morske granice.

Razvojna politika prema graničnim područjima u prvom redu treba težiti demografskom rastu. Za to bi država trebala razviti posebne stimulativne mjere. Radi se o kombinaciji politike povratka s usmjerenim naseljavanjem populacijskih grupa potrebnih za pokretanje razvojnog procesa.

Prioritetni su ciljevi stoga: integracija, obnova naselja i revitalizacija čitavog prostora.

Mogući pravci razvitka funkcija graničnih područja:

- Razvijati nacionalno graničarsko gospodarstvo sukladno raspoloživim resursima, poticati povezivanje susjednih razvojnih područja, koristiti tranzitne karakteristike područja i funkcije koje se razvijaju samo na graničnim prijelazima.
- Poticati razvitak suradnje sa susjednom državom osobito suradnje među stanovništvom, radi malograničnog prometa, industrijske kooperacije, međusobnog zapošljavanja, stvaranja slobodnih carinskih zona itd.
- Vrednovati prirodne i stvorene vrijednosti radi razvijanja uzajamnih veza na zaštiti, prezentaciji i korištenju tih vrijednosti.
- Učvršćivati kooperacijske veze s drugim dijelovima Republike Hrvatske razvijanjem poglavito prometnih i infrastrukturnih sustava.

Gorsko područje kao osobito izraženo problemsko područje karakterizirano je nenaseljenošću, slabim prometnim vezama, te općim stanjem zapuštenosti (Lika, Kordun i dr.). Razvojne opcije se usmjeravaju na povezivanje prostora na sustave turističkog područja Jadrana, vezivanje na jake tržišne centre, razvoj specifičnih proizvodnih djelatnosti - proizvodnja zdrave hrane, stočarstva (sitna stoka) - ali i afirmiranje krajobraznih vrijednosti i kulturnih dobara kao osnovice za razvoj vlastita turizma.

Ocjena postojećih prostornih planova

Osnovni dokumenti prostornog uređenja Zadarske županije do donošenja Prostornog plana Zadarske županije su:

- Prostorni plan SR Hrvatske, 1988.
- Prostorni plan Zajednice općina Split, 1982.

- Koncepcija i program razvoja Bukovice - Regionalni prostorni plan općina Benkovac-Knin-Obrovac, 1975.

  (Donošenjem Strategije i Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske gore navedeni planovi su izvan snage.)

- Prostorni planovi bivših općina koje su ušle u sastav Zadarske županije, i to: Benkovac, 1987. (Službeni vjesnik općina Benkovac, Biograd n/m, Obrovac i Zadar, br. 5/89.) Biograd na Moru, 1978.-1985. (Službeni vjesnik općina Benkovac, Biograd n/m, Obrovac i Zadar, br. 12/78., 13/85., 12/86.), Donji Lapac, 1979., Pag, 1985.-1990. (Sl. nov. Rijeka 54/85, 25/90), Obrovac, 1990. – Prijedlog (Glasnik Zadarske županije 4/98.) i Zadar, 1978. (Službeni vjesnik 14/85.)
- Prostorni planovi područja posebne namjene: Nacionalni park "Paklenica", 1986. (Narodne novine 10/86) i Park prirode "Telašćica", 1993. (Službeni vjesnik 11/92.)

U tijeku izrade su:

- Prostorni plan Zadarske županije
- Prostorni planovi gradova: Zadra, Nina, Biograda na Moru, Benkovca, Obrovca i Paga
- Prostorni planovi općina: Bibinje, Jasenice, Kali, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sv. Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir i Zemunik Donji.

Obveza svih jedinica lokalne samouprave je donošenje svojih prostornih planova.

Prostorni plan SR Hrvatske donesen je 1988. godine i pokriva cijeli teritorij Države. Njegovim donošenjem stavljen je van primjene dotada važeći plan iz 1974. godine. Isti se primjenjuje do donošenja novog dokumenta prostornog uređenje na razini države. Za potrebe Županije se primjenjuje u slučajevima kada se temeljem planova nižeg reda ne može definirati određeni segment prostornog uređenja, budući da sadrži odredbe koje omogućuju donošenje odgovarajućeg rješenja.

Planom predviđene državne magistralne autoceste JTC i Zagreb-Južna Hrvatska kao i tunel kroz Velebit. Objekti od vitalnog značenja za Državu koji nisu predviđeni ovim planom, a nisu bili svojedobno predviđeni niti planovima na nižoj razini, planiraju se i izgrađuju temeljem dokumentacije koju izdaje nadležno Ministarstvo uz suglasnost Županijskog ureda za prostorno uređenje (npr. vitalni elektrovodovi i sl.).

Koncepcija i program razvoja Bukovice. Regionalni prostorni plan općina Benkovac-Knin-Obrovac. Izrađen je1975. godine, a njime su planirani prostori bivših općina Benkovac, Obrovac i Knin. Plan se tek djelomično provodio prvih nekoliko godina, do prve izmjene zakonskih propisa, kao kompenzacija prostornih planova općina koji nisu bili doneseni. Danas ovaj plan nije u primjeni.

Prostorni plan zajednice općina Split. Donesen je 1982. godine a obuhvatio je bivše općine Benkovac, Biograd na Moru, Knin, Obrovac i Zadar. To je uglavnom deklarativni prostorni plan, s općim odrednicama prostornog razvoja, bez odredbi koje bi omogućile njihovu obveznu primjenu. Poslužio je kao solidna dokumentacija o prostoru, dok se nije primjenjivao kao obvezujući dokument prostornog uređenja i zaštite prostora.

Prostorni planovi bivših općina primjenjuju se od stupanja na snagu. Dio ovih planova je novijeg datuma, premda su svi stariji od 5 godina te bi podlijegali revizijama kako bi se njihove planske postavke uskladile sa stvarnim razvojem i novim potrebama. Najstariji su Prostorni plan općine Donji Lapac iz 1977. i Zadar iz 1978. godine, nešto je mlađi Prostorni plan općine Biograd na Moru (Revizija I) iz 1985. godine, dok su ostali stupili na snagu godinu dvije prije okupacije dijela Županije.

- **Prostorni plan općine Benkovac**, donesen je 1990. godine. Od 1991. godine, s obzirom na stanje okupiranosti glavnine prostora, ne postoje pouzdana saznanja primjene ovog plana na tom prostoru. Izuzetak su općina Stankovci (veći dio) i općina Polača (dio naselja Tinj).
- **Prostorni plan općine Biograd na Moru** (Revizija I) donesen je 1985. Primjena plana se uglavnom korektno provodi. Nema većih odstupanja od definiranih građevinskih područja naselja, osim u dijelu otoka Pašmana (južni Pašman). Također nema bitnih odstupanja od namjene površina definirane Planom, dok se u domeni infrastrukture izgrađuju objekti vitalne elektromreže na pravcu Rijeka-Zadar-Šibenik-Split.

- **Prostorni plan općine Donji Lapac.** Premda dosta star, s obzirom na male izmjene u prostoru ovaj je plan bio u primjeni do okupacije prostora općine. Ne postoje pouzdane informacije o primjeni prostorno-planskih dokumenata na prostoru ove općine od 1991. godine.
- **Prostorni plan općine Obrovac** je u fazi Prijedloga izrađen 1990. godine. Nije sigurno da je usvojen neposredno pred izbijanje ratnih sukoba 1991. godine. Primjena plana praktički je onemogućena i na dijelovima bivše općine koji su oslobođeni akcijom Maslenica 1993. godine (veći dio današnje općine Jasenice) budući da nije došlo do obnove vitalnih elemenata infrastrukture. Plan se načelno primjenjuje u dijelu izgradnje Jadranske autoceste i mosta na Ždrilu. Dionica trase je donekle izmijenjena što bitno ne mijenja njezin utjecaj ceste na okoliš, namjenu površina i druge postojeće i predviđene objekte.
- **Prostorni plan općine Zadar** stupio je na snagu 1978. godine i s nekoliko izmjena i dopuna Plana (1984., 1985. i 1988./89.) još uvijek je na snazi. Budući da plan nije bitno revidiran, praktički je nemoguće uvažavati neke segmente namjene površina (npr. goleme industrijske zone Zaton, Rtina, Poličnik dr.). Premda je od donošenja Općinskog prostornog plana proteklo dosta vremena, osnovne postavke Plana izdržale su provjeru proteklog vremena. No, to nipošto ne znači da određenih odstupanja od Plana nije bilo, i da dio nekadašnjih planskih pretpostavki ne treba temeljito revidirati. To se prvenstveno odnosi na planirani koncept razvoja i prostorni razmještaj industrije, te na sustav naselja i središnjih funkcija s obzirom na novi zakon o lokalnoj samoupravi nakon čega su osnovane nove općine. Kao i kod drugih cjelina Županije, teškoće primjene ovog Plana nameću potrebu za hitnu izradbu novog sveobuhvatnog plana na razini Županije, tj. prostornih planova novih općina. Planiranje i izgradnja velikih cestovnih objekata (Jadranska auto cesta, novoizgrađeni Maslenički most) odvija se u skladu s planom, s određenim manjim odstupanjima trase koje bitno ne utječu na namjene površina i razmještaj predviđenih objekata. Novija rješenja krupne elektroopskrbne infrastrukture, čije je ubrzano ostvarenje rezultat ratne situacije od 1991. planiraju se i ostvaruju temeljem rješenja nadležnog Ministarstva uz suglasnost Županijskog ureda za prostorno uređenje, uz najmanje moguće utjecaje na okoliš te planiranu namjenu površina i raspored objekata.

Opća ocjena primjene općinskih prostornih planova područja bivših općina ukazuje na potrebu izrade Županijskog prostornog plana koji će odrediti regionalne i opće pravce prostornog razvoja (namjenu prostora, infrastrukturu, središta naseljenosti, zaštitu prostora, funkcije naselja, gospodarske zone, zone posebne namjene i sl.). Općinski prostorni planovi, koji će se ubuduće izrađivati na podlogama M = 1:25.000, detaljnije će razraditi prostor nego dosadašnji planovi bivših općina, a sustav lokalne samouprave omogućit će i svestranije razmatanje interesa užih cjelina.

Prostorni planovi područja posebne namjene primjenjuju se od stupanja na snagu i izrađeni su za sve nacionalne parkove na području županije, te za Park prirode "Telašćica", dok je u izradi Plan Parka prirode "Velebit".

- **Prostorni plan Nacionalnog parka "Paklenica"** stupio je na snagu 1986. godine. Njime su razrađeni zaštita, uređenje i funkcioniranje ovog Parka u cilju ostvarivanja svih funkcija Parka. Razvoj Parka predviđen je u tri etape, od kojih je djelomice ostvarena tek prva. 1996. izrađena je izmjena i dopuna Prostornog plana zbog proširenja granica i izmjene režima - procedura usvajanja Plana je u tijeku. Park je otvoren za posjetitelje.
- **Prostorni plan Parka prirode "Telašćica"** stupio je na snagu 1993. godine. Razmatra zaštitu, razvoj i ostvarivanje funkcija Parka, s osnovnom svrhom očuvanja i unapređenja akvatorija Telašćice, dugootočkih stijena, morskih biocenoza itd. I njegovu je primjenu usporilo stanje u Hrvatskoj nakon 1991. godine kao i duga procedura njegova donošenja. Primjena plana ipak omogućuje uređenje njegovih dijelova i realizaciju pojedinih objekata i ciljeva.

Zakon određuje izradu Izvješća, Programa i Planova prostornog uređenja gradova i općina, tj. dokumentacije uređenja prostora na najnižoj razini samouprave tj. na razini novih gradova i općina. U prethodnom razdoblju većina općina izradila je Izvješća i Programe, međutim zbog promjena granica i razdvajanja pojedinih općina potrebno je izraditi nova.

Ocjena drugih dokumenata relevantnih za prostorno uređenje

Među drugim dokumentima od interesa za prostorno uređenje i zaštitu prostora na razini Županije važne su i Osnove korištenja i zaštite prostora svih bivših općina u sastavu Županije (dalje Osnove). One su izrađene temeljem Uredbe o prostornom uređenju u ratom zahvaćenim područjima Republike Hrvatske (Narodne novine, 44/1992, dalje Uredba). Izradba Osnova započela je početkom 1993. a praktički završena u rujnu 1993. (prijedlozi) za sve bivše općine: Benkovac, Biograd na Moru, Donji Lapac, Gračac, Obrovac i Zadar. U svakom slučaju, izrađeni materijali Osnova za područja svih bivših općina, s već u obzir uzetim novim upravnim ustrojstvom bili su solidan temelj izrade Prostornog plana Zadarske županije.

Od ostalih dokumenata relevantnih za prostorno uređenje i zaštitu prostora na razini Županije treba spomenuti **idejna rješenja i projekte velikih infrastrukturnih zahvata** značajnih za Hrvatsku poput dijela JAC-a na dionici tunel '"Velebit"-Maslenički most-Posedarje-Poličnik, te velikih dalekovoda na objektu "Otočna veza" na dionici: otok Pag-Zadar-Biograd na Moru-Šibenik, te na dionici Lošinj-Zadar.

Na razini Županije značajni su i zahvati na poboljšavanju regionalne vodoopskrbe (zahvati Golubinka, povezivanje vodovodnih sustava Zadarske i Šibensko-kninske županije).

Potreban je intenzivan rad na hidrogeološkim studijama koje će rezultirati Odlukama o zonama sanitarne zaštite, a što je itekako ograničavajući faktor pri korištenju prostora.

Različita spomenuta rješenja infrastrukturnog povezivanja Zadarske županije su već izvedena ili su u tijeku izgradnje. Tako je završena izgradnja DV 110 kV na relaciji otok Pag-Zadar, a očekuje se nastavak izgradnje prema Biogradu na Moru i Šibeniku. Povezivanje Golubinke na regionalni vodoopskrbni sustav i na vodoopskrbni sustav Šibensko-kninska županije izvodi se etapno od 1992. godine. Radovi na izgradnji tunela "Velebit", kao i na Jadranskoj autocesti su u tijeku, a Maslenički most je pušten u promet

Premda su ovi objekti kao državno relevantni gospodarski programi iz nadležnosti drugih ministarstava, ovdje su uvršteni kao objekti od posebnog značenja u prostoru Županije, za koje su ishodovane potrebne dozvole na razini nadležnog Ministarstva uz suglasnost Županijskog ureda za prostorno uređenje.

Prema navedenom, može se prihvatiti opća ocjena da se projektna dokumentacija izrađena za objekte od interesa za Županiju primjenjuje u skladu s predviđanjima.

1.1.4. Ocjena stanja, mogućnosti i ograničenja razvoja u odnosu na demografske i gospodarske podatke te prostorne pokazatelje

Zadarska županija s površinom od 3.643,33 km^2 ili 6,4% površine države, jedna je ne samo od većih prostorno administrativnih cjelina, već i jedna od najraznolikijih županija u Hrvatskoj.

Po svom geoprometnom položaju ova Županija preko visokog gorskog vijenca Velebita povezuje Primorsku Hrvatsku sa Središnjom Hrvatskom i predstavlja optimalan prirodni i strateški koridor za izlazak kontinentalne Hrvatske na Sredozemlje.

Ovom prostoru treba pridodati i 3.632,9 km^2 morske površine Jadrana, što u svakoj strategiji razvoja predstavlja značajnu razvojnu predispoziciju.

Sama Županija ne predstavlja homogenu prirodno-geografsku regiju, već je čini niz posebnih prostornih cjelina, međusobno povezanih svojim geografskim položajem.

Za cijeli prostor karakterističan je nedostatak metalnih rudača i mineralnih energenata. Nedovoljno istražena ležišta boksita nakon dugogodišnje eksploatacije vjerojatno su sasvim iscrpljena i više ne predstavljaju ekonomsku osnovicu za bilo kakvo korištenje, što s ovog područja skida i teško nasljeđe ekološke hipoteke.

Prirodni i proizvedeni resursi na kojima se je razvijalo gospodarstvo, te na kojima će se zasnivati i budući razvitak su:

- more kao atraktivan prometni potencijal, izvor hrane i turistički resurs,
- relativno obilje poljoprivrednog zemljišta,
- prirodne ljepote i atraktivni pejzaži pogodni za razvoj svih oblika turizma,
- postojeća prometna i druga infrastruktura,

- postojeći proizvodni, prometni, uslužni i drugi resursi s osvojenim tehnologijama, tržištima i znanjima.
- stanovništvo s visokim razinama znanja, te tehnološkim i organizacijskim sposobnostima.

Svi ovi resursi nisu jednako raspoređeni u prostoru Županije. Najveća koncentracija proizvedenih fondova, stanovništva, pa i prirodnih izvora nastala je na zadarskom obalnom području, odnosno u *Gradu Zadru* koji se razvio u vrlo značajno prometno, industrijsko, turističko, trgovačko, kulturno i admninistrativno središte u Hrvatskoj. Zapravo u cijelom području države u trokutu između Zagreba, Rijeke i Splita nije se dogodio niti jedan veći urbani i radni centar koji bi mogao vršiti centralno-mjesne i razvojne funkcije za područje Sjeverne Dalmacije i Like.

Procesi litoralizacije, koji u osnovi potiču koncentraciju stanovništva i njegovih aktivnosti na morskim obalama snažno, su se očitovali upravo na širem području grada Zadra u poslijednjih 40 ili 50 godina.

Grad Zadar koji je tek 1945. godine pripojen Hrvatskoj s jedva 5 do 6 tisuća stanovnika razvio se u peti grad po broju stanovnika u Hrvatskoj i s gospodarstvom koje je bilo među najuspješnijim u Republici. U tom su razvoju uočljive dvije faze:

- faza sporog razvoja zbog prometne izoliranosti koja je trajala do sredine šezdesetih godina ovog stoljeća,
- faza ubrzanog demografskog i gospodarskog rasta iza 1965. godine.

Naročito snažan zamah dogodio se u prometu, industriji, trgovini i turizmu. Zadar je sjedište najvećeg hrvatskog brodara mjereno po tonaži brodovlja, čija je akumulacija godinama osiguravala dinamičnu stambenu i drugu izgradnju, te ulaganja u turizam i druge grane gospodarstva.

Od industrije u Zadru su se naročito razvijale prehrambena industrija, dijelom na vlastitim sirovinama, metalna industrija, kemijska industrija, tekstilna i druge. Zbog ekonomskih efekata ekonomije obujma i prometnih pogodnosti u neposrednoj blizini grada razvila se je značajna industrijska zona s desetak tisuća zaposlenih.

Grad se je razvio i kao poznato turističko i nautičko središte na istočnoj obali Jadrana, s nekoliko stotina tisuća posjetitelja i oko 3 milijuna ostvarenih noćenja godišnje.

Struktura gospodarstva pred domovinski rat bila je relativno povoljna.

Oko 6% društvenog proizvoda dolazilo je iz poljoprivrede, oko 51% iz industrije i drugih sekundarnih djelatnosti, a čak oko 43% iz tercijarnih djelatnosti.

Uz grad Zadar na ovom se području razvijaju i dva manja obalna grada, Biograd na Moru s njegove južne i Nin sa sjeverne strane.

Biograd na Moru je u proteklom razdoblju za vlastiti razvoj vješto koristio svoj položaj u blizini Zadra, kao i blizinu poljoprivrednog područja Ravnih Kotara. Postao je atraktivno turističko središte s nekoliko hotela, turističkih naselja i odmarališta, što mu je uz prerađivačku industriju i obilje poljoprivrednog zemljišta u zaleđu osiguravalo konstantnu stopu gospodarskog rasta i demografskog uspona.

Nin, s druge strane obalnog pojasa, prirodni je završetak zadarske turističke zone koja se u kontinuitetu proteže od Borika, preko Dikla, Kožina, Petrčana, Zatona i Privlake do Nina. Od mineralnih resursa raspolaže sa zalihama gline za opekarsku proizvodnju, koja je trenutno obustavljena, te s plitkim lagunama na kojima se razvila proizvodnja soli. Glavni faktori razvitka su, međutim, turizam i to posebno zdravstveni s obzirom na naslage ljekovitog peloidnog blata. Cijelo ovo područje ima značajnih mogućnosti poljoprivredne proizvodnje, posebno vinogradarske, te povrtljarske i voćarske, a tržište je većim dijelom osigurano u urbanim centrima, prvenstveno u Zadru, te u obliku turističke tražnje.

Nasuprot obalnom području zadarske regije, brojni naseljeni *otoci u zadarskom moru* ubrzano su gubili svoje gospodarske i demografske potencijale i postupno se pretvarali u gospodarski nerazvijena i demografski opustošena područja. Međutim ti otoci su još uvijek dio gospodarskog i naseljenog područja Republike Hrvatske i bilo koja državna strategija gospodarskog i društvenog razvitka morala bi naći prave odgovore na izazove vremena.

Ove otoke čine u pravilu male površine kopna s vrlo atraktivnim i razvedenim obalama, ali i vrlo krhke ekološke strukture. Njihovi prirodni resursi su skromne poljoprivredne površine i znatni potencijali turističke ponude, i to stacionarnog, izletničkog i nautičkog tipa. No relativno male kompozitne prirodne cjeline, ekološki

osjetljive i infrastrukturno ograničene, čine prepreku izgradnji velikih hotela i turističkih naselja, što bi jedino moglo osigurati rentabilnost velikih ulaganja u infrastrukturu.

Otok Pag, u dijelu koji je pripao Zadarskoj županiji, nakon izgradnje mosta preko Ljubačkog ždrila sve se je uže povezivao sa Zadrom i svojim dosta uspješinim gospodarstvom integrirao se u prostorno strukturni model zadarskog industrijskog i turističkog kompleksa. Ratarsko-stočarski proizvodi (sir, mlijeko, stoka sitnog zuba), specifiična industrija (sol), te turizam koji se zadnjih godina (pred domovinski rat) dosta brzo razvijao čini solidnu osnovu za nastavak i dinamiziranje privrednog razvitka.

Prostor Podvelebitskog kanala čini zanimljiv prirodno-geografski kompleks s naseljima koje obilježava gospodarska i urbana posebnost. To su Starigrad-Paklenica sa značajnom turističkom ponudom i ishodišnom bazom Nacionalnog parka "Paklenica", zatim Novigrad - ribolovno i turističko središte smješteno pri utoku Zrmanje u Novigradsko more, te Ražanac i Vinjerac - turistička mjesta na južnoj strani Podvelebitskog kanala. U tom prostoru prometno najpovoljnije je smješteno Posedarje, koje jednakomjerno razvija gospodarske, poljoprivredne i turističke aktivnosti.

Od zaobalnih područja Županije najveće značenje za gospodarski razvitak ima **Ravnokotarski zaobalni prostor** s oko 30 tisuća hektara obradivih površina. U tom području nalazi se oko 30% od ukupno obradivih površina Dalmacije pa je po proizvodnim potencijalima Južne Hrvatske na drugom mjestu, iza doline Neretve.

Najveće naselje u tom prostoru je Benkovac, koji se je pred domovinski rat sve više razvijao kao poljoprivredno-industrijsko predgrađe Zadra. U taj prostor dislocirali su se neki pogoni zadarske industrije, prvenstveno zbog jeftinijeg zemljišta i blažih ekoloških kriterija. S druge strane područje bivše općine Benkovac imalo je status "nedovoljno razvijenog područja" te kao takvo obilato subvencionirano sredstvima iz republičkih investicijskih fondovima, što je često bilo preforsirano, odnosno nije davalo očekivane rezultate. U tom smislu nužna je kritička analiza dosadašnjeg razvoja i izrada takvih planova koji će se temeljiti na kriterijima tržišnog gospodarstva i organskog povezivanja s Zadarskom privredom. Poljoprivreda i na njoj bazirana prerada u svakom slučaju moraju biti okosnice gospodarskog oživljavanja i poleta ovog kraja.

Bukovica, odnosno južno velebitsko pobrđe čini brežuljkast prostor s izrazitom oskudicom poljoprivrednog zemljišta i drugih prirodnih izvora. Razvoj tog područja sa središtem u Obrovcu godinama je umjetno forsiran megalomanskim planovima, kao što je bila tvornica glinice. Osim nedostatka prirodnih izvora, ovaj je kraj i rijetko naseljen, posebno nakon domovinskog rata. Jedan od temeljnih ciljeva prostornog plana jeste dovesti u sklad prirodne i proizvedene resurse s ljudskim potencijalom, tj. stanovništvom. U tom smislu i ponovno naseljavanje ovog prostora mora biti u skladu s njegovim prirodnim i gospodarskim mogućnostima. Prirodna upućenost ovog stanovništva na stočarstvo ekstenzivnog tipa (ljetna ispaša u višim područjima Velebita i zimska prehrana u nižim područjima) može biti osnova za razvoj stočarstva na ekološki novim osnovama, tj. na proizvodnji prirodne hrane bez umjetnih nutricionističkih i farmakoloških dodataka.

Ličko-pounski prostor također predstavlja razvojni izazov kako za Prostorni plan, tako i za njegovu realizaciju. Teritorij Like kao cjelina predstavlja najsloženiji regionalno-razvojni problem države. Smješten u centralnom dijelu Republike u zaleđu visokih planina koje je dijele od obale, i na relativno velikoj nadmorskoj visini, Lika je prvenstveno značajno područje za povezivanje Središnje i Sjeverne Hrvatske s Dalmacijom. S druge strane privlačni utjecaji Zagreba, Rijeke i Zadra na određeni način dezintegriraju taj prostor, što je razlog da Gospić kao najveće naselje u Lici nije uspio ni gospodarski razviti, ni funkcionalno integrirati regiju i vezati je na sebe.

Prostor Like koji je pripao Zadarskoj županiji nedvojbeno višefunkcionalno gravitira Zadru i nešto manje Kninu. Ovisno o globalnoj strategiji prostorno-regionalnog razvitka Hrvatske i uspješnosti te strategije, može se očekivati i stanovito jačanje Gospića u tom području.

Temeljni gospodarski resursi u Ličko-pounskom prostoru su obradive površine i pašnjaci pogodni za razvoj stočarstva. S oko 31 tisućom hektara obradivih površina ovo područje ima uvjete za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju određenih kultura (krumpir, stočna hrana), te za intenzivni razvoj stočarstva. Taj razvoj. međutim neće moći biti ostvaren bez izdašne pomoći države, prvenstveno oko izgradnje i organizacije većih poljoprivrednih i stočarskih gospodarstava (farmi), te organizacije otkupa i prerade dobivenih primarnih sirovina.

Pripomoć poljoprivrednim aktivnostima mogla bi biti i manja prerađivačka industrija, bilo u okviru dislokacije nekih pogona velikih industrijskih tvrtki, bilo u organizaciji samih seljačkih gospodarstva.

Kao i u Bukovici i ovdje se javlja problem nedostatka stanovništva. To je i prije domovinskog rata bilo područje rijetke naseljenosti i teško se može očekivati povrat izbjeglog pučanstva u većem obujmu. Stoga su

nužne stimulativne mjere državne politike, ukoliko se želi postići gospodarski razvitak barem na razini raspoloživih prirodnih mogućnosti.

Polazne mogućnosti i pretpostavke

Sustav "dogovorne ekonomije" doživio je konačni krah tijekom 1980. godine, Taj se slom manifestirao u krizi plaćanja prema inozemstvu, u galopirajućoj inflaciji i ogromnim gubicima koje su ostvarivale investicije u koje je Hrvatska godinama ulagala gotovo cjelokupnu akumulaciju i velik dio inozemnih kredita. Zadar je zbog zdrave strukture svoje privrede i zbog toga što nije imao promašenih investicija, u početku dosta uspješno odolijevao posvemašnjoj krizi. No pri kraju osamdesetih godina opća kriza jugoslavenskog društva bila je vrlo prisutna u Zadru i na području njegove regije.

U takvim, vrlo složenim gospodarskim prilikama Zadar je dočekao domovinski rat. Tijekom samog rata gospodarski objekti i instalacije nisu bitno oštećene. Zadar je izašao iz rata uglavnom s nedirnutom industrijom i ostalim privrednim objektima. Ostala je sačuvana oprema, djelatnici sposobni za obnovu proizvodnje, prometni sustavi, pa čak i veći dio tržišta.

No, promjena okruženja i društvenog sustava utjecala je na vrlo usporenu obnovu gospodarstva. Četiri godine iza rata zadarsko gospodarstvo nije dostiglo predratnu industrijsku proizvodnju, promet je u supstancijalnim gubicima, građevinarstvo gotovo potpuno uništeno, a turizam na samom početku stvaranja nekadašnjeg ugleda i vraćanja svoje klijentele. Najteže je stanje na području zapošljavanja, jer broj nezaposlenih neprekidno raste s povratnim efektima na potrošnju i životni standard.

U širem području Zadarske županije stanje je još teže zbog nedostatka stanovništva koje je izbjeglo tijekom rata.

Jedna od temeljnih karakteristika hrvatskog tipa gospodarstva je posvemašnja koncentracija vlasti, novca, kapitala i upravnih funkcija u rukama države. To dramatizira pitanje globalnog gospodarskog rasta, ali i pitanja optimnalnog prostornog razvitka, a regionalne odnose svodi na odnose metropole i provincije. Prema raspoloživoj statistici, u 1992. godini u neagrarnim je djelatnostima na području bivše općine Zadar, dakle najrazvijenijeg dijela današnje Zadarske županije, 73 posto društvenog proizvoda ostvareno u državnom, 25 posto u privatnom i 2 posto u mješovitom sektoru.

Gospodarski nazadak najbolje se može uočiti na statistici zapošljavanja, odnosno može se ilustrirati sve većim brojem nezaposlenih. Još 1990. godine broj zaposlenih djelatnika na području bivše općine Zadar iznosio je 36.372, da bi do 1996. godine pao na 21.414. U tom sedmogodišnjem razdoblju niti jedne godine nije zaustavljen, a kamoli preokrenut trend pada zaposelenosti. U roku od 6 godina broj zaposlenih smanjio se za 40% i trend opadanja još uvijek nije zaustavljen.

Nije sasvim bez osnova i hipoteza da je pad društvenog proizvoda podržavao ovaj tempo.

Svi opisani procesi događali su se na prostoru **Zadarske urbane regije**, dakle prostoru koji je prije domovinskog rata imao nadprosječnu dinamiku razvoja i koji je bio motorna snaga razvoja cijele Sjeverne Dalmacije i dijela Like.

Na području **zadarsko-biogradskih otoka** ranije definirani trendovi depopulacije nesmetano su nastavljeni. Tu se mogu razlikovati dvije skupine otoka:

- Ugljan i Pašman, koji se sve više razvijaju kao prigradska naselja Zadra i Biograda na Moru, s brojnim dnevnim migrantima i ostalim karakteristikama suburbanih naselja,
- ostali (manji i pučinski) otoci gdje su gospodarske aktivnosti gotovo sasvim zamrle.

Nešto hotelskih kapaciteta u Salima, Luci i Božavi na Dugom otoku, te marina na Ižu, otvaraju kakvu-takvu perspektivu tim otocima, dok je za sve druge pučinske otoke konačna sudbina krajnje neizvjesna.

Ravnokotarsko zaobalno područje prije domovinskog rata imalo je uglavnom stagnirajuće stanovništvo u odnosu na njihov broj. Blizina Zadra, obilje poljoprivrednog zemljišta, mogućnosti zaposlenja (Poljoprivredno dobro "Baštica" i sl.) nisu dozvoljavali naglo osipanje pučanstva kao na primjer na otocima zadarsko-biogradskog arhipelaga.

Nakon domovinskog rata broj stanovnika znatno se smanjio, značajno ispod optimalnog broja za korištenje svih raspoloživih poljoprivrednih i drugih resursa. Očekuju se mjere državne politike koje će omogućiti ponovno naseljavanje ovih područja, kao i organizaciju poljoprivredne i druge proizvodnje na tržišno-kapitalističkim osnovama.

Područje Bukovice također je demografski opustjelo. Međutim na tom se području ne bi smio više forsirati razvoj pod bilo koju cijenu i provoditi politika naseljavanja bez razrađene ekonomske osnovice. No, stanovništvu koje će se tu ponovno naseliti treba osigurati solidne uvjete za razvoj stočarske ili druge proizvodnje na tržišnim osnvama. Bila bi velika pogreška na ovim prostorima ponovno stavarati socijalno problematičan i tržišno neefikasan tip gospodarstva.

Ličko-pounski prostor, s Gračacem kao središnjim naseljem doživio je također egzodus stanovništva, koje je u gospodarskom smislu bilo ekstenzivno orijentirano i upućeno na izdašnu pomoć Države. Takav tip gospodarstva svakako treba izbjegavati i aktivnom ekonomskom politikom pomagati takvo naseljavanje i zapošljavanje koje će uroditi samostalnim i uspješnim gospodarstvenicima, sposobnim da troškovno i razvojno opstanu na domaćem i vanjskim tržištima.

Temeljni zadatak Prostornog plana je u tome da dinamički i razvojno uskladi prirodne mogućnosti svakog prostora s vizijom gospodarskog razvitka i brojem i strukturom stanovništva koje će na tom području živjeti.

Demografski razvoj

Županija je početkom 1991. godine imala 214.614 stanovnika, vrlo neravnomjerno raspoređenih unutar svojih granica. Koncentracija stanovništva bila je izrazita na obalnom području, dok je na otočkom i zaobalnom bila značajno manja.

Koncepcija razvoja pučanstva ne mora nužno težiti za visokim stopama rasta broja stanovnika, već za ravnomjernijom razdiobom u prostoru, te dovođenjem u funkcionalni odnos broja stanovnika, o prirodnim i proizvodnim resursima svakog dijela županije. Porast broja stanovnika na obalnom dijelu neće se moći radikalno zaustaviti, jer se radi o snažnim gospodarskim izazovima koji ljude privlače na obalu, međutim trebalo bi voditi politiku ohrabrenja onih koji namjeravaju ostati ili se naseliti u slabije naseljenim područjima.

Domovinski je rat još više ispraznio zaobalni dio Županije, posebno onaj dio koji je bilo okupiran. Program obnove porušenih naselja svakako će pridonijeti povratku jednog dijela stanovništva, no to se može prihvatiti samo kao početna faza sustavnije revitalizacije tog prostora.

U tim je prostorima nužno pomagati razvoj nekih većih općinskih naselja, koji bi mogli vršiti funkcije centra na područje svoje gravitacije. U granicama županije, to je Benkovac koji se nalazi u središtu najveće poljoprivredne zone u Sjevernoj Dalmaciji, te Gračac koji mora preuzeti ulogu pokretača razvoja za Ličko-pounski prostor. Mogućnosti bržeg razvitka Obrovca (kao i cijele Bukovice) prilično su ograničene zbog nedostatka prirodnih resursa, no stanoviti bi demografski i gospodarski rast tog gradića pomogao demografskom opstanku na tom prostoru.

Na obalnom prostoru nužno je poticati prerazdiobu stanovništva između Zadra i ostalih većih naselja na obali: Starigrada, Posedarja, Nina i Biograda na Moru. Projekcije stanovništva Zadra ukazuju na stanovito smirivanje stopa rasta broja stanovnika u Zadru, što bi se moglo povoljno odraziti na stope rasta broja stanovnika ostalih obalnih naselja.

Poseban demografski problem ostaju otoci. Pašman i Ugljan razvijat će se kao prigradska naselja Zadra i Biograda, te bi otvaranje radnih mjesta na tim otocima, izgradnja komunalne i urbane infrastrukture, te dobre i za otočko stanovništvo jeftine prometne veze značajno pridonijelo demografskoj i gospodarskoj revitalizaciji.

Demografsko stanje otoka Paga pokazuje također tendenciju ubrzanog rasta starenja pučanstva što je karakteristično za čitavo otočno područje.

Demografski problemi otoka Paga su, unatoč činjenici dobre povezanosti s kopnom, gotovo istovjetni svim otocima. Trend depopulacije na otoku traje kontinuirano sve od 1950-ih godina manifestirajući se u trajnom smanjenju prirodnoga prirasta stanovništva. Dakle, stanovništvo postaje sve starije, tako primjerice danas ima više od 23% stanovništva starijeg od 60 godina.

Pučinski su otoci vrlo složen i teško rješiv demografski i gospodarski problem. Stanovništvo na većini tih otoka, po svojoj dobnoj strukturi, više nije faktor razvitka, i ako se nastave prisutni trendovi depopulacije oni će uskoro ostati sasvim bez stanovništva. Konstatacija da je to državna briga i da će to Država rješavati u okviru svog Programa razvoja otoka nije dostatna. Bit će potrebno uložiti mnogo truda i dobre volje da se izrade realni i održivi planovi demografskog opstanka pučinskih otoka, koji se ne mogu svesti na planove i

programe rada samo za nekoliko obitelji na pojedinom otoku. Među tom grupom otoka ističu se Dugi otok, koji pak zbog svoje veličine, te Iž, koji zbog Marine i hotela, imaju nešto povoljniju demografsku situaciju.

Generalno gledajući Zadarska će županija i u budućnosti održati stabilnu stopu rasta stanovništva, što bi uz bolju i ravnomjerniju prostornu razdiobu trabao biti i jedan od najznačajnijih činitelja razvitka.

Razvoj naselja i Strategija prostornog uređenja RH

Sustav naselja u osnovi nosi obilježja prostornog rasporeda stanovništva i njegovih aktivnosti u dužem povijesnom razdoblju. Povijest razvoja naselja uvijek je na određeni način i gospodarska povijest promatranog područja.

Prostor Zadarske županije, koji obuhvaća tri zemljopisno različite zone, obiluje relativno velikim poljoprivrednim površinama, što je uvjetovalo naseljavanje već u dalekoj povijesti, te su se do današnih dana održala brojna naselja agrarnog karaktera. Neka se naselja nalaze u fazi urbanog preobražaja, a razvili su se i neki gradovi.

Statistički, 1991. godine na području Županije registrirano je 226 naselja, što je oko 3,7% svih naselja u Državi. Relativna gustoća naselja može se razabrati iz odnosa prema kojemu na svako naselje u prosjeku dolazi 16 km^2 prostora županije. U tom pogledu Županija ne odstupa od opće činjenice prema kojoj je Hrvatska zemlja malih naselja i disperzne naseljenosti. Naselja su nastajala uz sve veće poljoprivredne površine i stoljećima su se održavala iskorištavajući upravo te površine. Prosječna veličina naselja je 950 stanovnika. No, kada se izuzme grad Zadar, apsolutno najveća urbana koncentracija na području Sjeverne Dalmacije, prosječan broj stanovnika po naselju smanjuje se na 662.

Brojna se naselja nalaze u procesu raslojavanja, pa je izvjesno da se sva naselja koja danas egzistiraju u prostoru neće moći održati. To otvara pitanja novog promišljanja korištenja prirodnih resursa, posebice poljoprivrednog zemljišta, kao i nužnost okrupnjavanja seljačkih gospodarstva i prelazak na čiste tržišne oblike poljoprivredne proizvodnje.

Disperzna naseljenost povećava društvene troškove infrastrukture, kako u fazi izgradnje, tako i u razdoblju korištenja. To se posebice odnosi na prometnu i komunalnu infrastrukturu, kao i na urbanu opremu naselja. Očigledno je, međutim, da se niti jedno naselje koje neće na primjeren način biti povezano s centrom kojemu gravitira, te koje neće imati barem minimalnu urbanu opremu, dugoročno neće moći održati.

Proces restrukturacije naselja na području Zadarske županije već nekoliko desetljeća teče u dva osnovna smjera:

- od manjih naselja prema većim,
- od zaobalnih i otočnih naselja prema obalnim.

Globalne demografske analize pokazale su da se kontinuirano smanjuje broj stanovnika u zaobalnom i otočkom prostoru, a raste na obali. To se je direktno očitovalo i na smanjenju stanovništva malih naselja, te porastu stanovništa u većim naseljima.

U razdoblju između 1971. i 1991. kod zaobalnih naselja smanjivao se broj stanovnika u gotovo svim naseljima koja su 1971. godine imala ispod tri tisuće stanovnika, a rastao je broj stanovnika u naseljima koja su te godine imala preko tri tisuće stanovnika. Kao rezidualna posljedica tog procesa nastaju brojna naselja s ispod 100 stanovnika, koja se dugoročno neće moći održati i čiji bi društveni troškovi planskog održavanja bili preskupi.

Na obalnom području, međutim, broj stanovnika značajno raste već kod naselja od preko 500 stanovnika.

Na otočkom području pada broj stanovnika u svim naseljima bez izuzetka.

Stanovita koncentracija radnih mjesta u neagrarnim djelatnostima nastaje tek u naseljima s više od 3 tisuće stanovnika, što može objasniti ovu granicu diferencijacije. S druge strane od statistički registiriranih gradova samo Zadar i Benkovac prelaze ovu granicu, što otvara niz dodatnih pitanja o sustavu naselja u Županiji.

Sustav gradova na području Zadarske županije je nerazvijen, s izrazitim manjkom gradova srednje veličine. Statistički je identificirano 6 gradova:

1) Zadar 76.343 stanovnika 1991. godine
2) Biograd na Moru 5.315 stanovnika 1991. godine
3) Benkovac 3.776 stanovnika 1991. godine

4) Pag 2.421 stanovnika 1991. godine
5) Nin 1.692 stanovnika 1991. godine
6) Obrovac 1.660 stanovnika 1991. godine

Ovom popisu iz više razloga treba dodati
7) Gračac 4.101 stanovnika 1991. godine.

Ovakva administrativna podjela na gradska i negradska naselja nije sasvim sukladna stvarnom stanju u prostoru. Posebno snažan zamah dobivaju neka primorska naselja, kao što je npr. Starigrad-Paklenica (1159 stanovnika 1991.) u prostoru Podvelebitskog kanala, ili konurbacija Preko-Kali (4004 stanovnika 1991.) na otoku Ugljanu. Podjela na gradska, prijelazna i seoska područja koju preporuča "Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske" ne može biti jednoznačno i dugoročno određena. Ona će ubuduće ovisiti o mnoštvu činitelja čije je kretanje relativno teško predskazati.

Domovinski rat je ubrzao neke procese koji su djelovali sekularno. Brojna naselja u zaobalnom prostoru Županije bila su okupirana i uništena. Kretanje pučanstva tijekom ratnih operacija imalo je uglavnom dva tijeka: jedan je bio iz ratom ugroženih područja prema sigurnijim naseljima na obali i na otocima, a drugi izvan područja Županije prema zapadnim krajevima Hrvatske i u inozemstvo. Pučanstvo koje je izbjeglo na otoke, to je shvatilo samo kao privremeni smještaj daleko od dometa ratnih operacija i sasvim je sigurno da to neće ni manjim dijelom utjecati na nastavak predratnih demografskih trendova na otočkom području Županije. Otočko područje Županije ide u susret svojoj konačnoj sudbini, i još se ne vide faktori i snage koji bi tu sudbinu mogli promijeniti.

U grad Zadar i neka druga obalna naselja pristigao je veliki broj izbjeglica, poglavito iz bliže ili dalje okolice, i tijekom ratnih i poratnih godina djelomično se adaptirao u novoj okolini. To je dovelo do akceleracije procesa depopulacije zaobalnih područja Županije i sasvim je izvjesno da se značajan broj tih izbjeglica više neće vratiti u svoja ranija naselja.

Glavni potisni faktori, koji stimuliraju odlazak stanovništva, posebno iz malih naselja, je tradicionalna struktura seljačkog gospodarstva koja se nije mogla prilagoditi tržnoj privredi i suvremenim agrotehničkim postupcima, te nedostatak socijalne infrastrukture i društvenih institucija koje bi zadovoljile aspiracije mlađeg stanovništva. Mnoga od tih naselja egzistirala su upravo na temeljima tradicionalnog načina života, na određenim povijesno-kulturnim i sociološkim inercijama koje su ili zadržavale ili usporavale odlazak stanovništva. Na selu je bio osiguran neki minimum egzistencije i sigurnosti u poznatoj sredini, naspram neizvjesnosti odlaska i prekida s uhodanim načinom života. I sve je to preko noći nestalo. Mnogi od tih ljudi nemaju se kamo vratiti, ali je daleko važnije pitanje imaju li se zašto vratiti.

Naselja snažno djeluju na svoju okolinu i njenu preobrazbu. Ona više nisu izolirane jedinice u prirodnom ili agrarno kultiviranom okolišu. Osim toga, naselja se povezuju u funkcionalno-organizacijske cjeline i čine presudan podsustav u sustavu organizacije prostora. Zato "Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske" promatra naselja u kontekstu njihovog blagotvornog utjecaja na prostor njihove gravitacije.

Sukladno broju, veličini i funkcijama naselja **"Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske"** razlikuje čak 5 tipova razvitka u prostoru, usko povezanih s karakteristikama naselja:

A. Ekspanzija: iako su svi parametri izuzetno pozitivni, ovaj tip izaziva izrazitu urbanu koncentraciju stanovništva i radnih mjesta, što pojačava prostornu polarizaciju i utjeće na "pražnjenje" okolnih prostora. Ovakvi gradovi, međutim, pridonose širenju urbanih prigradskih zona i urbanom načinu života i, uprkos stanovitim negativnostima, Hrvatska bi trebala težiti tom tipu naselja. U prostoru Zadarske županije samo se grad Zadar može prepoznati kao takav tip grada, koji će i u budućnosti širiti područje svog utjecaja na cijeli prostor Sjeverne Dalmacije i Južne Like.

B. Uravnoteženi razvitak: područja i centralna naselja u tom tipu trebala bi odigrati ključnu ulogu u ravnomjernijem regionalnom i prostornom razvitku države. To su naselja s relativno mlađom i biodinamičkom populacijom i s jasnim međupopisnim porastom. U međusobnoj sprezi i s racionalnom podjelom rada između takvih naselja i područja ekspanzije trebalo bi tražiti mogućnosti ravnomjernijeg razvoja i zadržavanja

stanovništva na tim područjima, odnosno suprotstaviti se negativnim tendencijama pretjerane koncentracije pučanstva i radnih mjesta u velikim gradovima. Na prostoru Zadarske županije moglo bi se, prema traženim karakteristikama, prepoznati tek dva do tri takva naselja, međutim strategija razvoja i poticajne mjere koje će iz nje proizaći moraju generirati širu mrežu takvih naselja. Nerazvijenost sustava gradova očituje se upravo u nedostatku gradova između 15 i 30 tisuća stanovnika, koji bi mogli preuzeti značajne razvojne funkcije u ovom prostoru, te rasteretiti grad Zadar od brojnih funkcija elementarnih potreba stanovništa. Polazeći od geografsko-funkcionalne podjele prostora Županije ta bi naselja trebala biti:

- U Zadarskoj urbanoj regiji: Biograd na Moru, koji je ujedno i drugi grad po veličini u Županiji (5315 stanovnika 1991.). Smješten na samoj obali, s obiljem poljoprivrednog zemljišta u zaleđu, prirodnom akumulacijom vode u Vranskom jezeru, te brojnim turističkim kapacitetima i marinom, ovaj grad ima sve preduvjete za ubrzani i iznadprosječni razvitak. Optimalno je udaljen od Zadra, tako da se one centralno mjesne funkcije koje bi po svojoj veličini trebao obnašati ne preklapaju sa Zadrom.
- U Ravnokotarskom zaobalnom prostoru značajno centralno mjesto zauzima Benkovac. S oko 3,8 tisuća stanovnika pred rat (1991.), te nakon prometnog povezivanja sa Zadrom (željeznicom i cestom) Benkovac je doživio značajan demografski i gospodarski zamah. Gospodarska orijentacija na poljoprivredu i neke grane industrije bila je uglavnom uspješna, iako su neke industrijske grane (prerada plastičnih masa, npr.) bile prilično upitne. Osim toga, ovaj je grad obilno crpio tadašnje republičke fondove za razvoj zaostalih područja, tako da uloženi kapital i efekti takvog ulaganja kapitala nikako nisu bili srazmjerni. U tom smislu potrebno je promišljati novu strategiju razvitka. Benkovac se nalazi u središtu Ravnih kotara, najvećeg poljoprivrednog kompleksa Sjeverne Dalmacije, pa i Dalmacije, jer po svojim potencijalima ne zaostaje bitno za dolinom Neretve. Na toj činjenici treba promišljati strategiju razvitka ovog grada. Posljedice njegove okupacije i demografskog egzodusa nisu još ni približno prevladane, što stvara dodatne teškoće u revitalizaciji i preuzimanju vodeće uloge u prostoru koji se prepoznaje kao područje uravnoteženog razvitka. Njegov budući razvitak svakako se treba oslanjati na okolnu poljoprivrednu proizvodnju, u smislu njene organizacije, trgovine, skladištenja i prerade. To znači da će revitalizacija i daljnji razvitak Benkovca direktno ovisiti o uspješnosti modela agrarnog razvitka Sjeverne Dalmacije, pa prema tome i Hrvatske.
- Zadar, sa svojim satelitskim gradovima: Biogradom na Moru i Benkovcem treba u širem prostoru takvog trokuta osigurati i organizirati optimalnu uporabu svih agrarnih i drugih resursa, te postupno u pejzažu stvarati sliku uređenog i organiziranog urbo-agrarnog i turističkog okoliša.
- U prostoru Podvelebitskog kanala teško da bi se moglo pronaći naselje koje u ovom trenutku zadovoljava kriterije iz “Strategije” uravnoteženog razvoja. Prije bi se moglo govoriti o stagnaciji procesa. Međutim, strategija razvoja naselja mora pronaći argumente da se neka od perspektivnih naselja podignu na razinu koje će cijelom gravitirajućem području, u granicama prirodnih mogućnosti, omogućiti uravnoteženi razvitak. U ovom prostoru postoje dva veća naselja: Starigrad-Paklenica (1159 stanovnika 1991.god.) i Posedarje (1355 st. 1991.god.). Prostorni plan i strategija razvoja ne mogu niti jednom naselju zapriječiti prirodne i druge mogućnosti razvitka, niti može arbitrirati u smislu slobodnih (tržišno uvjetovanih) centralnih funkcija. Starigrad-Paklenica je naselje s izrazito urbanom morfologijom i razvijenim turističkim funkcijama, dok u Posedarju dolazi do većeg izražaja agrarna struktura. Ova bi dva naselja svakako trebalo poticajnim mjerama osposobiti za nositelje uravnoteženog razvitka na tom prostoru.
- Ličko-pounski prostor s općinom Gračac i 38 naselja s oko 11 tisuća stanovnika 1991. godine poseban je razvojno-planerski problem. Nikakva statistika više nije mjerodavna kada je u pitanju ovo područje Like, jer se je demografska slika u potpunosti izmijenila. U ovom trenutku vrlo je teško predvidjeti kratkoročni razvoj događaja. Prirodni resursi tog područja i mjere Vlade Republike Hrvatske, koja želi potaći revitalizaciju Like, osnovni su činitelji na kojima treba planirati budući razvitak. No, nesporno je da u tom prostoru treba razvijati Gračac kao centralno naselje i faktor polarizacije. Gračac se je prije rata (4101 stanovnik 1991. god.) također pokušavao razvijati na fondovima za razvoj gospodarski zaostalih područja, čiji su globalni učinci bili vrlo dvojbeni. Svojom snagom, centralno-mjesnim funkcijama i polarizatorskim učincima Gračac bi trebao pridonijeti stabilnom razvoju ovog područja, koje ne bi trebalo bitno ili dramatično zaostajati za globalnim razvitkom Države i Županije. Kako postići taj cilj u uvjetima slobodnog poduzetništva i očekivanoj mobilnosti kapitala moći će se odgovoriti tek kada budu ostvarene te dvije temeljne pretpostavke gospodarske revitalizacije Hrvatske.

- Bukovica je poseban i specifičan problem Zadarske županije, pa i Republike Hrvatske. Njen forsirani razvoj izvan konteksta prirodnih, demografskih i urbanih mogućnosti doveo je do ekološke katastrofe koju je izazvala propala tvornica za proizvodnju glinice, što se ujedno odrazilo i na demografsku stagnaciju Obrovca, kao jedinog većeg naselja u tom prostoru. Obrovac je uoči rata imao 1660 stanovnika, no kao i za Gračac, ni ta statistika nije od većeg značaja. Demografska struktura temeljito se izmijenila i za Obrovac treba tek pronalaziti model održivog razvitka.
- Otok Pag prepoznat je u Prostornom planu Županije kao zasebna cjelina upravo zbog svoje izdvojenosti i specifičnosti razvitka. Grad Pag, s 2421 stanovnikom 1991. godine, okupljao je preko 50 posto pučanstva tog dijela otoka i njemu je po prirodi stvari dosuđena uloga pokretača razvoja na otoku. Otok Pag ima specifične razvojne resurse, koji se okvirno mogu svrstati u agrarno-turistički kompleks, međutim s mnogim posebnostima. Neki proizvodi s Paga već odavno imaju prepoznatljivo ime na hrvatskom i međunarodnom tržištu (sir, čipka, neke sorte vina, sol), čemu neki veliki industrijski kompleksi u Hrvatskoj tek teže.
- Otoci zadarsko-biogradskog arhipelaga s još 40 živućih naselja najveći su demografsko-gospodarski i ekološko-prostorni problemi Županije, pa i Hrvatske. Većina strategija za njihovu revitalizaciju nije dala rezultate, niti su centralne državne vlasti uložile ni približno dovoljno volje, energije i kapitala za njihovu realizaciju. Isto tako, ovaj se prostor ne može promatrati jedinstveno. Na Ugljanu se kao glavno centralno naselje razvija konurbacija Preko-Kali (4004 stanovnika 1991.god.), koja vrši snažnu polarizatorsku ulogu na Ugljanu, te dijelu Pašmana. Ova su naselja polivalentna u smislu što se razvijaju kao prigradska naselja Zadra, što ograničava razvitak nekih njihovih vlastitih funkcija, te kao centralna naselja za cijeli otok i dio Pašmana. U tom smislu oni svakako moraju odigrati presudnu ulogu kao faktori uravnoteženog razvitka ovih otoka.
- Na Dugom otoku moglo bi se eventualno prepoznati Sali, koje usprkos svog položaja na samom kraju otoka vrši ulogu centralnog naselja i faktora integracije gospodarskih i društvenih funkcija. S oko 1190 stanovnika 1991. godine to je bilo daleko najveće naselje na pučinskim otocima Županije, no iz popisa u popis broj se stanovnika smanjuje, pa je pitanje kako zaustaviti taj strmoglavi trend depopulacije. Na ostalim malim i pučinskim otocima stanje je još mnogo gore i ostaje otvoreno pitanje što i kako učiniti da ne ostanu potpuno bez stanovništva.

C. Stagnacija procesa: To su područja i naselja u kojima ukupni trendovi intenzivnije teže zaostajanju nego uravnoteženom razvoju. Međutim, “Strategija” konstatira da ništa nije tako negativno da se konkretnim mjerama gospodarske i demografske politike ne može dovesti u stupanj uravnoteženog razvoja. Većina naselja koja su spomenuta u okviru poticanja uravnoteženog razvitka također se nalaze u fazi stagnacije, no ona su prepoznata kao mogući nositelji uravnoteženog razvoja, koji bi mogli u interakciji s obalnom zadarskom zonom ekspanzije pokrenuti dinamičnije demografske i gospodarske trendove na cijelom području. Osim tih naselja, postoji još stanoviti broj naselja, koja se danas nalaze u fazi stagnacije, ili čak nazadovanja, ali bi po svojim prirodno-geografskim, povijesnim i drugim obilježjima mogla doživjeti intenzivniji razvitak, ili barem neku zadovoljovajuću revitalizaciju.

- U Zadarskoj urbanoj regiji, gotovo sva naselja imaju zadovoljavajuću tendenciju razvitka, no među njima treba istaknuti Nin (1692 stanovnika 1991. god.), kao jedan od najstarijih hrvatskih kraljevskih gradova.
- U Ravnokotarskom zaobalnom prostoru svim općinskim središtima trebalo bi omogućiti brži razvitak, a među tim se naseljima svojom demografskom snagom ističu Stankovci.
- Prostor Podvelebitskog kanala specifičan je po svom obliku. On zapravo ima dvije ortogonalne okosnice: jednu od Posedarja, preko Starigrada do Mandaline, a drugu od Paškog zaljeva, preko Vinjerca, Ražanca, i Posedarja do Novigrada. Neka od tih naselja imaju u značajnoj mjeri urbanu strukturu i morfologiju, no broj stanovnika im se neprekidno smanjuje. Mjerama populacijske politike ta bi naselja trebalo revitalizirati, ne toliko u smislu kvantitativnog rasta broja stanovnika, koliko u obnovi potrganih demografskih struktura.

D. Zaostajanje u razvitku: Područja i središta u tom tipu razvitka uglavnom imaju negativne demografske trendove, koji se ne mogu preokrenuti bez odlučnog i jasnog zahvata šire zajednice. Kao područja koja

zaostaju u razvoju ne smatraju se samo pojedina naselja koja ubrzano gube populacijski potencijal već širi prostori zahvaćeni takvom tendencijom. Veliki dio naselja u prostoru Županije, zbog svog tradicionalno-ruralnog karaktera nije mogao ući u proces urbo-industrijske prestrukturacije, što je pojačano činjenicom općeg gospodarskog zaostajanja tih područja. "Strategija" međutim zahtijeva da se u tim područjima odrede točke realno mogućeg okupljanja pučanstva i oživljavanja prostora. Takve točke okupljanja i revitalizacije ne mogu se tražiti u velikim gradovima, koji bi koncentrirali i vezali na sebe sve razvojne i životne funkcije u prostoru. To bi bio tipični model kongestije, gdje jedno ili samo nekoliko velikih naselja apsorbiraju sve gospodarske, demografske, kulturne, administrativne i druge tokove, ostavljajući pustoš u svojoj okolici. Policentrični model razvitka može dati zadovoljavajuće odgovore na postavljeni izazov i svakom području u Županiji omogućiti normalan razvitak ili barem opstanak u skladu s prirodnim i proizvedenim bogatstvom tog prostora. Iz tih razloga nužno je ohrabriti i ubrzati razvoj naselja koja su u ovom Planu prepoznata kao naselja mogućeg uravnoteženog razvitka i koja će odigrati značajnu ulogu u polarizaciji i opstanku naselja koja danas očitavaju stagnaciju ili zaostajanje u razvitku. Administrativna podjela na općine u okviru Županije ne bi se trebala shvatiti samo kao alokacija administrativnih funkcija države, već i kao izazov policentričnom razvoju. Svako općinsko središte nužno je razvijati u smislu polarizacije svih naselja u svom sastavu i rješavanja problema života i rada na tom području.

E. Izrazito nazadovanje u razvitku: Prema navodima "Strategije" to su mahom ruralna i prometno izolirana područja i naselja velike demografske starosti, duboko u procesu izumiranja. Na području Županije mogle bi se prepoznati dvije skupine naselja u izrazitom nazadovanju: sva naselja na malim i pučinskim otocima, s izuzetkom možda dva naselja na Dugom otoku, te sva naselja na kopnenom dijelu Županije s izrazito malim brojem stanovnika u opadanju. Statistike govore o neprekidnom povećanju broja naselja s manje od 100 stanovnika, koja nastaju kao rezidualni rezultat raslojavanja cijelog sustava. Nije vjerojatno, a nije niti društveno opravdano pretpostavljati da će se sva ta naselja dugoročno održati. Troškovi infrastrukture i društvenog standarda u tako disperziranoj mreži naselja izvanaredno su veliki i često neprihvatljivi.

Problem otočnih naselja ostaje neriješen. Mali i pučinski otoci Zadarske županije dio su gospodarskog i naseljenog prostora Republike Hrvatske i Država bi se morala jasnom strategijom i učinkovitim mjerama opredijeliti u smislu poželjne mogućnosti organizacije toga prostora. Taj prostor čini ujedno i značajan dio hrvatske turističke ponude, koja bi mogla biti vrlo prepoznatljiva na svjetskom turističkom tržištu. Međutim, ta ponuda nije u segmentu lokacija za velike hotele i naselja, kakva za sada jedino može podnijeti velike početne troškove infrastrukture. U tom smislu bolje je te prostore ostaviti netaknute do terminalne godine Plana, do kada će se možda stvoriti povoljniji uvjeti za njihovo korištenje, nego pristupiti brzopletim, te gospodarski i ekološki dvojbenim intervencijama.

Proces izumiranja patuljastih naselja svakako će se i dalje nastaviti. Policentrični sustav naselja treba omogućiti optimalnu relokaciju stanovništva, u smislu njegovog okupljanja u obližnjim centrima uravnoteženog razvoja, u općinskim centrima i sl., kako bi se spriječila definitivna depopulacija većih prostornih cjelina.

Policentrični razvitak pretpostavlja veliku prostornu mobilnost stanovništva, te veću elastičnost u prostornom rasporedu stanovanja i rada. Dobre prometne veze omogućuju širi dijapazon dnevnih migracija, a suvremena tehnologija u mnogo slučajeva ujedinjuje radno mjesto i stan.

Može se također očekivati restrukturacija u korištenju poljoprivrednih površina, prvenstveno u njihovom okrupnjavanju u okviru jednog poljoprivrednog gospodarstva. Umjesto sitnovlasničke strukture, morat će, prije ili kasnije, doći do kapitalističko-tržišnog načina gospodarenja, što znači da će neki poduzetnici upravo iz redova tog stanovništva, uzimati u zakup veće komplekse na kojima će organizirati tržišno orijentiranu proizvodnju. Glavni cilj restrukturacije i razvoja naselja ne bi bio u zadržavanju broja stanovnika i umjetnom razvoju svakog pojedinog od sada postojećih 226 naselja, već u zadržavanju stanovništva na području prostorno-razvojnih cjelina i planskom ohrabrenju onih naselja koja mogu odigrati ulogu pola razvitka i integracije u toj mikrosredini.

Gospodarske djelatnosti

Prostor Zadarske županije ne čini homogeno gospodarsko područje. Okosnica i pokretač razvitka je zadarsko obalno urbanizirano područje i sam grad Zadar, kao gospodarsko središte prvog reda u državi.

Prije domovinskog rata, Zadar je prema uobičajenim pokazateljima strukture i dinamike gospodarskog razvoja bio prvi grad u Dalmaciji i među prvim u Hrvatskoj.

Ta dinamika temeljila se na povoljnom geoprometnom položaju, izgradnji nekih vitalnih prometnica, vlastitim sirovinskim resursima (poljoprivreda i ribarstvo), te na ljudskom faktoru sposobnom da uspješno organizira i implementira suvremena tehnološka i marketinška dostignuća.

Teškoće koje su zadesile hrvatsko gospodarstvo tijekom i nakon domovinskog rata, nisu mimoišle ni zadarsko područje. Tijek i model pretvorbe bivšeg društvenog kapitala u privatni, doveli su do smanjenja proizvodnje, zatvaranja mnogih tvrtki ili smanjenja zaposlenosti, te samim time do pada bruto proizvoda i nacionalnog dohotka. Na djelu je proces dezinvestiranja, popraćen pojavama nezainteresiranosti managementa za poslovne rezultate. Većina proizvodnih fondova je još uvijek u rukama države, a management kojemu je država povjerila upravljanje tim fondovima u pravilu ima drugačije ciljeve.

Prva pretpostavka na kojoj se temelji projekcija gospodarskog razvitka je ozdravljenje gospodarstva, povratak na predratne osnovne gospodarske rezultate: zaposlenost, investicije, nacionalni dohodak, profit. Tako profitabilno gospodarstvo može putem fiskalnih davanja ili na druge načine alimentirati rastuće društvene potrebe u kulturi, zdravstvu, javnim službama, životnom standardu i sl.

Ako bi se zadarsko gospodarstvo uspjelo vratiti na predratne stope gospodarskog rasta od 7 do 8 posto godišnjeg porasta narodnog dohotka, te stope investiranja od barem 25 posto nacionalnog dohotka, mogle bi doći do izražaja sve one prednosti na kojima se je zasnivao rast u posljednjih 15 do 20 godina.

Nedostatak investicija može se, naravno, djelomično nadoknaditi uvozom kapitala, zaduženjem u inozemstvu ili zajedničkim ulaganjem, no i za takvu politiku potrebna je na razini države jasno razrađena strategija.

Temeljem Uredbe o graničnim vrijednostima emisije onečišćujućih tvari u zrak iz stacionarnih izvora (N.N. 140/97.), svi postojeći industrijski objekti moraju do 2005. godine uskladiti svoje emisije s graničnim vrijednostima emisije kako je propisano navedenom Uredbom. Osim značaja ove obveze glede zaštite okoliša i/ili zraka, ista ima i širi gospodarski značaj.

Poljoprivreda

Na području Ravnih kotara nalazi se oko 30% ukupnih poljoprivrednih površina Dalmacije. Ukupne poljoprivredne površine na području Županije iznose 180.896 hektara, od čega se na obradive površine odnosi 58.428 ha. Više od polovice tih površina (39.913 ha) nalazi se u Primorskoj i Ravnokotarskoj zoni gdje postoje vrlo dobri klimatski i pedološki uvjeti za intenzivnu obradu tog zemljišta.
U Prostornom planu i uređenju Zadarske županije poljodjelstvo zauzima značajno mjesto. Tome u prilog govori veličina poljodjelskih površina, preko 11% od ukupnih poljodjelskih površina Republike Hrvatske.
Na području Zadarske županije, odnosno kopnenom dijelu, otocima i Ličko-pounskom prostoru, postoje povoljni ekološki uvjeti za razvoj značajne poljodjelske proizvodnje. Na kopnemom dijelu povoljni su ekološki uvjeti, prije svega, za razvoj vinogradarstva, voćarstva i maslinarstva, stočarstva i povrćarstva, na otočkom za razvoj maslinarstva, a na Ličko-pounskom prostoru za razvoj stočarstva.
Od ekoloških uvjeta posebno treba istaknuti značajne obradive površine, povoljnu mediteransku klimu s izvjesnim kontinentalnim karakteristikama, vodene resurse, povoljnu geografsku i tržišnu lokaciju, te razvijene cestovne, morske i zračne prometnice.
Za vrijeme domovinskog rata nanesene su ogromne štete poljodjelskoj proizvodnji Zadarske županije, uništavanjem poljodjelskih kultura, nasada, mehanizacije, razaranjem industrijskih, skladišnih i ostalih infrastrukturnih objekata. Potrebni su ogromni napori, ljudski, materijalni, financijski i stručni, za revitalizaciju poljodjelske proizvodnje i ponovnu izgradnju.

Turizam

Usprkos značajnim prirodnim mogućnostima, turistička privreda nije prije domovinskog rata zauzimala ono mjesto u gospodarskoj strukturi koje bi joj moglo pripadati. Turizam se je uglavnom smatrao granom gospodarstva nužnom za pribavljanje državi potrebnih deviza.

Pred domovinski rat, na prostoru Županije ostvarivalo se je oko 4,3 milijuna turističkih noćenja. Županija je raspolagala s oko 12 tisuća ležaja u osnovnim i 66 tisuća ležaja u komplementranim objektima. Rat i razdoblje neposredno iza rata najteže je pogodilo upravo turističko gospodarstvo, što se očitovalo u desetkovanju turističkog prometa, uporabi smještajnih objekata za potrebe izbjeglica i prognanika, neodržavanju objekata, te sporom rastu turističkog prometa iza rata.

Repozicioniranje Županije kao prepoznatljive turističke destinacije ne može se bazirati samo na obnovi smještajno-ugostiteljskih objekata i njihovom proširenju. Turistički atraktivni dijelovi Županije moraju cijelim svojim prostornim oblikovanjem, organizacijom, prezentacijom kulturnog i povijesnog naslijeđa, brojnim menifestaicijama i sl. stvarati ugođaj primarnog turističkog prostora. U tom smislu, nužno je sanirati što je moguće više područja s tzv. "vizualnim zagađenjem" (zapuštene javne površine, dotrajalost urbane opreme, zapuštene fasade zgrada, zapuštena naselja ili gradske predjele), kao i bespravnu izgradnju u najatraktivnijim obalnim područjima.

Lokacije osnovnih smještajnih kapaciteta neće se bitno mijenjati, ali će se kvalitativno unaprijediti. Nositelji turističke ponude su:

- u gradu Zadru turistički kompleks hotela na Boriku, te hotel "Kolovare",
- turističko naselje Zaton u okviru Grada Nina,
- turističko naselje "Punta Skala" kod Petrčana,
- hotelski kompleks tvrtke "Ilirija" u Biogradu na Moru,
- turističko naselje "Crvena luka" Pakoštane,
- "Club Mediteranee" Pakoštane,
- hotelski kompleks "Croatia" Sv. Filip i Jakov,
- apartmansko naselje "Kozarica" u Pakoštanima,
- turističko naselje "Zelena punta" u Kukljici na otoku Ugljanu
- hoteli "Preko" i "Zadranka" na otoku Ugljanu
- hoteli "Sali", "Božava" i "Luka" na Dugom otoku,
- hotel "Korinjak" na otoku Ižu,
- hotelski kompleks otoka Paga,
- hoteli "Alan" i "Vicko" u Starigradu-Paklenici.

Osim ovih primarnih turističkih kapaciteta s oko 10.870 ležaja značajni su i drugi objekti kao što je hotel "Asseria" u Benkovcu, postojeći hoteli u Obrovcu i Gračacu i drugi manji objekti.

Osim navedenih čvrstih objekata, turističku ponudu zadarskog kraja čini i 20-tak auto-kampova s oko 20 tisuća mjesta.

Velik udio u ponudi je tzv. kućna radinost s čitavim spektrom različitih usluga.

Industrija

Industrija je dugi niz godina bila pokretačka poluga gospodarstva Zadarske županije. Ona je konstantno sudjelovala s oko 30% u ukupnom društvenom proizvodu i narodnom dohotku. U strukturi industrijske proizvodnje prevladavale su četri grane:

- metaloprerađivačka industrija,
- kemijska industrija,
- tekstilna industrija i
- prehrambena industrija.

Lokacijski, najveći dio industrije smješten je u samom gradu Zadru, uključujući i lučko-industrijsku zonu "Gaženica". Industrija u samom Zadru nije bila ekološki problematična i relativno se uspješno uklopila u gradsko tkivo. Međtim koncentracija industrijskih pogona u Gaženici, posebno kada je u pitanju primarna proizvodnja plastičnih masa, došla je do granice ekološke podnošljivosti. Po koncentraciji industrijskih radnika, društvenom proizvodu, instaliranoj snazi pogonskih strojeva i drugim pokazateljima Zadar je postao značajna baza industrijskog razvoja u Hrvatskoj.

Manja industrijska aktivnost u zadnje vrijeme pred domovinski rat počela se je razvijati i u Benkovcu. Biograd na Moru je također implementirao izvjesnu industrijsku proizvodnju, premda je njegova osnovna orijentacija bila na turizam.

U Gračacu su se također razvijali manji industrijski pogoni, poput pogona zadarske Tvornice kože, koja je međutim, izazvala onečišćenja podzemnih voda zbog neadekvatnog predtretmana otpadnih voda prije ispuštanja u kanalizaciju.

Najveći ekološki i ekonomski problem bio je Obrovac s propalom Tvornicom za preradu glinice. Ekološke posljedice koje je iza sebe ostavila ova tvornica još nisu do kraja istražene, a niti su sanirane. U tom smislu, predlaže se izrada ekološke studije posljedica djelovanja tvornice glinice na okolinu, čiji bi rezultat bio prijedlog mjera i akcija za sanaciju. Prije kompletnog sagledavanja ovog značajnog ekološkog problema, ne bi se smjelo pristupiti bilo kakvoj novoj namjeni tog prostora.

Rudarstvo

Mineralne sirovine koje su registrirane na prostoru Zadarske županije su: ugljen, šljunčare, građevinski i arhitektonski kamen, barit, glina, pijesak, tragovi bitumena, gips, uljni škriljci i plin.
Eksploatirana sirovina - boksit je dobro istražen i najveći dio izvađen. Usavršavanjem tehnologije može se računati na daljnje mogućnosti rentabilne eksploatacije.
Sol, kao mineralna sirovina ima bogatu tradiciju eksploatacije na našem području (solane u Pagu i Ninu), pa toj grani gospodarstva valja pokloniti odgovarajuću pažnju, vrednujući je kao prepoznatljiv proizvod.
Za sve vrste eksploatacije kamena postoje također dobri uvjeti na kopnenom dijelu Županije, ali i na otocima.
Za sve ostale mineralne sirovine nema dovoljno istraživačke dokumentacije koja bi garantirala isplativost njihove eksploatacije, pa će u tom pravcu trebati ubuduće usmjeriti dodatne napore (rezerve kvalitetne gline).

Uslužne djelatnosti

Uslužne djelatnosti, uključujući turizam i ugostiteljstvo već su polovicom osamdesetih godina dosegle udio od oko 60 posto u društevnom proizvodu regije. To je cijeloj Zadarskoj županiji davalo obilježje moderne gospodarske strukture.

Međutim, glavna koncentracija uslužnih djelatnosti dogodila se u Zadru ili užem području oko Zadra, dok je zastupljenost usluga u strukturi gospodarstva ostalih prostora bila značajno manja.

Unutar uslužnih djelatnosti najveći udio imale su dvije grane: trgovina i promet, međutim uspješno se je razvijalo i bankarstvo, komunalne usluge i drugo.

Društvene djelatnosti

Pod društvenim djelatnostima podrazumijevaju se djelatnosti: obrazovanja, kulture, sporta i rekreacije, zdravstva, socijalne skrbi, te uprave i administracije.

Država, Županija te Općine i Gradovi imaju različite nadležnosti u pojedinim segmentima ovih djelatnosti. Osnovnu odrednicu stanja u društvenim djelatnostima čini ograničena mogućnost izdvajanja za pokrivanje svih potreba.

Jedan od osnovnih problema je obnova djelatnosti u ratom razorenim područjima te problem razvoja djelatnosti na otocima.

Infrastrukturni sustavi

Prometni sustav

Tijekom proteklih desetljeća prometni sustav Zadarske županije nije se razvijao adekvatno stvarnim potrebama stanovništva i gospodarstva ovog prostora. Pojedine prometne grane razvijale su se zasebno pa nije ostvaren jedinstven i cjelovit suvremeni prometni sustav, iako postoje svi preduvjeti za to. Zbog toga je umanjena učinkovitost cjelokupnog prometnog sustava što nije u skladu s povoljnim prostornim položajem i gospodarskim mogućnostima Zadarske županije.

Nefunkcionalnost i neefikasnost prometnog sustava ovog prostora naročito je došla do izražaja za vrijeme domovinskog rata kada je, zbog privremene okupacije znatnog dijela prostora ove Županije, oštećenja i

porušenosti prometnih građevina, jedno vrijeme došlo i do potpunog prekida kopnenih prometnih veza između Južne Hrvatske i ostalih dijelova Države. U tom razdoblju prometna povezanost kopnenog i primorskog područja Republike Hrvatske održavana je samo trajektnom vezom preko otoka Paga. Stanje se znatno poboljšalo izgradnjom pontonskog mosta na Novskom ždrilu, u neposrednoj blizini srušenog Masleničkog mosta, premda se je promet često odvijao i pod granatiranjem.

Zbog ovakve prometne izolacije Južne Hrvatske prišlo se je izgradnji novog mosta na Masleničkom ždrilu, na trasi buduće Jadranske autoceste, izgradnjom koje će se stvoriti bitni preduvjeti za povezivanje sa svim ostalim dijelovima države. Danas je novi most u funkciji, probijen je tunel Sv. Rok, a autocesta na dijelu teritorija Zadarske županije je u izgradnji (planirano dovršenje je 2002. godine).

Cestovni promet

Cestovna mreža Zadarske županije mora se promatrati kao dio cjelokupnog jedinstvenog prometnog sustava Republike Hrvatske, prvenstveno u funkciji prometa pripadajućeg prostora kojem najviše služi.

Prema Zakonu o javnim cestama sve javne ceste u Republici Hrvatskoj dijele se na državne, županijske i lokalne ceste, a popis istih donesen je Odlukom o razvrstavanju javnih cesta u državne, županijske i lokalne ceste (N.N. 79/99).

Postojeću cestovnu mrežu na području Zadarske županije čine razdijelni i transverzalni pravci.

Najvažniji cestovni pravci su: Zagreb-Lika-Zadar-Split, Rijeka-Zadar-Split i Zadar-Benkovac-Knin. Ceste koje prolaze ovim koridorima povezuju mnoga naselja između kojih se odvija intenzivan državni, županijski i lokalni promet. Zbog stalnih ograničenja brzina razina prometne usluge koju ove prometnice pružaju korisnicima je prilično niska.

Najintenzivniji tranzitni promet na području Zadarske županije odvija se za vrijeme ljetne sezone od Gračaca preko Masleničkog mosta do Biograda na Moru.

Primarni državni cestovni pravac koji povezuje središnji dio Republike Hrvatske i Južnu Hrvatsku je koridor koji se proteže u pravcu Zagreb-Karlovac-Lika-Zadar-Split-Dubrovnik. Prirodna prepreka na ovom putu je planina Velebit koja je uspješno savladana probijanjem tunela Sveti Rok, kojeg je izgradnja u tijeku. Maslenički most, kao dio buduće Jadranske autoceste pušten je u promet. Dio buduće autoceste na dionici od ovog mosta do čvorišta Zadar 1 kod Islama Latinskog u dužini od 12 km u završnoj je fazi izgradnje, a probijen je i koridor dijela ove autoceste od čvorišta Zadar 1 do čvorišta Zadar 3 kod Zemunika Gornjeg. Također je prometno obrađena cjelokupna trasa ove autoceste na području Zadarske županije.

Okosnicu županijske cestovne mreže na kopnenom dijelu Zadarske županije čine prometnice koje povezuju najveća naselja Županije, Zadar, Nin, Pag, Biograd na Moru, Benkovac, Obrovac i Gračac, međusobno i s najvećim naseljima susjednih županija. Ovim prometnicama odvija se i vrlo intenzivan lokalni promet koji proizlazi iz potreba stanovništva i razmještaja naselja u ovom prostoru.

U cilju što boljeg povezivanja otoka Zadarske županije s kopnenim zaleđem, na većini otoka izgrađena je cestovna mreža koja je ujedno i osnovni preduvjet za povezivanje svih naselja svakog otoka u homogenu prostornu i gospodarsku cjelinu. To su u prvom redu ceste na otocima: Ugljan, Pašman, Dugi otok, Pag, Vir, Iž, Rava i Molat.

Otoci Ugljan i Pašman međusobno su spojeni mostom, a otoke Vir i Pag most povezuje s kopnom.

Željeznički promet

Područjem Zadarske županije prolazi tzv. “lička” željeznička pruga kojom su preko Knina povezani najveći gradski centri Dalmacije (Split, Šibenik, Zadar) sa Središnjom Hrvatskom. Ova pruga ima karakter pomoćne magistralne željezničke pruge, isto kao i željeznička pruga Knin-Zadar.

Željeznički promet nije dostigao očekivani nivo kvalitete i kvantitete. Općenito uzevši, tehničko stanje pruga je nezadovoljavajuće, kako zbog posljedica ratnih oštećenja i njihovog stajanja izvan funkcije i neodržavanja, tako i zbog višegodišnjeg neulaganja u razvitak i osuvremenjivanje, te neadekvatnog ulaganja u održavanje funkcionalne sposobnosti i ispravnosti tih kapaciteta. Tako su gotovo potpuno zaustavljeni neophodni ciklusi obnavljanja i održavanja, pa je prisutan velik zaostatak u održavanju i obnavljanju pruga. Posljedica toga je

osjetan pad eksploatacijske sposobnosti, prvenstveno brzina, te stupnja sigurnosti i pouzdanosti, a time i prijevozne sposobnosti, što čini željeznički promet na području Zadarske županije nekonkurentnim u lokalnom i državnom prometu.

Pomorski i riječni promet

Pomorstvo i pomorska privreda tradicionalna su djelatnost stanovništva Zadarske županije i u razvoju ovog područja imaju vrlo značajnu ulogu.

Prema "Naredbi o razvrstavanju luka otvorenih za javni promet" (N.N. 95/96), luka od osobitog međunarodnoga gospodarskoga značenja za Republiku Hrvatsku na području Zadarske županije je putnička luka Zadar. Prema istoj Naredbi, sve ostale luke na prostoru Županije, a koje ulaze u skrb županijske Lučke uprave, razvrstane su prema značaju u županijske i lokalne luke, s navedenim popisom istih.

U zadarskoj putničkoj luci odvija se međunarodni i domaći pomorski promet.

Međunarodne brodske veze povezuju Zadar s najvažnijim lukama na zapadnoj i istočnoj obali Jadrana.

Dužobalne linije su stalna linija Zadar-Split-Dubrovnik i sezonska linija Pula-Lošinj-Silba-Zadar kojima se vrši kvalitetno prometno i gospodarsko povezivanje cjelokupnog hrvatskog dijela jadranskog prostora.

U domaćem prometu prevladavaju nemotorizirani autohtoni putnici s maksimalnom frekvencijom u ljetnim mjesecima.

Promet putnika i vozila s inozemstvom ima izrazito sezonski karakter s kulminacijom u ljetnim mjesecima te izrazit pad u zimskom periodu.

Karakteristika pomorskog prometa je i značajna starost postojeće flote.

Izgradnjom cestovne i željezničke infrastrukture došlo je i do povećanih zahtjeva iz kopnenog dijela Županije i susjednog gravitirajućeg područja za pomorskim prijevozom tereta.

Kako postojeća luka u gradu Zadru, zbog svog položaja i ograničenih dubina, nije mogla zadovoljiti sve veću potražnju za prijevozom tereta izgrađena je nova teretna luka u uvali Gaženica. Teretna luka Gaženica ima povoljne maritimne osobine, a prostor u zaleđu je povoljan za izgradnju pratećih lučkih i industrijskih objekata. Kapacitet luke je oko 2,5 milijuna tona tereta godišnje. Specifični zahtjevi zaleđa odredili su razvoj ove luke i njenu specijaliziranost za odgovarajuću vrstu tereta, prvenstveno za pretovar tekućih tereta, stočne hrane, sojina ulja i drvene građe.

Riječni promet na prostoru Županije može se odvijati samo u dijelu plovnosti rijeke Zrmanje do Obrovca.

Zračni promet

Zračna luka Zadar prema podjeli zračnih luka u Republici Hrvatskoj ima karakter sekundarne zračne luke, koja prvenstveno služi potrebama putničkog prometa. Razvojem turističkog gospodarstva na cjelokupnom području sjevernodalmatinske regije i susjednim gravitirajućim prostorima, zračna luka Zadar preuzima sve veću ulogu u domaćem i inozemnom turističkom prometu, kao i sve veću ulogu u prijevozu tereta.

Zračni terminal udaljen je od grada Zadra svega 12 km, no glavna prilazna državna cesta Zadar-Obrovac, zbog nepovoljnih tehničkih elemenata, dotrajale kolne konstrukcije i opterećenosti znatnim lokalnim prometom, ne pruža korisnicima zahtjevani nivo usluga. Rulna staza koja vodi od piste do pristanišne zgrade presjeca ovu cestu u nivou, što stvara dodatne prometne poteškoće.

Integralni promet

Pod integralnim prometom podrazumijevaju se mjesta koncentracije (izmjene) različitih prometnih funkcija na jednome mjestu. Pri tome se razlikuje kompleks putničkog i teretnog prometa koji se u pravilu moraju tretirati separatno. Za efikasno funkcioniranje većih naselja, a posebice gradova treba formirati terminale osnovnih prometnih sadržaja na jednome mjestu. Radi toga se preporuča da se kroz detaljnu prostornu dokumentaciju (GUP-ovi gradova) provede princip zasnivanja integralnih prometnih terminala posebno za putnički i posebno teretni promet, gdje god za to postoje realni uvjeti.

Telekomunikacijski, informatički i radio-difuzni sustav veza

Na području Županije u funkciji su tri komutacijska centra županijske razine. Dva se nalaze u Zadru; jedan u zgradi TKC ZADAR na Relji i drugi uz Put Bokanjca na Belafuži, dok se treći komutacijski centar županijske razine nalazi u Pagu. Na jednog od ova tri komutacijska centra su transmisijskom mrežom različitih kapaciteta i tehnoloških rješenja, povezane sve lokalne komutacije u Zadarskoj županiji.

Magistralnim transmisijskim pravcima (isključivo digitalnim) ova tri komutacijska centra su povezana međusobno, kao i s drugim komutacijskim centrima iste razine u susjednim županijama, te s komutacijskim centrima više, tj. tranzitne i međunarodne razine u Splitu, Rijeci, Osijeku i Zagrebu.

U dogledno vrijeme, zavisno o potrebama koje budu dolazile s područja koje je u domovinskom ratu bilo okupirano, planirana je izgradnja još jednog komutacijskog centra županijske razine u Benkovcu.

Zadarskom županijom, u dužini preko 100 km, prolazi trasa magistralnog svjetlovodnog kabela "Jadranko". Trasa ovog kabela, dolazeći od Raba, prolazi duž otoka Paga prema otoku Viru. U gradu Pagu je napravljen ogranak koji, preko RR postaje na Kršini iznad Paga, ide morem prema Karlobagu u Ličko-senjskoj županiji. Od otoka Paga, trasa morem prelazi na otok Vir, te preko Vira, pored mosta Vir-kopno prelazi na kopno i ide prema Ninu. Od Nina prema Zadru, te dalje prema Biogradu na Moru, odnosno Dragama i prema Šibenskoj županiji, trasa, uz manja odstupanja, prati glavne prometnice, tj. cestu Nin-Zadar i Jadransku turističku cestu (magistralu).

Drugi važni magistralni svjetlovodni pravac je pravac koji je izgrađen od Gospića i Plitvica do Gračaca, te dalje od Gračaca prema Kninu u Šibenskoj županiji. Trasa ovog kabela također prati glavne prometnice od Gospića do Gračaca i od Plitvica do Gračaca, te od Gračaca do Knina uz novu magistralnu prometnicu. Izuzetak je napravljen na dionici Gračac-Knin, gdje na području Zrmanja Vrelo, trasa prolazi starom makadamskom prometnicom koja ide dolinom rijeke Zrmanje u njenom početnom toku.

Ova dva magistaralna svjetlovodna pravca su vezana u međužupanijski prsten Zadar-Pag-Gospić-Gračac-Knin-Sinj-Split-Šibenik-Biograd na Moru-Zadar, čime je maksimalno povećana pouzdanost magistralnih veza koje prolaze Zadarskom županijom.

Telekomunikacijski sustav veza je izgradnjom svjetlovodne prijenosne mreže, doživio rast koji mu dugoročno otvara velike mogućnosti. Prema broju telefonskih priključaka po stanovniku u Županiji je zadovoljavajuće stanje (oko 30/100 stanovnika).

Sustav vodnog gospodarstva

Zbog krševitosti, najveći dio priobalja Zadarske županije oskudijeva vodom premda postoji bogata hidrografija podzemlja. Nema dovoljno rijeka, jezera i drugih površinskih voda. Ljetna oskudica vodom na otocima, u Kotarima i Bukovici nije rijetkost. Tada se voda na otoke prevozi brodovima cisternama, a u mjesta na kopnu auto-cisternama. Dosad izgrađeni vodovodi od kojih je najznačajniji vodovodni sustav regionalnog značenja s rijeke Zrmanje koji opskrbljuje Zadar, te dijelove Ravnih kotara i Bukovice pitkom vodom tek djelomice namiruju potrebe Županije. Biograd na Moru s okolnim mjestima, zatim Novigrad, Ražanac, Gračac, Srb, Bruvno i Mazin imaju posebne vodoopskrbne sustave. Okolice Zadra i Nina, Posedarje, Starigrad-Paklenica, Biograd na Moru imaju i dodatne lokalne vodovode (Bokanjačko blato, Golubinka, Vrana, Kakma, Paklenica i dr.). Izgrađen je spoj regionalnog sustava s vodoopskrbnim sustavom Šibensko-kninske županije. Posebno se istražuju mogućnosti korištenja vode iz Vranskog jezera za navodnjavanje i piće.

Vodovodna mreža produžuje se prema nekim naseljima na otocima, ali izgradnja je izuzetno usporena i još uvijek nedostatna, pa Zadarska županija u tom pogledu zaostaje za drugim primorskim županijama.

Otok Pag opskrbljuje se vodom spojem na vodovod Hrvatskog primorja (južni ogranak), te iz nekoliko manjih lokalnih izvorišta (kaptaža Velo Blato, Mirožići). U budućnosti nameće se potreba povezivanja vodovoda Hrvatskog primorja i Zadarskog regionalnog vodovoda.

U ličkom dijelu Županije vodoopskrba je znatno lakša jer se tu nalaze brojni stalni izvori i vodom bogate tekućice (Otuča, Ričica, Una). Tu je i padalina znatno više, pa je potrebno samo dalje izgrađivati suvremene vodovodne sustave za opskrbu svih naselja.

Na prostoru Zadarske županije kompleks gospodarenja vodnim resursima odnosi se na:

- Gotovo čitav sliv rijeke Zrmanje, na koji se nadovezuju tzv. "ličke vode" što predstavlja jedinstveni vodni sustav. Ovaj je sustav ekološki, još uvijek, u dobrom stanju i čini važnu kariku u gospodarstvu Županije, prvenstveno kao resurs pitke vode i energetski potencijal.
- Vransko jezero, koje je također značajan gospodarski potencijal koji treba pažljivo valorizirati kako bi se izbjegle sve nepovoljne posljedice lošega gospodarenja.
- Male vodne resurse koje treba uvesti u ukupni sustav vodnog gospodarstva

Predlaže se uspostava kompleksnog i kontinuiranog istraživanja, te praćenja kontrole kvalitete svih vodnih resursa Županije, koje će dati odgovor na pitanje njihova svrhovitog korištenja.

U postupanju zaštite vode za piće, odnosno izvora vode za piće, potrebno je odrediti zone sanitarne zaštite koje podrazumijevaju određene mjere zabrane u smislu gospodarenja prostorom (Zakon o vodama, čl. 40 i 41, N.N. 107/95).

Odvodnja

Obzirom na urbanu i gospodarsku izgrađenost i razvijenost naselja Zadarske županije posebno je uočljiva neadekvatna izgrađenost sustava odvodnje potrebnih za pravilno sakupljanje, pročišćavanje i dispoziciju otpadnih voda.

Sve urbane i industrijske otpadne vode upuštaju se u obalno more, prirodne vodotoke ili direktno u podzemlje, uglavnom bez ikakvog prethodnog čišćenja, čime postaju sve veća opasnost po zagađenje istih.

Problem zaštite voda od zagađivanja uslijed neadekvatnog ispuštanja otpadnih voda proporcionalno se povećava s brojem žitelja, odnosno veličinom naselja, i najizraženiji je u većim naseljima: Zadar, Pag, Nin, Biograd na Moru, Benkovac, Obrovac i Gračac.

Postojeća kolektorska mreža uglavnom je rješavana neplanski i parcijalno prema trenutačnim potrebama izgradnje naselja, pa ista ne zadovoljava ni u ekološkom ni u sanitarno-tehničkom pogledu.

Osim što se na kraju pojedinih kolektora nalaze taložnice, u kojima se zaustavlja manji dio nečistoća i krutih tvari prije ispuštanja u prirodni prijamnik, nikakav drugi efikasniji način pročišćavanja otpadnih voda nije primijenjen. Zbog toga dolazi do čestih neželjenih promjena u kvaliteti voda, naročito u području obalnog mora sa slabijom izmjenom morske vode. Primjeri za to su Novigradsko i Karinsko more, gdje ljeti dolazi do pojave "cvjetanja mora".

Otpadne vode iz najvećeg broja objekata individualne stambene izgradnje sakupljaju se u nekvalitetno izgrađenim septičkim jamama iz kojih se direktno procjeđuju u podzemlje ili more.

Odvodnja i dispozicija otpadnih voda iz industrijskih i turističkih objekata rješavana je zasebnim internim sustavima odvodnje, uglavnom preko centralnih taložnica i kratkim obalnim ispustima. Efekt ovih lokalnih sustava odvodnje bio je upitan već u vrijeme njihove izgradnje, a naročito nakon dogradnje i povećanja kapaciteta.

Ukoliko se na prostoru Zadarske županije nastavi sa sadašnjim načinom upravljanja otpadnim vodama neizostavno će doći do nepoželjnih promjena u okolišu koje će značajno utjecati na:

- smanjenje vodnih resursa iskoristivih za vodoopskrbu usljed onečišćenja površinskih i podzemnih voda otpadnim tvarima
- gubitak prihoda od turizma usljed smanjenja broja posjetitelja zbog sniženja kvalitete morske vode
- gubitak prihoda od ribarstva usljed smanjenja ulova
- pogoršanje kakvoće kupališnih prostora
- povećanje opasnosti za ljudsko zdravlje
- smanjenje vrijednosti građevinskog zemljišta zbog pogoršanih prilika okoliša

Energetski sustav

Područje Zadarske županije priključeno je na elektro - energetski sustav Hrvatske preko dalekovoda najviših naponskih nivoa 400 kV i 220 kV u dvije točke.

Na naponu 400 kV to je RHE VELEBIT u Obrovcu odakle se preko transformacije 400/110 kV i dalekovoda 110 kV Obrovac-Zadar i Obrovac-Nin-Zadar te Obrovac-Gračac može zadovoljiti cjelokupna sadašnja potrošnja.

Na naponu 220 kV priključna točka je transformatorska stanica TS BILICE u Šibeniku iz koje se preko transformacije 220/110 kV i dalekovoda 110 kV Bilice-Biograd-Zadar-Nin i Bilice-Benkovac-Obrovac-Zadar te Obrovac-Gračac, također može zadovoljiti cjelokupna sadašnja potrošnja područja.

Veza dalekovodom 110 kV Nin-Pag-Novalja produžava se u dva pravca,ali na naponu 110 kV. Jedan pravcem Karlobag-Lički Osik-Senj i drugi pravcem Rab-Krk-Crikvenica-Senj, predstavlja transverzalu za navedene otoke i tek ograničenu potporu za ostali dio područja.

Ovaj glavni sistem dalekovoda 110 kV omogučava da se preko sistema trafostanica 110/35 kV, 110/10 kV i 35/10 kV te dalekovoda 35 kV i 10 kV napajaju svi dijelovi Županijskog područja.

- TS 110/10 kV PAG napaja područje otoka Paga
- TS 35/10 kV SELINE napaja podvelebitsko područje
- TS 110/35 kV GRAČAC napaja najsjeverniji dio Županije
- TS 110/35 kV i 35/10 kV OBROVAC napaja šire područje Obrovca
- TS 110/10 kV BENKOVAC napaja šire područje Benkovca
- TS 110/35/10 kV BIOGRAD napaja šire područje okolice Biograda na Moru i otok Pašman
- TS 35/10 kV UGLJAN , KUKLJICA , DUGI OTOK i SILBA napajaju otok Ugljan i područje svih vanjskih otoka
- TS 110/10 kV NIN napaja šire područje Nina te otok Vir

U elektroenergetskom sustavu Hrvatske Zadarska županija sudjeluje s HE Velebit instalirane snage 2x138/(-120) MW, kao jedinim energetskim izvorom na širem području koje je inače deficitarno.

Obzirom na potencijalnu mogućnost dobijanja plina iz Jadrana ili pak korištenja uvoznog plina, odnosno izgradnjom jadranskog plinovoda sve energetske deficite valja sagledavati u kontekstu plinifikacije u najširem smislu.

Potencijalno mogući, alternativni energetski izvori za budućnost su voda, sunce i vjetar, koje treba ozbiljno istraživati. Ovi prirodni izvori energije, za koje naše područje ima preduvjete, uz racinalnu potrošnju, mogu u velikoj mjeri doprinijeti smanjenju korištenja tradicionalnih izvora. Kao mogući izvori trebaju se planirati i male hidroelektrane (do 5 MW) na vodotocima u prostoru Županije.

Postupanje s otpadom

Zakonom o otpadu (N.N. br. 34/95), određuju se prava, obveze i odgovornost pravnih i fizičkih osoba, jedinica lokalne samouprave i uprave u postupanju s otpadom.

Otpad su tvari i predmeti koje je pravna ili fizička osoba odbacila ili odložila, namjerava ih ili mora odložiti. Otpad je razvrstan po mjestu nastanka i svojstvima.

Po mjestu nastanka razlikuje se komunalni i tehnološki otpad.

Komunalni otpad je otpad iz kućanstva, otpad koji nastaje čišćenjem javnih površina i otpad sličan otpadu iz kućanstava koji nastaje u gospodarstvu, ustanovama i uslužnim djelatnostima.

Tehnološki otpad je otpad koji nastaje u proizvodnim procesima, u gospodarstvu, ustanovama i uslužnim djelatnostima, a po količinama, sastavu i svojstvu razlikuje se od komunalnog otpada.

Po svojstivma razlikujemo opasni i inertni otpad.

Opasni otpad sadrži tvari koje imaju jedno od ovih svojstava: eksplozivnost, reaktivnost, zapaljivost, nagrizanje, nadražljivost, štetnost, toksičnost, infektivnost, kancerogenost, mutagenost, teratogenost, ekotoksičnost i svojstvo otpuštanja otrovnih plinova kemijskom reakcijom ili biološkom razgradnjom.

Inertni otpad je otpad koji uopće ne sadrži ili sadrži malo tvari koje podliježu fizikalnoj, kemijskoj i biološkoj razgradnji, pa ne ugrožavaju okoliš.

Postupanje s otpadom, po gospodarskim načelima i načelima zaštite okoliša podrazumijeva: skupljanje, skladištenje, obrađivanje, odlaganje, uvoz, izvoz i provoz otpada, zatvaranje i saniranje građevina namijenjenih odlaganju otpada i drugih otpadom onečišćenih površina.

Na području Zadarske županije nije se posvećivala dovoljna pažnja postupanju s otpadom. U gradovima, Zadru, Biogradu na Moru, Benkovcu, Obrovcu i Pagu, javna poduzeća su organizirano sakupljala, odvozila i odlagala otpad na određene lokacije s minimalnim sanitarnim i protupožarnim uvjetima. Do formiranja manjih jedinica lokalne samouprave, otpad se nekontrolirano odlagao i spaljivao uz prometnice, šume, odbacivao u more, a tek nakon formiranja JLS prišlo se organiziranom prikupljanju otpada u svim naseljima Zadarske županije, određena su mjesta odlaganja, a to su najčešće udubine u terenu (jame, rupe, napuštene eksploatacije boksita itd.), ali bez ikakvih sanitarnih i protupažarnih uvjeta.

Posebno teška situacija je u malim naseljima na otocima zadarskog arhipelaga gdje se i pored redovitog sakupljanja, otpad nagomilava u sve većim količinama s obzirom da nema organiziranog odvoza na kopno, izuzev glomaznog otpada. Otpad se u pravilu nekontrolirano spaljuje, ili se odlaže uz ceste, a u nekim slučajevima baca u more.

Prijevoz otpada obavljaju javna poduzeća za obavljanje komunalnih djelatnosti, samostalni komunalni pogoni pojedinih općina, te za to registrirane pravne osobe.

Protupožarna zaštita na odlagalištima je minimalna ili nikakva. Osim deponije Grada Zadra ni na jednoj ne postoji čuvarska služba ni rampa, nema izgrađenog protupožarnog pojasa, iako graniče s niskim raslinjem pa i šumama.

Mjere sanitarne zaštite poduzimaju se samo na deponijama Grada Zadra i Grada Biograda na Moru. Prekrivanje otpada zemljom ili kamenom vrši se na deponijama Grada Zadra, Grada Biograda na Moru i u općini Starigrad.

Tek u novije vrijeme prišlo se razvrstavanju otpada, postavljanjem kontejnera za staklo i papir (Grad Zadar), a povremeno se postavljaju i kontejneri za krupni otpad. U nedostatku programa edukacije stanovništva, tek povremenim akcijama putem medija pokušava se građanstvo uključiti u pravilno postupanje s otpadom a sve u cilju zaštite okoliša.

Unatoč velikom broju registriranih odlagališta otpada, nesavjesni građani i dalje odlažu otpad uz prometnice, šume, u more itd.

Iako u posljednje vrijeme jedinice lokalne samouprave čine velike napore za poboljšanje postupanja s otpadom stanje u Zadarskoj županiji je nezadovoljavajuće. Nijedna deponija nema zakonom predviđene uvjete pa predstavlja opasnost za ljudsko zdravlje, za biljni i životinjski svijet, te onečišćavanje okoliša: voda, mora, tla, zraka iznad propisanih graničnih vrijednosti. Šire se neugodni mirisi, pojavljuju se i razmnožavaju štetne životinje i biljke, razvijaju se patogeni mikroorganizmi itd.

U Zadarskoj županiji ne vrši se niti razdvajanje otpada, niti potrebna mjerenja količine otpada, a procijenjena količina, na temelju broja stanovnika, iznosi 36.487 t/god., od čega u gradovima nastaje 22.766 t/god., odnosno 62,4%, dok u općinama nastaje 13.721 t/od., odnosno 37,6%. Nema podataka o količinama tehnološkog otpada.

Od ukupno procijenjenog komunalnog otpada organizirano se sakuplja cca 75%, a ostatak od 25% se neorganizirano odlaže na smetlišta u blizini naselja. 70% od organizirano sakupljenog otpada odlaže se na odlagalište grada Zadra, koje se nalazi unutar građevinskog područja, u neposrednoj blizini turističkih destinacija, te predstavlja veliku opasnost, zgađenje okoliša, podzemnih voda i mora.

Izuzetno veliki problem je deponija grada Zadra, locirana na neprikladnom mjestu i izvan granica definiranih GUP-om Grada. Prostor je danas u cijelosti saturiran i devastiran, pa je potrebno poduzeti konkretne i hitne mjere iznalaženja boljeg i trajnijeg rješenja

Suočeni s velikim problemom postupanja s otpadom, s nedostatkom međusobno-koordiniranih aktivnosti i s nemogućnošću iznalaženja boljeg rješenja na razini jedinica lokalne samouprave, a s obzirom na stalno povećavanje količine otpada od 6%/god., a u ljetnim mjesecima i do 20%, Zadarska županija je raspisala natječaj za izradu Studije o postupanju s otpadom za cijelu Županiju, koji je u tijeku.

Tek na temelju odabranog rješenja, problemi postupanja s otpadom mogu se dugoročno uspješno riješiti.

2. Ciljevi prostornog razvoja i uređenja

2.1. Ciljevi prostornog razvoja regionalnog, državnog i međunarodnog značaja

Planom se određuju ciljevi prostornog uređenja Zadarske županije na temelju utvrđenih ciljeva iz Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, (u daljnjem tekstu: Strategija) kao osnovnog dokumenta prostornog uređenja države, te drugih relavantnih dokumenata važnih za prostorni razvoj Županije

2.1.1. Razvoj gradova i naselja posebnih funkcija i značajnih infrastrukturnih sustava

Razvijanje gradova u sustavu gradova države:

- Koncept gospodarskoga razvitka Zadarske županije treba sustavno težiti uvođenju Zadra u krug primarnih razvojnih središta, što mu prema značenju i veličini prostora pripada, jer u mreži velikih gradova na prostoru trokuta Zagreb-Rijeka-Split nema većega razvojnog središta od Zadra. To će se ostvariti:
  - putem uspješnih gospodarskih programa iz domene tercijarnih i kvartarnih djelatnosti potaknutih industrijama naprednih tehnologija.
  - razvojem agrikulture i marikulture usmjerenih prema turističkom proizvodu ekoloških atributa.
  - afirmativnom politikom demografske obnove Županije.
  - osmišljenom politikom protoka kapitala.
- Biograda na Moru i Benkovca kao manjih razvojnih središta, radi postizanja uravnoteženog sustava na razini države.
- Općinskog središta Gračac, u gradsko središte obzirom na njegov geostrateški položaj u prostoru Županije i Države.
- Ostalim gradovima Županije (Pag, Nin, Obrovac) osigurati stupanj održivog razvoja koji im omogućava obavljanje funkcija centralnih mjesta gravitacijskog područja.

Razvijanje u područjima od strateške važnosti za Državu:

- Obalnog područja donošenjem dokumenata prostornog uređenja na razini Države.
- Sustava otoka, a temeljem Nacionalnog programa razvitka otoka (u daljnjem tekstu: Program) s ciljevima:
  - održivog razvitka, optimalne naseljenosti, raznovrsne gospodarske strukture i dostupnosti
  - tretmana svakog otoka kao zasebnog sustava i programiranja aktivnosti koje će mu očuvati identitet.
  - poticanja ulaganja koja su ekološki, gospodarski, tehnološki i društveno održiva.
- Područja uz državnu granicu: integracijom, obnovom naselja i revitalizacijom čitavog prostora.

Razvijanje velike infrastrukture:

- planiranjem koridora Jadranske autoceste, kao dijela budućeg jadranskko-jonskog cestovnog smjera;
- razvijanjem cestovno-trajektnih otočkih i transjadranskih smjerova
- poboljšanjem prometno-tehničkih elemenata postojeće željezničke pruge

- osiguranjem prostornih pretpostavki za koridor brze željezničke pruge (Rijeka-Zadar-Split);
- planiranjem Zadarske luke kao luke međunarodnog značaja (unapređivanjem rulnih staza te prateće infrastrukture);
- osiguranjem prostornih pretpostavki za LPG/LNG (satelitska plinska opskrba) na području Županije;
- planiranjem koridora TK kablova međunarodne i državne razine;
- osiguranjem prostornih pretpostavki za potrebne granične prijelaze;
- osiguranjem prostornih pretpostavki za izgradnju jednog elektroenergetskog proizvodnog objekta na području županije;
- izgradnjom vodoopskrbnih sustava te razvojem temeljnog regionalnog sustava vodoopskrbe;
- izgradnjom uređaja za pročišćavanje otpadnih voda uz primjenu važećih kriterija;
- zbrinjavanjem posebnog i opasnog otpada s područja županije.

2.1.2. Racionalno korištenje prirodnih izvora

Ciljevi zaštite osobito vrijednih resursa su:

- Očuvanje rezervi podzemnih voda na čitavom prostoru Županije i susjednih županija, označenih "Strategijom" vodama prve vrijednosne razine.
- Očuvanje čitavog prostora voda i mora od svih negativnih utjecaja i zagađivača koji bi mogli negativno utjecati na biološku ravnotežu vodotoka i podmorja.
- Očuvanje čitavog prostora zraka od svih negativnih utjecaja i zagađivača koji bi mogli negativno utjecati na stabilnost atmosfere.
- Zaštita i očuvanje svih poljoprivrednih i šumskih prostora.

2.1.3. Očuvanje ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova okoliša

Ciljevi zaštite i očuvanja ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova okoliša su:

- Čitavog zadarskog arhipelaga kao jedinstvenog eko-sustava, u sklopu sustava otoka hrvatskog Jadrana.
- Širega područja Velebita zajedno s vodotokom Zrmanje.
- Vranskog jezera kao jedinstvenog prirodnog fenomena - kriptodepresije.
- Svih ostalih prostornih cjelina koje već imaju status zaštićenog područja, kao i onih koje se, ovim planom predlažu.

2.2. Ciljevi prostornog razvoja županijskog značaja

Globalnim ciljevima prostornog razvoja županijskog značaja smatraju se:

- porast dohotka u cjelini i po stanovniku uz očuvanje barem postojeće razine kvalitete prirodnih eko-sustava, spomeničke i druge baštine, te kvalitete života što pretpostavlja efikasno korištenje prirodnih i proizvodnih resursa raspoloživih za razvoj;
- ostvarivanje skladnog demografskog razvoja;
- osiguranje prostornih pretpostavki za manja i mala razvojna središta;
- repozicioniranje Županije kao turističke destinacije;

- unapređenje kvalitete života.

Ostvarivanju navedenih ciljeva, putem koncepta održivog razvitka, pretpostavljeno je:

- definiranje mjera demografskog razvoja;
- povoljan odabir prostorne i gospodarske strukture;
- maksimalno korištenje geoprometnog položaja županije;
- podizanje standarda javnih usluga;
- razvijanje društvene infrastrukture;
- razvijanje tehničke infrastrukture;
- poboljšavanje svih oblika komunikacije;
- poboljšavanje stambenih uvjeta;
- zaštita krajobraznih vrijednosti;
- zaštita prirodnih i kulturnih vrijednosti prostora;
- poboljšavanje režima zaštite okoliša.

2.2.1. Demografski razvoj

Ciljevi demografskog razvoja:

- Raspored stanovništva u prostoru sukladno prirodnim i proizvodnim resursima u pojedinim dijelovima županije.
- Poticanje stanovnika za ostajanjem u slabije naseljenim područjima odnosno za naseljavanjem istih područja na način da se:
  - otvaraju radna mjesta;
  - izgrađuje komunalna i urbana infrastruktura;
  - ostvaruju dobre prometne veze.
- Hitnim poticajnim mjerama države zaustaviti demografsko prpopadanje naseljenih otoka Zadarske županije.

2.2.2. Odabir prostorne i gospodarske strukture

Ciljevi prilikom odabira prostorne i gospodarske strukture županije su:

- Utvrđivanje prostorno-razvojnih cjelina županije i to:
  - Zadarska urbana regija,
  - Ravnokotarski zaobalni prostor,
  - Prostor podvelebitskog kanala i otok Pag
  - Ličko-pounski prostor,
  - Bukovica, i
  - Pučinski otoci;
- Utvrđivanje temeljnih gospodarskih grana županije:
  - redefiniranje oblika unutar poljoprivrede,
  - repozicioniranje turizma,

- stimuliranje industrije kao značajne grane gospodarstva, uz podvrgavanje prostornim, ekološkim i morfološkim uvjetima i ograničenjima
- zadržavanje, pa i rast prometa kao dijela uslužnih djelatnosti
- porast svih ostalih uslužnih djelatnosti.

- Utvrđivanje gospodarske strukture po prostorno-razvojnim cjelinama s ciljem:
  - Da na prostoru Zadarske urbane regije strukturu gospodarstva ne treba bitnije mijenjati, osim što treba:
    - brže razvijati turizam, trgovinu i usluge u odnosu na industriju
    - formirati prepoznatljivu zadarsku (na razini Rivijere) turističku ponudu
    - otvarati otoke Ugljan i Pašman kao dijelove Zadarske urbane regije prema turizmu, poljodjelstvu i malim proizvodnim pogonima
  - Transformacije tradicionalnih poljoprivrednih domaćinstava u Ravnokotarskom zaobalnom prostoru u tržišno ortijentirane proizvođače, te kvalitetne organizacije cjelokupnog ciklusa agrarne proizvodnje: od primarne proizvodnje, prerade, skladištenja, pripreme za tržište, kompletnog marketinga, financiranja, i slično;
  - Transformacije stočarstva u intezivni oblik proizvodnje na prostoru Bukovice;
  - Proširenja turističke ponude (izletništvo, planinarenje, rafting) na prostoru Podvelebitskog kanala te obnova ribolova i marikulture u Novigradskom moru;
  - Razvijanja stočarstva i nekih oblika poljodjelstva (krumpir i dr.) u Ličko-pounskom prostoru uz sagledavanje razvojnih problema na regionalnoj razini Like
  - Razvijanja specifičnih oblika turizma i poljodjelstva na pučinskim otocima što podrazumijeva neposredna ulaganja u vodoopskrbu i odvodnju te drugu komunalnu infrastrukturu na otocima.

2.2.3. Razvoj naselja, društvene, prometne i ostale infrastrukture

Osnovni ciljevi razvoja naselja su:

- zadržavanje rasta Zadra na približno dostignutoj razini s vrlo niskom stopom rasta broja stanovnika (100 000 do 2010. god.), ali i uvrštenje u skupinu visoko razvijenih centara unutar trokuta Zagreb-Rijeka-Split
- razvijanje gradova Biograda na Moru i Benkovca u izrazitija gradska središta
- razvijanje Gračaca s ciljem da od općinskog preraste u gradsko središte.
- razvijanje Obrovca u pravcu središta s turističkom orijentacijom te malim proizvodnim pogonima.
- razvijanje Paga i Nina temeljeno na turizmu s ciljem podizanja kvalitete ukupnog urbanog života.

Ciljevi razvoja društvenih djelatnosti su:

- planiranje mreže objekata osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, sporta i rekreacije, zdravstva i socijalne skrbi, te uprave i administracije;
- osiguranje prostornih pretpostavki za visoko školstvo i znanost;
- planiranje novih oblika djelovanja u domeni kulture:
  - osmišljavanjem multimedijskog informacijskog centra
  - osmišljavanjem prezentacije sadržaja vezanih uz pomorsku tradiciju
  - stimuliranjem niskoprofitabilnih djelatnosti
  - divulgacijom kulture na otocima i zaleđu
- rješavanje neuralgičnih točaka: Kneževe i Providurove palače, scenskih prostora te zadarskog Foruma

- planiranje novih oblika djelovanja u domeni zdravstva i socijalne skrbi posebno u odnosu na:
  - pučanstvo otoka i zaleđa
  - generaciju starije dobi i mladež
  - turista
- približavanje uprave i administracije pučanstvu i gospodarskim subjektima

Ciljevi i projekcije razvitka infrastrukture su:

- Razvijanje cestovne prometne mreže koja će osigurati efikasno povezivanje glavnih razvojnih žarišta sa županijskim centrom, ali i međusobno, te kvalitetnu vezu s Jadranskom autocestom.
- Modernizacija željeznice na prostoru Zadarske županije mora teći sukladno modernizaciji mreže na teritoriju čitave države, pri čemu treba ostvariti potrebu da se Zadar efikasnije uključi u tu mrežu.
- Efikasnu realizaciju programa povezivanja otoka s kopnom po principu brzih putničkih veza svih otočnih mjesta sa županijskim centrom i međusobno.
- Planiranje luka otvorenih za pomorski promet i luka posebne namjene
- Ostvariti planirani razvoj zrakoplovne luke Zadar, prvenstveno za potrebe turističkog gospodarstva čitave zadarske subregije i susjednih gravitirajućih područja.
- Planiranje mreže kvartarnih zračnih luka i helidroma
- Razvijanje ostalih infrastrukturnih sadržaja koji trebaju učinkovito pratiti ukupni gospodarski rast u Županiji.
- Vodoopskrbni sustavi moraju omogućiti dovoljne količine kvalitetne pitke vode na čitavom području Županije kroz efikasno korištenje voda: rijeke Zrmanje s ličkim vodama, rijeke Krke, te ostalih lokalnih izvorišta. Posebnim državnim programom osigurati svim naseljenim otocima dovoljno pitke vode prema standardima na kopnu.
- Sustav odvodnje otpadnih voda, na prostoru Zadarske županije mora se uskladiti s "Programom nacrta normi iz oblasti zaštite voda Republike Hrvatske", temeljen na "Smjernicama Savjeta Europske Unije".
- Sustav zbrinjavanja otpada za cijelu Županiju s mogućnošću realizacije u fazama
- Prijenosni elektroenergetski sustav mora biti racionalan i tako izveden da u najmanjoj mogućoj mjeri utječe na stanje okoliša.
- Uvođenje novih – alternativnih izvora energije (male hidroelektrane, vjetroelektrane, sunce).

2.2.4. Zaštita krajobraznih vrijednosti

Ciljevi zaštite krajobraznih vrijednosti, u sklopu očuvanja prostornog identiteta područja, su:

- utvrđivanje krajobraznih cjelina, i
- utvrđivanje kriterija zaštite krajobraznih cjelina, kroz posebne studije i istraživanja
- bespravna izgradnja postaje ozbiljan negativni čimbenik u ugrožavanju krajobraza, pa se mora provoditi stroga kontrola i suzbijanje tih pojava.

2.2.5. Zaštita prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina

Ciljevi u oblasti zaštite prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina:

- utvrđivanje prirodnih vrijednosti i posebnosti i kutlurno-povijesnih cjelina koje nisu zaštićene posebnim prospisima o zaštiti prirode i zaštiti spomenika kulture,
- utvrđivanje modaliteta zaštite prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina,
- izrada detaljnog registra spomenika i cjelina kulturno-povijesne baštine i
- izrada potpune karte arheoloških lokaliteta.

2.3. Ciljevi prostornog uređenja naselja na području županije

Ciljevi prostornog uređenja naselja na području županije su:

- sustavom dokumenata prostornog uređenja, kroz njihovu izradu i donošenje, racionalno korištenje i zaštita prostora,
- unapređenje uređenja naselja i komunalne infrastrukture,
- podizanje kulture življenja u naseljima na razini srednjeeuropskih zemalja.

2.3.1. Racionalno korištenje i zaštita prostora

Ciljevi racionalnog korištenja i zaštite prostora, tijekom izrade i donošenja prostornih planova općina i gradova, su:

- preispitivanje važećih građevinskih područja u odnosu na izgrađenost u prostoru, uz provjerenu primjenu kriterija iz "Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske", kojom se regulira proces širenja nove izgradnje kroz gustoću izgrađenosti prostora (300 m^2/st)
- nezaposijedanje novih prostora za izgradnju naselja i industrijskih pogona - formiranjem novih građevinskih područja
- poboljšavanje svih aspekata postojećih već angažiranih prostora.
- predvidjeti gašenje neprimjerenih sadržaja, a prostor sanirati i revitalizirati
- određivanje područja vrijednih resursa na kojima je isključena prenamjena prostora.
- u planiranju trasa velike infrastrukture prioritetno ispitati mogućnosti korištenja postojećih koridora i izbjegavati zauzimanje novih površina vrijednih resursa (osobito poljodjelskih i šumskih).
- bilancu osnovnih kategorija korištenja prostora može se samo povećavati u korist poljoprivrednog i šumskog zemljišta, te objekata infrastrukture
- sustavnim i trajnim mjerama spriječavati bespravnu izgradnju u svim oblicima.

2.3.2. Unapređenje uređenja naselja i komunalne infrastrukture

Ciljevi uređenja naselja su:

- podizanje standarda javnih usluga;
- poboljšavanje svih oblika komunikacije,
- oblikovanje i razvitak novog javnog prostora,
- osiguranje prostornih pretpostavki za razvoj društvenih djelatnosti,
- planiranje mreže objekata predškolskog odgoja i poticanje privatne djelatnosti,
- poboljšavanje stambenih uvjeta, i
- zaštita krajobraznih vrijednosti unutar naselja.

Ciljevi razvitka komunalne infrastrukture su:

- Izgradnja cestovne mreže u planiranim industrijskim, turističkim, stambenim, poljoprivrednim i drugim zonama u odnosu na vrijednost prostora i njegova optimalnog korištenja.
- Osiguranje prostornih pretpostavki za rekonstrukciju putnih prijelaza željeznice.
- Osiguranje prostornih pretpostavki za luke u pomorskom prometu.
- Osiguranje prostornih pretpostavki za razvoj kvartarnih zračnih luka i helidroma.
- Razvijanje ostalih infrastrukturnih sadržaja (vodoopskrbna mreža, sustav odvodnje, TT mreža i dr.) koji trebaju učinkovito pratiti ukupni gospodarski rast na lokalnoj razini.
- Osiguranje prostornih i tehnoloških pretpostavki za postupanje s otpadom
- Distribucijski elektroenergetski sustav mora biti racionalan i tako izveden da u najmanjoj mogućoj mjeri utječe na stanje okoliša.

3. Plan prostornog uređenja

3.1. Prikaz prostornih struktura Županije u odnosu na stanje i razvojna opredjeljenja Županije i Države

Prosturni plan upanije je temeljni okvir za konkretni planski obuhvat koji određuje sve bitne pretpostavke dugoročnog razvojnog procesa složene prostorne cjeline.

Potrebno je uspostaviti interakciju na relaciji Strategija–Prostorni plan županije, te uspostaviti mehanizam koordinacije na međužupanijskoj razini radi usklađenja interesa.

Uz prostorne planove županije, općina i gradova predviđaju se i posebni planovi koji rješavaju specifične probleme.

Potrebno je odrediti područja prioritetnih djelatnosti na osnovi prirodnih i stvorenih vrijednosti.

Prostori izvan građevinskih područja su prostori poljodjelstva, šumarstva i vodnog dobra uključujući i more.

Turistička područja trebaju dobiti jasne kriterije za lociranje onih sadržaja koji će omogućiti kvalitetan i gospodarski učinkovit turizam.

Gospodarske djelatnosti koje su tehnološki vezane za određeni resurs imaju na tom prostoru prioritet, i pobliže se određuju na temelju lokalnih uvjeta, i utjecaj na razvoj naselja i zaštitu okoliša.

Sve ostale djelatnosti koje se mogu locirati na bilo kojem prirodno pogodnom prostoru podliježu odredbama o općim i posebnim kriterijima za vrstu djelatnosti i uvjetima za skladno uklapanje u prostornu strukturu.

Županije Jadranske Hrvatske

Županije uz obalu hrvatskog Jadrana: Istarska, Primorsko-goranska, Ličko-senjska, Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska.

Uređenje prostora uvjetovano je dvjema značajkama:

1. obalno područje mora - priobalje, akvatorij, otoci
2. brdsko-gorsko područje zaleđa - hrvatski krš

Glavna strateška odrednica cjelovitosti planskog sustava je turizam u svim komponentama razvoja od prometno-infrastrukturnog povezivanja na svim razinama, do gospodarskog uključenja manje razvijenih brdsko-goranskih područja u cjeloviti sustav turističkog kompleksa.

Područje obuhvaća i dvije velike problemske cjeline: razvoj otoka i brdsko gorskog područja za koje je potreban kompleksni program razvoja i revitalizacije u svim segmentima.

Područja osobitih obilježja i vrijednosti prostora:

Cilj je da Hrvatska sa sadašnjih 7,5% poveća zaštićeni prostor na 15%, obzirom na postojanje osobito vrijednih i atraktivnih djelova prirode, rijetkih u europskim relacijama od kojih neke cjeline predstavljaju vrlo osjetljivu prostornu strukturu izloženu velikom interesu za izgradnju.

Za područja Nacionalnih parkova i Parkova prirode obvezni su prostorni planovi unutar zakonom utvrđenih granica (Nacionalni parkovi Paklenica i Kornati, te svi Parkovi prirode).

Za područja očuvane biosfere, kao cjeline, treba uspostaviti jedinstvene kriterije zaštite prostora i okoliša na temelju znanstveno utemeljenih kriterija.

Područje hrvatskog Jadrana u cjelini treba planirati kao integralni plan gospodarenja prostorom - prema Mediteranskom akcijskom planu u okviru Barcelonske konvencije.

Prostor županija i gradova:

Moraju se odrediti prostori primarne i sekundarne namjene (za integralno gospodarenje resursima). Za razvojne sustave moraju se odrediti prostori na razini županije ili više županija ovisno o funkcionalnim potrebama sustava.

Državne građevine određuju se kao definirana trasa-lokacija, samo ako postoji dovoljan stupanj razrađenosti i stručne verifikacije. Za složene sustave koji nadilaze lokalnu razinu nužna je studija (ili program) s prostornom artikulacijom. Za neke sustave Prosotorni plan županije može definirati razvojnu namjeru i odrediti širi rezervat za to.

Županija treba odrediti:

- širi prostor oko gradova za velike infrastrukturne zahvate
- kriterije za razmještaj funkcija u naseljima
- kriterije za formiranje građevinskih područja
- korištenje i zaštitu prostora u kontaktnim zonama

Projekcija demografskog razvoja

Razvoj stanovništva Zadarske županije do 2010. godine može se očekivati prema slijedećim tablicama:

Tablični prikaz 18: Prostorno-razvojne cjeline: Zadarska urbana regija – 2010. godine

Općina	Površina	Broj naselja	Broj stanovn. 1991.	Broj stanov. 2010.
Zadar	71,49	5	78.111	100.000
Vir	22,38	3	860	989
Privlaka	11,13	1	2.988	3.436
Nin	87,20	8	6.055	10.399
Poličnik (dio)[1]	37,55	3	2.275	2.503
Zemunik Donji	54,59	3	4.657	5.123
Bibinje	13,08	1	3.777	4.457
Sukošan	56,22	3	4.363	5.148
Galovac	9,35	1	1.426	1.569
Sv. Filip i Jakov	47,29	6	4.599	5.427
Biograd na Moru	36,98	1	5.315	6.378
Pakoštane	79,37	3	4.162	4.911
U k u p n o	526,63	38	118.588	150.340

[1] Dračevac Ninski, Briševo, Murvica

Tablični prikaz 19: Prostorno-razvojne cjeline: zadarsko-biogradski otoci – 2010. godine

Općine	Površina	Broj naselja	Broj stanovn. 1991.	Broj st. 2010.
Ugljan	51,95	8	7.583	8.270
Pašman i Vrgada	66,96	9	3.585	3.908
Ukupno	118,91	17	11.168	12.177
Pučinski i manji otoci	255,44	23	5.319	4.668
Ukupno	374,35	40	16.487	16.846

Tablični prikaz 20: Prostorno-razvojne cjeline: otok Pag (dio) – 2010. godine

Gradovi i općine	Površina	Broj naselja	Broj stanovn. 1991.	Broj st. 2010.
Pag	162,11	14	4.794	5.284
Povljana	38,57	1	678	
Ukupno	200,68	15	5472	5.284

Tablični prikaz 21: Prostorno-razvojne cjeline: Ravnokotarski zaobalni prostor – 2010. godine

Općine	Površina	Broj naselja	Broj stan. 1991.	Broj stan. 2010.
Benkovac (dio)[1]	357,81	33	22.375	24.329
Lišane Ostrovičke (dio)[2]	30,20	2	1.142	1.179
Stankovci	82,30	7	2.998	3.298
Polača	30,64	4	2.825	3.051
Škabrnja	22,93	2	2.350	2.538
Poličnik (dio)[3]	44,47	5	3.559	4.309
Ukupno	532,44	53	35.249	38.704

[1] bez naselja: Bjelina, Brgud, Lisičići, Popovići, Karin, Bruška, Medviđa

[2] bez naselja: Dobropoljci.

[3] Islam Latinski, Lovinac, Poličnik, Suhovare, Visočane.

Tablični prikaz 22: Prostorno-razvojne cjeline: Prostor podvelebitskog kanala – 2010. godine

Općine	Površina	Broj naselja	Broj st. 1991.	Broj st. 2010.
Starigrad	169,15	3	2.097	2.412
Jasenice	121,44	3	1.800	1.980
Novigrad	51,21	3	2.920	3.212
Posedarje	77,43	5	4.264	4.595
Ražanac	69,79	8	3.805	4.262
Ukupno	489,02	22	14.886	16.461

Tablični prikaz 23: Prostorno-razvojne cjeline: Bukovica – 2010. godine

O p ć i n e	Površina	Broj naselja	Broj stanovn. 1991.	Broj stanov. 2010.
Obrovac	348,34	12	9.069	9.522
Benkovac (dio)[1]	158,38	7	3.880	4.607
Lišane Ostrovičke (dio)[2]	19,23	1	494	534
Ukupno	525,95	20	13.443	14.663

[1] Bjelina, Brgud, Lisičići, Popovići, Karin, Bruška, Medviđa

[2] Dobropoljci

Tablični prikaz 24: Prostorno-razvojne cjeline: Ličko-pounski prostor – 2010. godine

O p ć i n e	Površina	Broj naselja	Broj stanovn. 1991.	Broj stanov. 2010.
Gračac	948,68	38	11.167	12.208
U k u p n o	948,68	38	11.167	12.208

UKUPNO ŽUPANIJA	3.641,91	219	214.614	254.259

TABLICA 7: PROSTORNO RAZVOJNE CJELINE - 2010. GODINE

O p ć i n e	Površina	Broj naselja	Broj st. 1991.	Broj st. 2010.
Zadarska urbana regija	526,63	38	118.588	150.340
Zadarsko-biogradski otoci	374,35	40	16.487	16.846
Otok Pag (dio)	208,93	15	4.794	5.039
Ravnokotar. zaobalni prostor	568,35	53	35.249	38.704
Prostor Podvelebitskog kanala	489,02	22	14.886	16.461
Bukovica	525,95	20	13.443	14.663
Ličko-pounski prostor	948,68	38	11.167	12.208
U k u p n o	3.641,91	226	214.614	254.259

TABLICA 8: SREDIŠNJA I VEĆA NASELJA 1991. I 2010. GODINE

	Broj stanovnika	Broj stanovnika

Naselje	1991.	2010.
Zadar	76.343	100.000
Biograd na Moru	5.315	6.306
Gračac	4.101	5.626
Benkovac	3.776	4.294
Pag	2.421	2.560
Kali	2.245	2.387
Preko	1.759	1.977
Nin	1.692	1.952
Posedarje	1.355	1.935
Obrovac	1.660	1.739
Starigrad	1.159	1.361
Sali	1.190	1.237
Ražanac	1.039	1.169
Polača	2.825	3.051
Stankovci	955	989
Novigrad	640	723

3.2. Organizacija i osnovna namjena i korištenje prostora

Zadar kao županijsko središte sastavni je dio šireg razvojnog koridora - longitudinalnog sklopa žpanija jadranske Hrvatske. Unutarnje povezivanje ovoga koridora treba slijediti povezivanje na Europske tokove radi veće iskoristivosti prostora.

Na rubovima županijskih prostorno funkcionalnih cjelina nalaze se prijelazni ili zajednički oblici koji podliježu postupku koordinacije. Stoga je važno planiranje kontaktnih zona - relativno očuvanih prirodnih cjelina i jakih razvojnih pravaca na kojima se može očekivati povećan interes za gospodarske investicije.

Neka područja se javljaju kao problemske cjeline koja su ostala izvan dosadašnjih razvojnih usmjerenja. Ta područja vezana na Zadarsku županiju su Lika, svi otoci i neka druga manja. Ova će se područja, temeljem općeg planerskog postupka, ravnopravno uključiti u razvojne procese. Jedno od temeljnih planerskih opredjeljenja je revitalizacija manjih urbanih središta ruralnog prostora osloncem na vrijedne očuvane resurse kao bitne pretpostavke razvoja ovih manje naseljenih prostora.

Razvojna područja

U cilju određenja prostorno-razvojnih vrijednosti Županije, čitav je prostor podijeljen na urbana područja koje po određenim geomorfološkim i razvojnim karakteristikama imaju zajednička obilježja. Ovakva podjela prostora može se smatrati uvjetnom, dakle bez teritorijalno-administrativnih pretenzija i služi isključivo prostorno planerskim ciljevima. Na takav će se način sistematičnije i određenije definirati temeljna prostorno-funkcionalna usmjerenja svake zone i njihova interakcija.

Temeljem ovako koncipirane strategije, mogući glavni prostorno razvojni pravci mogu biti slijedeći:

1. **Zadarska urbana regija** zahvaća uži priobalni prostor od Paga do Biograda na Moru, uključujući otoke Ugljan i Pašman. Ovaj potez, dužine veće od 70 km, danas je urbano najjače eksploatiran prostor, a u nastupajućem vremenu taj će interes još porasti. Imajući to u vidu, bit će vrlo važno osigurati dovoljno planskog fleksibiliteta, da se omogući održivi razvoj s najmanje negativnih posljedica. Za ostvarenje toga

cilja oslonac će biti prostorni planovi, koji bi trebali slijediti temeljne postavke PP Županije. Ishodišna točka čitavog ovog prostora, Zadar sa svojim svekolikim potencijalom, morati će ostvariti proces decentralizacije funkcija u interesu vlastitog umjerenijeg razvitka, što znači potrebu jačanja drugih centara: Biograda na Moru, Nina i Paga, ali i centara unutar prostora Županije. Jedino je tako moguće ostvariti uravnotežen razvitak čitavog prostora.

2. **Ravnokotarski zaobalni prostor** s dijelom Bukovice koji se proteže od Ljubačkog zaljeva na sjeveru do granice Županije na jugu, predstavlja pretežno poljoprivredni resurs Županije. Taj prostor već i danas ima značajnu poljoprivrednu proizvodnju, posebice u voćarstvu i vrtlarstvu, u sklopu postojećih, vrlo razvijenih poljoprivrednih dobara. Prirodni centar ove prostorne cjeline je Benkovac koji ima sve realne preduvjete da se gospodarski osnaži i razvije u izrazitije središte.

3. **Prostor podvelebitskog kanala** s Novigradskim i Karinskim morem, te gotovo čitavim kanjonom Zrmanje, gdje se nalazi NP Paklenica odnosno PP Velebit, zaštićeni kanjon rijeke Zrmanje i druge prirodne znamenitosti od najšireg značenja, svoje razvojne pravce će temeljiti na tim vrijednostima. Pritom treba posebno naglasiti činjenicu da se aspekt zaštite prostora naglašava kao temeljno planersko određenje prostornog plana Županije. Radi toga, ovom će se prostoru posvetiti izuzetna briga oko određenja uvjeta korištenja i namjene površina, kroz provedbene mjere ovoga plana, te prostorne planove pripadajućih općina i grada Obrovca.

4. **Ličko-pounski prostor**, kao najmanje napučeno područje, posjeduje dostatne prirodne resurse koji mogu u budućnosti značiti potencijal intenzivnog razvoja stočarstva, šumarstva, pa čak i zimskoga turizma. Naravno da će se to moći ostvariti odgovarajućim mjerama države u poticanju demografskoga razvitka. Kako je ovo područje u prometnom i općenito prostornom smislu najuže vezano s Likom, to će ono u svakom pogledu s njom dijeliti sudbinu. Konačno, činjenica da ovaj prostor graniči sa susjednom državom - BIH (u dužini cca 40 km), može u svakom pogledu značiti poticaj za učinkovitiji razvitak pograničnog područja, što je jedan od razvojnih ciljeva Strategije prostornog uređenja republike Hrvatske.

5. **Pučinski otoci** su svakako najosjetljiviji i najugroženiji dio Županije. Taj ograničeni prostor ogromnog prirodnog potencijala s jedne strane te gospodarskoga i demografskog deficita s druge strane, čini ga izuzetno ranjivim. Uočavajući tu činjenicu država je posvetila posebnu skrb o otocima vrednujući njihovu prostornu problematiku jedinstveno kroz Nacionalni program razvitka otoka. Osnovni koncept strategije razvitka otoka temelji se na metodi održivog razvoja koji će se podupirati posebnim mjerama zaustavljanja procesa depopulacije, odgovarajućim gospodarskim programima.

U cilju svrhovite organizacije prostora Županije njen se teritorij definira u nekoliko prostorno-razvojnih cjelina koje mu određuju osnovne fizionomske karakteristike i to su:

1. Zadarska urbana regija
2. Zadarski arhipelag s otočnim skupinama: zadarsko-biogradski otoci (Ugljan i Pašman), otok Pag (dio koji pripada Zadarskoj županiji), pučinski otoci
3. Prostor podvelebitskog kanala
4. Ravnokotarski zaobalni prostor
5. Bukovica
6. Ličko-pounski prostor

U okviru naznačenih prostorno-razvojnih cjelina kao urbanističke kategorije razlikuju se:

Priobalni urbani teritorij, kao nositelj glavnih razvojnih potencijala Županije.U ovom se prostoru očekuje visok rast interesa za korištenjem u različite savrhe, pa mu se mora posvetiti velika pažnje kroz izradu adekvatnih prostornih planova. Prilikom definiranja detaljne namjene prostora osnovni je kriterij poštivanje

svih bitnih vrijednosti zaštite i očuvanja okoliša.Racionalnim korištenjem prostora važno je očuvati ekološku stabilnost područja uz korištenje suvremenih tehnologija.

Neizgrađeni obalni prostor na kopnu i otocima, nositelj karakteristika autohtonoga pejzaža. Ovaj prostor, po svojim prirodnim karakteristikama nema preduvjete korištenja za lociranje bilo kakvih urbanih funkcija, pa će ostati trajno neizgrađen.

Zaobalni prostor Ravnih Kotara, nositelj svih oblika, prvenstveno poljoprivrednih djelatnosti. Ovaj prostor svojom veličinom i prirodnim karakteristikama predstavlja temeljni proizvodni resurs Županije.

Brdsko-planinski kompleks Velebita i kanjona Zrmanje, nositelj karakteristika jedinstvene zaštite prostora u kojemu se nalazi dio NP Paklenica i Parka prirode Velebit, ali i čitav niz prirodnih vrijednosti koje su zaštićene zakonskom regulativom. Po navedenim karakteristikama predstavlja izuzetan gospodarski potencijal u turizmu Županije.

Kontinentalni prostor Bukovice i Ličko-pounskog dijela, naglašenih karakteristika nerazvijenog područja, uključujući i sve prostore uz državnu granicu. Pretežni dio ovoga prostora je područje od posebne državne skrbi. Prave gospodarske potencijale ovog prostora još treba utvrditi.

Morska površina i podmorje, kao nositelj osnovnih gospodarskih djelatnosti turizma, prometa i marikulture.

3.2.1. Iskaz prostornih pokazatelja za namjenu površina

TABLICA 9: ISKAZ PROSTORNIH POKAZATELJA ZA NAMJENU POVRŠINA

Red. broj	Zadarska županija	Oznaka	Ukupno ha	% od površine županije	stan/ha ha/stan*
1.0.	ISKAZ PROSTORNIH POKAZATELJA ZA NAMJENU POVRŠINA				
1.1.	Građevinska područja ukupno za razvoj naselja - obalno - otočno - kontinentalno – granično - ostalo	GP	24.800 7.465 5.431 471 11.433	6,81 2,05 1,49 0,13 3,14	8,7 14,63 4,08 6,52 7,01
1.2.	Izgrađene strukture van građevinskog područja ukupno	I E H K T R			
1.3.	Poljoprivredne površine ukupno - obradive	P P1 P2 P3	180.896 58.428	49,67 16,04	*
1.4	Sumske površine - gospodarske - zaštitne - posebne namjene	S Š1 Š2 Š3	113.759 33.661 19.308 547	31,24 9,24 5,30 0,15	*
1.5.	Ostale poljoprivredne i šumske površine ukupno	PS			*
1.6.	Vodne površine - vodotoci - jezera - akumulacije - retencije - ribnjaci	V	 692 3.070 26 40	 0,19 0,84 0,01 0,01	*
1.7.	Ostale površine	N IS G			*
	UKUPNO		364.191		*
2.0.	ZAŠTIĆENE CJELINE				
2.1.	Zaštićena prirodna baština - nacionalni park - park prirode - ostali zaštićeni dijelovi prirode	 NP PP	 6.500 97.000	 1,78 26,63	*
2.2.	Zaštićena graditeljska baština - arheološka područja - povijesne graditeljske cjeline		 50	 0,01	*
	UKUPNO		103,550	28,43	*
3.0.	KORISTENJE RESURSA				
3.1.	More i morska obala : -obalno područje (duljina obalne crte) -otočno područje		1.250 km 703 km		
3.2.	Energija.....instalirana snaga godišnja potrošnja		2 x 138MW 386.000 MWh	ne iskazuje se	
3.3.	Voda.....proizvodnja:		1.175 l/s	ne iskazuje se	
3.4.	Mineralne sirovine			ne iskazuje se	

3.3. Sustav središnjih naselja i razvojnih središta

Sustav središnjih naselja bitna je odrednica kvalitetnog prostornog uređenja i razvitka države, kojim se usmjerava i/ili kontrolira prostorna raspodjela stanovništva, potiče razvitak optimalne mreže naselja u svim dijelovima države, te podržava razvoj ostalih gradskih i ruralnih naselja koja za to imaju nužne preduvjete.

Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske definira osam ciljeva kojima treba težiti sustav središnjih naselja na nekom području:

- uravnotežena prostorna raspodjela stanovništva, radnih sadržaja i drugih funkcija na državnom teritoriju,
- veličina, struktura i oblik razvoja naselja,
- uravnotežen razvoj središnjih funkcija u cilju zadovoljavanja raznolikih potreba stanovništa i poboljšavanja svakodnevne kvalitete života,
- ravnomjerniji razvoj u prostoru, smanjivanjem razlika u urbaniziranosti područja,
- osnivanje lokalnih razvojnih žarišta kao uporišta policentričnoj razvijenoj mreži naselja,
- unapređivanje i razvitak fizionomskih obilježja i sadržajne strukture naselja sukladno s njihovom ulogom u planiranom sustavu naselja i vrijednostima prirodne sredine, graditeljske baštine i okoliša u cjelini.
- granice građevinskog područja sa svrhom racionalnijeg korištenja prostora,
- načine i uvjete gradnje i uređivanja prostora.

U tržišno-liberalnim uvjetima gospodarenja i općeg društvenog razvitka nije moguće administrativno propisivanje svih centralno-mjesnih funkcija, kao niti umjetno ograničavanje razvitka bilo kojeg naselja u državi. Međutim, razdioba administrativnih funkcija i lokacija organa uprave mogu značajno utjecati i na ostale “slobodne” funkcije gradova i naselja. To se posebno odnosi na općinska središta u malim naseljima, što bi trebalo iskoristiti za poticanje i njihovih drugih polarizatorskih funkcija u tom prostoru.

Uloga i značaj Zadra su specifični u prostoru države. Prema kriteriju broja stanovnika i broja zaposlenih, Zadar bi pripadao trećem razredu gradova s preko 35 do 100 tisuća stanovnika i s koncentracijom radnih mjesta od 2,6 stanovnika na jednog zaposlenog.

U geomorfološkom pogledu, međutim, njegova je uloga znatno veća. Zapravo u trokutu Zagreb-Split-Rijeka, koji obuhvaća veliki dio sjevernog Hrvatskog Primorja, Like i zaobalnog prostora Sjeverne Dalmacije, ne postoji pored Zadra niti jedan veći grad, koji bi u tom velikom, slabije naseljenom i gospodarski zaostalom području države mogao funkcionirati kao razvojno središte.

Uloga Zadra, kao centra rada i organiziranja brojnih centralno-mjesnih funkcija prelazi prostor njegove Županije, a na nekim se područjima preklapa s drugim gradovima, kao što su Šibenik, Knin i Gospić. Podjela razvojnih funkcija u tom središnjem državnom prostoru ne može zaobići činjenicu da je Zadar po veličini peti grad u državi, dok su Knin i Gospić na 30., odnosno 43. mjestu. Budući razvoj Like, pa i onog dijela koji je pripado Zadarskoj županiji sigurno će ovisiti o skladnom razvoju ovih naselja i mogućoj podjeli funkcija izmneđu njih. Te odnose, funkcije i mogućnosti mora prepoznati Prostorni plan Republike Hrvatske i optimalmno se odrediti spram njih.

Kada je u pitanju prostor Zadarske županije, sustav središnjih naselja određen je administrativnim ustrojem, položajem u prostoru, demografskom i gospodarskom snagom naselja, te ciljevima i zadacima razvoja.

Zadar je u prostoru Županije centar prvog reda, s najvećom koncentracijom radnih mjesta i centralno-mjesnih funkcija, koji bi trebao odigrati najveću ulogu u poticanju policentričnog razvoja cijelog područja.

Osovine i pravci razvoja koji se vežu na Zadar i imaju u njemu ishodišnu točku su višestruki i složeni.

Na prvom mjestu može se prepoznati razvojno žarište u trokutu: Zadar-Biograd na Moru-Benkovac, koje treba razvijati kao područje intenzivnog gospodarenja i stanovanja. U kontekstu ovog prostora nalazi se i Pag sa sličnim razvojnim predispozicijama.

Druga osovina koja ima polaznu točku u Zadru je na potezu Zadar-Ugljan-Pašman-Biograd na Moru. Uloga Zadra u razvoju ova dva otoka je presudna, tim više što je nedvojbeno da se većina naselja na tim otocima razvijaju kao prigradska naselja Zadra ili Biograda na Moru i svoju šansu opstanka i razvitka traže upravo u tom povezivanju.

Zadar također vrši važnu ulogu u povezivanju i integraciji Podvelebitskog prostora na liniji Jadranske turističke ceste: Zadar-Posedarje-Starigrad, te Ražanac-Posedarje-Novigrad.

Izgradnjom trajektnog pristaništa Veli i Mali Zaton, cesta Zadar-Nin-Vir-Pag može se prepoznati kao primarno turističko područje s prepoznatljivim nazivom Zadarske turističke rivijere. Istovremeno ovaj pravac je značajna turistička prometnica, tj. izravna veza za Plitvička jezera, kao.

Područja koja zbog prometnih prilika, udaljenosti ili drugih okolnosti ostaju izvan relativno čvršćih veza sa Zadrom, u pravilu su manje razvijena i s većim razvojnim teškoćama. To je Ličko-pounska cjelina, Bukovica, te manji i pučinski otoci.

Kao centri nižeg reda, koji trebaju odigrati značajnu ulogu u prostoru svojih razvojno-prostornih cjelina prepoznatih u ovom planu su:

- Benkovac za područje ravnoskotarskog zaobalnog prostora, koji bi stanoviti dio centralno-mjesnih funkcija trebao podijeliti sa Stankovcima i Polačom kao većim nasaljima u tom prostoru,
- Starigrad-Paklenica za prostor Podvelebitskog kanala, ali i Posedarje i Novigrad kao izrazitija središta
- Obrovac za prostor Bukovice,
- Gračac za Ličko-punski prostor, te
- Preko i Kali za otok Ugljan i djelomično Pašman.
- Sali po prirodi stvari mora odigrati polarizatorsku ulogu na Dugom otoku, međutim ne može se očekivati da će se njegov utjecaj proširiti i na druge obližnje otoke, npr. Iž, ili zapadnu skupinu pučinskih otoka. Njihov neposredni centar, gdje će stanovništvo zadovoljavati svoje potrebe, koje neće biti organizirane na samom otoku, je Zadar.

U okviru tako prepoznatih i definiranih naselja koja će odigrati ulogu centralnih mjesta svojih prostorno-razvojnih cjelina nužno je maksimalno razvijati i općinske centre, kako bi se spriječilo pražnjenje naselja i pogoršavanje demografske slike pojedinog područja, već naprotiv stvarali uvjeti za njegovu revitalizaciju na osnovama suvremenih urbanih tendencija.

Ovakav okvir sustava centralnih naselja krajnje je fleksibilan i podložan promjenama. On ne ograničava bilo koju inicijativu bržeg ili kvalitetnijeg razvoja, niti sprječava povezivanje unutar prostora Županije ili izvan njega. On samo pokušava prepoznati splet brojnih varijabilnih veza koje se spontano generiraju u tom prostoru, te ih usmjeriti u cilju što boljeg korištenja raspoloživih prirodnih i proizvedenih resursa.

TABLICA 10: SUSTAV SREDIŠNJIH NASELJA ZADARSKE ŽUPANIJE

Središte Županije	Središte prostorno razvojne cjeline	Središte općine	Broj naselja
Z A D A R	Zadar	Zadar	15
		Nin	5
		Sukošan	3
		Bibinje	1
		Zemunik	3
		Privlaka	1
		Vir	1
		Galovac	1
		Poličnik	8
		Preko	8
		Kali	1
		Kukljica	1
		Sali	11
	Biograd na Moru	Biograd na Moru	1
		Sv. Filip i Jakov	6
		Pakoštane	4
		Pašman	7
		Tkon	1
	Benkovac	Benkovac	36
		Stankovci	7
	Polača	Polača	4
		Škabrnja	2
		Lišane Ostrovičke	3
	Starigrad	Starigrad	3
		Jasenice	2
	Novigrad	Novigrad	3
	Posedarje	Posedarje	5
		Ražanac	6
	Pag	Pag	14
		Povljana	1
	Obrovac	Obrovac	12
	Gračac	Gračac	38

3.4. Prikaz gospodarskih i društvenih djelatnosti od značaja za županiju i državu

3.4.1. Gospodarske djelatnosti

Prostor Zadarske županije ne čini homogeno gospodarsko područje, pa su i prognoze razvitka različite za pojedine razvojno-prostorne cjeline.

Okosnica i pokretač razvitka je Zadarsko obalno urbanizirano područje i sam grad Zadar, kao gospodarsko središte prvog reda u državi.

Prije domovinskog rata, Zadar je prema uobičajenim pokazateljima strukture i dinamike gospodarskog razvoja bio prvi grad u Dalmaciji i među prvim u Hrvatskoj.

Ta dinamika temeljila se na povoljnom geoprometnom položaju, izgradnji nekih vitalnih prometnica, vlastitim sirovinskim resursima (poljoprivreda i ribarstvo), te na ljudskom faktoru sposobnom da uspješno organizira i implementira suvremena tehnološka i marketinška dostignuća.

Na tim činiteljima, temeljit će se i budući gospodarski razvitak Zadra, njegove uže okolice, te u najvećoj mogućoj mjeri i cijele Županije.

Teškoće koje su zadesile hrvatsko gospodarstvo tijekom i nakon domovinskog rata, nisu mimoišle ni zadarsko područje. Tijek i model pretvorbe bivšeg društvenog kapitala u privatni, doveli su do smanjenja proizvodnje, zatvaranja mnogih tvrtki ili smanjenja zaposlenosti, te samim time do pada bruto proizvoda i nacionalnog dohotka. Na djelu je proces dezinvestiranja, popraćen pojavama nezainteresiranosti menagementa za poslovne rezultate. Većina proizvodnih fondova je još uvijek u rukama države, a menagement kojemu je država povjerila upravljanje tim fondovima u pravilu ima drugačije ciljeve.

Prva pretpostavka na kojoj se temelji projekcija gospodarskog razvitka je ozdravljenje gospodarstva, povratak na predratne osnovne gospodarske rezultate: zaposlenost, investicije, nacionalni dohodak, profit. Tako profitabilno gospodarstvo može putem fiskalnih davanja ili na druge načine alimentirati rastuće društvene potrebe u kulturi, zdravstvu, javnim službama, životnom standardu i sl.

Ako bi se zadarsko gospodarstvo uspjelo vratiti na predratne stope gospodarskog rasta od 7 do 8 posto godišnjeg porasta narodnog dohotka, te stope investiranja od barem 25 posto nacionalnog dohotka, mogle bi doći do izražaja sve one prednosti na kojima se je zasnivao rast u poslijednjih 15 do 20 godina.

Nedostatak investicija može se naravno djelomično nadoknaditi uvozom kapitala, zaduženjem u inozemstvu ili zajedničkim ulaganjem, no i za takvu politiku potrebna je na razini države jasno razrađena strategija.

Pod uvjetom da će doći do oživljavanja hrvatskog gospodarstva, osnovne grane na kojima će se zasnivati ubrzani razvitak bit će: poljoprivreda, turizam, industrija, promet i usluge.

3.4.1.1. Poljoprivreda

Za vrijeme domovinskog rata nanesene su ogromne štete poljodjelskoj proizvodnji Zadarske županije, uništavanjem poljodjelskih kultura, nasada, mehanizacije, razaranjem industrijskih, skladišnih i ostalih infrastrukturnih objekata. Potrebni su ogromni napori, ljudski, materijalni, financijski i stručni, za revitalizaciju poljodjelske proizvodnje i ponovnu izgradnju, čemu je ovaj poljodjelski program Prostornog plana posvetio veliku pozornost.

Na kopnenom dijelu Zadarske županije potrebno je razvijati voćarsku i maslinarsku proizvodnju (badem, višnja maraska, maslina, breskva, te trešnja i smokva), a na otočkom dijelu pretežno maslinarsku proizvodnju. Treba posvetiti osobitu pozornost obrađenim modelima za podizanje novih voćnih nasada i njihovoj odgovarajućoj primjeni, vodeći osobito računa o sortimentu pojedinih voćnih vrsti i o suvremenim agrotehničkim, odnosno tehnološkim mjerama. Daljnji razvoj maslinarstva, zbog osjetnog smanjenja broja

stabala, niske i neredovite rodnosti i starosti stabala, potrebno je usmjeriti u tri pravca: obnovu starih maslinika, rekonstrukciju i intenzifikaciju mlađih maslinika i sadnju novih.

Velike i prikladne vinogradarske površine potrebno je koristiti za razvoj pretežno vinskog, a zatim stolnog grožđa, vodeći računa o obrađenim modelima za podizanje novih vinogradarskih nasada, o sortimentu i suvremenim agrotehničkim, odnosno tehnološkim mjerama.

Vinogradarsku proizvodnju vinskog grožđa ovog kraja potrebno je finalizirati u suvremenim vinarskim kapacitetima i suvremenom vinifikacijom kako u novim srednjim i manjim objektima u razvijenim vinogradarskim područjima, tako i modernizacijom postojećih većih vinarskih podruma.

Rasadnička proizvodnja je temelj voćarske i vinogradarske proizvodnje. Područje Zadarske županije ima povoljne ekološke uvjete za rasadničku proizvodnju, stručni kadar i tradiciju. Usitnjavanje rasadničke proizvodnje nema perspektivu, pa je potrebno koncentrirati proizvodnju sadnog materijala u Zadarskoj županiji na prikladnu lokaciju, te proizvoditi voćne sadnice koštićavih, grmolikih i južnih voćnih vrsta, kako za potrebe Zadarske županije, tako i za jadransko područje Hrvatske. Isto vrijedi i za loznu rasadničku proizvodnju, odnosno za proizvodnju loznih cijepova odgovarajućih vinskih i stolnih sorti. Osobitu pozornost u razvoju voćne i lozne rasadničke proizvodnje potrebno je posvetiti matičnim nasadima podloga i sorti kao njegovom sastavnom dijelu.

Proizvodnja povrća je značajna proizvodna grana na području Zadarske županije, jer ima povoljne ekološke uvjete u ovom kraju i daje brze ekonomske efekte. Naglašena je mogućnost daljneg i snažnijeg razvoja u povrćarskoj proizvodnji, ali uz važna i specifična ulaganja u proizvodnju i prateće objekte za doradu, preradu, skladištenje, transport i marketing, a kao namirnice u svježem i prerađenom stanju.

Stočarstvo ima povoljne uvjete za obnovu i daljni razvoj, a osobito ovčarstvo i kozarstvo, te govedarstvo. Potrebno je intenzivirati proizvodnju u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu, a osobito u držanju i hranidbi stoke, te stvaranju obiteljskih i ostalih prerađivačkih kapaciteta za stočarske proizvode.

Za snažni razvoj poljodjelske proizvodnje neophodan je razvoj prometa poljodjelskih proizvoda. U tom smislu neophodni su prateći prihvatni i distributivni kapaciteti, kao i učinkovito organiziranje proizvođača, kako za proizvodnju, tako i za plasman.

Prerada poljodjelskih proizvoda u Zadarskoj županiji temeljena je na predviđenom snažnom razvoju poljodjelskih proizvoda, specifičnoj proizvodnji, povoljnoj geografskoj, odnosno tržišnoj lokaciji i dosadašnjoj tradiciji. Potrebno je, zbog toga, revitalizirati preradu poljodjelskih proizvoda u ovoj županiji, modernizirati postojeće i izgraditi nove kapacitete vodeći računa prije svega o vlastitim, domicilnim sirovinama (masline, višnja maraska, mlijeko i dr.).

Razvoju poljodjelske proizvodnje, prerade i prometa poljodjelskih proizvoda neophodne su poduzetničke aktivnosti i poticajna sredstva, kao i odgovarajući organizacijski oblici, koji će taj razvoj ubrzati i učiniti snažnijim i kvalitetnijim. To tim više što je poljodjelska proizvodnja Zadarske županije u domovinskom ratu pretpjela ogromne štete i što je opći interes njezina brza revitalizacija u ekološki povoljnim prirodnim uvjetima. Važan poticaj za to je i zaštita poljodjelskih površina utvrđena ovim Prostornim planom.

Poljodjelstvo je jedan od primarnih i strateških pravaca razvoja Zadarske županije, te zajedno s turizmom mora odigrati presudnu ulogu u budućem razvoju.

Preko 58 tisuća hektara obradivih površina Zadarske županije su značajni prirodni i gospodarski resurs Republike Hrvatske, koji u svakoj strategiji gospodarskog razvoja Hrvatske mora dobiti odgovarajuću težinu i pozornost, te sustavnu financijsku, tehnološku i znanstvenu potporu.

U prostoru Ravnih Kotara, Bukovačkog pobrđa, te u Ličko Pounskom prostoru, poljodjelstvo sa stočarstvom je ujedno i jedini značajan resurs na osnovu kojeg treba planirati povećanje broja stanovnika, povratak raseljenih otoka, razvoj sustava naselja, životnog standarda i dr.

Mjerama prostorne politike, te drugim restriktivnim i poticajnim mjerama maksimalno će se štititi poljodjelske površine utvrđene ovim Planom, a osobito će se voditi računa o zaštiti značajnih i vrijednih poljodjelskih kompleksa kao: Rašinovac, Bokanjačko blato, Babin Dub, Zemunik, Smilčić, objekti Baštica i Nova Baštica, Islam Grčki, Islam Latinski i Kašić, Nadin, Korlatsko–kulsko i Benkovačko polje, Stankovačko polje, Žegar, Dolina Zrmanje i Zrmanja Vrelo i dr.

Osim navedenih površina vodit će se računa o zaštiti od nenamjenskog korištenja svih poljodjelskih površina koje su putem ovog Plana indentificirane, te unesene u grafičke prikaze u mjerilu 1:100.000 i 1:25.000.

Prilikom izrade općinskih prostornih planova sve navedene poljodjelske površine treba valorizirati i predvidjeti privođenje optimalnom korištenju. U tom smislu poželjna je izrada odgovarajućih studija razvoja poljodjelstva i stočarstva na razini općine.

Razvoj suvremenog poljodjelstva usko je vezan uz navodnjavanje, odnosno odvodnju suvišnih voda. Osim već izgrađenih akumulacija “Vlačine” i “Grabovac” nužno je pristupiti planiranju, projektiranju i realizaciji slijedećih akumulacija vode:

- Akumulacija “Vransko jezero”, dio Vranskog jezera korisnog volumena 24,66 milijuna m^3, s mogućnošću navodnjavanja oko 7 tisuća hektara pripadajućih obradivih površina,
- Akumulacija “Kotao” korisnog volumena 1,5 milijuna m^3 koju treba locirati u gornji dio Korlatsko – Kulskog polja, s mogućnošću navodnjavanja oko 523 hektara obradivih površina,
- Akumulacija “Kulina” korisnog volumena 1,99 milijuna m^3 locirana u Kožlovačko-Morpolačkom polju s mogućnošću navodnjavanja cca 640 ha obradivih površina.
- Akumulacija “Boljkovac” korisnog volumena oko 2 milijuna m^3 za navodnjavanje polja Rašinovac.

Nastavit će se s istraživanjem mogućnosti zahvata površinskih voda na pogodnim lokacijama ili izučiti mogućnost korištenja akumulirane vode iz podzemlja ili pak dovođenja vode za navodnjavanje iz stalnih vodotoka (Zrmanje i Krke).

Nastavit će se s istraživanjima, planiranjem, projektiranjem i realizacijom programa odvodnje suvišnih voda u područjima u kojima taj problem nije riješen ili je samo djelomično riješen. Pri tome koristiti već izrađene geodetske, pedološke, hidrogeološke i hidrološke podloge, kao i idejna rješenja koja su već izrađena.

Osnovni smjer u razvoju poljodjelske proizvodnje i dalje će biti voćarstvo i maslinarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, povrćarstvo, stočarstvo, osobito ovčarstvo i kozarstvo, te povrćarstvo.

Od voćarske proizvodnje prioritet u razvoju treba imati maslina, badem, višnja maraska, breskva, te trešnja i smokva. Treba obnoviti intenzivnu voćarsku proizvodnju na objektima bivšeg PK Zadar. Potrebno je svim raspoloživim mjerama stimulirati podizanje zatvorenih, čistih voćnih nasada, koji će osigurati suvremenu proizvodnju upotrebom odgovarajuće mehanizacije, odnosno odgovarajućih agrotehničkih i tehnoloških mjera.

Polazeći od već usvojenog programa razvoja voćarske proizvodnje Zadarske regije potrebno je u daljnjem razvoju odabrati model za podizanje novih voćnih nasada uzevši u obzir odgovarajuću voćnu vrstu, dubinu aktivnog profila tla, mogućnost navodnjavanja i druge preduvjete za postizanje visoke i kvalitetne proizvodnje.

Potrebno je obnoviti vinograde uništene tijekom domovinskog rata. Ta se obnova mora temeljiti na koncepcijama suvremenog vinogradarstva primjenom moderne tehnologije i smanjenjem sudjelovanja ručnog rada. Prednost u sortimentu treba dati sortama za proizvodnju kvalitetnih i visokokvalitetnih vina, kako bi se u što kraćem vremenu dobili tipovi vina prepoznatljivi za ovu Županiju.

Pozornost treba posvetiti podizanju nasada stolnog grožđa. Proizvodnja stolnog grožđa treba imati odgovarajući tretman i u prostornom planu i u strategiji razvoja poljodjelstva Županije imajući u vidu izvanredne ekološke uvjete i činjenicu da se danas u Hrvatsku uvozi preko 90% tržištu potrebnih količina stolnog grožđa.

Osim obnove proizvodnje u obje vinarije Zadarske županije (u Zadru i Benkovcu), potrebno je poticajnim mjerama razvijati malo i srednje podrumarstvo, te vršiti stalnu edukaciju u preradi, doradi i finalizaciji vina kod malih proizvođača. Konačni cilj bi bio ostvarenje prepoznatljivih tipova vina s geografskim podrijetlom.

Posebnu pozornost posvetit će se rasadničkoj proizvodnji. Kao prikladna lokacija utvrđeni su objekti Hrastovac i Piket u općini Zemunik Donji. Na površini od oko 100 ha potrebno je osnovati i organizirati voćnu i loznu rasadničku proizvodnju kako za potrebe Zadarske županije, tako i za jadransko područje naše zemlje i šire. U navedenu površinu uključeni su matični nasadi podloga i sorti. Time bi se voćni i lozni rasadnik povezao sa šumskim rasadnikom dendrološkog i ukrasnog bilja, koji je, uz potporu FAO, također predviđen na tim lokacijama u općini Zemunik Donji.

Odgovarajućim mjerama prostorne, fiskalne i druge politike potrebno je poticati proizvodnju ranog i kasnog povrća za što ovo područje ima izvanrednih mogućnosti. Cilj bi trebao biti da se sadašnja proizvodnja od oko 36 tisuća tona poveća na preko 100 tisuća tona.

Zadarska županija ima dobre uvjete za obnovu i daljnji razvoj stočarstva, posebno ovčarstva i kozarstva, te govedarstva. Radi realizacije brzog razvoja stočarske proizvodnje potrebno je:

- Nastaviti s povoljnim kreditnim linijama za kupovinu stoke, izgradnju štalskih objekata i nabavku mehanizacije,
- Kreditirati i poticati stvaranje obiteljskih prerađivačkih kapaciteta (mljekare, sirane, mesne prerađevine, sušare i dr.)
- Nastaviti s novčanim poticanjem stočarske proizvodnje u smislu proizvodnje kvalitetnog rasplodnog podmlatka, proizvodnje mlijeka, tova i dr.
- Osnovati testno istraživačku stanicu (za ovčarstvo i kozarstvo) radi testiranja i odabiranja genetski najpovoljnijih grla, s ciljem poboljšavanja bitnih proizvodno – ekonomskih osobina ovaca i koza (mesnatost, mlječnost i vuna)
- Okrupnjavati obiteljske posjede na kojima bi se stočarska proizvodnja mogla intenzivirati u smislu držanja i hranidbe stoke.

Potrebno je hitno poduzeti mjere za okrupnjavanje zemljišnog posjeda. Mali posjedi u Zadarskoj županiji, prosječno 2 ha, s disperzijom na brojne sitne parcele, predstavljaju veliku zapreku razvoju suvremene poljodjelske proizvodnje i ekonomičnog i efikasnog obiteljskog gospodarstva. U tom smislu i bivše društvene površine Zadarske županije potrebno je u vlasničkoj pretvorbi i tržišnom gospodarstvu okrupnjavati i suvremenom tehnologijom stvarati odgovarajuću visoko dohodovnu poljodjelsku proizvodnju. A suvremena intezivna poljodjelska proizvodnja snažno utječe na razvoj šireg područja.

Treba istaknuti potrebu razvoja i izgradnje istraživačkog poljodjelskog objekta, prije svega za primjenjena istraživanja u voćarstvu i vinogradarstvu, ali i u ostalim granama poljodjelstva, koje su značajne za ovaj kraj. Primjenjeni istraživački rad u određenom ekološkom području temelj je za razvoj suvremene poljodjelske proizvodnje. Taj istraživački objekt imao bi površinu od 40-50 ha, a bio bi lociran na prikladnim i odgovarajućim površinama Zadarske županije.

Poželjni ciljevi razvitka poljoprivredne proizvodnje neće se moći u potpunosti ostvariti bez odgovarajućeg razvoja prometa poljoprivrednim proizvodima. U tom pravcu prostorni plan planira slijedeće:

- Izgradnja veletržnice, koja treba biti značajni čimbenik snabdijevanja cijele regije voćem i povrćem, a ljeti dodatno i zadovoljiti i turističku potražnju,

- Tamo gdje zato postoje uvjeti potrebno je osposobiti poljoprivredne zadruge i udruge proizvođača, za ugovaranje i plasman poljoprivrednih proizvoda,
- U Baštici obnoviti centar za pakiranje s pogonom za izradu ambalaže, sortiranje voća u hladnjaču,
- Obnoviti priručna skladišta na pojedinim većim objektima kao što su Nova Baštica, Vlačine, Smilčić, Nadin, Zemunik i Škabrnja
- Izgraditi otkupne punktove primjerene veličine u Polači, Kakmi, Vrani, Pakoštanima i Stankovcima,
- Hladnjaču "Agroprodukta" u Benkovcu osposobiti za čuvanje poljoprivrednih proizvoda, te organizirati kao centar za smrznute programe povrća, voća, ribe, mesa, sladoleda i sl.,
- Sabirno distributivni centar "Plodine" u Zadru potrebno je dograditi i opremiti radi uvođenja suvremenih načina prodaje svježeg voća i povrća,
- Izgraditi odgovarajući prostor i poboljšati uvjete prihvata robe u Sv.Filipu i Jakovu i Vrani.

Prehrambena industrija na domaćim primarnim sirovinama jedan je od glavnih pravaca razvitka industrije u Zadarskoj županiji. U tom smislu nužno je obnoviti predratnu proizvodnju te poticati razvoj manjih obrtničkih industrijskih tvrtki, obrtničkih radnji i kućne radinosti na tom području. Općinskim prostornim planovima nužno je osigurati dovoljan broj kvalitetnih lokacija za takvu proizvodnju. Poticat će se i disperzija prehrambene industrije iz urbo-industrijskog trokuta Zadar-Benkovac-Biograd na Moru u manja, ali perspektivna naselja.

Treba stimulirati i poticati proizvođače poljodjelskih proizvoda u udruživanju, odnosno razvoju udruga kako bi se olakšao i poboljšao proces proizvodnje, kao i plasman poljodjelskih proizvoda. To se osobito odnosi na male proizvođače, koji zbog objektivnih okolonosti nisu u mogućnosti primjenjivati suvremenu poljodjelsku proizvodnju i plasman proizvoda. Putem odgovarajućih proizvodnih programa i poticajnih sredstava ti značajni organizacioni oblici znatno bi unaprijedili poljodjelsku proizvodnju i plasman u Zadarskoj županiji.

Cjelokupni razvoj agrarnog sektora poticat će se kroz razvoj poduzetničkih aktivnosti, tržišnu utakmicu, okrupnjavanje individualnih poljoprivrednih gospodarstava, farmerski način proizvodnje i sl. Poljodjelstvo će nužno postati kapitalno intenzivna i tržišno orjentirana grana narodnog gospodarstva, pa će se odgovarajućim kreditnim linijama i drugim izvorima kapitala poticati razvoj.

S obzirom na prethodno naglašenu poljoprivrednu orjentaciju Zadarske županije bit će potrebno izraditi Agroekološku osnovu poljoprivrede Županije u kojoj bi bile sadržane karte podataka o značajkama tla i namjenske karte pogodnosti zemljišta.

Kod kartografskih prikaza podataka o značajkama tla izradit će se slijedeće karte: nagiba terena, dreniranosti tla, ekološke dubine tla, načina korištenja, reakcije tla, sadržaja hranjiva, podataka o humusu, sadržaja vapna itd. Kartama pogodnosti zemljišta obradit će se pogodnost za ratarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo, povrtlarstvo, travnjaštvo, ribnjačarstvo, pogodnost za navodnjavanje, potreba za odvodnjom i dr.

Osobit značaj Agroekološke osnove poljoprivrede je mogućnost njezine digitalizacije, što u konačnici pruža mogućnost višenamjenskog korištenja podataka.

3.4.1.2. Turizam

Turizam je jedan od glavnih nositelja gospodarskog razvitka Županije, posebno nekih njenih dijelova:

- Zadarske urbane regije koja se proteže u dužini od oko 70 km, počevši od Paga do Biograda na Moru, uključivši otoke Ugljan i Pašman,

- prostora Podvelebitskog kanala s Novigradskim i Karinskim morem, te gotovo cijelim kanjonom Zrmanje,
- manjih i pučinskih otoka.

Ličko-pounski prostor i prostor Bukovice s nižim obroncima Velebita nisu bez određenih turističkih potencijala, koji se mogu efikasno koristiti u sklopu opće turističke ponude Zadarskog kraja, odnosno Zadarske Rivijere.

Prirodni fenomeni koji stoje u osnovi turističke ponude jesu:

- zadarsko obalno područje s brojnim plažama podobnim za kupanje, brojnim lučicama i marinama u funkciji nautičkog turizma, zanimljivim naseljima i pejzažnim karakteristikama,
- nacionalni parkovi i parkovi prirode u neposrednoj blizini: Kornati, Paklenica, Telašćica, Velebit, Vransko jezero i Krka,
- razveden otočni arhipelag s većim brojem urbomorfološki zanimljivih naselja, brojnim atraktivnim i zaštićenim uvalama, zanimnljivim podmorjem i sl., te vrlo primamljiv kao destinacija nautičara.
- Velebit, koji je poznat po brojnim prirodnim fenomenima, eko-zajednicama, klimatskim specifičnostima i koji je od strane UNESCO-a proglašen prirodnim rezervatom biosfere,
- Grad Zadar s brojnim povijesno-kulturnim spomenicima velike vrijednosti,
- Grad Nin, kao i nekoliko ostalih zanimljivih povijesnih i arheoloških cjelina i naselja,
- Grad Pag, kao urbanistička cjelina srednjeg vijeka i Stari grad kao arheološka cjelina
- ljekovito blato u Ninu, Pagu, Karinu i kod Posedarja (u blizini crkve Sv. Duha)
- nekoliko speloloških lokacija na području Velebita i u Ličko-pounskom prostoru (Cerovačke pećine).
- povoljan prometni položaj u odnosu na ostalu Hrvatsku i većinu zemalja Europe.

Sve navedene lokalitete, kao prirodne i obnovljive gospodarske resurse potrebno je maksimalno zaštititi od nenamjenske uporabe, ekološki dvojbene industrije i drugih neprimjernih gospodarskih ili graditeljskih aktivnosti.

Prema iznijetom, većina lokaliteta za turističku izgradnju je ili saturirana ili većim dijelom izgrađena, tako da postoji još samo nekoliko lokacija predviđenih za izgradnju objekata za smještaj turista, kao što je Nin i Pag (zdravstveni turizam), kompleks sportsko-rekreacijskih (golf igrališta) i turističkih objekata u Tustici, nautički centar "Zlatna luka", turistička zona "Južni Pašman", turistički kompleks "Jasenovo" Peruštine kod Dikla i sl.

TABLICA 12: POSTOJEĆA I POTENCIJALNA VELIKA PODRUČJA TURISTIČKE NAMJENE

Lokalitet	uže područje	postojeća	potenc.	površ./ha	post.+ potenc.
Zadar	Borik	+	-	50,00	>3000
	Kožino – Peruštine	+	+	75,00	>1000
	Petrčane – Punta Skala	+	+	50,00	>1000
Biograd n/m	Kumenat - Crvena Luka	+	+	150,00	>3000
Sukošan	Tustica	-	+	450,00	>3000
Pašman	južni Pašman	-	+	650,00	>3000

	Tkon	-	+	20,00	>1000
Nin	Zaton	+	+	130,00	>3000
	Kulina	-	+	35,00	>1000
	Jasenovo	-	+	450,00	>1000
Ražanac	Ražanac	-	+	40,00	>1000
	Ljubač	-	+	65,00	>1000
	Ljubački Stanovi	-	+	85,00	>1000
Starigrad	Starigrad/Alan	+	+	30,00	>1000
	Seline - Podbucići	-	+	50,00	>3000
Vir	tur. zona/zapadni dio	-	+	200,00	>3000
Pag	Prutina	+	+	200,00	>3000
	Proboj - Šimuni	+	+	800,00	>3000
	Kolan	-	+	100,00	>1000
	Gajac	+	+	100,00	>1000
	Povljana	-	+	50,00	>1000
	U k u p n o			3.700,00	

Aproksimativna površina postojećih i potencijalnih područja za turističku namjenu može se procijeniti na oko 4000 ha (40 km^2).

Postojećih turističkih kapaciteta na području županije ima 10.500 kreveta.

Potencijalnih turističkih kapaciteta može biti 70-75 tisuća kreveta.

Na temelju ovih podataka proizlazi da prosječna gustoća izgrađenosti ne treba biti veća od 20 kr/ha.

Za velike turističke zone treba izraditi posebne programe temeljem kojihće se definirati svi objektivni kriteriji za izgradnju sadržaja koji su prihvatljivi s gospodarskih, infrastrukturnih i ekoloških aspekata.

Izgradnja novih većih objekata na otocima mora biti uvjetovana odgovarajućom ekološkom studijom. Posebno manji i pučinski otoci čine relativno male i vrlo osjetljive prirodne sustave i ekološke zajednice, tako da bi svaka gruba i glomazna građevinska intervencija u taj fino uravnoteženi prostor mogla izazvati nepovoljne poslijedice. Postoji još nekoliko lokaliteta na Ugljanu, Pašmanu i Dugom otoku, koji bi mogli podnijeti stanovitu izgradnju i koja bi u sprezi s već izgrađenim objektima mogli zadovoljiti neki pretpostavljeni prag rentabilnosti. Na ostalim otocima mogućnost organizacije smještaja stacioniranih turista treba tražiti u revitalizaciji postojećih naselja, obnovi zapuštenih kuća, organizaciji smještaja u kućnoj radinosti i sl. Postojeću praksu širenja naselja uz more, uz potpuno zapuštanje unutrašnjosti otoka treba ograničiti, te izgradnju usmjeriti prema interpolacijama unutar naselja, ili ako to nije moguće uz obalu, ali s odgovarajućom dubinom fronte građenja od barem 200 do 300 metara.

Potrebno je predvidjeti izgradnju odgovarajućeg hotela ili apartmanskog objekta u Nacionalnom parku “Paklenica” vjerojatno na lokaciji sadašnjeg “Borisovog doma”. Takva izgradnja, umjerenih gabarita ne bi ugrozila temeljni fenomen Parka, a snažno bi pridonijela povećanju broja i zadržavanja posjetitelja u Praku.

Prirodni fenomen rijeke Zrmanje danas je gotovo zanemaren. Organizacija ponude koja bi uključivala obilazak kanjona i druge aktivnosti u njemu mogla bi biti dobra dopuna kupališnom turizmu na obali.

Nautički turizam mora postati jedan od temeljnih oblika turističke ponude Županije. Plovni akvatorij između brojnih otoka, uvala, kanala, otočića i hridi izvanredan su mamac brojnim nautičarima koji od ranog proljeća do kasne jeseni plove u ovim vodama. Postoji i prilično dobra infrastruktura, koja se sastoji od oko 2,6 tisuća vezova u moru i oko 2 tisuće vezova na kraju gdje se može sigurno ostaviti brod na zimovanju. No nautički turizam ne može biti samo ponuda sigurnog veza i eventualno nekih osnovnih životnih i nautičkih potrepština. Enormno veliku dobit iz ovih prirodnih fenomena i naše infrastruskture izvlaće brojni inozemni unajmitelji brodova koji, više ili manje, ilegalno posluju na ovom tržištu. Organizacija vlastite flote, tj. tvrtke koja će imati sjedište na ovom području može osigurati veće efekte od puke najamnine veza.

Koncepcija turističkog razvitka ne mora ići nužno na kvantitativno povećanje prometa uz minimalne cijene i male ekonomske učinke. Predratni promet od oko 4,3 milijuna noćenja ostvarivao je bruto promet oko oko 80 milijuna US dolara. Ovaj bi promet mogao biti i dvostruko veći uz jednaki fizički obujam broja posjetitelja i broja dana boravka.

Analize relevantnih trendova na turističkom tržištu ukazuju na povoljne perspektive turizma Zadarskog kraja. Jedno relavantno istraživanje tržišta na području Europe pokazalo je da oko 86 posto anketiranih osoba putuje u inozemstvo radi odmora i rekreacije, a tek je 14 posto putovanja motivirano poslovnim razlozima. Najveći dio ljudi (32 posto) putuje radi boravka na moru i suncu, zatim 17 posto preferira kružna putovanja, te isto tako 17 posto putuje radi obilaska zanimljivih gradova.

Sve ove oblike tražnje zadarski kraj može realizirati. Pri tome se ne smije zanemariti niti "kongresni turizam" koji je u velikom zamahu.

Istraživanja također pokazuju da je suvremeni turist ekološki svjestan, te da pokazuje zanimanje za "zelene destinacije", odnosno odmor u nedirnutoj prirodi, te da nije spreman prihvatiti okolinu s tvorničkim dimnjacima, zagađenim zrakom, bukom ili ostalim oblicima industrijskih zagađenja.

Nadalje, prolazi vrijeme neselektivnog jeftinog odmora. Sva pozornost mora biti okrenuta posjetiteljima koji su spremni za dobar turistički proizvod platiti pravu cijenu, no isto tako ne smiju imati osjećaj da su za tu cijenu prevareni.

Turistički proizvod Zadarske županije, prepoznatljiv i poželjan na europskim i drugim tržištima načelno uključuje ove oblike ponude:

- Kupališno-rekreativni turizam, koji uključuje brojne rekreativne i zabavne aktivnosti (podvodne aktivnosti, vožnja malim plovilima, aktivnosti na plaži, kraći izleti, zabavni život uvečer i noću i sl.),
- Nautički turizam koji upotpunjen izgradnjom marina-privezišta na otocima predstavlja velike mogućnosti povezivanja s većim marinama na kopnu i otvara velike mogućnosti za razvoj čarter flote.
- Zdravstveni turizam temeljen na kvalitetnom ljekovitom blatu - Nin, Pag, Karin.
- Sportsko-rekreacijski turizam - golf igrališta (Tustica), rafting (Zrmanja), konjički sport (Polača), ribolov (Vransko jezero, Karinsko more, otoci ....)
- Seoski turizam naslonjen na prirodne podobnosti Ravnih Kotara i Velebita - obnova starih dvorova (Prkos, Vrana, Zemunik, Pridraga, Marasovići, Jusupi, Bruška, Popovići, Polača, Zemunik .....)
- Izletnički turizam, koji s obzirom na blizinu zapadno-europskog tržišta može bitno povećati predratni obujam. Tu se kao atraktivne destinacije javljaju pučinski otoci, posjete nacionalnim parkovima, upoznavanje sa Zadrom, neke destinacije u okolici i sl.
- Tranzitni turizam s obzirom da najbrža cesta iz Zagreba prema Južnoj Dalmaciji vodi preko Zadra, te da brojni turisti koji prolaze Jadranskom turističkom cestom (u budućnosti i Jadranskim autoputom) zastaju u Zadru ili na zadarskom području radi noćenja, odmora, hrane, popune putnih zaliha, automehaničarskih, zdravstvenih, administrativnih usluga, iz puke znatiželje i brojnih drugih razloga,
- Kongresni turizam za koji Zadar kao povijesni grad s razvijenom urbanom infrastrukturom i prometno pristupačan ima izvanredne mogućnosti, posebno izvan kupališne sezone,
- Gradski turizam. Potencijal grada Zadra u smislu obilaska povijesnih, kulturnih i arheoloških znamenitosti nije prije rata bio ni približno iskorišten, prvenstveno zbog nedovoljne promocije. Postoje, međutim, sasvim realne prilike da se i ovaj oblik ponude uvede na tržište.
- Planinarski, alpinistički i speleološki turizam. Samo postojanje Velebita u neposrednoj blizini Zadra i u srcu Zadarske županije, s brojnim izletničko-planinarskim pravcima, alpinističkim lokalitetima (Anića Luka u Paklenici i drugi), speleološkim objektima, kraškim oblicima, endemskom florom, posebnom hidrografijom i sl. otvaraju mogućnosti vrlo intenzivnog planinarskog turizma, kako ljetnog, tako i zimskog.
- Lovni turizam koji ima dobre uvjete na gotovo čitavom kopnenom prostoru Županije, ali i nekim otocima.
- Robinzonski turizam, na nekim dijelovima pučinskih otoka

Turizam i poljoprivreda usko su povezani i međusobno komplementarni. Daleko najbolje tržište za svoje proizvode agrarni sektor nalazi u turističkoj tražnji. Na toj osnovi moguć je brži razvoj stočarstva, ribarstva, povrtljarstva, voćarstva i vinarstva.

Ograničavajući činitelji, koji otežavaju realizaciju ambicioznih planova razvitka turizma svakako su nedovoljan "image" koje ovo područje ima na europskim turističkim tržištima, neodgovarajući smještajni kapaciteti, niska turistička opremljenost i nedovoljna promocija turističkog proizvoda na tržištu.

Turizam je u osnovi kapitalno intenzivna grana privređivanja i u skoroj se budućnosti može očekivati veći priliv kapitala u tu granu. Tom se kapitalu ne smije dopustiti nekontrolirano investiranje koje bi moglo dovesti do devastacije prirodne okoline i temeljnih turističkih fenomena. Takvu izgradnju mora pratiti odgovarajuća planerska podrška, koja će sa širih društvenih vidika ocijeniti sve efekte ulaganja, te sveobuhvatnom cost-benefit analizom utvrditi prave efekte takvog ulaganja.

Da bi Županija bila sposobna u svakom pogledu i u svakom slučaju utvrditi prave domete, prednosti i nedostatke izgradnje na svom prostoru, koji se ne tiču samo izgradnje objekata za potrebe turista, već imaju i širu društvenu aplikaciju, nužno je, temeljem ovog Prostornog plana, izraditi "Studiju strategijskog i marketinškog razvitka svih oblika turističke ponude na području Zadarske županije." Cilj studije bi bio strukturiranje, dimenzioniranje i optimiranje turističkog proizvoda uz dane prirodne, kulturno-povijesne, infrastrukturne i naslijeđene uvjete. Rezultati koji bi proizašli iz takve studije morali bi ukazati na puteve i metode za:

- potpuniju uporabu turističkog resursnog potencijala, te za izgradnju identiteta Zadarskog kraja kao turističke destinacije,
- kvalitativno, a u granicama mogućnosti i kvantitativno povećanje udjela Županije u turističkom proizvodu Hrvatske,
- stvaranje pozitivnog i prepoznatljivog turističkog "image"-a Županije, te za optimalnu organizaciju informativnih službi i za uspješnu promociju zadarskog turističkog proizvoda na europskim i svjetskim turističkim tržištima.

3.4.1.3. Industrija

Razvoj industrije u Zadarskoj županiji zasnivat će se na istim onim činiteljima, koji su taj razvoj determinirali u prošlosti, s time što bi dotok svježeg kapitala i nove tehnologije tu industriju trebao učiniti efikasnijom i ekološki neutralnom.

Lokacijski, industrija će se razvijati u planiranoj zoni na prostoru Gaženice. Osim toga, planira se dugoročno izmještanje većine industrijskih pogona u užem dijelu grada kao što su TIZ, Bagat i neki drugi pogoni.

Industrijska zona u Gaženici i dalje će se razvijati u sklopu lučko-industrijskog kompleksa, međutim svako proširenje djelatnosti ili uvođenje novih programa mora proći rigoroznu ekološku provjeru. Osim toga, nije poželjno proširivanje zone uz obalu, već u ortogonalnom pravcu prema naseljima Murvica i Crno. Na tom području ima dovoljno prostora za nesmetani razvoj industrijkih pogona, pa je potrebno izraditi provedbeni urbanistički plan za to područje, koji bi kanalizirao dotok kapitala u tu granu gospodarstva i na to područje.

U prostoru Zadarske turističke rivijere, na potezu od Nina, preko Zadra do Biograda na Moru i Pakoštana ne mogu se dozvoliti novi industrijski kompleksi, niti veći objekti, a svaka nova lokacija industrijskih pogona, bez obzira na veličinu mora proći komparativnu analizu utjecaja na turizam.

Benkovac će se redefinirati kao manji centar industrijskog razvoja, s time što će se prednost davati prehrambenoj industriji i preradi domaćih poljoprivrednih produkata. Pri tome treba preferirati proizvode koji na tržištu mogu postići veću cijenu (vino, voće, povrće, mesne prerađevine i sl.)

Urbo-industrijski trokut Zadar-Benkovac-Biograd na Moru može se razvijati na osnovama međusobne suradnje, poslovne kooperacije i zajedničkog nastupa na tržištima u zemlji i inozemstvu.

Glavni pokretači industrijske proizvodnje bit će ljudski resursi i znanje koje će moći implementirati najnovija tehnološka dostignuća na pojedinim sektorima industrije i koji će samim time biti sposobni privući potreban kapital, bez kojeg se ne može očekivati intenzivniji razvoj.

Doći će do stanovite preraspodjeje unutar sektora industrije. Zbog ekoloških problema i kolebljivosti na tržištu nafte s jedne, a porasta tražnje na turističkom tržištu s druge strane, može se očekivati sporiji rast petrokemije, a brži rast prehrambene industrije, gdje se na bazi domaćih sirovina mogu pokrenuti brojne manje proizvodnje. Metaloprerađivačka industrija ima također mogućnosti razvoja na osnovu sofisticiranih tehnoloških postupaka i uvođenja elektroničke kontrole proizvodnje. Razvoj tekstilne industrije, koji je u prvim

fazama industrijskog razvitka značajan za zapošljavanje radne snage, u velike će ovisiti o razvoju te industrije u Hrvatskoj, kao i o uspješnosti prilagodbe modnih trendova na prodajnom tržištu.

Nikakvim direktnim restrikcijama neće se ograničavati razvoj bilo koje industrijske grane ili pogona, međutim svaka već postojeća ili nova industrija morati će zadovoljiti niz ekoloških, prostornih, tehničkih i tehnoloških uvjeta za svoje poslovanje, a te će uvjete moći ispuniti samo ona industrija koja će svojim profitima moći alimentirati takve urbane i ekološke standarde.

U granicama mogućnosti i plana poticat će se okupljanje industrije, kao i većeg obrta u industrijskim zonama. To će olakšati rješenje infrastrukturnih problema, ekološka će pitanja koncentrirati na jednom mjestu, te neće u fizionomskom pogledu narušavati pejzažne karakteristike prostora.

3.4.1.4. Rudarstvo

Mineralne sirovine koje su registrirane na prostoru Zadarske županije su: ugljen, šljunčare, građevinski i arhitektonski kamen, barit, glina, pijesak, tragovi bitumena, gips, uljni škriljci i plin.

Kamen, kao jedna od najperspektivnijih grana u eksploataciji mineralnih sirovina na području Županije, ima posebno dobre uvjete na širim prostorima Benkovca i Obrovca, te na Dugom otoku ograničenim i specifičnim oblicima.

Posebno dobre sirove gline ima na području Ljubačkog zaljeva, pa mogćnostima eksploatacije valja posvetiti odgovarajuću pažnju.

Eksploatirana sirovina - boksit je dobro istražen i najveći dio izvađen. Usavršavanjem tehnologije može se računati na daljnje mogućnosti rentabilne eksploatacije. U tom smislu ovu granu rudarstva ne treba posve zanemariti.

Sol, kao mineralna sirovina ima bogatu tradiciju eksploatacije na našem području, pa toj grani gospodarstva valja pokloniti odgovarajuću pažnju. To se naročito odnosi na solane u Pagu i u Ninu.

Za sve vrste eksploatacije kamena postoje također dobri uvjeti na kopnenom dijelu Županije, ali i na otocima.

Na nekim dijelovima obale, kopna i otoka postoje povoljni uvjeti za korištenje (vađenje) morskog pijeska i šljunka, a na nekim dijelovima kopna, lokaliteti za eksploataciju gline.

Za sve mogućnosti eksploatacije mineralnih sirovina nema dovoljno istraživačke dokumentacije koja bi garantirala njihovu eksploatabilnost, pa će u tom pravcu trebati usmijeriti buduće interese i utvrditi stvarne mogućnosti.

3.4.1.5. Uslužne djelatnosti

Uslužne djelatnosti, uključujući turizam i ugostiteljstvo već su polovicom osamdesetih godina dosegle udio od oko 60 posto u društevnom proizvodu regije. To je cijeloj Zadarskoj županiji davalo obilježje moderne gospodarske strukture.

Međutim, glavna koncentracija uslužnih djelatnosti dogodila se u Zadru ili užem području oko Zadra, dok je zastupljenost usluga u strukturi gospodarstva ostalih prostora bila značajno manja.

Unutar uslužnih djelatnosti najveći udio imale su dvije grane: trgovina i promet, međutim uspješno se je razvijalo i bankarstvo, komunalne usluge i drugo.

Očekuje se da će uslužni sektor i dalje imati iznadprosječne stope rasta društvenog proizvoda i zaposlenosti.

U grani prometa, dominantu ulogu je imao pomorski promet s obzirom da je Zadar sjedište jedne od najvećih hrvatskih brodarskih tvrtki. Ovu djelatnost treba maksimalno podržavati upravo zato što ne koristi gotovo nikakve domicilne resurse (prostor, infrastrukturu i sl), što nema nepovoljnih ekoloških efekata, a dohodak koji se ostvari na svjetskom tržištu velikim dijelom ima konačnu uporabu u sjedištu tvrtke.

Očekuje se i razvoj teretnog prometa preko luke u skladu s porastom industrije i trgovine. Zadarska je luka od uvijek pretežno alimentirala potrebe lokalne privrede, pa je bila i manje podložna oštroj konkurenciji ostalih jadranskih luka. Može se dakle očekivati porast prometa preko luke najmanje u skladu s općim trendom

gospodarskog uspona. Pri tome će se preferirati visokotarifirajuća roba, poslovi dorade i prerade u luci, kao i tekući teret, koji uz minimalne troškove donosi značajnu dobit.

Trgovina će se razvijati u skladu s porastom goospodarstva uopće, broja stanovnika, životnog standarda, te turističke tražnje. Na tom se području očekuje oštra konkurencija, diversifikacija ponude i uvođenje novih oblika prodaje.

Posebno značajan zamah trebale bi dobiti financijske usluge, porezno savjetovanje, računalne usluge, osiguranje i bankarstvo. Ako dođe do uspješnog i pravog razvoja tržišta kapitala i tržišta dionicama, to bi trebalo djelovati na ubrzanje općih gospodarskih tokova i što je posebno važno do optimalne strukturne i optimalne prostorne alokacije kapitala. To bi trebao biti osnovni mehanizam za odlučivanje o gospodarskim akvizicijama, koji bi trebao zamijeniti prijašnji sustav društvenog planiranja i sadašnji sustav državne alokacije resursa.

3.4.2. Društvene djelatnosti

3.4.2.1. Obrazovanje

3.4.2.1.1. Predškolski odgoj

Predškolskim odgojem obuhvaćeno je u Županiji oko 2800 djece, a od toga broja samo 1000 otpada na naselja izvan Grada i gradskih naselja. Neka naselja sa statusom grada na oslobođenim područjima nemaju uopće vrtića. Iz ovoga nedvosmisleno slijedi zaključak da je broj pretškolskih ustanova nedovoljan kako u samom Gradu, tako i na prostoru cjelokupne Županije. Budući da je ovaj segment odgoja i zaštite djece u nadležnosti Županije, na lokalnoj je samoupravi, a ne na Državi da traži rješenja za poboljšanje stanja. Treba stimulirati privatne vrtiće, za što postoji interes.

3.4.2.1.2. Osnovno školstvo

Osnovne i područne škole na prostoru Županije pohađa 15.731 učenik, a od toga otpada na "gradske" škole 8.631. Temeljna odrednica osnovnog školstva u Zadarskoj županiji ista je kao i na cijelom prostoru Republike Hrvatske, a ta je: koncentracija djece u gradovima. Cilj je plana poboljšanje prostornih, materijalnih i kadrovskih uvjeta za školovanje "na selu".

Problem osnovnog školstva u Gradu je u tome što premali broj škola prihvaća golemi broj učenika. Od sedam gradskih osnovnih škola, četiri rade u dvije smjene (K. Krstić, Smiljevac, B. Kašić i š. Budunić), a tri u tri smjene (Stanovi, P. Preradović i š. Kozičić-Benja). Treba težiti takvom osnovnom obrazovanju u kojemu će se raditi maksimalno u dvije smjene. Minimum koji se mora ispuniti je izgradnja osnovne škole na Bilom brigu.

Osnovno školstvo na prostoru Županije izvan Grada pati, kako na kopnu, tako i na otocima od manje kvalitetnih kadrova. Odljev kadrova iz školstva svehrvatski je problem i jedini način na koji bi Županija mogla utjecati na poboljšanje stanja je participacija u finaciranju kadrova. Isto tako prostorni uvjeti i stanje opreme u vangradskim naseljima mnogo su lošiji nego u Gradu. Ponekad izvanredno teški.

Kada je riječ o otocima vanjskog i srednjeg niza treba naglasiti da škole u ovoj skupini otoka pohađa samo 215 učenika: Dugi otok (113), Ist (12), Silba (30), Olib (14), Iž (32) i Vrgada (14)**,** a da se nastava ne održava u 25 županijskih naselja na otocima: škarda, Premuda, Molat (s naseljima Zapuntel, Bargulje i Molat), Mali Iž, Zverinac, Rava, Rivanj, Sestrunj i Ošljak. Na Dugom otoku: Zaglav, žman, Luka, Savar, Dragove, Soline, Veli Rat i Veunić) i na Pašmanu (Kraj, Pašman, Barotul, Mali Pašman, Mrljane i Banj).

Cjeloviti odgovori za rješenja ovih pitanja mogu se postići provedbom Programa razvitka hrvatskih otoka te dodatnim angažmanom Županije i Grada.

U cilju poboljšanja stanja osnovnog školstva na području grada Paga i općine Povljana intencija je da se unapređuje postojeće stanje na način da se postojeće škole u Pagu, Dinjiški i Vlašiću i Povljani suvremeno opreme i renoviraju.

3.4.2.1.3. Srednje školstvo

Srednje škole na prostoru Županije pohađa ukupno 7471 učenik, a od toga zadarske 6735. Sve ostale srednje škole novopostalih gradova pohađa ukupno 736 učenika: Biograd na Moru 403, Benkovac 126, Obrovac 57, Pag 150.

Prirodno je da je koncentracija srednjih škola najveća u Zadru, tim prije što su ostali županijski gradovi relativno mala naselja. Osim toga, podaci o srednjem školstvu u županijskim gradovima (posebno Obrovcu i Benkovcu) ne odražavaju realnu sliku stanja na terenu i ne mogu se smatrati pouzdanim za planiranje. Riječ je o oslobođenom području, pa još uvijek ne postoje uvjeti za normalno odvijanje nastve. S druge strane, mnoga su naselja izmijenila svoj demografski lik i bit će potrebno relativno mnogo vremena da se stanje normalizira.

Srednješkolsko obrazovanje u gradu programski pokriva sve vitalne interese zadarskih srednješkolaca, dok bi izvangradsko trebalo razvijati i profilirati prema specijalnim programima, specifičnim za pojedine prostore.

Od srednješkolskkog obrazovanja na području otoka Paga treba predvidjeti obrazovanje vezano na razvoj turizma i tercijalnih djelatnosti.

Njaveći problem srednješkolskog obrazovanja u Gradu jest prostor. Neodgovarajuća Tehnička škola u centru grada trebala je biti zamijenjena izgradnjem Tehničkog školskog centra na novoj lokaciji. Rat je prekinuo radove, a pojavile su se teškoće i oko nastavka financiranja. U svakom slučaju, ovaj se objekt mora završiti.

Trebalo bi na razini Plana postaviti pitanje opravdanosti osnivanje srednje škole na otoku Ugljanu ili Pašmanu. Oko ovoga pitanja ne postoji ni načelna suglasnost, pa se takvom projektu ne bi smjelo pristupiti prije iskazanog interesa stanovništva.

3.4.2.1.4. Visoko školstvo i znanost

Mada jedinu visokoškolsku ustanovu u Gradu - Filozofski fakultet - financira država, nedvojbeno je da zbog mjesta koje ona ima u gradu, dio brige za njezino funkcioniranje mora preuzeti Grad i Županija. Danas Fakultet djeluje u zgradi bivšeg Zavoda Svetog Dimitrija. Ovaj prostor iako lijep i na izvanrednoj lokaciji, nije funkcionalan, pa se, zbog stalnog širenja programa Fakulteta (sada devetnaest studijskih grupa), permanentno postavlja pitanje prostornog proširenja.

Na Fakultetu studira preko 1500 studenata. No njegov je problem kadrovska ekipiranost. Zbog specifičnog položaja (regionalnog) kvalitetni i formirani kadrovi rijetko dolaze u Zadar, uz ostalo iz zbog katastrofalnog stanje stambenog fonda. Što više, mnogi nastavnici, često vrlo kvalitetni zbog nerješenog stambenog pitanja napuštaju Fakultet. Kako je riječ o niskoprofitnoj djelatnosti, znastvenici i nastavnici uglavnom ovo pitanje ne mogu riješiti sami, pa je pomoć Grada i Županije neophodna.

Fakultet se ubuduće treba znanstveno otvarati prema specifičnostima regije, posebno kulturnoj i antropološkoj baštini s jedne strane, te moru, otocima i obali, s druge. Osnivanje Sveučilišta u Zadru potpuno je realna mogućnost, ali ona mora biti iskaz objektivne analize svih zainteresiranih činilaca (sadašnjeg Fakulteta i znastvenih institucija, Grada, Županije i šire regije).

Ostale znanstvene institucije: Institut HAZU, Povijesni arhiv Zadar i Znanstvena knjižnica od golemog su interesa za kulturni i znanstveni identitet Grada i Županije i mora im se posvetiti maksimalna pozornost i potpora.

TABLICA 13: DRUŠTVENE DJELATNOSTI – ODGOJ I OBRAZOVANJE

grad / županijsko središte	općinsko središte	funkcija: ODGOJ I OBRAZOVANJE			
		predškolske ustanove	osnovna škola	srednja škola	visoko školske i znanst. ustanove
Benkovac		*	*	*	
Biograd n/m		*	*	*	
Nin		*	*		
Obrovac		*	*	*	
Pag		*	*	*	
ZADAR		*	*	*	*

	Bibinje	*	*		
	Galovac	*	*		
	Gračac	*	*		
	Jasenice	*	*		
	Kali	*	*		
	Kukljica	*	*		
	Lišane Ostrovičke	*	*		
	Novigrad	*	*		
	Pakoštane	*	*		
	Pašman	*	*		
	Polača	*	*		
	Poličnik	*	*		
	Posedarje	*	*		
	Povljana	*	*		
	Preko	*	*		
	Privlaka	*	*		
	Ražanac	*	*		
	Sali	*	*		
	Stankovci	*	*		
	Starigrad	*	*		
	Sukošan	*	*		
	Sv. Filip i Jakov	*	*		
	Škabrnja	*	*		
	Tkon	*	*		
	Vir	*	*		
	Zemunik Donji	*	*		

Izvor: Ured za prosvjetu, kulturu i sport

3.4.2.2. Kultura

Zadar je grad duge povijesti, iznimne baštine i kulturnog naslijeđa. U gradu djeluju kulturne i znastvene institucije nacionalnog, županijeskog i gradskog - lokalnog značenja. Interes je i Grada i Županije da se razina njihova djelovanja stalno širi.

U domeni kulturnih aktivnosti treba navesti niz kulturoloških događanja tradicionalnog karaktera. To su priredbe iz oblasti likovnih umjetnosti, kazališta, glazbe i sl. Najvažnije su: Glazbene večeri u Sv. Donatu, Zadarsko kazališno ljeto, Trijenale hrvatskog slikarstva "Plavi salon", Međunarodni trijenale fotografije "Čovjek i more", Paško ljeto, Biogradsko ljeto i niz drugih manifestacija zabavno-rekreacijskog karaktera.

No, prijeko je potrebno predvidjeti i nove oblike djelovanja.

3.4.2.2.1. Multimedijski informacijski centar (glavna gradska recepcija)

Prostor i organizacija koji bi na jednom mjestu nudio sve obavjesti o Gradu i Županiji, kako građanima tako i posjetiteljima. Za takvu namjenu, moglo bi se koristiti više različitih lokacija na prostoru povijesne jezgre Zadra.

3.4.2.2.2. Kneževa i Providurova palača

Ova je zgrada stradala u ratu i za njezinu obnovu potrebna su znatna sredstva. No, sanaciji i obnovi Palače, kada do nje dođe valjalo bi pristupiti kompleksnije, a to znači da današnju zgradu u njezinoj cjelovitosti, zajedno s dvorištima, treba organizirati kao gradski kulturni centar. Ovakav program zahtijeva i fizičko i

funkcionalno redefiniranje objekta. Novom organizacijom Providurove palače oslobodili bi se neki prostori, danas namijenjeni kulturi, pa bi i njima valjalo odrediti prenamjenu.

3.4.2.2.3. Pomorski muzej i sadržaji vezani za pomorsku tradiciju

Današnaj lokacija Pomorskog muzeja u podrumu Instituta HAZU apsolutno je neodgovarajuća. Zbog svoje prošlosti, tradicije i vezanosti uz more, Zadru je neophodno potreban jedan uvjetno nazvan Pomorski muzej, ali ustvari mnogo više od toga: prostor koji bi osim izložaka i stalne postave objedinio sve što Zadar vezuje s morem: veliki akvarij, dokumentaciju o pomorskoj i ribarskoj djelatnosti, etnološke predmete vezane uz ribarstvo, stalne postave ovakvih izložaka i izložbe.

3.4.2.2.4. Scenski prostori

Ni jedna od postojećih gradskih dvorana ne ispunjava uvjete za normalno izvođenje predstava. HKK je tehnološki i funkcionalno neodgovarajuća, a i prevelika je za kazalište koje nema svog ansambla. Kazalište lutaka - zaštitni znak zadarske scenske posebnosti - radi u neodgovarajućim prostorima. Gradski je interes da se započeta zgrada Kazališta lutaka dovrši i da osim osnovne djelatnosti, preuzme funkcije koje sada povremeno vrši HKK, te da se HKK prenamjeni za druge potrebe.

3.4.2.2.5. Forum

Neuralgična točka zadarske baštine je razoreni Forum i Zeleni trg. Ovom se prostoru mora pristupiti cjelovito. Ne može biti opravdanje za odlaganje ovakvom pristupu činjenica da su neki pokušaji sveobuhvatnog rješenja već propali.

Pored naglašenih kulturoloških vrijednosti koje su koncentrirane u gradu Zadru, kao županijskom središtu, niz relevantnih vrijednosti postoji i u drugim gradskim središtima (Ninu, Pagu, Benkovcu, Biogradu, Obrovcu i drugim mjestima), kojima treba posvetiti posebnu pažnju naročito na razini prostornih planova gradova i općina.

Prepznate kulturne vrijednosti svake sredine moraju se njegovati kao izraz posebnosti koje obogaćuju životne aktivnosti tih sredina.

3.4.2.2.6. Stimuliranje niskoprofitabilnih djelatnosti

Ovakve se aktivnosti u načelu ne planiraju. No, s obzirom da je za njih potreban prostor u gradskoj jezgri, Plan bi ih na neki način trebao apostrofirati. Ovdje spada: antikvarijat, znanstvena knjižara, restauratorske radionice (javne), slikarski atelieri i ostale umjetničke radionice, rijetki obrti, itd.

3.4.2.2.7. Divulgacija kulture na otocima i zaleđu

Za divulgaciju kulture na otocima i u zaleđu potrebna je, osim materijalnih sredstava, odlična organiziranost. Uloga županijskog centra je ovdje od ključne važnosti, jer se glavni dio kulturnog života događa u gradu. Stoga kulturni odjeli i Grada i Županije moraju o tome voditi računa. Na izvangradskom području djeluje pedesetak udruga različitih profila i interesa, više u gradskim središtima i na bližim otocima, manje u ruralnim sredinama i na udaljenim otocima. Postoje i značajni prostori namijenjeni kulturnim djelatnostima od kojih su mnogi u vrlo lošem stanju. Njihovi programi ne smiju postati briga samo općina i gradova.

TABLICA 14: DRUŠTVENE DJELATNOSTI – KULTURA

grad / županijsko središte	općinsko središte	funkcija: KULTURA				
		multimedijski kultur. centar	kulturni centar	biblioteke i čitaonice	kazališta	kina
Benkovac		*		*	*	*
Biograd n/m		*		*		*
Nin		*		*		

Obrovac		*		*	*	*
Pag		*		*		*
ZADAR		*		*	*	*
	Bibinje		*			
	Galovac		*			
	Gračac		*			
	Jasenice		*			
	Kali		*			
	Kukljica		*			
	Lišane Ostrovičke		*			
	Novigrad		*			
	Pakoštane		*			
	Pašman		*			
	Polača		*			
	Poličnik		*			
	Posedarje		*			
	Povljana		*			
	Preko		*			
	Privlaka		*			
	Ražanac		*			
	Sali		*			
	Stankovci		*			
	Starigrad		*			
	Sukošan		*			
	Sv. Filip i Jakov		*			
	Škabrnja		*			
	Tkon		*			
	Vir		*			
	Zemunik Donji		*			

Izvor: Ured za prosvjetu, kulturu i sport

3.4.2.3. Sport i rekreacija

Sportski sustav u Županiji konstituiran je od 140 sportskih udruga (132 kluba, 5 županijskih sportskih saveza; 1 gradska zajednica sportskih udruga i 1 poduzeće - ustanova (Sportsko rekreacijski centar "Mocire"). Ove udruge pokrivaju 32 različite sportske grane s oko 20.000 upisanih članova, ali se ne može sa sigurnošću reći da se svi aktivno bave sportom.

U vrhunska sportska natjecanja uključeni su prvoligaši: Košarkaški klub "Zadar", Nogometni klub "Zadarkomerc", Rukometni klub "Zadar-Gortan", Kuglaški klub "Zadar", Stolno-teniski klub" "Dalbank-Bagat" i Veslački klub "Jadran", Ženski košarkaški klub "Zadar", Vaterpolo klub, Klub za skokove u vodu, Streljački klub, Ribički klub "Zubatac", Jedriličarski klub "Uskok"

Površine namijenjene sportu i rekreaciji iznose 1,52 m^2 po stanovniku (otvorenog prostora 1,36, zatvorenog 0,07 i pratećeg 0,09) što je ispod predviđenih i propisanih standarda. (Standardi: Narodne novine: 36/85; Pravilnik o prostornim standardima).

Poboljšanje se na razini gradova očekuje uređenjem sportskih terena i objekata koje je u naseljima ostavila za sobom bivša JNA. Takav je primjer za sada Sportski park Višnjik s 23.000 m^2.

Glavna pitanja sporta i rekreacije su s jedne strane masovnost i dostupnost svim građanima, a s druge profiliranost i specijalizacija na one sportove koje po logici prostora Grad i Županija trebaju posebno njegovati. Za omasovljavanje su najpotrebniji kadrovi, kako u samom Gradu tako i u gradskim i ruralnim županijskim centrima. Što se profiliranosti tiče, najpreča je potreba usmjerenje prema moru i sportovima na vodi. Prvi korak u tom pravcu je izgradnja zatvorenih plivačkih bazena (Zadar, Biograd na Moru, Benkovac, Pag, i drugdje gdje za to postoje uvjeti). Posebice se ukazuje na potrebu izgradnje gradskog sportskog centra ("Višnjik") kao dugoročnog rješenja zbrinjavanja vrhunskog sporta u Zadru i Županiji na civilizacijskoj razini.

Zadar ima izvanredne klimatske i zemljopisne uvjete za spoj turizma i sporta, za dugotrajne boravka sportaša izvan sezone natjecanja. Jedan od ciljeva u tom pravcu je i dalje izgradnja sportsko-rekreacijskog centra u Kožinu, a manji bi se centri, bez značajnijih ulaganja, trebali oformiti po zadarskim otocima, koji su prirodni prostori “par excellence” za miran i udoban život sportaša, kako ljeti, tako i zimi.

Opredjeljenost za razvitak sporta i njegovo omasovljenje u skaldu je sa svim nacionalnim programima i inicijativama na planu odvraćanja od negativnih društvenih pojava, u kojima nažalost Zadar, za sada, značajno sudjeluje.

TABLICA 15: DRUŠTVENE DJELATNOSTI – SPORT I REKREACIJA

grad/ županijsko središte	općinsko središte	funkcija: SPORT I REKREACIJA			
		sportski centar višenamjenski	gradski sportski centar	sportski centar rekreacijski	sportski centar klubovi
Benkovac			*	*	*
Biograd n/m		*	*	*	*
Nin			*	*	*
Obrovac			*	*	*
Pag			*	*	*
ZADAR		*	*	*	*
	Bibinje			*	*
	Galovac				
	Gračac		*	*	
	Jasenice				
	Kali			*	*
	Kukljica			*	*
	Lišane Ostrovičke				
	Novigrad			*	
	Pakoštane			*	
	Pašman				
	Polača			*	*
	Poličnik				
	Posedarje			*	*
	Povljana				
	Preko			*	*
	Privlaka				
	Ražanac				
	Sali			*	*
	Stankovci				
	Starigrad			*	*
	Sukošan			*	*
	Sv. Filip i Jakov			*	
	Škabrnja				
	Tkon				
	Vir			*	*
	Zemunik Donji				*

Izvor: Županijski ured za prosvjetu, kulturu i sport

3.4.2.4. Zdravstvo

Pitanje zdravstva i zdravstvene zaštite regulirana su na nacionalnoj razini. Zdravstvena zaštita na županijskoj razini pokrivena je bolnicama, domovima zdravlja, Županijskim zavodom za javno zdravstvo, ljekarnama i privatnom praksom liječnika

Postojeće bolnice: Opća bolnica u Zadru, Ortopedska bolnica u Biogradu na Moru i Bolnica za duševne bolesti na Ugljanu moraju u svim segmentima, od materijalne do kadrovske opremljenosti, odgovoriti potrebama stanovništva, kako bi se najveći dio medicinskih usluga i zdravstvene zaštite mogao obaviti u Županiji. Isto vrijedi i za domove zdravlja.

Županijski zavod za javno zdravstvo obnaša zakonom predviđene javnozdravstvene zadaće, dok ljekarna osigurava opskrbu lijekovima pučanstvo i državne ustanove.

3.4.2.4.1. Specifična zdravstvena zaštita

Specifičan problem zadarskog zdravstva je zdravstvena sigurnost građana u malim i slabo naseljenim mjestima i na kopnu i na otocima. Naime, na ova se naselja ne mogu i ne smiju primijeniti standardi o broju pacijenata po liječniku ili stomatologu. Zadarska županija ima najveći broj naselja na različitim otocima, dakle naselja koja nisu povezana kopnenim vezama. Stoga pitanju zdravstvene zaštite na otocima treba pristupiti na originalan i operativan način. Činjenica jest da zaštita ovog pučanstva za sobom povlači i veće troškove na županijskoj razini. No, obveza je države da u tim troškovima participira, jer se ona na to obvezala usvajanjem nacionalnog Programa za razvitak otoka i Zakonom o otocima.

Budući da su otoci sudbina Zadarske županije i jedan od njezinih najvrijednijih dugoročnih resursa i budući da je i zdravstvena zaštirta otočana jedan od preduvjeta ostanka i opstanka na otocima, to treba zdravstvenim pitanjima najozbiljnije pristupiti.

Sustav bi morao funkcionirati na nekoliko razina:

1. Održavanje postojećih i uspostava novih zdravstvenih jedinica na dovoljno napučenim otocima s više povezanih naselja (Pašman, Ugljan, Iž, Dugi otok, Molat, Silba)
2. Uspostavljanje informatičkog sustava za komuniciranje s Centrom u Zadru (i šire) za analizu nalaza izvršenih na otocima. Takvi se programi već primjenjuju u svijetu. Njihovom inplementacijom na mnogim točkama kao što su Premuda, Ist, Zverinac, Sestrunj, Rava, Ošljak, Rivanj, Vrgada, bila bi dovoljna jedna dobro osposobljena osoba (ne nužno liječnik) i mali laboratorij. Ova bi osoba uzimala uzorke za pretrage i preko računala komunicirala s Centrom u Zadru, te "čitala" nalaze na licu mjesta. Ovakvim bi se sustavom, za mnoge slučajeve, izbjegla mukotrpna putovanja u Grad i čekanje po ambulantama.
3. Uvođenje u zdravstvenu zaštitu medicinskog broda. Takav brod, opremljen suvremenim aparatima i kadrovima, mogao bi svojim ophodnjama, po određenom tjednom rasporedu, osigurati i veliki broj specijalističkih pregleda na licu mjesta. On bi trebao biti opremljen i stomatološkom ambulantom.
4. Uspostavljanje sustava za hitne intervencije odgovarajućim brzim brodom i helikopterom. Definiranje točaka na otocima za slijetanje helikoptera. Danas postoje samo dvije takve točke na Silbi i Dugom otoku.

Planiranje i realizacija ovakvo kompleksnog programa, programa koji je sukladan nacionalnom Programu razvitka otoka, nalaže konstituiranje i jednog tima sastavljenog od stručnjaka različitih profila i uspostavu uvjetno rečeno jednog "otočnog medicinskog centra" u Zadru koji bi koordinirao sve medicinske aktivnosti na otocima.

Otočke timove kao i timove na opustošenom dijelu kopna (područje općine Gračac, grada Obrovca itd.) treba posebno bonificirati i osigurati sigurne i kontinuirane izvore prihoda.

3.4.2.4.2. Zdravstveni turizam

Zadarska županija ima mnogo uvjeta za razvitak zdravstvenog turizma. Ovdje se prvenstveno misli na ljekovita blata (peloide) Nina, Paga i Karina koja su već dugo predmetom planskih dokumenata. Velebit s jedne strane i zadarski otoci s druge, imaju takve specifične klimatske uvjete da bez sumnje predstavljaju važan turističko-zdravstveni potencijal, koji bi se mogao aktivirati bez posebnih ulaganja u objekte.

Posebno je pitanje ronilački turizam koji u posljednjim godinama na Mediteranu uzima sve više maha. podmorje zadarskih i susjednih otoka izvenredno je pogodno za ovaj oblik turizma. No, važan segment za njegov razvitak je odgovarajuća medicinska zaštita i prije svega postojanje barokomore za hitne intervencije. Dozvole za škole ronjenja izdaju se u načelu samo kada je i ovaj uvjet ispunjen. Sigurnost ronjenja, naime, nalaže da se baro-komora nalazi u neposrednoj blizini aktivnosti. Ovakvih je barokomora na Jadranu za sada samo nekoliko i svakako bi bilo potrebno da se jedna instalira u zadarskom akvatoriju.

3.4.2.5. Socijalna skrb

Socijalna skrb podrazumijeva širok spektar aktivnosti od kojih su mnoge regulirane na nacionalnoj razini, bilo zakonski ili drugačije. Isto tako, u ovo se polje uključuje velik broj humanitarnih organizacija i pojedinaca, pa o tom aspektu djelovanja nije moguće govoriti u planskim dokumentima.

Zato bi se na razini Prostornog plana Županije moglo govoriti samo o onim segmentima koji se odnose na koncepciju rješavanja socijalnih pitanja, te na projekciju modela koji bi trebalo operacionalizirati; prvenstveno u izvangradskim naseljima.

Ta koncepcija i taj model trebali bi se sastojati u sljedećem:

Postojeći objekti Dom umirovljenika Zadar, Zavod za socijalno zdravstvenu zaštitu Zadar, Dom umirovljenika u Zemuniku i Centar za odgoj Zadar nisu dovoljni za zbrinjavanje svih koji aspiriraju na socijalnu skrb.

Glavni uzrok takvom stanju leži u dosadašnjoj koncepciji zbrinjavanja osoba kojima je potrebna institucionalna skrb. Zato se ovom problemu treba pristupiti na posve nov način. On će biti jeftiniji, sociološki i socijalno prihvatljiviji, te teritorijalno i prostorno drugačije definiran.

Poznato je da većina ruralnog stanovništva, s jedne strane vrlo teško dolazi do mjesta u Domu, a kada i dođe do njega, to nije izraz vlastite želje, već želje članova obitelji koji su na sebe preuzeli skrb. S druge strane, ove se osobe teško ili nikako ne mogu adaptirati na život u ustanovi i Gradu, prvenstveno zato jer su istrgnute iz svog prirodnog ambijenta. Iako ne postoje sociološke analize, lako je pretpostaviti da je to normalna posljedica, uvjetovana tradicionalnim načinom života i ponašanja ovih osoba u ruralnim i otvorenim sredinama.

Zbog toga bi koncepcijski problem trebalo postaviti tako da se ide prema disperziji socijelne skrbi rezidencijalnog tipa, a to praktično znači, prema izgradnji ili adaptaciji malih domova za starce i umirovljenike, po naseljima Županije. Takvi domovi ne bi trebali, s obzirom na veličinu prosječnog naselja, prelaziti gabarite jedne seoske obiteljske kuće. U takvoj bi se kući, po mogućnosti što bližoj središtu naselja, organizirao "domaći" način života. U ovakvim malim zajednicama štićenici bi živjeli kao u svojoj kući, potpuno integrirani u život naselja, u blizini svega što im je poznato i dostupno sa svojim navikama i ljudima s kojima su proveli čitav život. Ovakav bi pristup bio posebno podoban na otocima.

Osim humanističke dimenzije, ova koncepcija je u prednosti zbog relativno malih troškova u prenamjeni objekata. Starih i napuštenih zgrada je mnogo, posebno na otocima vanjskog niza, ali i drugdje, i njihova prenamjena ne bi predstavljala nepodnošljiva ulaganja, lokalne, gradske ili županijske zajednice. Relativno malom broju djelatnika mogli bi po određenom rasporedu asistirati i članovi obitelji štićenika.

Druga bi praktična korist ove koncepcije bila u tome što bi veliki broj ovakvih staračkih domova rasteretio pritisak na gradske domove i time im otvorio prostor za kvalitetniju skrb o štićenicima.

Drugi važan demografski segment koji u ovom trenutku nije pokriven adekvatnom socijalnom brigom jest mladež. I ovo pitanje izlazi iz okvira prostornog planiranja u užem smislu. No mnoge devijantne pojave na prostoru Županije i posebno Grada, nalažu da se stvori institucionalni okvir za brigu o mladeži. Smjer u kojem treba ići nije terapeutski, već preventivno-organizacijski. U tom smislu plan bi morao potaknuti stvaranje mreže institucija u koju bi se mladi, pogotovu nezbrinuti, nezaposleni i uopće slabe materijalne osnovice, mogli integrirati.

Ovdje se ne postavlja toliko prostora za mlade, koliko modela organiziranja i kadrova koji bi takvu organizaciju trebali sprovesti. No, čini mi se da na ova pitanja prostorni plan ne može dati odgovora. Ovdje je riječ o generalnoj strategiji Države prema mladima. Onakva kakva je danas ona ne odgovara suvremenim potrebama društva.

Što se tiče otoka, posebno otoka vanjskog niza, (ali i zaleđa) gdje dominira staračko stanovništvo treće i četvrte dobi, potrebno bi bilo u okviru obrazovanja, kulturnih djelatnosti i gospodarstva pokrenuti poticajne mehanizme koji bi mladima osigurali egzistenciju u domicilnim naseljima. Na taj bi se način popravila demografska i dobna struktura ovih naselja.

TABLICA 16: ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB

grad / županijsko središte	općinsko središte	funkcija: ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB				
		ambulanta	poliklinika	bolnica	dom umirovljenika	centar za socijalnu skrb
Benkovac		*	*	*	*	*
Biograd n/m		*	*	*	*	*
Nin		*	*	*	*	*
Obrovac		*	*	*	*	*
Pag		*	*	*	*	*
ZADAR		*	*	*	*	*
	Bibinje	*				
	Galovac	*				
	Gračac	*				*
	Jasenice	*				
	Kali	*				
	Kukljica	*				
	Lišane Ostrovičke	*				
	Novigrad	*				
	Pakoštane	*				
	Pašman	*				
	Polača	*				
	Poličnik	*				
	Posedarje	*				
	Povljana	*				
	Preko	*		*		
	Privlaka	*				
	Ražanac	*				
	Sali	*				
	Stankovci	*				
	Starigrad	*				
	Sukošan	*				
	Sv. Filip i Jakov	*		*		
	Škabrnja	*				
	Tkon	*				
	Vir	*				
	Zemunik Donji	*			*	

Izvor:
1. Dom zdravlja Zadar
2. Dom zdravlja Biograd n/m
3. Dom zdravlja Benkovac
4. Dom zdravlja Obrovac
5. Dom zdravlja Gračac
6. HZZO područni ured Zadar
7. Centar za socijalnu skrb Zadar

3.4.2.6. Uprava i administracija

Uspostavom županijskog ustrojstva Republike Hrvatske i inauguriranjem velikog broja malih općina i malih gradova, pojavila su se neka pitanja koja, čini se, čekaju rješenje. Naime, većina je ovakvih općina dočekala potpuno nespremno novo ustrojstvo, kako prostorno, tako i kadrovski.

Posebno su pitanje naselja na otocima i naselja u zaleđu koja nisu općinska središta. Naime, sva su ova naselja (osim općinskih središta) izgubila pravni subjektivitet. Ponekad je riječ o jedinom naselju na otoku. U

takvoj se situaciji javljaju težnje za osnivanjem sve manjih općina, koje onda ne mogu ni kadrovski ni organizacijski odgovoriti potrebama građana.

Plan bi se trebao zalagati za decentralizaciju svih funkcija koje se mogu obavljati izvan općinskog, gradskog ili županijskog središta. To praktično znači da se u sferama života i upravljanja, osim onih koje su pod izravnim nadzorom države (obrana, policija, zdravstvo, školstvo) svi poslovi prenesu na jedinice lokalne samouprave.

TABLICA 17: DRUŠTVENE DJELATNOSTI - UPRAVA

grad / županijsko središte	općinsko središte	funkcija: UPRAVA				
		Županija	Grad	Općina	sud	policijska uprava
Benkovac		*	*		*	*
Biograd n/m		*	*		*	*
Nin			*		*	*
Obrovac		*	*		*	*
Pag		*	*		*	*
ZADAR		*	*		*	*
	Bibinje			*		
	Galovac			*		
	Gračac	*		*	*	*
	Jasenice			*		
	Kali			*		
	Kukljica			*		
	Lišane Ostrovičke			*		
	Novigrad			*		
	Pakoštane			*		
	Pašman			*		
	Polača			*		
	Poličnik			*		
	Posedarje			*		*
	Povljana			*		
	Preko			*		*
	Privlaka			*		
	Ražanac			*		
	Sali			*		*
	Stankovci			*		*
	Starigrad			*		*
	Sukošan			*		
	Sv. Filip i Jakov			*		
	Škabrnja			*		
	Tkon			*		
	Vir			*		
	Zemunik Donji			*		

Izvor: Policijska uprava Zadar
Zadarska županija: Zdravstvo i društvene djelatnosti
Zadarska županija: Ured za opću upravu

3.5. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora

3.5.1. Kriteriji za određivanje građevinskih područja

Osnovni kriteriji za određivanje novih granica građevinskih područja trebaju biti:

- racionalno i svrhovito korištenje prostora (kao neobnovljive kategorije)
- očuvanje i unapređenje postojećih vrijednosti okoliša, (prirodnih i stvorenih vrijednosti)
- vrijednosni sustav uređivanja građevinskog zemljišta.

Faktori koji određuju formiranje građevinskih područja gradova i naselja su:

- trendovi demografskih kretanja, stvarni i očekivani,
- projicirani sustav naselja u prostoru Županije.
- trendovi gospodarskoga razvitka regije
- uvjeti neophodne komunalne opremljenosti prostora.

Faktori ograničenja u određivanju građevinskih područja su:

- prirodne karakteristike prostora kao što su: nepovoljni mikroklimatski uvjeti, tektonski rasjedi, preveliki nagibi terena, zemljište nedovoljne nosivosti, visoke podzemne vode i zemljišta koja poplavljuju.
- zemljišta koja se koriste kao poljoprivredna,
- šumska zemljišta,
- rezervirani koridori za infrastrukturu,
- zaštićeni dijelovi prirodne i kulturne baštine,
- zone specijalne izgradnje.
- prostori koji se koriste u privredne svrhe,
- prostori koje je teško racionalno opremiti komunalnom infrastrukturom.

3.5.2. Kriteriji za građevinska područja izvan gradova i naselja

Građevinska područja izvan gradova i naselja mogu se zasnivati za potrebe izgradnje industrijskih, turističkih i energetskih kapaciteta u suglasnosti s preporukama Strategije, te realnim prostorno-razvojnim datostima, a koje se moraju provjeravati kroz detaljne stručne analize odnosno studije.

a) Industrijske zone: Izvan građevinskih područja gradova i naselja mogu se formirati manje radne zone. Površina jedne radne zone ne može biti veća od 10,00 ha, izgrađenost parcele ne smije biti veća od 50%, a iskoristivost parcele ne smije preći 1. Tehnologije koje će se izgrađivati moraju biti čiste, sukladno općim kriterijima. Dvije ili više teritorijalnih jedinica (gradova i općina) mogu formirati zajedničku industrijsku (radnu) zonu u kontaktnom prostoru, čija površina ne smije preći zbir pojedinačnih površina za svaku jedinicu.

b) Turističke zone: U jednoj teritorijalnoj jedinici izvan građevinskog područja naselja u pravilu ne treba biti više od jednoga građevinskog područja namijenjenog isključivo turističkoj izgradnji. Izgrađenost parcele u turističkoj zoni ne može biti veća od 30%, a iskoristivost najviše 0,5. Lokacija turističke zone mora biti tako izabrana da ne ugrožava funkcioniranje postojećih naselja u blizini takve zone, te da maksimalno poštuje zaštićenu prirodnu i kulturnu baštinu i krajobrazne karakteristike prostora.

Od navedenih kriterija moguće je odstupiti samo u slučaju kada se radi o građevinama od važnosti za Županiju i Državu ili ako se to utvrdi Studijom urbane transformacije rivijere (Pag-Zadar-Biograd).

Na području turističkih zona, osim stacionarnih programa turističke namjene mogu se locirati: autokampovi, trgovački, zabavni, sportsko-rekreacijski sadržaji, sve u sklopu istoga građevinskog područja.

Volumenske i oblikovne karakteristike izgradnje u turističkim zonama moraju biti usklađene s karakterom graditeljskih cjelina najbližih naselja i osjetljivošću mikrolokacije u kojoj se događa ta izgradnja.

Prilikom izgradnje turističkog naselja treba respektirati postojeće poljske puteve i mocire kao nasljeđe pučkog graditeljstva, pa se ne smije mjenjati njihove trase. Dopuštene su samo potrebne manje korekcije radi odvijanja nesmetanog prometa. Preporuča se te prirodne i stvorene vrijednosti koristiti kao oblikovni i fizički parametar nove strukture.

Uz planirana turistička naselja mogu se formirati i manje turističke lučice s jasno definiranim javnim prostorom. Kapacitet ovih lučica mora biti prilagođen kapacitetu turističkog naselja. Izgrađenost javnog prostora lučice može biti najviše 10%. U lučicama se mogu smjestiti slijedeći sadržaji: ugostiteljstvo, trgovine, usluge, sportski i parkovno-rekreacijski sadržaji, te kupališni uređaji.

Turističko naselje s lučicom mora se tretirati kao jedinstvena urbana cjelina.

c) Energetske građevine (postrojenja, brane i druge): Prilikom određivanja građevinskog područje za energetske pogone moraju se poštivati svi propisani kriteriji zaštite okoliša i to: da se ne ugrožavaju naseljena mjesta, prirodna i kulturno-povjesna baština, te da se bitno ne mijenjaju krajobrazne karakteristike područja.

Tehnološke karakteristike energetskog postrojenja moraju biti na razini najviših standarda uz racionalno korištenje resursa kako bi se očuvala ekološka stabilnost područja.

Prostornim planovima uređenja općina ili gradova trebaju se utvrditi posebni kriteriji za građenje izvan građevinskih područja ovisno o vrstama građevina i prostora, i to za:

1. objekte infrastrukture (vodozahvati, instalacije, uređaji za pročišćavanje otpadnih voda i drugi)
2. objekte za istraživanja i iskorištavanja minerelnih sirovina
3. poljoprivredne objekte:
4. ostalo građenje sportsko-rekreacijskih centara, lovačkih i planinarskih domova, skloništa i sličnih objekata za sklanjanje i boravak planinara, kupališnih sanitarija, spomen obilježja, te drugih pojedinačnih objekata za koje se ne formiraju građevinske zone.

3.5.3. Kriteriji za građenje na poljoprivrednom zemljištu

Kriteriji za građenje na poljoprivrenom zemljištu utvrđuju se obzirom na bonitet zemljišta:

Zemljišta I. klase:	Samo se iznimno mogu koristiti za gospodarske i infrastrukturne objekte koji služe za obavljanje poljoprivrednih djelatnosti, kada u blizini nema zemljišta nižih bonitenih kategorija.
Zemljišta II. klase:	Tereni na kojima su zemljišta druge klase mogu biti namjenjeni poljoprivrednoj proizvodnji s najmanje 50% površine. Kod toga je potrebno zaštiti najvrednija zemljišta, kao i ona na kojima se agrotehničkim mjerama može poboljšati bonitet. Potrebno je za poljoprivrednu proizvodnju sačuvati i sva zemljišta druge klase veća od 200 m^2 koja su udaljena manje od 5 km od naselja.
Zemljišta III. i IV. Klase:	Na terenima gdje se nalaze zemljišta treće i četvrte klase nema ograničenja u smislu prenamjene. Međutim, na takvim zemljištima, a pogotovo na onim viših klasa, građenjem se ne smije pojačati djelovanje erozije.

U skladu s navedenim kriterijima poljoprivredni proizvođači mogu graditi pojedinačne objekte izvan građevinskih područja:

1. Građevine za pohranu poljoprivrednih strojeva i alata, te poljoprivrednih proizvoda, kao i građevine za čuvanje voćnjaka i vinograda,
2. Građevine za sklanjanje stoke i peradi,
3. Objekti za uzgoj stoke i peradi,
4. Staklenici i plastenici za uzgoj bilja,
5. Objekti prerade primarne poljoprivredne proizvodnje,
6. Gospodarske kuće u vinogradima i maslinicima.

Posebni uvjeti za gradnju navedenih objekata utvrdit će se prostornim planovima općina i gradova.

3.5.4. Kriteriji za građenje na šumskom zemljištu

Šumarstvo na području Županije nema veliko ekonomsko značenje ali zato ima veliku ekološku ulogu. Gradnja infrastrukturnih i gospodarskih objekata na područjima šuma i šumskih zemljišta mora se prvenstveno usmjeravati na manje vrijedne zone. Zauzimanje šumskih zemljišta treba ići ovim redosljedom:

- neobrasla šumska zemljišta i kamenjari,
- djelomično obrasla šumska zemljišta,
- šikare i lošije šume.

Građevinskim zahvatima ne smije se pojačati erozija zemljišta.

Posebni uvjeti za gradnju na šumskom zemljištu utvrdit će se Prostornim planovima Općina i Gradova.

3.5.5. Kriteriji za građenje na pomorskom dobru

Pomorsko dobro je opće dobro od interesa za Republiku Hrvatsku, prema članku 48. Pomorskog zakonika (N.N.. 17/94), te izmjene i dopune (N.N. 74/84i 43/96), koje hrvatski narod ima čast čuvati za svoje potomstvo, kao jednu od najvećih vrijednosti koja se nalazi na teritoriju na kojem žive već trinaest stoljeća.

Da bi još više predočili što je to pomorsko dobro poslužit ćemo se opet Pomorskim zakonikom (N.N. 17/94) koji u članku 49 kaže: Pomorsko dobro čine unutrašnje morske vode i teritorijalno more, njihovo dno i morsko podzemlje te dio kopna koji je po svojoj prirodi namijenjen javnoj pomorskoj upotrebi ili je proglašen takvim.

Pomorskim se dobrom smatraju: morska obala, lukobrani, brodogradilišni navozi, nasipi, sprudovi, hridi, grebeni, ušća rijeka koja se izlijevaju u more, kanali spojeni s morem te u moru i pomorskom podzemlju živa i neživa prirodna bogatstva, ribe, rude i dr.

Po članku 50. Pomorskog zakonika (N.N. 17/94): Morska obala se proteže od crte srednjih niskih voda i obuhvaća pojas kopna koji je ograničen crtom do koje dopiru najveći valovi za vrijeme nevremena, kao i onaj dio kopna koji po svojoj prirodi ili namjeni služi korištenju mora za pomorski promet i morski ribolov, te za druge svrhe koje su u vezi s korištenjem mora, a koji je širok najmanje šest metara od crte koja je vodoravno udaljena od crte srednjih viših i visokih voda.

3.5.5.1. Vlasništvo na pomorskom dobru

Budući je pomorsko dobro od općeg interesa za Republiku Hrvatsku, dakle opće-javno dobro, Pomorskim je zakonikom decidirano određeno da se na pomorskom dobru ne može stjecati ni pravo vlasništva ni druga stvarna prava ni po kojoj osnovi, odnosno da je svakom dopušteno upotrebljavati i/ili koristiti se pomorskim dobrom prema njegovoj prirodi ili namjeni (članak 51. Pomorskog zakonika).

3.5.5.2. Koncesije na pomorskom dobru

Koncesije su posebna upotreba i/ili gospodarsko korištenje pomorskog dobra koje se može odabrati fizičkim i pravnim osobama pod uvjetom da takvo korištenje nije u suprotnosti s interesom Republike Hrvatske. Ovdje je također važno spomenuti da u Zakoniku izričito stoji da će se smatrati protivno interesu Republike Hrvatske posebna upotreba i/ili korištenje pomorskog dobra koje bi bilo suprotno posebnim propisima o zaštiti okoliša.

Također je o koncesijama važno naglasiti da se za svaku koncesiju na pomorskom dobru plaća godišnja naknada koja se određuje odlukom o koncesiji.

Postupak dodjeljivanja koncesija na području Zadarske županije je započeo i on je u tijeku.

3.5.5.3. Gradnja na pomorskom dobru

Građenje na pomorskom dobru utvrđuje se posebnim uvjetima određenim Prostornim planovima općina i gradova, temeljem kojih se izrađuju Detaljni planovi kao osnova za izdavanje građevinske dozvole, a sve u skladu sa zakonom (Zakon o prostornom planiranju, Zakon o zaštiti okoliša, Pomorski zakonik ....).

3.5.5.4. Kriteriji za građenje na vodnom dobru

Vode su opće dobro koje zbog svojih prirodnih svojstava ne mogu biti ni u čijem vlasništvu. Vode kao opće dobro imaju osobitu zaštitu Republike Hrvatske. U svrhu upravljanja vodama područje Republike Hrvatske dijeli se na vodna i slivna područja. Granice vodnih područja utvrđuje Vlada RH. Zadarska županija pripada vodnom području dalmatinskih slivova.

Površinske vode dijele se na vode značajne za RH, tj. državne vode i lokalne vode.

Poslove upravljanja vodama obavljaju Hrvatske vode a prema Zakonu o vodama (N.N. 107/95).

Građenje na javnom vodnom dobru provodi se u skladu s Planom o upravljanju vodama, koji donosi za državne vode Hrvatske vode, a za lokalne vode na pojedinim slivnim područjima, također Hrvatske vode uz sugalsnost županijske Skupštine.

Pravo korištenja voda i javnog dobra odnosno pravo obavljanja gospodarskih i drugih djelatnosti stječe se koncesijom temeljem javnog natječaja, a prema utvrđenim dokumentima prostornog uređenja.

3.5.5.5. Marikultura (s aspekta zaštite)

Prilikom utvrđivanja lokacije za marikulturu prvenstveno se mora voditi računa o morskim strujama, izloženosti prostora vremenskim utjecajima i jakim vjetrovima, blizini morskih puteva te postojećem stupnju kvalitete i čistoće mora, odnosno opasnosti od njegovog zagađivanja, što je određeno Pravilnikom o kriterijima o pogodnosti dijelova pomorskog dobra za uzgoj riba i drugih morskih organizama (N.N. br. 8/99), a nije u suprotnosti s prostornim planom.

U skladu s Pravilnikom nužno je osigurati usklađen razvitak uzgoja, uskladiti djelatnosti uzgoja s drugim korisnicima prostora i stvoriti uvjete za provođenje postupka, izbora, najpovoljnijih područja s obzirom na njihov prihvatni i nosivi kapacitet.

Iz prethodno navedenih analiza potrebno je izraditi Katastar korištenja pomorskog dobra za cijelu Županiju radi stvaranja banke podataka i potrebnih osnova za izradu prostorno planske dokumentacije.

3.5.6. Zaštićeni dijelovi prirode

Prostor Zadarske županije obiluje krajolicima, spomenicima prirode, spomenicima parkovne arhitekture, koji bi trebali ući u registar prirodne i kulturne baštine na svom kopnenom i otočkom dijelu kao što su: kanjon Zrmanje, Novigradsko ždrilo, Karinsko ždrilo, kanjon Karišnice. Kao posebna prirodna vrijednost ističe se cijeli niz špilja i pećina na širem prostoru Gračaca, koje su više ili manje istražene (Šarića pećine, Brkić pećina, Trogrla pećina, Golubinjača i dr), te najpoznatija Cerovačka pećina, koja ima status zaštićenog prirodnog fenomena. Na otocima ima cijeli niz prostornih cjelina kao što su: sjeverozapadni dio Dugog otoka, otoci Rava, Olib, Silba i drugi manji kopneni i otočni prostori, koji su evidentirani u okviru Osnova korištenja i zaštite prostora i trebali bi steći primjereni status zaštite. U sklopu navedenih Osnova utvrđene su smjernice za zaštitni obalni pojas, zaštitu poljoprivrednog i šumskog zemljišta te područja za sanaciju i istraživanja. Ovim prostornim planom odrediti će se zaštita područja i dijelova posebnih vrijednosti i obilježja obale i akvatorija na prostoru Županije.

Zbog posebnih vrijednosti prostora akvatorija Zadarske županije, predlaže se stavljanje pod zaštitu (na temelju Zakona o zaštiti prirode N.N. 30/94.), slijedećih dijelova obale i podmorja:

- oko otoka Škarde pojas od barem 300 m od obalne linije - proglasiti posebnim rezervatom.
- oko otočića Grujica pojas od barem 300 m od obalne linije proglasiti posebnim rezervatom.
- otok Silba, podmorje južnoga dijela od uvale Sv. Ante do uvale Nozdre, pojas mora od barem 300 m od obalne crte proglasiti posebnim rezervatom), u svrhu očuvanja ekosustava.

- Speleo sustav Golubinka - Šušnjara, proglasiti posebnim rezervatom, kao krški fenomen gdje morska voda prolazi u podzemlje, odnosno pitka voda kroz bezbroj kanala utječe u more. U jami Golubinka pitka voda se nalazi u neposrednoj blizini mora i ispod njegove razine 37 m i više.
- dio kanjona rijeke Une
- Ninsko blato
- Sjeverna obala otoka Paga u Velebitskom kanalu (značajni krajolik).
- Dolina Karišnice i Kličevice.

Posebno vrijednim i osjetljivim prostorima s aspekta njihova korištenja i uvođenja strogog režima za izgradnju na tim prostorima smatraju se: Ljubački zaljev do Ljubačkih vrata, te Novigradsko i Karinsko more.

3.5.7. Graditeljska povijesno-kulturna baština

Svi registrirani i evidentirani povijesno-kulturni spomenici, pa tako i spomenici graditeljstva, zaštićeni su na osnovi Zakona o zaštiti spomenika kulture i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti spomenika kulture (Narodne novine, br. 7/1967. i 52/1994.) i o njihovoj zaštiti i čuvanju vodi brigu Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine. Stoga svaki projekt obnove, pregradnje ili prenamjene tih građevina mora biti usklađen s odredbama zakona i vođen pod nadzorom nadležne službe.

U odnosu prema pojedinačnim spomenicima graditeljstva, prostornim planom mora biti predviđeno, ne samo fizičko očuvanje postojećih spomenika graditeljstva i arheoloških lokaliteta, već i njihov položaj i uloga unutar širih prostornih ili graditeljskih cjelina. Povijesno-kulturni značaj pojedinih građevina njihov je integralni dio, no estetski utisak, a samim tim i valorizacija spomenika, uvelike su ovisni o okruženju. Brojni primjeri nespretnih rješenja iz prošlosti pokazuju u kolikoj mjeri neadekvatan okoliš može narušiti ambijentalne vrijednosti spomenika. Zbog toga treba što je više moguće izbjegavati gradnju prometnica, infrastrukturnih objekata i novih zgrada (osobito ako su velikih dimenzija) u neposrednoj blizini spomenika graditeljstva. Čest je slučaj da su srednjovjekovne crkvice smještene u morskim uvalama ili na brežuljcima, dajući osebujan pečat pitoresknosti krajolika. Svaka graditeljska aktivnost na takvim mjestima drastično narušava ambijentalne vrijednosti lokaliteta. Budući da je opća intencija ovog prostornog plana očuvanje ambijentalnih vrijednosti krajolika, to posebno mora doći do izražaja u slučajevima gdje je dio tih ambijentalnih vrijednosti i neki spomenik graditeljstva.

Budući da su brojni spomenici u lošem stanju očuvanosti, nužno je provesti zahvate konzerviranja i obnove da bi se zaustavilo njihovo daljnje propadanje, te im se dalo ono mjesto koje svojom vrijednošću zaslužuju. To je izrazito skup i dugotrajan proces, skopčan s mnoštvom problema, no aktivan odnos prema kulturno-povijesnim spomenicima, jedan je od bitnih elemenata ovog prostrornog plana. Kao poseban problem nameće se pitanje vrijednih spomenika srednjovjekovnog graditeljstva koji su u do temelja razrušeni tijekom posljednjeg rata (Korlat, Kula Atlagića, Popovići...). Njihova obnova nema za svrhu samo puku rekonstrukciju građevina, već je, u sklopu cjelokupne valorizacije spomeničke baštine, jedan od preduvjeta uspostave "kulturnog krajolika", onoga po kojemu bi područje Zadarske županije moralo biti prepoznatljivo kao prostor izrazitih povijesno-kulturnih vrijednosti.

Prostori zaštićenih povijesnih jezgri (Zadar, Nin, Novigrad, Biograd na Moru, Pag, Diklo, Bibinje, Sukošan, Pakoštane, Vinjerac, Sali, Olib) predstavljaju složene komplekse graditeljskih cjelina, gdje i međusobni odnos pojedinih spomenika ima povijesnu, estetsku ili kulturnu vrijednost. Stoga svaka planirana graditeljska djelatnost na tim prostorima mora voditi računa o maksimalnom očuvanju ukupnog izgleda mjesta, a ne samo o neposrednoj zaštiti pojedinačnih spomenika.

Također, posebnu pažnju treba posvetiti očuvanju ostataka tradicijske arhitekture, koja još uvijek čini znatan dio ambijentalnih vrijednosti naših primorskih mjesta, a najviše je ugrožena novijom građevinskom djelatnošću, budući da vlasnici kuća najčešće nisu svjesni njihove vrijednosti.

Odnos prema arheološkim lokalitetima, kako onima koji su već evidentirani, tako i prema onima koji se mogu naknadno otkriti, mora biti maksimalno korektan, jer su u pitanju neobnovljive vrijednosti i svaka devastacija arheološkog lokaliteta predstavlja štetu koja se više ne može popraviti. Na prostoru Zadarske županije, koji je po intenzitetu naseljenosti tijekom povijesnih razdoblja (prethistorija, antika, rani srednji vijek, kasni srednji

vijek, tursko doba, novo doba) jedan od vodećih u Hrvatskoj, gustoća arheoloških lokaliteta tolika je da praktički nije moguće planirati bilo kakav veći zahvat u prostoru, a da u njega ne bude uklopljeno i preventivno arheološko istraživanje. Prilikom prostornog planiranja važno je imati na umu da je najveći dio arheoloških lokaliteta i zona vezan uz rubove obradivih površina, uzvisine, te povijesna naselja (neka od njih i dalje su u funkciji, a neka su tijekom vremena napuštena). Na mjestima gdje su evidentirani značajni arheološki lokaliteti izvan postojećih urbaniziranih područja preporuča se izbjegavanje graditeljske djelatnosti.

Općenito, i prostorni plan i njegova provedba moraju voditi računa o tome da su upravo spomenici kulture jedini u potpunosti neobnovljiv resurs, te da jednom uništenini više ne mogu biti obnovljeni. Uvale se mogu očistiti, šume ponovo narasti, ali jednom srušena srednjovjekovna crkva više se ne može sagraditi.

3.5.8. Kriteriji za lociranje djelatnosti u prostoru

Glavne gospodarske djelatnosti na području Županije su slijedeće:

- turizam
- poljoprivreda
- promet i usluge
- industrija

Turizam

Turističke aktivnosti vrlo visokog intenziteta trebaju biti locirane u području Zadarskog kanala i otoka Paga.

Turističke aktivnosti visokog intenziteta trebaju biti locirane u području Podvelebitskog kanala.

Turističke aktivnosti srednjeg intenziteta trebaju biti locirane na područjima pučinskih otoka i Ravnih Kotara.

Turističke aktivnosti niskog intenziteta trebaju biti locirane u područjima Bukovice, ličko-pounskog prostora te nacionalnih parkova i parkova prirode.

Poljoprivreda

Poljoprivredne aktivnosti vrlo visokog i visokog inteziteta trebaju biti locirane u području Ravnih Kotara.

Poljoprivredne aktivnosti srednjeg intenziteta trebaju biti locirane na području urbane regije, pučinskih otoka, podvelebitskog kanala, te ličko-pounskog prostora.

Poljoprivredne aktivnosti niskog intenziteta trebaju biti locirane u prostoru Bukovice.

Promet i usluge

Promet i usluge vrlo visokog i visokog intenziteta trebaju biti locirani u postojećim gradskim područjima.

Promet i usluge srednjeg intenziteta trebaju biti locirani u postojećim općinskim središtima.

Promet i usluge niskog intenziteta trebaju biti locirani u ostalim naseljima.

Industrija

Industrijska proizvodnja vrlo visokog i visokog intenziteta treba biti locirana uz veća gradska središta.

Industrijska proizvodnja srednjeg i niskog intenziteta treba biti locirana uz općinska središta.

Urbane cjeline

Kriteriji za lociranje djelatnosti u prostoru odnose se na skupinu urbanih sustava koji se pojavljuju kao razvojne cjeline.

Urbane cjeline na koje se primjenjuju opći kriteriji za lociranje djelatnosti u prostoru su slijedeći:

- povijesne jezgre

- rivijera
- lučice
- turistička naselja
- zaseoci
- lokalne gospodarske zone
- marikultura

Kriteriji za lociranje djelatnosti u prostoru su slijedeći:

- gustoća
- intenzitet
- determiniranost
- čitljivost
- mjerilo
- format

Za kontrolu urbanog sustava potrebno je identificirati skupinu urbanih cjelina (entiteta), relevantnih za anticipaciju urbanih promjena i mjere kontrole.

Identifikacija entiteta obavlja se na temelju stručnih procjena dobijenih iz prethodnih analiza.

Nakon identifikacije entiteta posebnim se studijskim istraživanjima formiraju uzorci za svaki entitet koji postaje reprezentant funkcioniranja u širem urbanom sustavu.

Za svaki se uzorak određuje referentni sustav - modulator održivosti entiteta.

Što je mjerodavni referent za neki uzorak određuje se u svakom pojedinačnom istraživanju (tipologije, javni prostor, javni interes itd.).

Sustav kriterija gradi se na ocjenama općeg urbanog stanja i strateških odluka.

Svaki se kriterij odmjerava u četverostupanjskoj skali: malo, srednje, veliko i vrlo veliko – kada se radi o građevinama ili nisko, srednje, visoko i vrlo visoko – kada se radi o intenzitetima djelatnosti.

Prema skali kriterija definiraju se parametri za urbana pravila (urbanističko-tehnički uvjeti).

Formatiziranje urbanih pravila vrši se u opsezima skale za svaki referentni sustav.

Skale odgovaraju vrsti referenta (postoci, kapaciteti, omjeri itd).

3.5.8.1. Povijesne jezgre

Lociranje djelatnosti na području povijesnih cjelina vrši se po kriterijima definiranja mreže javnoga prostora:

- Gustoća mreže javnog prostora mora biti vrlo visoka
- Ukupna površina javnog prostora u odnosu na privatni prostor mora biti veća od 50%.
- Izgrađenost javnog prostora ne smije biti veća od 20%.
- Intenzitet aktivnosti mora biti vrlo visok
- Determiniranost programa mora biti visoka
- Čitljivost mreže javnog prostora mora biti vrlo visoka
- Kontrola sustava mreže javnog prostora mora biti velika
- Mjerilo urbane cjeline za koju se definira mreža javnog prostora mora biti malo
- Granulacija mreže javnog prostora mora biti mala
- Dimenzije prostornih jedinica ne smiju biti veće od sličnih postojećih.

3.5.8.2. Rivijera

Lociranje djelatnosti na području zadarsko-biogradske rivijere i dijelu priobalja otoka Paga vrši se po kriterijima održavanja tipološke strukture rivijere. Profil uzorka oblikovan je kao slijed četiri skupine postojanih uvjeta. Uvjeti podržavaju likove rivijere, izgrađene od aktivnosti u obalnom akvatoriju i teritoriju.

Akvatorijski pojas je dvodjelni, oblikovan je prema standardnim turističkim programima, kombiniranim s programima prometa i servisa. Pučinski pojas je definiran aktivnostima individualnog nautičkog prometa. Obalni pojas je definiran kupališnim, zabavnim i lučkim aktivnostima. Antropogeni entiteti rivijere u obalnom pojasu akvatorija mogu biti: plaže, zabavni parkovi, lučice i marine.

Obalni pojas teritorija također je dvodjelni. U njemu su smješteni šetnica uz more - lungo mare i rezidencijalni pojas s turističkim i javnim programima.

U prvom obalnom pojasu nalaze se skupine stacionarnih turističkih i javnih programa. Prvi se obalni pojas teritorija oblikuje na uvjetima apsolutne dostupnosti za kategoriju pješaka, dok su ostali prometni oblici svedeni na minimum servisnih uvjeta i to na način da nikako ne ugroze kontinuitet pješačkog toka.

Antropogeni entiteti rivijere u obalnom pojasu teritorija mogu biti: plaže, turistički kompleksi i objekti, javni prostori i objekti, povijesne jezgre naselja, pojedinačne povijesne građevine, fragmenti naselja, obalna infrastruktura lučica i marina te servisi aquatornih programa.

Drugi je obalni pojas područje mješovitih programa među kojima se nalaze stanovanje, servisi te javni programi društvene infrastrukture.

Sadržaji entiteta određuju se prema scenarijima politike turističkog razvitka.

Gustoća rivijere mora biti srednja.

Kriterij gustoće regulira parametre izgrađenosti i iskoristivosti tla.

Izgrađenost parcele ne smije biti veća od 30%.

Iskoristivost parcele ne smije biti veća od 1.

Intenzitet aktivnosti urbanih cjelina mora biti visok.

Kriterij intenziteta aktivnosti regulira broj, vrste i kapacitete programa.

Programska određenost entiteta mora biti niska što bi omogućilo visoku raznovrsnost aktivnosti.

Kriterij određnosti regulira programsku složenost i stabilnost.

Čitljivost urbane strukture treba biti visoka do vrlo visoka, što podiže razinu kvalitete.

Kriterij čitljivosti regulira stupanj komunikativnosti i informatičke opremljenosti.

Mjerilo sustava rivijere treba biti veliko.

Kriterij mjerila regulira format rivijere na čitavom području.

Formati urbanih cjelina rivijere moraju biti mali do srednji.

Veličina granulacije ne smije blokirati transparentnost pojedinih segmenata rivijere.

Formati pojedinih urbanih cjelina ili njihovih sklopova u načelu ne smiju biti veći od 10 ha niti imati perimetre duže od 100 m.

Kriterij formata regulira fizičku granulaciju urbanih cjelina.

3.5.8.3. Lučice

Lociranje djelatnosti na području lučica vrši se po kriterijima turističke djelatnosti u mreži javnog prostora:

- Gustoća mreže javnog prostora mora biti vrlo visoka
- Ukupne površine namjenjene javnom prostoru ne smiju biti manje od 90%.
- Intenzitet aktivnosti mora biti vrlo visok
- Determiniranost programa mora biti visoka
- U lučicama se mogu locirati slijedeći programi: pristani, vezovi, plaže, šetnice, parkovi, sportko-rekreativni sadržaji te ugostiteljstvo i trgovina.
- Čitljivost mreže javnog prostora mora biti vrlo visoka

- Mjerilo urbane cjeline za koju se definira mreža javnog prostora mora biti veliko
- Kontrola sustava mreže javnog prostora mora biti velika
- Naselje s pripadajućom lučicom mora se tretirati kao jedna urbana cjelina
- Granulacija mreže javnog prostora mora biti mala
- Formati objekata za pojedine vrste programa ne smiju biti veći od postojećih sličnih u povijesnim cjelinama.

3.5.8.4. Turističke zone

Na područjima namjenjenih turizmu mogu se graditi turističkih objekti slijedećih tipologija: turističke vile, hoteli, hotelska naselja i auto-kampovi.

- Gustoće turističkih zona mogu biti niske i srednje. Niske gustoće moraju biti za hotelska naselja a srednje za turističke vile i hotele.
- Područja niskih gustoća moraju imati najmanje 100 m^2 po jednoj postelji.
- Područja srednjih gustoća moraju imati najmanje 50 m^2 po jednoj postelji. Izgrađenost parcele ne smije biti veća od 30%. Iskoristivost parcele ne smije biti veća od 0.5.
- Područja auto-kampova moraju imati najmanje 60 m^2 po jednoj smještajnoj jedinici.
- Lokacija turističke zone mora biti odabrana tako da turističke aktivnosti ne ugrožavaju naseljena mjesta, zaštićenu prirodu, kulturnu baštinu te krajobrazne karakteristike područja.
- Na području turističkih zona osim stacionarnih programa mogu biti još: ugostiteljski, trgovački, zabavni, rekreativni i sportski programi, sve u okviru jednog građevinskog područja.
- Veličine građevina za pojedine vrste programa moraju biti strukturalno i volumenski prilagođene, sličnim i istovrsnim, u povijesnim cjelinama najbližih naselja. Postojeća mreža poljskih puteva ne smije se mjenjati a korekcije profila moguće su samo iz prometnih razloga.

3.5.8.5. Hotelska naselja

Lociranje hotelskih naselja vrši se po kriterijima turističkih djelatnosti i oblikovanja fizičke strukture lokalnih naselja:

Gustoća fizičke strukture mora biti niska.

Kapaciteti ne smiju biti veći od 100 postelja po hektaru.

Veličina područja jednog turističkog naselja ne smije biti veća od 5 ha, osim u području "rivijere".

Izgrađenost parcele ne smije biti veća od 30%.

Iskoristivost parcele ne smije biti veća od 0,5.

Intenzitet aktivnosti mora biti visok.

Determiniranost programa mora biti vrlo visoka.

Na području turističkih naselja osim stacionarnih programa mogu biti još ugostiteljski, trgovački, zabavni, rekreativni i sportski programi.

Čitljivost fizičke strukture mora biti vrlo visoka.

Mjerilo fizičke strukture mora biti malo.

Granulacija fizičke strukture mora biti mala.

Formati objekata za pojedine vrste programa ne smiju biti veći od postojećih sličnih u povijesnim cjelinama.

3.5.8.6. Zaseoci

Lociranje djelatnosti na području zaseoka vrši se po kriterijima za poljoprivredne i turističke djelatnosti te održivosti postojeće fizičke strukture zaselaka:

- Gustoća fizičke strukture mora biti niska
- Izgrađenost parcele ne smije biti veća od 30%.
- Iskoristivost parcele ne smije biti veća od 1.
- Intenzitet aktivnosti mora biti srednji
- Determiniranost programa mora biti vrlo visoka
- Na području zaseoka mogu se graditi građevine za poljoprivredne djelatnosti obiteljskog gospodarstva i programe seoskog turizma.
- Čitljivost fizičke strukture mora biti vrlo visoka
- Mjerilo fizičke strukture mora biti malo
- Granulacija fizičke strukture mora biti mala
- Formati objekata za pojedine vrste programa ne smiju biti veći od postojećih sličnih u povijesnim cjelinama zaseoka.

3.5.8.7. Lokalne gospodarske zone

Lociranje djelatnosti na područjima lokalanih gospodarskih zona vrši se po kriterijima proizvodnih i poslovnih djelatnosti te oblikovanju fizičke strukture zone:

- Gustoća fizičke strukture mora biti visoka
- Izgrađenost parcele ne smije biti veća od 50%.
- Iskoristivost parcele ne smije biti veća od 1.
- Intenzitet aktivnosti mora biti visok
- Determiniranost programa mora biti vrlo visoka
- Programi mogu biti proizvodni, skladišni i servisni.
- Tehnologije moraju biti čiste.
- Čitljivost fizičke strukture mora biti vrlo visoka
- Mjerilo fizičke strukture mora biti malo do srednje
- Radne zone ne smiju biti veće od 10 ha.
- Granulacija fizičke strukture mora biti mala do srednja
- Veličina parcele ne smije biti veća od 1,00 ha.

3.6. Razvoj infrastrukturnih sustava

3.6.1. Prometni infrastrukturni sustav

Komparativne prednosti koje proizlaze iz povoljnog geoprometnog položaja Zadarske županije u jadranskom prostoru, a u svezi povezivanja cjelokupnog teritorija Republike Hrvatske međusobno i s susjednim državama, mogu se u potpunosti ostvariti tek izgradnjom odgovarajuće prometne infrastrukture za potrebe međuregionalnog i regionalnog povezivanja.

Koncepcija prometnog rješenja mora definirati sve prometne funkcije koje će omogućiti potpuno prometno otvaranje Županije uz kvalitetno i učinkovito korištenje svih oblika prometnih usluga.

Da bi se što prije ostvario efikasan, pouzdan, siguran i cjelovit prometni sustav, visokog prometnog standarda, koji je nužan za očekivani društveni i gospodarski razvoj Zadarske županije mora se čim prije:

- kvalitetno povezati prostor Županije s ostalim dijelovima Republike Hrvatske izgradnjom planiranih autocesta, brzih cesta i željezničkih pruga,
- međusobno povezati cjelokupni prostor Županije kvalitetnom mrežom državnih, županijskih i lokalnih prometnica,
- ostvariti optimalni pomorski promet, naročito s otocima, uz obvezatno razdvajanje putničkog i trajektnog prometa, što traži uporabu novih tipova brodova koji će zadovoljiti potrebe za traženim prometnim standardom na moru, posebno u turističkoj sezoni,
- ostvariti planirani razvoj zrakoplovne luke Zadar, prvenstveno za potrebe turističkog gospodarstva cijele zadarske subregije i susjednih gravitirajućih prostora,
- izgraditi prometna infrastruktura u planiranim industrijskim, turističkim, stambenim, poljoprivrednim i drugim zonama, a u svezi valorizacije prostora i njegovog optimalnog korištenja.

Da bi prometni sustav Županije doprinio učinkovitom poticanju gospodarskog razvoja mora zadovoljiti prostornu i funkcionalnu cjelovitost uz mogućnost etapnog sagledavanja i ostvarivanja rješenja, tj. izgradnje prometnih objekata. Potrebno je ostvariti brze i kvalitetne cestovne, željezničke, brodske, trajektne i zračne veze, te funkcionalni sustav telekomunikacijskih veza.

Pojedini prometni sustavi moraju se razvijati u cilju njihovog optimalnog povezivanja što će omogućiti njihovo efikasno međusobno nadopunjavanje i kombiniranje prilikom korištenja. Svaka grana prometa mora zadovoljiti najviše kriterije glede osiguranja potrebnog prostora za efikasnu zaštitu okoliša i postizanja potrebne kvalitete življenja.

Osnova za rješenje prometnog sustava Zadarske županije mora se temeljiti na “Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske”, te "Strategiji prometnog razvitka Republike Hrvatske", u kojima je definiran dugoročni razvoj prometnog sustava od međunarodnog i državnog značaja.

3.6.1.1. Cestovni promet

U cilju što uspješnijeg povezivanja s unutrašnjim prostorom Republike Hrvatske, brzog uključivanja u europske prometne tokove i pokretanja gospodarstva na područjima potencijalno najjačih kapaciteta, u usvojenoj “Strategiji prometnog razvitka Republike Hrvatske” definiran je državni prioritet izgradnje mreže autocesta.

Na području Zadarske županije planirana autocesta je: Jadranska autocesta (Rijeka-Zadar-Šibenik-Split-Dubrovnik), koja se tzv. "Ličkim Y" uključuje na autocestu Rijeka-Zagreb i ostale međunarodne pravce.

Jadranska autocesta prolazi kroz područje Zadarske županije u dužini od cca 80 km, uključujući Maslenički most i tunel Sveti Rok (u izgradnji).

Cjelokupno područje Zadarske županije ostvaruje direktan priključak na Jadransku autocestu preko planiranih čvorova u dvije razine. To su:

- čvorište "Maslenica", na sjevernoj strani Novskog ždrila
- čvorište "Zadar 1", kod naselja Islam Latinski
- čvorište "Zadar 2", kod naselja Zemunik Gornji
- čvorište "Benkovac", u neposrednoj blizini Benkovca
- čvorište "Sv. Rok", u Ličko-senjskoj županiji, zapadno od Gračaca

Duž cijele trase Jadranske autoceste, a na svim križanjima s postojećom cestovnom mrežom izgradit će se cestovne građevine (podvožnjaci, nadvožnjaci) čime će se postići maksimalna zaštita i sigurnost prometanja vozila.

Postojeće javne ceste koje imaju važnost državnih cesta i dalje će imati najvažniju prometnu ulogu u vezi povezivanja cjelokupnog prostora Zadarske županije međusobno. Razvitak postojeće cestovne mreže podrazumijeva održavanje te podizanje prometno-tehničke razine istih kao i izgradnju novih cesta. U tu svrhu Planom se predviđa:

- rekonstrukcija postojeće ceste Knin-Udbina (D1) u brzu cestu
- izmještanje postojeće Jadranske turističke ceste (JTC, D8) kroz naselje Starigrad, te od Zadra do Draga

- rekonstrukcija i izmještanje trase (D106) kroz mjesta Dinjišku, Vrčiće te grad Pag
- nova dionica, koja će s postojećom mrežom (D108 i D306) direktnije povezati grad Pag sa županijskim središtem te integrirati sve zone "rivijere"
- rekonstrukcija i izmještanja trase državne ceste D306 kroz naselja Kožino, te Nin i Privlaku
- rekonstrukcija i izmještanje trase državne ceste (D502) područjem zračne luke
- rekonstrukcija i izmještanje trase državne ceste (D503) kroz naselja Polaču i Kakmu.

Radi kontinuiteta cestovnih prometnih tokova s kopna prema otocima i najizravnije prema nasuprotnoj Italiji "Studii prometnog razvitka Hrvatske" utvrđuje u odnosu na prilazne ceste visoke razine prioriteta cestovno-trajektne, otočne i transjadranske smjerove. Prometne i ekonomske analize smjerova trebaju dati smjernice u korelaciji razvitka cestovnog i pomorskog prometa i zajedničkih lučko-pristanišnih infrastrukturnih rješenja i objekata logistike u njihovom zajedničkom prometnom djelovanju i uslugama.

Plan predlaže mogućnost povezivanja otoka Pašmana mostom, što ne isključuje povezivanje trajektom i brzim putničkim brodovima.

Izgradnjom Jadranske autoceste i planiranih brzih cesta, te rekonstrukcijom postojećih i izgradnjom novih državnih, županijskih i lokalnih cesta ostvarit će se bolje i brže cestovno povezivanje Zadarske županije s ostalim prostorima Republike Hrvatske, s drugim susjednim državama, kao i povezivanje međusobno svih prostora unutar same Županije.

Mreža svih prometnica mora omogućiti u budućnosti selektivno vođenje i upravljanje prometom kako bi se efikasno odvijao međugradski, prigradski i gradski promet.

Javna cestovna mreža mora biti izgrađena i opremljena tako da zadovolji prvenstveno sve potrebe javnog i individualnog prometa, jer se tu svakodnevno odvijaju najintenzivniji prometni tokovi. Time će se pučanstvo i najveći dio gospodarstva zadržati na području cijele Županije i neće imati potrebu za preseljavanjem u uža gradska područja.

Sve postojeće prometnice moraju se primjerenom rekonstrukcijom modernizirati, uz maksimalno očuvanje i zaštitu okoliša, te opremiti odgovarajućom prometnom signalizacijom kako bi se povećala njihova propusna moć.

3.6.1.2. Željeznički promet

Postojeće željezničke pruge na prostoru Zadarske županije (Lička pruga i pruga Knin-Zadar) omogućuju da Zadarska županija, preko svoje glavne terete luke u Gaženici, ravnopravno sudjeluje u uvozno-izvoznom i tranzitnom pomorskom prometu koji gravitira na luke Južne Hrvatske.

Razvoj željezničkog prometa na ovom području mora se zasnivati na povećanju tranzitne uloge u međunarodnom željezničkom prometu što se može postići samo kvalitetnijom ponudom transportnih usluga. Nužno je uvesti nove tehnologije prijevoza i prijevoznih sredstava kako bi se ostvarili bolji učinci na istim elementima željezničke mreže.

U skladu s potrebama gospodarstva moraju se modernizirati postojeće željezničke pruge, uz istodobno podizanje opće tehničko-tehnološke razine, ekonomičnosti stupnja sigurnosti, pogodnosti s ekološkog aspekta i utroška pogonske energije. To traži sveobuhvatni remont i elektrifikaciju pruge, izgradnju suvremenih signalno-svjetlosnih uređaja i telekomunikacije, nabavu novih kvalitetnih šinskih vozila, uvođenje daljinskog upravljanja prometom, a po potrebi izmještanje postojeće trase i izgradnju novih dionica na sadašnjim najtežim dijelovima. Izgradnja novih dionica na području Županije planirana je na dijelu ličke pruge od Gračaca do Radučića, te izmicanje pruge kroz Bibinje.

Stupanj poboljšanja i ostvarenje kvalitetnijih željezničkih veza Zadarske županije najviše će ovisiti o postupnoj realizaciji povezivanja željeznicom cjelokupnog područja Republike Hrvatske.

Područje Zadarske županije povezat će se s ostalim dijelovima države preko dvije magistralne međunarodne željezničke pruge. To su pruga Zagreb-Lika-Zadar i Jadranska pruga Rijeka-Zadar-Split-Dubrovnik.

Izgradnjom ovih pruga velikih brzina znatno će se smanjiti vrijeme putovanja željeznicom, a položaj i značaj pomorske luke Zadar još više će doći do izražaja.

Buduća brza Jadranska željeznička pruga proći će s južne strane Velebita, preko Novskog ždrila, spustiti se neposredno do sjevernog područja grada Zadra, te produžiti duž sjeverne strane Vranskog bazena prema Šibeniku i Splitu.

3.6.1.3. Pomorski i riječni promet

Razvoj pomorskih luka i pomorskih veza Zadarske županije mora se zasnivati na potrebama Republike Hrvatske u svezi povezivanja s drugim državama, te na potrebama povezivanja same županije s otocima i ostalim prostorima države.

U cilju optimalnog iskorištenja svoje geoprometne prednosti i privlačenja što više prometnih tokova moraju se nabaviti nove vrste plovila za zadovoljenje prijevoza putnika i svih vrsta tereta, te stalno pratiti tehničke i tehnološke promjene u pomorskom prometu. Time će se osigurati mreža bržih, udobnijih i učestalijih veza na linijama s jadranskim i mediteranskim lukama, te ostvariti potrebne veze s otocima.

Prema “Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske” i postojećoj podjeli pomorskih luka najvažniju ulogu na području Županije ima luka Zadar, i to putnička i teretna.

Zadarska luka razvijat će se kao sekundarna luka po važnosti za državu i imat će ulogu međudržavne i državne luke na pravcu Europa-Zagreb-Jadran.

Pretpostavka za daljni razvoj luke Zadar je izgradnja modernih cestovnih i željezničkih veza prema zaleđu. Buduća Jadranska autocesta, kvalitetnije cestovno povezivanje sa zapadnim dijelovim Federacije BiH, modernizacija željezničke pruge Zagreb-Knin-Zadar, te izgradnja brze Jadranske pruge Trst-Rijeka-Zadar-Split-Dubrovnik još više će valorizirati položaj i značaj luke Zadar.

Povećanje potreba za učestalijim linijama za otoke i uvođenje sve većih brodova na dužobalnim linijama i na kružnim linijama između jadranskih gradova na istočnoj i zapadnoj obali zahtjeva proširenje lučkih funkcija i izgradnju novih kapaciteta. Kako to prostorno nije moguće ostvariti na sadašnjoj lokaciji gradske luke nameće se potreba hitnog premještanja trajektne luke na područje zapadnog dijela gradske industrijske zone Gaženica, kraj uvale Brodanov jaz. Ovaj prostor ima sve preduvjete za sva eventualna potrebna buduća proširenja ove luke čime će se zadovoljiti sve potrebe u svezi učinkovitijeg povezivanja Zadra s gravitirajućim otočnim arhipelagom, te stvoriti uvjeti za uvođenje učestalijih dužobalnih i međunarodnih trajektnih linija.

Premještaj trajektne luke na novu lokaciju riješit će ozbiljne postojeće prostorno-prometne i ekološke probleme u staroj jezgri grada Zadra. U konačnosti pomorski prometni sustav luke Zadar činit će putnička luka na Poluotoku, trajektna luka i teretna luka u Gaženici. Svaka od ovih luka imat će u svom sastavu specijalizirane sadržaje za obavljanje svih potrebnih funkcija u domaćem i međunarodnom prometu. U akvatoriju stare gradske luke odvijat će se putnički promet za brze veze s otocima i za brze dužobalne i prekomorske veze, svi oblici individualnog pomorskog prometa, izletnički promet u prostor zadarskog arhipelaga i tranzitni nautički promet. Na novoj lokaciji trajektne luke u Gaženici odvijati će se trajektni promet sa svim otocima zadarskog arhipelaga, promet svih brodova na dužobalnim linijama, na međunarodnim linijama i na kružnim linijama po Mediteranu i Jadranu kojima se osim putnika prevoze i vozila. Prostor teretne luke Gaženica omogućava njeno potrebno proširenje čime će se dobiti luka pogodnih dubina s efikasnim pretovarnim uređajima, industrijskim kolosjecima, ranžirnim postrojenjima i priključnim cestama za teški motorni promet. Teretna luka Gaženica svoj razvitak mora temeljiti na odgovarajućoj specijalizaciji.

Jedan od značajnih razvojnih pravaca Republike Hrvatske je razvoj otoka što traži njihovo adekvatno povezivanje s kopnom. Osnovni preduvjet za uspješnu revitalizaciju i ostvarenje utvrđenih ciljeva u strategiji razvoja ovih otoka je razvoj kvalitetne prometne infrastrukture, u prvom redu pomorstva. Povezivanje otoka Zadarske županije s kopnom i međusobno vrlo je kompleksno, jer efikasno povezivanje otoka s kopnom, potrebno za njihov društveni i gospodarski razvoj, nije uvijek ekonomski opravdano. Kvalitetnom reorganizacijom pomorski promet mora postati znatno fleksibilniji posebno obzirom na sezonske oscilacije, čime će se pospješit sveukupan razvoj otoka i ostvariti bolja povezanost s kopnenim zaleđem. Prometno povezivanje otoka Zadarske županije mora biti u funkciji demografskog i gospodarskog razvoja ovog prostora, a u skladu s općom državnom strategijom razvoja i prostornog uređenja otoka. Kako ovi otoci imaju velike rezerve za razvoj kvalitetnog i elitnog turizma, nautičkog i stacionarnog, za očekivati je da će doći do znatnog porasta prometa na većini linija za ove otoke. Otvaranje ovih prostora u procesu revitalizacije i općeg

razvoja ostvarit će se samo trajnom, sigurnom i pouzdanom prometnom ponudom. Prometna ponuda mora se u tehnološkom i organizacijskom pogledu stalno prilagođavati potražnji.

Osnovni model povezivanja otoka Zadarske županije s kopnom mora se zasnivati na razdvajanju trajektnog i putničkog prometa.

Prednost povezivanja većih otoka: Ugljana, Pašmana i Dugog otoka s kopnom daje se trajektnom prometu i motorizaciji otoka. Trajektne linije pojavljuju se kao mostovi između kopna i otoka pa su otoci prometno efikasnije povezani s kopnom, čime se otvara mogućnost šireg homogenijeg korištenja prostora. Međutim sa stajališta troškova, utroška vremena i udobnosti, putovanje trajektom je daleko nepovoljnije od direktne brodske putničke veze. Primarni budući sustav otočnih linija činit će trajektne linije s polazištem iz nove trajektne luke u Gaženici, te brze brodske linije s polazištem iz postojeće putničke luke na Poluotoku. Porast prometa mora se zadovoljiti uvođenjem trajekata većih kapaciteta, a ne povećanjem broja linija.

Manji otoci Zadarske županije (Vrgada, Iž, Rava, Molat, Ist, Škarda, Premuda, Silba, Olib), obzirom na svoju udaljenost od kopna, ne reflektiraju na promet dnevnih migranata, već se sav promet svodi na nekoliko putovanja po stanovniku mjesečno. Dominantnu ulogu u povezivanju ovih otoka moraju imati svakodnevne brze putničke brodske veze, u svemu prilagođene potrebama putnika. Za to se moraju osigurati kvalitetni brzi putnički brodovi s mogućnošću prijevoza manjih količina tereta, koji će moći rentabilno poslovati s onim volumenom prometa koji postoji na pojedinim linijama.

Uvođenje trajektnog prometa za ove otoke svodi se na nekoliko linija tjedno za zadovoljenje prijevoza vozila snabdijevanja i vozila koja prevoze građevni materijal.

U sustavu pomorskog prometa i boljeg uključenja otoka Paga poseban se naglasak stavlja na formiranje trajektne luke Košljun za sve vrste trajekata. Time će se osigurati još jedan prometni punkt važan za čitav otok Pag. Planirana je izgradnja plovnog kanala Košljun-grad Pag čime će grad Pag dobiti izravnu vezu na otovreno more. Posebno se ističe potreba realizacije trajektne luke Veli i Mali Zaton na otoku Pagu, kojom će se omogućiti još jedna pomorska veza s kopnom (Karlobag) odnosno Ličko-senjskom županijom.

Od teretnih brodova potrebnih za opskrbu otoka mora se osigurati tanker za naftne derivate i vodonosac.

Osim toga mora se ostvariti međusobno povezivanje samih otoka manjim brodovima, kapaciteta 50-80 putnika, što će omogućiti kvalitetniju i raznovrsniju turističku ponudu.

To se može postići procesom brže individualizacije brodskog prometa i uspostavom linija od manjih lokalnih luka do luka koje dodiruju glavne otočke linije.

Sve otočke luke i lučice moraju se redovito održavati, a po potrebi i rekonstruirati, jer će imati vrlo važnu ulogu u razvoju nautičkog turizma.

Pojedine luke moraju se proširiti i dodatno zaštititi adekvatnim lukobranima, kako bi se omogućilo sigurno pristajanje brodova i trajekata po svim vremenskim uvjetima.

Riječni promet na području Zadarske županije je nerazvijen. Rijeka Zrmanja, u prirodno neuređenom stanju, s brojnim mjestimičnim zaprekama, oštrim zavojima, malim plovnim širinama i dubinama, te urušenom obalom, plovna je za manje brodice do Obrovca.

3.6.1.4. Zračni promet

Značaj i učešće zračnog prometa u cjelokupnom prometnom sustavu neprekidno raste, jer povećava mobilnost stanovništva, značajno smanjuje vrijeme i troškove putovanja.

Razvoj zrakoplovne luke Zadar zasniva se na potrebi što boljeg povezivanja teritorija i Zadarske županije, osobito turističkih područja s ostalim područjima Republike Hrvatske, jer bez adekvatne zrakoplovne luke veći razvoj gospodarstva, posebno turizma danas se ne može ostvariti.

U kategorizaciji zrakoplovnih luka Republike Hrvatske zračna luka Zadar razvijat će se kao sekundarna zrakoplovna luka.

Na osnovu stvarnih potreba zračna luka mora se na vrijeme proširivati i rekonstruirati uz primjenu najsuvremenije navigacijske tehnologije. U skladu s porastom prometa i ulogom zrakoplovne luke u prostoru

Zadarske županije adekvatno će se proširivati njeni kapaciteti za prihvat i otpremu zrakoplova i putnika, te razvijati prateće službe i servisi.

Da bi se stvorili uvjeti za mogućnost prihvata povećanog zračnog prometa potrebno je rekonstruirati pistu za slijetanje većih zrakoplova.

Mora se što prije izvesti križanje u dva nivoa na mjestima gdje rulna staza, koja vodi od piste do pristanišne zgrade, presjeca postojeću državnu cestu Zadar-Obrovac, te novoplaniranu brzu cestu koja spaja grad Zadar s Jadranskom autocestom kod čvorišta “Zadar 2”.

Nužno je ostvariti što kompaktnije povezivanje zračnog prometa i s ostalim vrstama prometa, posebno s cestovnim i pomorskim prometom.

Planom se predlaže, a u skladu s planovima razvitka zračnog prometa iz "Strategije prometnog razvitka Republike Hrvatske", izgradnja malih sportsko-rekreacijskih zračnih pristaništa na otocima Pagu, Ugljanu i Dugom otoku. Uloga malih zračnih pristaništa mora biti u funkciji stanovništva i gospodarstva, tj. demografske obnove otoka, a ne prvenstveno u turističke i sportske svrhe.

Optimalno rješenje za pojedina područja Zadarske županije, naročito otoke, je izgradnja helidroma, bez obzira na njihovu gospodarsku neopravdanost. Za helidrome treba urediti posebne lokacije, ili se povremeno mogu koristiti površine postojećih sportskih terena. Helidromi su nužna sigurnost življenja lokalnog stanovništva tijekom cijele godine, a naročito u ljetnim mjesecima, jer će omogućiti brzi interventni prijevoz do većih gradskih središta.

3.6.1.5. Telekomunikacijski sustav

Od planiranih magistralnih kabelskih pravaca u planu je građenje svjetlovodnog podmorskog spojnog kabela "Adria I". Trasa ovog kabela će Zadarskom županijom prolaziti vanjskim otvorenim morem s odgrankom do Zadra koji će prolaziti poprečno preko Dugog Otoka, morem do Iža, preko otoka Iža, morem do Ugljana, preko otoka Ugljana do Preka, te konačno do Zadra. Zadnja dionica ovog ogranka, odnosno prva gledajući od Zadra, podmorska dionica Zadar-Preko, je izgrađena već ranije.

Na kopnenom dijelu, planirano je građenje još jednog magistralnog svjetlovodnog kabela uz rub planirane autoceste. Dinamika građenja ovog magistralnog pravca zavisi o dinamici građenja autoceste. Izgradnjom tog svjetlovodnog kabela, postojeći svjetlovodni kabel na relaciji Zadar-Posedarje koji je sada lokalnog značenja bi spajanjem s tim kabelom dobio magistralno značenje s obzirom da će magistralni telekomunikacijski promet od Zadra usmjeravati direktno prema unutrašnjosti.

3.6.2. Vodnogospodarski sustav

3.3.2.1. Vodoopskrbni sustav

S obzirom na predviđeni porast broja stanovnika, povećanje životnog standarda, te sveukupni planirani razvoj gospodarstva i prometa na prostoru Zadarske županije potrošnja vode neprestano će rasti, kako specifična tako i ukupna.

Kako su vode nezamjenjiv, ograničen i jedan od najugroženijih prirodnih resursa današnjice mora se, radi skladnog gospodarskog i društvenog razvoja, korištenju voda posvetiti posebna briga. Samo provodeći osmišljeno gospodarenje nad cjelokupnim vodnim dobrom neće se ugroziti sve vrijednosti suvremenog svijeta koje se uz vodu stvaraju.

Područje Zadarske županije najvećim dijelom je siromašno vodom, naročito duž svoga priobalnog dijela gdje su koncentrirana najveća naselja, a time i najveći potrošači vode. Stoga se za planirani razvoj Županije moraju maksimalno racionalno koristiti svi raspoloživi vodni resursi.

Uslijed sve većih potreba za vodom moraju se trajno osigurati dostatne količine kvalitetne pitke vode za cjelokupno područje Zadarske županije. To se može ostvariti samo utvrđivanjem optimalne koncepcije dugoročnog razvoja vodoopskrbe Županije koja se mora temeljiti na već izgrađenim sustavima dovoda vode iz lokalnih izvorišta, s rijeke Zrmanje i rijeke Krke.

Mora se nastaviti s izgradnjom postojećih vodoopskrbnih sustava, te s izradom projektnih rješenja glede novih perspektivnih zahvata, kako bi se sve vode novih potencijalnih izvorišta mogle efikasno prihvatiti, transportirati i distribuirati u svim smjerovima i do svih potrošača. Samo na taj način u potpunosti će se zadovoljiti sve potrebe za vodom kao jednoj od najvažnijih ljudskih potreba i stvoriti nužni uvjeti za razvoj cjelokupnog područja Zadarske županije.

Analizirajući raspoložive vodne resurse, a u svezi potrebnih količina, zahtjevanu kvalitetu vode i sigurnost u opskrbi vodom, zadovoljenje potreba za vodom cjelokupnog prostora Zadarske županije može se postići:

1. Dogradnjom Regionalnog vodovoda Sjeverne Dalmacije u skladu s ranije predviđenim rješenjem, odnosno povećanjem kapaciteta sa sadašnjih 1175,0 l/s na 3035,0 l/s. To se može postići ostvarenjem višenamjenskih akumulacija na uzvodnom toku rijeke Zrmanje i rijeke Krupe, izgradnjom crpnih postaja, tlačnog cjevovoda, paralelnog gravitacijskog vodoprovodnika od lokacije vodospreme “Milanci” i uređaja za kondicioniranje vode.
2. Realizacijom u potpunosti druge etape projekta povezivanja vodoopskrbnih sustava Zadra i Šibenika. Nakon odabira lokacije i izvedbe novog vodozahvata na rijeci Krki s pratećim uređajem za kondicioniranje za cjelokupno priobalno područje Zadarske županije osigurat će se određene količine vode iz ovog pravca.
3. Realizacijom planiranih višenamjenskih akumulacija na prostoru Velebitskog zaleđa duž toka rijeke Ričice i na potocima: Opsenica, Krupčica i Radučica moguće je osigurati značajne količine kvalitetne i energetski povoljne vode. Stoga je već u projektu buduće Jadranske autoceste u profilu velebitskog tunela Sveti Rok predviđena izgradnja vodoprovodnika zadovoljavajućeg profila kako bi se vode iz ovih akumulacija uključile u regionalni vodoopskrbni sustav.
4. Ostvarenjem zahvata podzemnih voda podvelebitskog područja koje se za sada gube u moru, što treba dodatno adekvatno istražiti.
5. Korištenjem lokalnih izvorišta koja do sada nisu dovoljno ispitana i u cjelosti iskorištena, a zbog blizine u odnosu na potrošačka mjesta mogu se koristiti za vodoopskrbu uz relativno male troškove eksploatacije. Tako se samo na širem prostoru Vranskog bazena nalaze relativno bogata lokalna izvorišta kvalitetne pitke vode koja nisu dovoljno ispitana i u cijelosti iskorištena, (Turanjsko jezero, Kutijin stan, Biba, Begovača), na kojima se uz dodatno uređenje može povećati dosadašnja količina zahvata na ukupno 160,0 l/s, što je naročito značajno za vodoopskrbu u ljetnim sušnim razdobljima.
6. Ispitivanjem i rekonstrukcijom izvorišta Velo blato na Pagu utvrditi mogućnost povećanja vodocrpilišta u smislu opskrbe pitkom vodom, kao i njegova zaštita.
7. Korištenjem vode iz Vranskog jezera za što se mora nastaviti s započetim istražnim radovima.
8. Ostvarenjem nadzemnih višenamjenskih akumulacija na Bokanjačkom blatu i srednjem dijelu vodotoka Miljašić Jaruga.
9. Povezivanjem vodoopskrbnog sustava Hrvatsko primorje (južni ogranak - Senj) na Regionalni vodovod Sjeverne Dalmacije iz dva pravca Vira i Ražanca.

Nakon provedbe adekvatnih istražnih radova na svim do sada nedovoljno istraženim potencijalnim izvorištima, te utvrđivanjem potreba za ostvarenjem eventualnih umjetnih akumulacija moraju se izraditi osnovna koncepcijska rješenja distribucije vode i novelirati postojeći planovi vodoopskrbe.

U svezi potpune opskrbe stanovništva potrebnim količinama vode, a posebno zbog potreba razvoja sveukupnog planiranog gospodarstva, naročito očekivane izgradnje industrijskih i turističkih kapaciteta, te komunalnih potreba, moraju se u potpunosti realizirati planirani vodoopskrbni pravci i izgraditi vodovodne mreže svih naselja na području Županije, jer će inače dovoljne količine vode koje će osiguravati raspoloživa izvorišta i magistralni vodosprovodnici ostati neiskorištene. Vodeći računa o što bržem i optimalnijem rješavanju problema vodoopskrbe pojedinih dijelova Županije nužno je što prije pristupiti svim potrebnim aktivnostima u svezi izgradnje pojedinih vodovodnih podsustava sa svim pratećim vodnim građevinama, a na slijedećim pravcima:

- Regionalni vodovod - Ždrilo-Vinjerac-Slivnica Gornja
- Regionalni vodovod - Grgurica-Islam Latinski-Rupalj-Podgradina-Kašić-Paljuv-Suhovare-Poličnik-Zemunik Gornji-Zemunik Donji-Murvica-Škabrnja-Prkos-Galovac-Debeljak-Gorica

- Karin-Pridraga-Novigrad
- Starigrad-Tribanj
- Zemunik Donji-Smoković-Murvica-Regionalni vodovod-Briševo
- Sukošan-Debeljak-Gorica
- Kožino-Petrčane-Zaton-Nin-Privlaka-Vir-otok Pag
- sustav Golubinka/Jezerce-Vrsi
- izvor Oko-Dračevac Ninski-Visočane-Poljica-Krneza-Ljubački Stanovi-Ljubač
- Regionalni vodovod-Radovin-Krneza-Visočane-Ražanac-Rtina-otok Pag
- otok Ugljan-otok Pašman
- otok Ugljan-otok Iž-Dugi otok
- manji otoci Zadarske županije (kopno-Vrgada, Ugljan-Rivanj-Sestrunj-Molat-Ist-Olib-Silba-Premuda)
- za sva naselja na otoku Pagu
- za područje Obrovca: Obrovac-Bilšane; Kruševo-Zelengrd-Medviđa; Žegar-Ervenik; Krupa-Golubić
- za područje Benkovca: Kakma-Polača-Zapužane-Raštević-Zagrad-Lišane Tinjske-Tinj; Kula Atlagić-Korlat-Biljane-Smilčić-Nadin; Lisičić-Popovići-Karin-Bruška-Bjelina; Podlug-Miranje-Ceranje-Pristeg-Dobra Voda-Radašinovci; Benkovačko Selo-Buković-Podgrađe-Perušić Benkovački-Kolarine-Kožlovac-Donji Lepuri-Bulić-Vukšić-Prović-Lišane Ostrovičke-Ostrovica-Morpolača
- za visoku zonu grada Zadra

Karakteristika svih otoka Zadarske županije su neznatni vlastiti vodni resursi koji stoga nisu iskoristivi za kvalitetno rješavanjeproblema njihove vodoopskrbe.

Program razvitka vodoopskrbe otoka mora postati državni program kako bi svako otočko naselje dobilo sigurne i prema uobičajenim standardima uvijek dovoljne količine pitke vode. U razvojni program vodopskrbe otoka nužno je uvesti koncept održivog gospodarenja vodama i upravljanja sustavom vodoopskrbe.

Moguća prihvatljiva rješenja vodoopskrbe otoka Zadarske županije su dovođenje vode s kopna vodosprovodnicima ili brodovima vodonoscima, te eventualna desalinacija bočate ili morske vode. Za sada je najprihvatljivije rješenje vodoopskrbe za udaljenije otoke dovoz vode brodovima vodonoscima s kopna, izgradnja mjesnih vodovodnih mreža i novih vodnih građevina za umjetno retencioniranje potrebnih količina pitke vode, te kvalitetno održavanje postojećih javnih mjesnih cisterni. Na mjesnim mrežama mora se ugraditi dovojan broj hidranata preko kojih će se kontrolirano, po potrebi, puniti privatne cisterne.

Kako vodoopskrba otoka nije definirana projektnom dokumentacijom, tj. postojeća idejna rješenja nisu prihvatljiva nalaže se potreba izrade istih.

U svezi što racionalnijeg iskorištavanja izgrađenih građevina postojećih vodoopskrbnih sustava na području Zadarske županije nužno je kontinuirano provoditi potrebna snimanja glede upoznavanja i praćenja stvarnih karakteristika postojeće distribucijske mreže (prema sadašnjim analizama gubici u postojećoj mreži iznose oko 60%). Time će se na vrijeme uočiti i sanirati svi eventualni gubici, izvršiti buduća potrebna dogradnja postojećih sustava, te osigurati redovita isporuka zahtjevanih količina vode svim potrošačima u svim predviđenim i izvanrednim uvjetima pogona. Za učinkovito provođenje ovog trajnog procesa potreban je postupan razvoj i adekvatnog informacijskog sustava koji će se sastojati od centralnog dispečerskog centra, kvalitetnog mrežnog sustava daljinskog upravljanja i primopredajnih postaja duž cjelokupnog vodoopskrbnog sustava Županije.

Na području pojedinih dijelova Županije mora se povećati rezervoarski prostor tako da ukupna zapremina vodosprema pokriva barem 30% ukupne maksimalne dnevne potrebe pojedinog područja, jer izgradnja mreže bez vodosprema dovodi u pitanje sigurnost pogona svih vodoopskrbnih sustava.

Također je nužno izgraditi i uređaje za kondicioniranje vode.

Paralelno s razvojem vodoopskrbnih sustava mora se provesti što efikasnija zaštita svih izvorišta od svakog oblika zagađenja. To je neophodno jer zbog propusnosti krškog terena otpadne tvari mogu relativno brzo doći u podzemne slojeve gdje su osnovna sabirališta izvorskih voda Županije. Stoga se moraju poduzeti potrebne mjere u svezi zaštite svih površinskih i podzemnih voda od svih mogućih zagađivanja prvenstveno

određivanjem i onda stalnom kontrolom sanitarnih zaštitnih zona svih do sada zahvaćenih voda na području Zadarske županije i u skladu s tim pristupiti uređenju režima života unutar pojedinih zona.

TABLICA 18: PRIKAZ VODOCRPILIŠTA S PREGLEDOM PROVEDNIH HIDROGEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA:

Lokacija	Min. izdašnost (l/sec)	Hidrogeološki elaborat	Prijedlog zona sanitrne zaštite	Odluka o zonama sanitarne zaštite	Primjedba
BOKANJAC	115	IGI - 1994. g.	da	da	
BOLJKOVAC	40	IGI - 1994. g.	da	da	
MUŠKOVCI	450	IGI - 1999. g.	da	ne	u izradi
BERBEROV BUK	725	IGI - 1999. g.	da	ne	u izradi
KAKMA	150	IGI - 1990. g.	I zona	ne	
TURANJSKO JEZ.	50	IGI - 1999. g.	I zona	ne	
BEGOVAČA	10	IGI - 1999. g	I zona	ne	
KUTIJIN STAN	35	ne	ne	ne	
JUKIĆ VRELO	8	ne	ne	ne	izvorište
ŠTIKADA	50	ne	ne	ne	površ. akumulacija
ŽMANSKKO POLJE	3	ne	ne	ne	Dugi otok
BIBA	15	IGI - 1990. g.	da	ne	
VELO BLATO	25	INA projekt	I zona	ne	

Kako se voda još uvijek troši kao sirovina neograničenih količina koja minimalno utječe na ukupne troškove života i proizvodnju sveukupnih dobara racionalnija potrošnja i efikasnija uporaba vode može se postići njenom preraspodjelom u korist učinkovitijeg korisnika. To se prvenstveno odnosi na dosadašnje neracionalno korištenje vode iz javnih vodoopskrbnih sustava u poljoprivredne svrhe (navodnjavanje). U budućnosti mora se za navodnjavanje i općenito u poljoprivredne svrhe isključivo koristiti voda niže kvalitete dobivena nakon određenog stupnja pročišćavanja iz otpadnih i djelomično zaslanjenih voda, ili iz umjetnih akumulacija.

Na smanjenje svih oblika potrošnje i efikasniju uporabu vode najdirektnije i najefikasnije može se utjecati cijenom vode čime će se stvoriti prihodi nužni za efikasno održavanje i pogon izgrađenih sustava, odnosno za nova investicijska ulaganja u razvoj vodoopskrbe.

Mora se kontinuirano provoditi snimanja realnog stanja postojećih građevina vodovodne mreže u cilju otkrivanja i saniranja gubitaka, definiranja načina uključenja novih zahvaćenih voda u postojeći sustav, te optimaliziranje rada cjelokupnog sustava.

3.6.2.2. Sustav odvodnje

Planirani porast pučanstva i predviđeni razvoj gospodarstva Zadarske županije neizostavno će dovesti do povećanja složenosti problema odvodnje i opasnosti od štetnih posljedica za sve vitalne elemente prirodne okoline, naročito vodne resurse. Kako bi se što učinkovitije spriječilo daljnje zagađenje podzemnih voda i obalnog mora i čim prije saniralo postojeće nezadovoljavajuće stanje nužno je donošenjem odgovarajućih propisa i osiguranjem potrebnih materijalnih sredstava, na državnoj i lokalnoj razini, pospješiti i ubrzati aktivnosti u svezi izgradnje adekvatnih sustava odvodnje otpadnih voda s funkcionalnim uređajima za pročišćavanje i pripadajućim ispustima.

Problem prikupljanja, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda na području Zadarske županije mora se rješavati u skladu s “Prijedlogom nacrta normi iz oblasti zaštite voda Republike Hrvatske”, koji je izrađen prema “Smjernicama Savjeta Europske Unije”, a obzirom na osobine i osjetljivost pojedinih prijamnika, te moguće neželjene promjene uslijed ispuštanja otpadnih voda, i to zasebno za vodotoke i obalno more.

Obzirom na predložene veličine izgrađenih područja i osobine prijamnika na području Zadarske županije moraju se primijeniti slijedeći potrebni stupnjevi pročišćavanja otpadnih voda:

TABLICA 19: STUPNJEVI PROČIŠĆAVANJA OTPADNIH VODA

VELIČINA IZGRAĐENOG PODRUČJA	OBALNO MORE		
	OSJETLJIVO	MANJE OSJETLJIVO	OSTALO
do 2 000 ES	prvi stupanj	odgovarajući stupanj	prethodno čišćenje
2 000 - 10 000 ES	drugi stupanj	prvi stupanj	odgovarajući stupanj
10 000 - 100 000 ES	treći stupanj	drugi stupanj	prvi stupanj
preko 100 000 ES	treći stupanj	drugi stupanj	drugi stupanj

VELIČINA IZGRAĐENOG PODRUČJA	VODOTOCI	
	VODOTOK II VRSTE	VODOTOK III VRSTE
do 1 000 ES	prvi stupanj	odgovarajući stupanj
do 5 000 ES	drugi stupanj	prvi stupanj
do 20 000 ES	treći stupanj	drugi stupanj
do 100 000 ES	treći stupanj	treći stupanj
više od 100 000 ES	treći stupanj	treći stupanj

Prema prirodnim karakteristikama, gustoći naseljenosti, gospodarskom razvoju, stupnju izgrađenosti kolektorske mreže i osobitosti sredine u odnosu na prijamnik cjelokupno područje Zadarske županije u svezi rješavanja prikupljanja, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda može se podijeliti na:

- priobalno područje
- otoci
- unutrašnje kopneno područje

Priobalno područje

Za priobalno područje Zadarske županije more je od pamtivijeka, zbog svoje relativno velike sposobnosti samopročišćavanja, osnovni prijamnik svih viškova ljudskih djelatnosti, pa tako i potrošnih voda. Obalno more je dio općeg krajolika, pa je iz estetskih i zdravstvenih razloga potrebno očuvati njegovu prirodnu kakvoću. Također i zbog gospodarske orijentacije u kojoj turizam zauzima primarno mjesto nužno je na cijelom prostoru Županije, održati more u stanju visoke kvalitete provodeći stalnu zaštitu morske vode od onečišćenja otpadnim tvarima. Veličina i broj naselja, te koncentracija gospodarstva najveći su duž priobalnog dijela Zadarske županije, pa time i najveći zahtjevi glede zaštite voda od zagađivanja. Da bi se osigurala zaštita mora, očuvala tražena kvaliteta morske vode, omogućilo održanje i razvoj svih biotropnih sustava u njemu, sve otpadne vode iz naselja ovog dijela Županije moraju se prethodno pročistiti do stupnja koji neće ugroziti čistoću i utvrđene pokazatelje kvalitete mora. Stoga se u svim naseljima priobalnog dijela Zadarske županije mora što prije izgraditi kolektorska mreža i uređaji s nužnim stupnjem čišćenja koji će biti u skladu s “Prijedlogom nacrta normi za čišćenje gradskih otpadnih voda”, jer će dolazak turista iz zemalja EU sve više ovisiti o načinu i stupnju čišćenja otpadnih voda turističkih mjesta, osobito zbog izravnog suparništva u gospodarskom pogledu sredozemnih turističkih zemalja koje već imaju uređaje za čišćenje otpadnih voda, ili će ih uskoro izgraditi. Najprije se moraju definirati programi istražnih radova u svezi utvrđivanja postojećeg stanja kvalitete mora, kapaciteta mora za prihvat otpadnih voda i procjene potrebnog stupnja pročišćavanja prije podmorske dispozicije. Na osnovi rezultata istražnih radova moraju se izraditi

koncepcijska rješenja sustava odvodnje i dispozicije otpadnih voda za sva naselja priobalnog područja Županije.
Osnovne pretpostavke za izradu ovih rješenja mora biti primjena razdijelnog sustava odvodnje, te ispuštanje nakon odgovarajućeg čišćenja u morski recipijent dugim podmorskim ispustima. Oborinske vode ispustit će se kratkim ispustima u more ili preko upojnih bunara u podzemlje. Pri odabiru lokacije uređaja moraju se zadovoljiti prostorno-planerski zahtjevi o izboru što izoliranijeg područja, dovoljno udaljenog od zona širenja naselja i turističkih zona, zahtjev o potrebnim zonama sanitarne zaštite oko uređaja, zahtjev da uređaj bude što bliže lociran podmorskom ispustu i visinski tako položen da pročišćene otpadne vode gravitacijski otječu s uređaja u more, te zahtjev da se osigura dovoljno prostora za dogradnju i proširenje uređaja u slučaju potrebe za primjenom većeg stupnja pročišćavanja otpadnih voda u budućnosti.
Kako se otpadne vode zbog svojih fizikalno-kemijskih osobina šire po površini mora na dosta velike udaljenosti od izvora zagađenja, ovisno o površinskim strujama i vjetru, neophodno je izgradnjom dovoljno dugih podmorskih cjevovoda izvršiti zaštitu rekreativnih zona uz obalni pojas do udaljenosti 300 m od obale.
Točan položaj, dužina i profil podmorskog ispusta mora se odabrati na osnovi prethodno izvršenih sveobuhvatnih oceanografskih ispitivanja kojima će se utvrditi povoljne morske struje i potrebne dubine, tako da vjetar ne donosi otpadne tvari na plaže ili druga atraktivna obalna područja, a da se istovremeno maksimalno iskoriste učinci samopročišćavanja prijamnika.
Stupanj pročišćavanja odredit će se obzirom na količine i sastav otpadnih voda, karakteristike i prijemnu moć morskog recipijenta na lokaciji ispusta efluenta u more, a na način da ispuštene otpadne vode ne djeluju štetno na postojeći ekosustav mora, da se omogući sadašnji i planirani način korištenja obalnog mora, zadovolji sadašnja i omogući prilagodba budućoj zakonskoj regulativi.
Paralelno s definiranjem koncepcijskih rješenja mora se pristupiti etapnoj izgradnji sustava odvodnje, nastojeći da svaka etapa izgradnje predstavlja funkcionalno zaokruženu cjelinu.
Nužno je provoditi stalno praćenje količine i kvalitete ispuštene otpadne vode, te kvalitete prijamnika, kako bi se na vrijeme uočila potreba za većim stupnjem pročišćavanja. Za područje grada Zadra predviđena je etapna izgradnja sustava odvodnje i uređaja za pročišćavanje. U prvoj etapi predviđena su dva uređaja: uređaj “CENTAR” i uređaj “BORIK”, a iz razloga što je Zadarski kanal relativno zatvoreni kanal sa slabim strujanjima morske vode i malim dubinama. Na području sustava odvodnje Borik predviđen je uređaj veličine 16 000 ES u prvoj fazi izgradnje, odnosno 32 000 ES u konačnosti, s prvim stupnjem čišćenja i ispuštanje otpadnih voda u more podmorskim ispustom. Zbog osjetljivosti Zadarskog kanala uređaj “CENTAR” mora već u prvoj etapi izgradnje (80 000 ES) imati drugi stupanj čišćenja, a u konačnosti (200 000 ES) možda i treći stupanj čišćenja, što će ovisiti o kriteriju prijamnika. U konačnoj fazi izgradnje sustava odvodnje grada Zadra, kad se prethodno izgradi centralni uređaj “CENTAR” i cjelokupna prateća kolektorska mreža, izvršit će se spajanje sustava Borik na sustav Centar. Prema Planu zaštite voda od zagađenja uređaj za pročišćavanje otpadnih voda grada Zadra svrstan je u i kategoriju hitnosti u koju ulaze zagađivači koji imaju velik utjecaj na kvalitetu vode i mora na širem području, ili se pojavljuju kao neposredni zagađivači izvorišta za opskrbu vodom.
Odvodnja otpadnih voda za područje “Biogradske rivijere”, tj. za naselja: Sv. Petar, Turanj, Sv. Filip i Jakov, Biograd na Moru, Pakoštane i Drage, mora se rješavati prema prihvaćenom “Idejnom projektu odvodnje otpadnih voda Biogradske rivijere”. Odabran je razdijelni sustav odvodnje i zajednički centralni uređaj za pročišćavanje otpadnih voda. Predloženo rješenje podrazumijeva izgradnju obalnih kolektora koji se od viših kota spuštaju prema moru sakupljajući otpadne vode svih usputnih potrošača. Na obali mora predviđene su crpne postaje kojima se sakupljene otpadne vode prepumpavaju u sljedeći više položeni gravitacijski kolektor. Opisani segment transportiranja otpadnih voda ponavlja se onoliko puta koliko to zahtijevaju konfiguracija terena i raspored potrošača, a sve do uređaja za pročišćavanje. Odabrana lokacija uređaja nalazi se na području rta Kumenat iznad podmorskog ispusta, u sredini područja čije se otpadne vode pročišćavaju i na dovoljnoj udaljenosti od postojećih turističkih naselja. Planirano opterećenje uređaja za konačno stanje je oko 55 000 ES. Prihvaćen je postupak biološkog pročišćavanja otpadnih voda.
Dispozicija otpadnih voda iz naselja koja su uvučena u dugačke i plitke zaljeve i uvale s nepovoljnim morskim strujama mora se riješiti: izgradnjom znatno dužih podmorskih ispusta uz primijenu većeg stupnja pročišćavanja, ispuštanjem u okolni teren uz korištenje prethodno adekvatno pročišćene otpadne vode u poljoprivredne svrhe, ili prepumpavanjem do područja otvorenog mora sa zadovoljavajućim dubinama i strujanjima morske vode. To se prvenstveno odnosi na rješavanje odvodnje otpadnih voda iz svih naselja uz

Ninski zaljev i Novigradsko more. Pri tome odabrani sustav odvodnje mora obuhvatiti što veći broj naselja zbog ekonomičnosti izgradnje, veće mogućnosti etapne realizacije i lakšeg održavanja u eksploataciji.
Za naselja Podvelebitskog područja mora se također odabrati zajednički razdijelni sustav odvodnje s dispozicijom adekvatno pročišćenih otpadnih voda u more Podvelebitskog kanala.

Otoci
Osobine otočkog dijela Zadarske županije i pripadajućeg područja odvodnje su: čistoća mora, relativno duboko more šire priobalne zone, povoljni tokovi strujanja tijekom godine koji doprinose održavanju morske sredine kao prijamnika u skladu s postulatima i zahtjevima suvremene znanosti o zaštiti čovjekove sredine od bilo kakvog poremećaja ekološke ravnoteže, nedostatna opskrba vodom stanovništva, relativno male količine disponiranog efluenta u odnosu na vodenu masu recipijenta, nepostojanje industrijskih zagađivača, te turizam kao jedna od poticajnih djelatnosti stanovništva. U sadašnjm trenutku, kad nije riješena redovita i kvalitetna vodoopskrba naselja na otocima koji pripadaju Zadarskoj županiji, teško je predvidjeti skoru izgradnju adekvatnih sustava za odvodnju i dispoziciju otpadnih voda. Međutim sve intenzivnija izgradnja i sve stroži kriteriji glede zaštite voda od zagađivanja traže adekvatno rješavanje odvodnje i na ovim područjima. Obzirom na konfiguraciju obale, položaj prema otvorenom moru i kanalske struje svaki otok ima svoje specifičnosti, što će utjecati na različit pristup rješavanja složenih pitanja odvodnje. Za sve otoke Zadarske županije treba prihvatiti razdijelni sustav odvodnje, primijeniti djelomično pročišćavanje potrošnih voda i dispoziciju dugim podmorskim cjevovodima i difuzorskim sustavima. Kako je gospodarski razvoj otoka najdirektnije vezan uz more, treba provesti kvalitetnu zaštitu mora od zagađivanja. Stoga je nužno što prije prići aktivnostima kojima će se obraditi karakteristike svakog otoka, postaviti programske smjernice razvoja, utvrditi količine i karakteristike otpadnih voda, te karakteristike prijamnika. Na osnovu rezultata istraživanja odredit će se zone s povoljnim, odnosno nepovoljnim, uvjetima za ispuštanje otpadnih voda, odrediti mikrolokacije uređaja i podmorskog ispusta, procijeniti potreban stupanj pročišćavanja prije podmorske dispozicije, te razraditi najoptimalnija varijanta budućeg sustava odvodnje za svaki otok Zadarske županije. Istovremeno s definiranjem koncepcijskog rješenja mora se prići etapnoj izgradnji sustava odvodnje, pri čemu svaka etapa izgradnje mora predstavljati funkcionalno zaokruženu cjelinu. Samo tako će se, u momentu kad se za to stvore uvjeti, moći prići realizaciji odabranog sustava odvodnje.
Problem rješenja otpadnih voda za naselja na većim otocima, (Ugljan, Pašman, Dugi otok, Vir, Pag), svodi se na izgradnju obalnih kolektora, uređaja s mehaničkim čišćenjem otpadnih voda i pripadajućeg podmorskog cjevovoda s difuzorskim sustavima. U svezi postizanja ekonomičnosti i financijskih ušteda treba odabrati nepotpune razdijelne sustave odvodnje. Postojeće septičke jame moraju se u međuvremenu kvalitetno sanirati kako bi postale sasvim nepropusne. Izgradnjom sustava odvodnje septičke jame moraju se potpuno eliminirati.
Za grad Pag mora se u potpunosti realizirati započeti sustav odvodnje. U konačnost sve otpadne vode odvode se obalnim kolektorima do uređaja za pročišćavanje, odakle se preko crpnih postaja i gravitacijskih kolektora transportiraju do 4 km udaljenog Podvelebitskog kanala, gdje se podmorskim ispustom ispuštaju u more.
Za druga mjesta na otoku Pagu kao i planiranu turističku izgradnju treba rješavati po istim smjernicama.
Zbog malog broja žitelja na manjim otocima Zadarske županije (Silba, Olib, Premuda, Škarda, Ist, Molat, Zverinac, Sestrunj, Rivanj, Iž, Rava i Vrgada), još dugo vremena jedino ekonomski prihvatljivo rješenje sakupljanja otpadnih voda za sve objekte bit će septičke jame. Stoga se septičke jame moraju kvalitetno izgraditi tako da budu potpuno vodonepropusne. Pražnjenje istih mora se vršiti redovito i kontrolirano.

Unutrašnje kopneno područje
Premda problemi glede odvodnje otpadnih voda naselja Zadarske županije na kopnenom dijelu nisu tako složeni kao duž priobalja sve intenzivnija izgradnja i sve stroži kriteriji glede zaštite voda traže adekvatno rješavanje odvodnje i na ovim područjima. Cjelokupni prostor unutrašnjeg dijela Županije, zbog krških obilježja terena, neprihvatljiv je i nepodesan kao prijamnik sirove i djelomično pročišćene otpadne vode. Obzirom da su u pitanju područja na kojima se nalaze glavna izvorišta i sabirališta podzemnih voda koja su važna za opskrbu vodom Županije nužno je što prije izgraditi sustave odvodnje i staviti ih u optimalnu funkciju. Odvodnja otpadnih voda svih naselja kopnenog dijela Zadarske županije mora se početi rješavati paralelno s planiranom izgradnjom naselja. Glavni preduvjet za to je izrada kvalitetnih programa koncepcijskih rješenja odvodnje i dispozicije otpadnih voda za svako naselje, kako bi se u trenutku kad se za

to stvore uvjeti moglo prići ostvarenju tih programa. U cilju maksimalne zaštite svih voda, a uzimajući u obzir planiranu izgradnju i gospodarski razvoj naselja na kopnenom dijelu Županije predlaže se rješavanje odvodnje i dispozicije otpadnih voda izgradnjom razdijelnih sustava odvodnje. Odabrani sustav odvodnje mora obuhvatiti što više naselja, jer je jedan sustav odvodnje ekonomičniji od više pojedinačnih, lakše se u eksploataciji kontrolira i održava, građevinski i pogonski troškovi su zbog smanjenja vršnih količina protoka daleko manji, a omogućava i etapnu izgradnju svakog pojedinog naselja uklapajući se u konačno rješenje.
Kako u gradu Benkovcu postoji uređaj za pročišćavanje otpadnih voda potrebno je što prije dograditi kompletnu kolektorsku mrežu grada.
Za grad Obrovac moraju se izraditi glavni projekti kompletnog budućeg sustava odvodnje s etapnom razradom izgradnje istog.
Na području Gračaca mora se pristupiti realizaciji prikupljanja, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda na osnovi prihvaćenog glavnog projekta. Predviđen je biološki uređaj za pročišćavanje, pa svi industrijski pogoni moraju izgraditi predtretmane svojih otpadnih voda.
Za manja naselja na kopnenom dijelu Zadarske županije mogu se primijeniti ove tehnologije za ispuštanje pročišćenih otpadnih voda u tlo ili po površini tla: dvodjelne septičke jame u kombinaciji s biološkim odlaganjem pročišćene vode, oksidacioni ili aerirani jarci, te biološki kompaktni sustavi. Uporaba nekog od navedenog postupka pročišćavanja zahtjeva pažljivu analizu lokalnih prilika i racionalnost sustava u pogledu investicionoh troškova, kao i troškova održavanja. Pročišćavanje otpadnih voda, razvojem tehnologije, postaje sve rafiniranije i već se obavlja tako da se više ne dobiva otpadni proizvod, već vrijedna sirovina kojom se mogu rješavati problemi nedostatka vode. Iz toga razloga za pojedina naselja na kopnu pa i na otocima Zadarske županije moraju se razmotriti varijantne mogućnosti korištenja otpadnih voda, prethodno obrađenih na klasičan način ili preko gotovih tipskih uređaja za biološko pročišćavanje, u poljoprivredne svrhe, za navodnjavanje pojedinih poljoprivrednih kultura. To zahtijeva prethodnu pažljivu analizu lokalnih prilika i racionalnost odabranog sustava glede investicijskih troškova i troškova održavanja. Poželjno je da, eventualno odabrani, gotovi tipski uređaji za biološko pročišćavanje otpadnih voda budu što jednostavniji za izvedbu i održavanje, sa što povoljnijim tehničkim, ekološkim i ekonomskim pokazateljima.

Industrijske otpadne vode, ovisno o vrsti i stupnju zagađenja, moraju se prije ispuštanja u javni sustav odvodnje naselja, vodotok ili obalno more prethodno pročistiti do propisanog stupnja. To zahtijeva da svaki industrijski pogon i ostali specifični zagađivači otpadnih voda imaju svoj vlastiti sustav za pročišćavanje ovisno o karakteru svog tehnološkog procesa. Da bi ovo funkcioniralo mora se na mjestu priključka, odnosno ispusta industrijskih otpadnih voda, provoditi stalna efikasna kontrola zagađenosti istih. Na cijelom području Zadarske županije moraju se izvršiti opsežne analize otpadnih voda svih industrijskih pogona, utvrditi njihove obveze i rokovi za izgradnju efikasnog predtretmana, te odrediti standardni uvjeti za ispuštanje. Stoga za sve nove industrijske pogone sastavni dio investicijskog elaborata mora obvezatno biti i adekvatna razrada načina pročišćavanja svih otpadnih voda koje se susreću u tehnološkom procesu, a obzirom na njihove karakteristike.

Donošenje relevantnih zakonskih propisa, potpisivanje međunarodnih konvencija o zaštiti voda i planirani razvoj turizma postavit će problem pročišćavanja otpadnih voda i zaštite okoliša prioritetnim za rješavanje na cjelokupnom prostoru Zadarske županije. U tom smislu u pripremama je, a prema Zakonu o vodama (N.N. 1/95), izrada Studije rješenja otpadnih voda Zadarske županije.
Samo osmišljenim i sustavnim pristupom u svezi planiranja i izgradnje potrebnih sustava odvodnje može se provesti kvalitetna zaštita cjelokupnog vodnog sustava Županije od zagađivanja.
Općenite smjernice za efikasno rješavanje zaštite voda od zagađivanja na prostoru Zadarske županije su:

- odabir primjerene tehnologije pročišćavanja svih otpadnih voda kojom će se iste pročistiti potpuno ili samo djelomično, ovisno o karakteristikama i zahtjevima prijamnika u kojeg se ispuštaju,
- izbor mjesta ispusta mora se odabrati ovisno o ekološkoj vrijednosti sredine i hidrografskim karakteristikama prijamnika,
- odabrani sustav pročišćavanja mora omogućavati nadogradnju pojedinih etapa pročišćavanja,
- izrada primjerenih koncepcijskih rješenja odvodnje i dispozicije otpadnih voda,
- etapna realizacija projekta budućeg sustava odvodnje prema planiranom razvoju naselja, odnosno financijskim mogućnostima investitora,

- odvodnju, pročišćavanje i dispoziciju otpadnih voda obvezatno riješiti u skladu sa smjernicama i preporukama EU,
- odlaganje mulja detaljno analizirati, a konačnu odluku o rješenju donijeti nakon svestranog ispitivanja kvalitete efluenta i učinka dispozicije na okoliš, priobalno more, odnosno vodotoke.

3.6.3. Energetski sustav

Kao razvojni cilj u sljedećem razdoblju do 2010 godine za transformatorska postrojenja i dalekovode napona 35 kV i više, može se zaključiti, da bi bilo potrebno još izgraditi novu transformatorsku stanicu 35/20 kV u Salima na Dugom otoku te novi 35 kV dalekovod između te trafostanice i trafostanice 35 kV u Savaru također na Dugom otoku. Osim toga potrebno bi bilo izgraditi i novu trafostanicu 110/20 kV u blizini Poličnika zajedno s pripadajućim raspletom. Svakako da izgradnja novih postrojenja i objekata nije sve što je potrebno napraviti. Da bi se povećala pogonska sigurnost potrebno je temeljito rekonstruirati transformatorske stanice 35 kV u Selinama i u Obrovcu te TS Zadar 4, a svakako bi trebalo potpuno završiti izgradnju trafostanice TS 110/20 kV Zadar Centar u Zadru.

Za nove elektroenergetske izvore, moguće je nedvojbeno konstatirati, njihovu razvojnu potrebu kako na nivou cijele države tako i na nivou naše Županije. To proizlazi iz usporednih podataka o potrošnji električne energije po stanovniku koji su u 1996 godini registrirani, kako smo već naveli za Zadarsku županiju oko 1800 kWh/st., za Splitsku županiju oko 2450 kWh/st., za regiju Dalmacije oko 2150 kWh/st., za Hrvatsku oko 2430 kWh/st., dočim je ista proizvodnja u Poljskoj, Španjolskoj, Rumunjskoj, Grčkoj i Bugarskoj skoro za 50% veća, u Švicarskoj, Njemačkoj, Danskoj, Japanu otprilike za 150% veća, a u SAD za 550% veća. U Albaniji je ona za oko 100% manja nego u Hrvatskoj. Za preferiranu proizvodnju električne energije u hidrocentralama, na području naše Županije više ne postoje značajni potencijali. Zato je potrebno svakako planirati izgradnju i drugih mogućih izvora energije kako za proizvodnju električne energije tako i za ostale energetske potrebe. Istovremeno postojeće resurse treba racionalno koristiti što svakako znači smanjivanje gubitaka odnosno smanjivanje emisije energije u zrak, vodu i tlo, a također što više uvoditi u korištenje male alternativne izvore, kao što su male hidroelektrane (5 mW) i vjetroelektrane.

U sustavu racionalnog korištenja energije potrebno je odabirati tehnološka rješenja u proizvodnji koja štede energiju.

Od prihvatljivih resursa za buduće elektroenergetske izvore razmatraju se termo izvori na plin. Na području naše Županije djelomično su izvršena istraživanja nekoliko lokaliteta za gradnju termoelektrana. Ta područja istraživanja su Prutna na Pagu i Bravar kod Obrovca. U odabiru pogodnosti za gradnju elektroenergetskih postrojenja ona na pogon plinom imaju komparativne prednosti pred drugima, jer je tada moguće rješavati energetiku i plinifikacijom. Takovi objekti i kao elektroenergetski mogu i trebaju biti što bliže većim potrošačkim centrima, pošto je tada moguće dobro iskoristiti i inače otpadnu energiju u procesu proizvodnje električne energije.

Programom prostornog uređenja RH na području Zadarske županije predviđa se istraživati nekoliko potencijalnih lokacija za PE (elektrane na plin). Vrlo vjerojatno da će u planskom periodu doći do realizacije jednog takvog energetskog postrojenja.

Bilo kakve analize vezane na upotrebu ugljena kao energenta ovim se planom ne razmatraju.

3.7. Postupanje s otpadom

3.7.1. Postupanje s komunalnim otpadom

Komunalni otpad je otpad iz kućanstva, otpad koji nastaje čišćenjem javnih površina i otpad sličan otpadu iz kućanstva koji nastaje u gospodarstvu, ustanovama i uslužnim djelatnostima.

U skladu sa Zakonom o otpadu (N.N. br. 34/95.) općina, odnosno grad osiguravaju provođenje mjera za postupanje s komunalnim otpadom pri čemu više jedinica lokalne samouprave mogu sporazumno osigurati provođenje mjera za postupanje s komunalnim otpadom.

Osnovni cilj postupanja s otpadom na području Zadarske županije je izgradnja cjelovitog sustava postupanja s otpadom sa što manje štetnih utjecaja na zdravlje, okoliš i klimu uz što bolje gospodarskog korištenja otpada i što manje trajno odlaganje neobrađenog otpada za što je neophodno izraditi Studiju o postupanju otpadom za područje Zadarske županije.

Ostvarivanje navedenog cilja postići će se dosljednom provedbom koncepta cjelovitog gospodarenja otpadom "IVO", kojim su glavni prioriteti svrstani kako slijedi:

Izbjegavanje nastanka otpada

- Edukacija stanovništva
- Djelovanje na ponašanje kupaca
- Potpora i unapređenje burze otpada
- Smanjenje i višekratno korištenje ambalaže
- Čišća proizvodnja

Vrednovanje neizbježnog otpada

- Odvojeno sakupljanje i recikliranje korisnih i štetnih sastojaka otpada
- Biološka obrada odbojeno sakupljenog bio otpada (kompostiranje)
- Izgradnja reciklažnih pogona

Odlaganje ostatnog otpada

- Sanacija postojećih neuređenih odlagališta
- Odvoz otpada s otoka
- Izgradnja transfer postaja
- Donošenje konačne odluke, na osnovi Studije o postupanju otpadom za područje Zadarske županije, prema propisima EU
- Odlaganje ostatnog otpada s manje od 5% organske tvari

Prema Pravilniku o postupanju s otpadom (N.N. 123/97) do 01.01.2002. godine, moraju se sanirati sva odlagališta, odnosno odrediti prenamjena onih koja se neće koristiti.

3.7.2. Postupanje s neopasnim tehnološkim otpadom

Neopasni tehnološki otpad je otpad koji nastaje u proizvodnim procesima u gospodarstvu, ustanovama i uslužnim djelatnostima, a po količinama, sastavu i svojstvu razlikuje se od komunalnog otpada. To je otpad koji za razliku od opasnog tehnološkog otpada ne sadrži ili sadrži malo tvari koje podliježu fizikalnoj, kemijskoj ili biološkoj razgradnji pa ne ugrožavaju okoliš. Ambalažni otpad predstavlja cca. 80 % ukupne količine neopasnog tehnološkog otpada.

U skladu sa Zakonom o otpadu (N.N. br. 34/95.) županije, odnosno Grad Zagreb osiguravaju provođenje mjera postupanja s neopasnim tehnološkim otpadom, pri čemu više županija mogu sporazumno osigurati provođenje mjera postupanja s neopasnim tehnološkim otpadom.

Na području Zadarske županije ova vrsta otpada miješa se zajedno s komunalnim otpadom na odlagalištima komunalnog otpada.

Potrebno je uspostaviti sustav odvojenog sakupljanja neopasnog tehnološkog otpada (metali, papir, staklo itd.) kako bi se recikliranjem dobile sekundarne sirovine za ponovno korištenje.

Koristiti građevinski otpad i otpad od rušenja objekata (osim proizvoda koji u sebi sadrže katran) kao inertni materijal za punjenje kamenolomskih iskopa pri sanaciji kamenoloma.

3.7.3. Postupanje s opasnim otpadom

Opasni otpad je utvrđen dodacima I., II., i III. Zakona o ratifikaciji konvencije o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovu odlaganju (N.N. Međunarodni ugovori, br. 3/94.). Sadrži tvari koje imaju jedno od ovih svojstava: eksplozivnost, reaktivnost, zapaljivost, nagrizanje, nadražljivost, štetnost, toksičnost, infektivnost, kancerogenost, mutagenost, teratogenost, ekotoksičnost i svojstvo otpuštanja otrovnih plinova kemijskom reakcijom ili biološkom razgradnjom. Komunalni i tehnološki otpad svrstavaju se u opasni otpad ako sadrže tvari koje imaju jedno od spomenutih svojstava.

Prema članku 22. Zakona o otpadu (N.N. br. 34/95.) postupanje s opasnim otpadom smatra se djelatnošću od interesa za Republiku Hrvatsku. Vlada Republike Hrvatske osigurava provođenje mjera postupanja s opasnim otpadom utvrđenih Strategijom zaštite okoliša. Tehničko-tehnološke uvjete kojima mora udovoljavati prostor, oprema ili građevina za skladištenje opasnog otpada propisuje ministar zaštite okoliša i prostornog uređenja.

Na području Zadarske županije komunalni otpad s karakteristikama opasnog otpada se sakuplja i odlaže zajedno s ostalim komunalnim otpadom na smetlišta ili odlagališta bez ikakve kontrole.

Stoga na osnovu Programa i Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske potrebno je uspostaviti mrežu sabirališta i skladištenja opasnog otpada na području Zadarske županije (4-5 građevina za skladištenje opasnog otpada-sabirališta i jedna građevina za skladištenje i obrađivanje opasnog otpada) gdje bi se prikupljao i skladištio opasni otpad izdvojen iz komunalnog otpada (baterije, akumulatori, lijekovi, motorna ulja, boje, lakovi itd.).

Opasni tehnološki otpad proizvođač je dužan skladištiti na propisan način do trenutka predaje ovlaštenom sakupljaču opasnog otpada do konačnog zbrinjavanja o čemu skrbi Vlada Republike Hrvatske.

3.8. Sprječavanje nepovoljnih utjecaja na okoliš

3.8.1. Podaci o utjecaju pojedinih zahvata na okoliš Županije

Nepovoljne utjecaje na okoliš imaju, u većoj ili manjoj mjeri:

- odlagališta otpada (smetlišta)
- kompleks industrijsko-lučke zone u Gaženici, uvala Bregdeti, Ričina,
- brodogradilište u u. V. Lamjana kod Kali
- gradske otpadne vode Zadra, Obrovca, Biograda na Moru, Benkovca, Paga
- pojedina turistička naselja i objekti
- pojedine poljoprivredne površine (minirane površine, uporaba sredstava za zaštitu)
- objekti posebne namjene
- kamenolomi, posudišta kamena
- brojni manji onečišćivači (farme, klaonice, servisi, divlja odlagališta otpada, septičke jame s propusnim dnom, izljevi fekalija, kotlovnice itd.), ali vrlo opasni za onečišćenje okoliša
- otpad koji se baca u more te na morskom dnu izaziva nepopravljive posljedice po životinjski i biljni svijet
- zloupotreba u privrednom, malom obiteljskom i sportsko-rekreacijskom ribolovu

3.8.2. Tlo

U smislu zaštite tla imaju slijedeće funkcije:

1. prirodne funkcije kao što su:
   a) životna osnova i životni prostor za ljude, biljke, životinje i organizme u tlu,
   b) sastavni dio prirodnog potencijala, osobito sa svojim kružnim tokovima vode i hranjivih tvari,
   c) razgradnje, filtera, rezerve i pretvorbe tvari,
2. funkcija arhiva prirodne i kulturne povijesti,
3. gospodarske funkcije:
   a) ležište sirovina,
   b) površina za naseljavanje i rekreaciju,
   c) za biljnu proizvodnju,
   d) za ostale načine gospodarskog i javnog korištenja, promet, opskrbu i odvodnju.

Kod utjecaja na tlo potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri izbjegavati oštećenje njegovih prirodnih funkcija, te njegovih funkcija arhiviranja prirodne i kulturne povijesti.

3.8.3. Podaci o drugim nepovoljnim utjecajima na okoliš Županije

Buka i vibracije imaju nepovoljan, premda često teško primjetljiv odnosno prikriven utjecaj na okoliš. Premda u Županiji nema većih izvora buke i vibracija, oni su ipak u određenoj mjeri prisutni na mnogim mikrolokacijama. Na žalost ni o ovim pojavama ne postoje kompetentni podaci već se može samo nagađati o određenim posljedicama (nestanak pojedinih životinjskih vrsta, oboljenja, promjene ponašanja). Nešto manje se radi o industrijskoj buci (tvornice, pogoni, kamenolomi, brodogradilište i sl.) i to uglavnom u njihovoj neposrednoj blizini, nego o buci prometa (cestovni, brodski, željeznički,).

Potrebno je posebno istaknuti nepovoljni utjecaj na zrak pojedinih kamenoloma (Sridnjak i dr.) u blizini kojih dolazi do taloženja prašine na okolnim površinama i naseljima (Bibinje, istočni dijelovi Zadra i kamenolom Gorica na Pagu). Osim kamenoloma opasnost za onečišćenje zraka predstavlja i bazen s ostacima lužine u blizini nekadašnje tvornice glinice u Obrovcu, gdje za vrijeme olujne bure čestice lužine onečišćuju okoliš čime se ugrožava okolni ekosustav.

U ovom trenutku, dok još nema značajnije industrijske proizvodnje, potrebno je izvršiti analitička mjerenja kakvoće zraka za određivanje nultog stanja s obzirom da još uvijek nije uspostavljena mreža za kontinuirano praćenje kakvoće zraka na području Zadarske županije.

Današnje prilike u Zadarskoj županiji u svezi čistoće zraka su dobre. Možda povremeno pojedina postrojenja u određenim ekscesnim situacijama mogu ispustiti određene količine štetnih tvari, koje mogu utjecati na čistoću zraka. Međutim, budući se radi o relativno čistoj industriji na području Zadarske županije koja ne ugrožava čistoću zraka takvi slučajevi su vrlo rijetki. Ovdje bi bilo potrebno spomenuti i utjecaj kamenoloma na kakvoću zraka s obzirom na utjecaj kamene prašine koja nepovoljno utječe na kakvoću zraka pogotovo ako se kamenolomi nalaze u blizini naseljenih mjesta.

Iz svega navedenog potrebno je utvrditi i organizirati trajno praćenje i mjerenje kakvoće i čistoće zraka od strane stručnih ustanova.

3.9. Plan sklanjanja stanovništva

Sklanjanje pučanstva u Zadarskoj županiji planirano je ovisno o stupnju ugroženosti od ratnih opasnosti u miru, u skloništima osnovne zaštite, skloništima dopunske zaštite te u podrumima i drugim pogodnim objektima za sklanjanje.

Prema procjeni Policijske uprave zadarske o ugroženosti stanovništva i materijalnih dobara i procjeni vlastitih mogućnosti za zaštitu i spašavanje, sklanjanje u skloništima planira se u gradovima, u neposrednoj blizini većih industrijskih objekata (lučko-industrijska zona "Gaženica"), zračnoj luci, te infrastrukturnim objektima na prometnicama (Paški i Maslenički most).

TABLICA 20. GRADOVI I MJESTA U KOJIMA SE MORAJU GRADITI SKLONIŠTA S POTREBNIM BROJEM SKLONIŠNIH MJESTA:

Red.br.	M j e s t o	Potreban broj sklonišnih mjesta

1.	Zadar	45.000
2.	Benkovac	1.500
3.	Bibinje	2.000
4.	Biograd na Moru	3.500
5.	Gračac	1.000
6.	Nin	1.000
7.	Obrovac	500
8.	Pag	1.500
	UKUPNO	56.000

Prikazani podaci o potrebnom broju sklonišnih mjesta s prethodne tabele procijenjeni su, a temelje se na postojećem broju stanovnika umanjenom za dio ljudstva s obvezom u ratu izvan mjesta prebivanja te za dio ljudstva koji se planski ili samoinicijativno pomjerio odnosno evakuirao i u njemu treba planirati gradnju skloništa osnovne zaštite otpornosti 100 kPa, skloništa dopunske zaštite otpornosti 50 kPa te porodična skloništa otpornosti 30 kPa.

Skloništa osnovne zaštite planiraju se u užoj gradskoj zoni te na području koje gravitira lučko-industrijskoj zoni. Na ostalom dijelu planiraju se skloništa dopunske zaštite te porodična skloništa kod individualne stambene izgradnje.

U mjestu Bibinje planira se izgradnja skloništa osnovne zaštite otpornosti 100 kPa, na području koje gravitira lučko-industrijskoj zoni, a u ostalom dijelu skloništa dopunske zaštite otpornosti 50 kPa. Kod individualne stambene izgradnje planiraju se porodična skloništa otpornosti 30 kPa.

U ostalim navedenim mjestima u kojima se grade skloništa planiraju se skloništa dopunske zaštite otpornosti 50 kPa, a kod individualne stambene izgradnje porodična skloništa otpornosti 30 kPa.

U svim ostalim naseljenim mjestima Županije sklanjanje stanovništva treba planirati u zaklonima.

3.10. Zone posebne namjene

Objekti od interesa za obranu, prema klasifikaciji Ministarstva obrane, su svrstani u trajno perspektivne objekte i privremeno perspektivne objekte (do postojanja interesa obrane).

Ovim planom se zone posebne namjene iskazuju kao površine ili oznake u grafičkom prilogu 1.1.

Zone posebne namjene – trajno perspektivne

ZADAR	Babin Dub	skladište goriva
	Zemunik	zračna luka
	Šepurine	kompleks
	Travičina Glavica	objekt uređenja prostora
	Križ	objekt uređenja prostora
	Gaženica	skladište goriva
	Kopranj	radio far
	Briševo	radio far
BENKOVAC	Benkovac	vojarna
	Gaji	skladište
	Mijanica	skladište
	Kličevica	poligon
	Kakma	radio far
	Raštević	vježbalište

	Benkovac	zrakoplovni poligon
	Mejanica	vježbalište
	Lisičić	strelište
MOLAT	Molat	maskirni vez 1
		maskirni vez 2
		maskirni vez 3
DUGI OTOK	Božava	objekt uređenja prostora
	Dragove	objekt uređenja prostora
	Grbašćak	objekt uređenja prostora
	Paprenica	objekt uređenja prostora
	Ćuška Duboka	maskirni vez
	Mir	maskirni vez
	Sali (Punta Buda)	radio far
	Luka	zemljište
	Vala Straža	zemljište
	Zagraćina	potkop
	Propratno	potkop
	Bokašin	potkop
	Dugi otok (LD 20)	zrakoplovno vježbalište
	Dugi otok LD 22	zrakoplovno vježbalište

Zone posebne namjene – privremeno perspektivne (do postojanja interesa obrane)

ZADAR	novi logor	vojarna
	Stjepan Radić	vojarna
	Dom zrakoplovstva	smještajni objekt
	Mocire	skladište
	Bokanjac	vježbalište, poligon
	Poljica	Poljica
SALI	Sali	vojarna
	Sali	karaula
NIN	Grbe	zemljište

II. ODREDBE ZA PROVOĐENJE PLANA

1. Uvjeti razgraničenja prostora prema obilježju, korištenju i namjeni

Članak 1.

Ovim Planom prostor Županije načelno je razgraničen na:

- područja naselja
- područja izvan naselja podijeljena prema namjeni i korištenju
- područja primjene posebnih uvjeta uređenja i korištenja prostora
- prostor lociranja funkcija i sustava infrastrukture od važnosti za Državu i Županiju.

Ovim Planom određene su veće fizionomijske cjeline (prikazane na kartogramu 12) koje predstavljaju osnovu za razgraničenje po specifičnostima prostora, šireg utjecajnog i gravitacijskog područja u funkciji planiranja djelatnosti i provedbu mjera iz članka 2., a odnose se na:

- Zadarsku urbanu regiju (obuhvaća Grad Zadar i priobalno područje od Pakoštana do Vira)
- Zadarski arhipelag s otočkim skupinama:
  - zadarsko-biogradski otoci (Ugljan i Pašman),
  - otok Pag (dio koji pripada Zadarskoj županiji),
  - pučinski otoci (Dugi otok, Iž, Rava, Sestrunj, Rivanj, Zverinac, Molat, Ist, Premuda, Silba, Olib i Vrgada)
- Prostor podvelebitskog kanala
- Ravnokotarski zaobalni prostor (Ravni kotari)
- Bukovicu
- Ličko-pounski prostor

Članak 2.

Prostor određen grafičkim prikazima i tekstualnim dijelom ovog plana razgraničava se na:

- **područja za razvoj naselja** i prostor za izgradnju koji mora biti unutar granica GP, određivanjem granica GP u PPUO/G, a prema uvjetima ovih odredbi i potrebnim analizama lokalnih uvjeta,
- **površine poljoprivrednog zemljišta, šuma i voda** određivanjem funkcije, vrste i boniteta te uređenosti tla, odnosno šuma i voda, a prema službenim podacima nadležnih institucija, šumsko-gospodarskoj i vodnogospodarskoj osnovi,
- **planski prostor građevina sustava infrastrukture** od važnosti za Državu i Županiju, određen namjenom i prostorom primjene posebnih uvjeta korištenja (ograničenja) prema funkcionalnim prostornim zahtjevima i to kao zaštitni pojas-koridor za postojeće te kao širi planski prostor planiranog zahvata, dok se točno razgraničenje površina vrši prostornim planom užeg područja i stručnom podlogom u postupku LD,
- **zaštićena područja prirodne i graditeljske baštine** te drugih resursa čije se granice određuju aktom o zaštiti i granicom pimjene posebnih uvjeta korištenja,
- **područja primjene planskih mjera zaštite vrijednosti prostora** ili primjene drugih mjera za koje se razgraničenje vrši prema prirodnim i stvorenim djelnicama, odnosno obuhvatom skupine naselja ili drugih funkcija na koje se mjere odnose,

- **područja za koja će se donositi prostorni planovi** i za koja je obvezna izrada SUO čije se razgraničenje vrši tako da obuhvaćaju cjelinu određenih obilježja ili zahvata zbog kojeg se takav plan donosi, odnosno prema kriterijima posebnih propisa ili Strategije prostornog uređenja RH.
- **područje mora i podmorja** koje se odnosi na morski akvatorij s pripadajućim obalnim dijelom (pomorsko dobro) i podmorjem, kao posebno osjetljivim resursom, a na temelju posebnih propisa o korištenju i kriterijima iz Strategije i Programa prostornog uređenja RH.

Površine određene ovim planom imaju značenje područja isključive ili pretežite namjene-obilježja, a unutar njih se planovima užih područja razgraničavaju manji dijelovi specifične ili druge namjene-obilježja.

Kada pri izradi plana užeg područja nije moguće odrediti nedvojbene funkcionalne i prostorne granice cjelina određenih obilježja, određuje se širi prostor ograničenja korištenja i potencijalne namjene temeljem standarda i normi za određenu funkciju ili tip prostora, a na osnovu mišljenja nadležne institucije za utvrđivanje posebnih uvjeta korištenja pri čemu prednost ima zaštita vrijednih prirodnih i stvorenih resursa te interes zaštite od ratnih opasnosti i elementarnih nepogoda.

Članak 3.

Prostor za razvoj naselja i prostor izvan naselja namijenjen izgradnji razgraničava se u daljnjem planiranju na izgrađeni i neizgrađeni dio i to granicama parcela ili dijelova parcela.

Izgrađenim dijelom smatraju se sve izgrađene i namjeni privedene parcele unutar GP određenih u prostornim planovima koji su važili do stupanja na snagu ovog plana.

Neizgrađeni dio određuje se tako da se identificiraju sve neizgrađene i namjeni neprivedene parcele ili dijelovi parcela predviđeni za izgradnju unutar GP te se grupiraju po uvjetima za korištenje izgrađenog i neizgrađenog dijela GP iz točke 5. (čl. 30.-37.) ovih Odredbi..

Razgraničenje po namjeni unutar naselja vrši GUP, UPU i DPU, a za ona područja gdje se ti planovi neće donositi vrši se na temelju odredbi za provođenje PPUO/G ili PPPPO i to najmanje na mješovitu namjenu s odredbama o funkcijama koje mogu biti u takvim zonama, te za prostore primjene posebnih uvjeta korištenja.

2. Uvjeti određivanja prostora građevina od važnosti za Državu i Županiju

Članak 4.

Ovim Planom određene su pojedinačne građevine od važnosti za Državu i Županiju prema Uredbi i posebnim propisima te druge građevine koje su zbog svog razvojnog značenja ili prostora kojeg koriste od posebnog interesa i važnosti za Županiju.

Te građevine su određene funkcijom i kategorijama, grafički načelno označenom lokacijom ili trasom za koje se prostor određuje u planovima užih područja odnosno PPPPO, te stručnom podlogom i SUO i to na temelju podataka, studija i drugih dokumenata nadležnih institucija.

Građevine su određene kao:

- **postojeće** za koje je prostor namjene određen stvarnom parcelom i pojasom primjene posebnih uvjeta, prema posebnim propisima, pri čemu se mora osigurati prostor za rekonstrukciju i proširenje ako je planom tako predviđeno,
- **planirane** pri čemu se prostor osigurava namjenom površina i posebnim uvjetima korištenja šireg prostora a za prometnice i vodove infrastrukture planskim koridorom koji omogućava detaljniju plansku prilagodbu lokalnim uvjetima, osim u slučaju ako je izdana LD kada se tretira kao utvrđena trasa i ostali uvjeti,

- **potencijalne** za istraživanje pri čemu se određuju područja na kojima je moguće utvrditi lokaciju – trasu.

Članak 5.

Pri određivanju prostora za građevinu, ovisno o njenoj vrsti, kategoriji i kapacitetu te prostoru na koji se ona locira, potrebno je osigurati nesmetan rad iste, kako ne bi dolazile u koliziju s drugim funkcijama, te definirati prema posebnim propisima zaštitni i širi pojas funkcionalnog ograničenja ili ograničenja s gledišta zaštite okoliša i vrijednosti prostora.

Neizgrađene površine koje graniče s prostorom građevine iz ovog članka ne mogu se namijeniti za drugu namjenu dok se od strane nadležne institucije ili prostornim planom ne utvrde svi elementi uređenja prostora za tu građevinu.

Prostor za planiranje prometnica i vodove infrastrukture utvrđuje se tako da se polazno utvrdi poprečni profil koji obuhvaća sve elemente uređenja i funkcioniranja na koji se s obje strane dodaje najmanje 50 m do izdavanja LD.

Za načelno utvrđene trase koridor utvrđen ovim planom ne predstavlja i točan prostor smještaja trase već se određuje najmanje 500 m širok pojas za daljnje planiranje unutar kojeg može doći do pomaka trase uz uvjet usklađenja s drugim korisnicima prostora i uz uvjet provedbe mjera zaštite okoliša.

U slučaju određenja potencijalne ili alternativne trase ili lokacije ona se utvrđuje prihvaćanjem, te kroz donošenje planova, a točan položaj se utvrđuje istraživanjem za što treba osigurati širi koridor-pojas koji za prometnice i vodove infrastrukture iznosi najmanje 1 km, a lokacijska dozvola se izdaje uz obveznu izradu stručne podloge.

Prostor ograničenja može se smanjiti na dionicama gdje postoje nedvojbene rubne crte koje se ne mogu prelaziti kao što je šuma, zaštićeno područje, vodno dobro ili izrazito nepogodno tlo, postojeće naselje ili konfiguracije koja ne omogućava pomak trase.

Točne lokacije trase određuju se razgraničenjem površina iz članka 1.3. ovih odredbi a temeljem kriterija iz ovih odredbi i posebnih propisa nadlažnih javnih poduzeća i temeljem stručne podloge.

Članak 6.

Razvoj naselja koja graniče s koridorima infrastrukture od važnosti za Državu i Županiju ne može se planirati širenjem prema i preko tih koridora kada su oni postavljeni rubno u odnosu na već izgrađeno naselje, a duž prometnica određenih ovim planom ne mogu se stvarati građevne cjeline, osim onih u funkciji usluga u prometu dok se građevinske čestice ne mogu izravno priključivati na te prometnice.

Postojeće građevine, prometnice i ostala infrastruktura za koje se planom predviđa izmještanje ili nova trasa zadržavaju kategoriju i sva ograničenja po posebnim propisima i onim utvrđenim ovim planom do izvedbe nove trase ili objekta, te njegove prekategorizacije.

U prostoru načelno i potencijalno-alternativno utvrđene trase ne mogu se do utvrđenja točne trase planirati objekti koji se mogu graditi izvan GP, određivati prostor za razvoj naselja (neizgrađeni dio GP), dok se ostala infrastruktura ne može planirati okomito na tako utvđeni smjer trase, a ona unutar koridora samo zajedno s utvrđivanjem predmetne trase.

Članak 7.

Građevine od važnosti za Državu i Županiju koje se grade ili rekonstruiraju unutar građevinskog područja planiraju se prema funkcionalnim potrebama, te usklađenjem s drugim korisnicima prostora, a namjena se pobliže određuje u PPUO/G i drugim planovima užih područja s tim da njihovo nedonošenje ne predstavlja ograničenje za izradu stručne podloge i izdavanje LD.

Ovim planom, posebnim propisima, te Strategijom i Programom prostornog uređenja RH određene su slijedeće građevine od interesa za Državu i Županiju na koje se odnose odredbe ovog članka:

2.1. Prometne građevine

Cestovni objekti s pripadajućim građevinama i uređajima:
- Jadranska autocesta s priključcima: Zadar 1, Zadar 2 i Benkovac (postojeća)
- brza cesta Karlovac-Plitvice-Gračac-Knin-Split (planirana)
- sve državne ceste na području Županije (postojeće)
- granični prijelaz i privremena kontrolna točka (NBT) Ličko Dugopolje (planiran)

Željeznički objekti s pripadajućim građevinama i uređajima:
- magistralna pomoćna pruga I. reda: Zadar-Knin (postojeća)
- magistralna pomoćna pruga I. reda: Oštarije-Gospić-Knin (postojeća)
- magistralna pomoćna pruga I. reda: Martin Brod-Strmica (postojeća)
- željeznička pruga velike propusne moći:
  Gračac-Radučić (planirana dionica magistralne pomoćne pruge Oštarije-Gospić-Knin)
- mogući pravci i alternativna rješenja Jadranske željeznice (potencijalni)
- stalni međunarodni granični željeznički prijelaz Lička Kaldrma (postojeći)

Zrakoplovne građevine:
- zračna luka Zemunik 4 E kategorije (postojeća)
- zračna luka na Pagu 2 C/1 A kategorije (potencijalna)
- zračna pristaništa bez kategorije Dugi otok i Ugljan (potencijalna)
- stalni međunarodni granični zračni prijelaz Zemunik (postojeći)

Pomorske građevine:
- međunarodna putnička luka Zadar-Poluotok (postojeća)
- međunarodna trajektna i teretna luka Zadar-Gaženica (planirana)
- županijske luke: Preko, Brbinj, Zaglav, Pag, Silba, Biograd, Tkon (postojeće)
  Košljun, Mali i Veli Zaton, Dumboka (potencijalne)
- marine veće od 200 vezova: Zadar, Bibinje, Sukošan, Biograd na Moru i dr. (postojeće)
- stalni međunarodni pomorski granični prijelaz: Zadar, Gaženica, Maslenica (postojeći)
- sezonski granični pomorski prijelaz: Božava, Sali (postojeći)

2.2. Energetske građevine

Elektroenergetske građevine:
- HE Velebit – 2x138 mW (postojeće)
- lokacije energetskih građevina za daljnja istraživanja prema elektroenergetskim podlogama predloženim od HEP-a, kao što su HE Zrmanja, Bravar, Pag (potencijalne)
- planirani novi elektroenergetski koridor 400 kV
  RHE "Velebit" - TS "Zadar"

TS "Zadar" - TE "Pag-Prutna"
RHE "Velebit" - TS "Mraclin"
RHE "Velebit" - TS "Konjsko"

- transformatorsko postrojenje 400kV Obrovac (potencijalno)
- transformatorsko postrojenje 400 kV Zadar (planirano)
- dalekovodi i transformatorska postrojenja 110 kV (postojeće)

Građevine za transport plina:

- plinski sustav 50/70 BAR (potencijalni)
- moguća lokacija LPG/LNG (na uvozni ukapljeni naftni plin) za "satelitsku plinsku opskrbu" većih konzumnih područja - prva etapa do vremena gradnje magistralnih plinovoda (potencijalni)

Građevine eksploatacije mineralnih sirovina:

- eksploatacija kamena: Benkovac, Obrovac i Dugi otok (postojeće)
- eksploatacija soli: Pag, Nin (postojeće)

2.3. Vodne građevine

Zaštitne, regulacijske i melioracijske građevine:

- regulacijske građevine za obranu od poplava na Zrmanji (planirane)
- melioracijski sustavi u prostoru Ravnih kotara i poljoprivrednih površina Vrana (postojeći, planirani i potencijalni)

Građevine za korištenje voda:

- vodoopskrbni sustav - Regionalni vodovod sjeverne Dalmacije (postojeći)
- vodoopskrbni sustav Bokanjac (postojeći)
- rezerve podzemnih voda I. kategorije (potencijalne)

Građevine za zaštitu voda:

- sustav i uređaji za pročišćavanje otpadnih voda grada Zadra, te ostali sustavi i uređaji kapaciteta većeg od 25000 ES, koji će se graditi nakon što se izgradi cjelovit plan odvodnje voda Županije (točka 6.3.3. ovih odredbi) – planirani i potencijalni

2.4. Proizvodne građevine:

- veći proizvodni pogoni (postojeći i potencijalni)
- ostale građevine (potencijalne)
- bescarinska zona Zadar (planirana)

2.5. Građevine za postupanje s otpadom:

- **državnog karaktera**
  - građevina za odlaganje opasnog otpada (potencijalna)

- **županijskog karaktera**
  - sanitarno odlagalište komunalnog otpada za cijelo područje Zadarske županije (planirano)
  - građevina za obrađivanje i skladištenje opasnog otpada (potencijalno)
  - građevina za skladištenje opasnog otpada – sabiralište (potencijalno)

2.6. Građevine na zaštićenom području:

- sve građevine od važnosti za normalno funkcioniranje primarno u svrhu turističke ponude (N.P. "Paklenica", P.P. "Telašćica" i P.P. "Velebit" P.P. “Vransko jezero”)

2.7. Građevine od važnosti za Županiju

Članak 8.

Ovim planom određuju se i slijedeće građevine od važnosti za Županiju:

- sportske građevine (golf igrališta) - potencijalno
- turističko-ugostiteljske građevine (za 1000 i više gostiju) - Tustica (sportsko-rekreacijski centar), Nin, Karin, Starigrad, Biograd, Pag (Rebra), južni Pašman, Zaton-Petrčane, Posedarje (Svrdlac-Ivandići) - planirano
- ostale građevine:
  - slobodna carinska zona Zadar i Obrovac - planirano
  - veletržnica Benkovac - planirano
  - helidromi (na svim naseljenim otocima) - planirano
  - industrijska luka Gaženica - postojeće i planirano
  - ribarske luke: Vela Lamjana i Kali - postojeće i planrano
  - burza riba u Zadru - postojeće
  - mostovi: Pašman-kopno, Vir-Pag - potencijalno
  - male hidroelektrane na Krupi - potencijalno
  - energetski objekti koji koriste obnovljive izvore (vjetar, voda, sunce) - potencijalno
  - testno-istraživačka stanica za ovčarstvo i kozarstvo Obrovac i Gračac - planirano
  - istraživački poljodjelski objekti Benkovac - planirano
  - kanal Košlun-Pag - potencijalno
  - veliki trgovački centri na rubovima GP – potencijalno

3. Uvjeti smještaja gospodarskih sadržaja u prostoru

Članak 9.

Ovim planom utvrđuju se glavne gospodarske djelatnosti na području Županije:

- turizam
- poljoprivreda
- industrija
- promet i usluge

Za navedene gospodarske aktivnosti planom se određuje prostor u kojem će se ove aktivnosti odvijati.

Kriteriji za smještaj gospodarskih sadržaja u prostoru usklađuju se s obilježjima područja koja čine posebne cjeline određene čl. 1. ovih odredbi.

Članak 10.

Ovim planom određeni su prostori na kojima su smješteni ili se planiraju veći gospodarski sadržaji od interesa za Županiju, ovisni o sirovinama Županije, integralnom transportu, povezivanju sa širom regijom, potrebi većeg broja zaposlenih i to:

- svi vrijedni obradivi kompleksi,
- područja gospodarskih šuma,
- teretna luka u Zadru,
- trajektne luke u Zadru, Biogradu n/m i na otocima (Pag, Ugljan, Pašman, Sestrunj, Zverinac, Molat i Dugi otok),
- gospodarska zona u zadarskoj luci,
- prometna čvorišta,
- terminal u Zadru,
- područja eksploatacije mineralnih sirovina na otoku Pagu i u Ninu (solane)
- primarno turističko područje (rivijera),
- prostor potencijalnih lokacija zajedničke deponije otpada.

Primarnom turističkom području iz ovog članka mora se osigurati rubni prostor u prirodnom stanju najmanje 1 km, te priključke na državne i županijske ceste uz isključenje utjecaja radnih i drugih procesa i mogućnost povezivanja s poljoprivrednim područjima.

Članak 11.

Prostor za gospodarske djelatnosti, proizvodne, industrijske, servisne i komunalne djelatnosti te robno-prometne terminale, trgovinu i usluge ovim je planom određen načelno u sklopu GP-a naselja dok se turističke zone i zone trgovačkih centara izvan naselja načelno određuju kao GP za tu namjenu.

Ovisno o vrsti i kapacitetima pojedinih jedinica gospodarske djelatnosti se smještaju u posebne gospodarske zone ili ograničeno u zone mješovite – pretežno stambene – namjene uz uvjet da ne štete okolini i ne pogoršavaju uvjete života drugih korisnika.

Članak 12.

Ovim planom utvrđuju se uvjeti za smještaj gopodarskih djelatnosti ovisno o određenom prostoru, kapacitetu i vrsti jedinice ili zone tako da:

- racionalno koriste prostor,
- nisu u suprotnosti sa zaštitom okoliša,
- su energetski i prometno primjereni prostoru u kojem se planiraju,
- se osigura potrebna količina i sigurnost opskrbe vodom i energijom koja ne smije ugroziti potrebe naselja i drugih djelatnosti,
- da se izvede odgovarajuća odvodnja koja mora biti priključena na kanalizacijsku mrežu naselja s predtretmanom, ovisno o vrsti i količini otpadne vode, a prema vodopravnim uvjetima,
- se prilikom daljnjeg planiranja usklade interesi korisnika i osigura dovoljan prostor za razvoj,
- se ne šire i ne lociraju u blizini zaštićenih cjelina.

Zone moraju imati posebno uređen kolni ulaz u zonu i internu prometnu mrežu i ne mogu se planirati i koristiti tako da svaka jedinica ima poseban priključak na državnu, županijsku i glavnu gradsku prometnicu.

Gospodarske djelatnosti u naseljima moraju biti visokih razina usluga i novih tehnologija.

Članak 13.

Osnovni kriteriji za smještaj gospodarskih sadržaja u prostoru su gustoća izgrađenosti i intenzitet aktivnosti. Kriterij gustoće određuje se pokazateljima izgrađenosti. Kriterij intenziteta određuje se pokazateljima smještajnih kapaciteta i posjećenosti. Pokazatelji inteziteta aktivnosti formiraju se na osnovu zvaničnih godišnjih statističkih podataka za Zadarsku županiju.

Članak 14.

Ovim Planom utvrđuje se dispozicija postojećih i projekcija potencijalnih lokaliteta za turističku izgradnju u obliku mogućih graničnih kapaciteta.

Kao prioritet utvrđuje se potrba ispitivanja proširenja i nadogradnje postojećih turističkih zona radi racionalnog korištenja prostora i postojećih infrastrukturnih uređaja/sustava.

Potencijalna građevinska područja za turističku izgradnju definirana su vršnim kapacitetima broja ležaja i to u rasponima od 200 do preko 3000.

Manja potencijalna građevinska područja za turističku izgradnju su ona do 1000 kreveta, a građevinska područja preko 1000 kreveta su velika.

Članak 15.

Ovim Planom utvrđena su građevinska područja postojeće turističke izgradnje i projekcija nove izgradnje u obliku mogućih graničnih kapaciteta (grafički prilog br. 1.1.).

Ovim Planom određena su potencijalna područja nove turističke izgradnje izvan građevinskih područja naselja definirana vršnim kapacitetom u rasponu od 200-3000 ležajeva te posebna veća od 3000 ležajeva.

Zone iz prethodnog stavka mogu su planirati samo na temelju programskih odrednica koje moraju sadržavati najpovoljnije oblike sadržaja turističke ponude s gospodarskog stajališta, nosivi kapacitet prostora prema njegovim morfološkim i ekološkim karakteristikama, racionalno povezivanje na prometnu mrežu, te opremanje uređajima vodoopskrbe i odvodnje otpadnih voda. Pri tome treba odabrati takve sustave koji će valorizirati sve vrijednosti okoliša s ciljem njegove pune zaštite.

Programski i prostorni elementi iz prethodnog stavka ovih odredbi odrediti će se Programom turističkog razvoja Županije s vrijednovanjem obalnog prostora u cjelini, odnosno za pojedina turistička područja iz Članka 16. do kapaciteta 3000 ležajeva.

Iznimno do izrade Programa iz prethodnog stavka u prostornom planu uređenja općina i gradova mogu se planirati manje turističke zone do 1000 ležaja na prostoru uz postojeća naselja tako da čine cjelovitu urbanu strukturu.

Prilikom planiranja turističkih zona moraju se primjenjivati odredbe ovoga Plana koje se odnose na građevinska područja i kriterije za turističke djelatnosti i izgradnju objekata turizma.

Članak 16.

Ovim planom utvrđuju se kriteriji intenziteta turističke djelatnosti, i to:

- Turističke aktivnosti vrlo visokog intenziteta trebaju biti locirane na području rivijere (Pag-Zadar-Biograd na Moru)
- Turističke aktivnosti visokog intenziteta trebaju biti locirane u području Podvelebitskog kanala
- Turističke aktivnosti srednjeg intenziteta trebaju biti locirane na područjima otoka unutarnjeg i srednjeg niza i Ravnih kotara
- Turističke aktivnosti niskog intenziteta trebaju biti locirane u područjima otoka vanjskog niza, Bukovice i ličko-pounskog prostora

Intenzitet turističkih aktivnosti određuje se u odnosu na smještajne kapacitete i posjećenost na teritoriju Županije:

- Gornja granica vrlo visokog intenziteta turističkih aktivnosti određuje se tako da se dostignuti maksimumi kapaciteta i posjećenosti u periodu prije donošenja ovoga plana uvećevaju za 50%.

- Gornja granica visokog intenziteta turističkih aktivnosti određuje se tako da se dostignuti maksimumi kapaciteta i posjećenosti u periodu prije donošenja ovoga plana uvećevaju za 25%.
- Gornja granica srednjeg intenziteta turističkih aktivnosti određuje se tako da se dostignuti maksimumi kapaciteta i posjećenosti u periodu prije donošenja ovoga plana ne uvećavaju.
- Gornja granica niskog intenziteta turističkih aktivnosti određuje se tako da se dostignuti maksimumi kapaciteta i posjećenosti u periodu prije donošenja ovoga plana umanjuju za 50%.

Članak 17.

Ovim Planom utvrđuje se profil urbane strukture rivijere, koji mora biti oblikovan kao sustav četiri skupine uvjeta. Obalni pojas rivijere sadrži četiri podcjeline: dva pojasa na teritoriju i dva pojasa u akvatoriju rivijere.

Pojas teritorija sadrži prvi i drugi obalni pojas:

U prvom obalnom pojasu teritorija smještene su: plaže, turistički kompleksi i objekti, javni prostori i objekti, povijesne jezgre naselja, pojedinačne povijesne građevine, fragmenti naselja, obalna infrastruktura lučica i marina te servisi nautičkih programa.

U drugom obalnom pojasu smješteno je stanovanje, servisi te sadržaji društvene infrastrukture.

Pojas akvatorija sadrži obalni i pučinski pojas:

U obalnom pojasu rivijere smještaju se plaže, zabavni parkovi, lučice i marine.

U pučinskom pojasu su smještene aktivnosti lokalnog individualnog nautičkog prometa.

Članak 18.

Ovim Planom utvrđuju se kriteriji za izgradnju u turističkim zonama.

U turističkim zonama mogu se graditi slijedeći objekti:

- vile
- hoteli
- hotelska naselja
- auto-kampovi

Turističke zone mogu se formirati prema posebnim uvjetima:

- Veličina jedne graditeljske cjeline unutar građevinskog područja ne smije biti veća od 10 ha, osim kada se radi o građevinama od važnosti za Županiju i Državu.
- Turističke zone mogu biti niske i srednje gustoće izgrađenosti.
- Niske gustoće izgrađenosti moraju biti kapaciteti hotelskih naselja, a srednje gustoće izgrađenosti kapaciteti vila i hotela.
- Područja niskih gustoća moraju imati najmanje 100 m^2 po jednoj postelji.
- Područja srednjih gustoća moraju imati najmanje 50 m^2 po jednoj postelji.
- Izgrađenost građevinske parcele u turističkoj zoni ne smije biti veća od 30%.
- Koeficijent iskoristivosti građevinske parcele u turističkoj zoni ne smije biti veća od 0,5.
- Lokacija turističke zone mora biti tako izabrana da ne ugrožava funkcioniranje postojećih naselja u blizini, te da maksimalno poštuje zaštićenu prirodnu i kulturnu baštinu i krajobrazne karakteristike prostora.
- Na području turističkih zona, osim stacionarnih programa turističke namjene mogu se locirati: ugostiteljski, trgovački, zabavni, sportsko-rekreacijski sadržaji, sve u sklopu istoga građevinskog područja.
- Volumenske i oblikovne karakteristike izgradnje u turističkim zonama moraju biti usklađene s karakterom graditeljskih cjelina najbližih naselja i osjetljivošću mikrolokacije u kojoj se događa ta izgradnja.

- Prilikom projektantskog osmišljavanja turističkih programa treba respektirati postojeće poljske puteve i mocire kao naslijeđe pučkog graditeljstva. Dopuštene su samo neophodne manje korekcije radi odvijanja prometa. Preporuča se prirodne i stvorene vrijednosti koristiti kao oblikovni i fizički parametar nove strukture.
- U turističkim zonama mogu se formirati i manje turističke lučice s jasno definiranim javnim prostorom. Kapacitet ovih lučica mora biti prilagođen kapacitetu turističkog naselja. Izgrađenost javnog prostora lučice može biti najviše 10%. U lučicama se mogu smjestiti slijedeći sadržaji: ugostiteljstvo, trgovine, usluge, sportski i parkovno-rekreacijski sadržaji, te kupališni uređaji.
- Turistička zona s lučicom mora se tretirati kao jedinstvena urbana cjelina.

Članak 19.

Na obalnom području naselja locirane su lučice turističke namjene pod uvjetima koji uređuju odnose izgradnje novih javnih objekata i korištenje javnog prostora.

U lučicama se smještaju slijedeći sadržaji: pristani, vezovi, plaže, šetnice, zelene površine, sportsko rekreacijski sadržaji, te ugostiteljstvo i trgovina.

Naselje s pripadajućom lučicom mora se tretirati kao jedna urbana cjelina.

U javnom prostoru obalnog dijela naselja smještaju se objekti javne namjene pod uvjetom da ukupna površina njihove izgrađenosti ne prelazi 10% ukupne javne površine.

Veličine objekata za pojedine vrste programa moraju biti usklađeni s postojećim volumenima unutar matičnog naselja.

Članak 20.

Na području zaseoka mogu se graditi građevine za poljoprivredne djelatnosti obiteljskog gospodarstva i sadržaje seoskog turizma pri čemu se mogu vršiti zahvati u postojećoj fizičkoj strukturi (gradnja i rekonstrukcija) pod uvjetom da:

- izgrađenost parcele ne bude veća od 30%.
- iskoristivost parcele ne bude veća od 0.5.

Veličine objekata za pojedine vrste sadržaja ne smiju biti veće od postojećih unutar cjelina zaseoka.

Članak 21.

Ovim Planom se određuje gospodarski prostor namjenom površina za poljoprivredu i šumarstvo uz obvezu očuvanja tih područja i provedbe mjera poboljšanja i uređenja tih površina, te njihovog racionalnog korištenja.

Članak 22.

Na području Županije mora se očuvati veličina i cjelovitost poljoprivrednih kompleksa, te težiti ka okrupnjavanju manjih posjeda pri čemu treba očuvati posebnosti poljoprivredne strukture.

Uslužna i distributivna središta treba locirati u centralnim naseljima.

Prateće funkcije poljoprivrede kao što su velika skladišta, servisi, distribucijski centri u funkciji poljoprivrede smještavaju se u sklopu naselja kao veći centri u gradovima, te mreža manjih jedinica u središnjim naseljima. Na poljoprivrednim površinama izvan naselja mogu se locirati samo proizvodni poljoprivredni pogoni i farme prema posebnim uvjetima iz ovih odredbi i drugih propisa.

Članak 23.

Poljoprivredne aktivnosti visokog inteziteta locirane su u području Ravnih kotara.

Poljoprivredne aktivnosti srednjeg intenziteta locirane su na području urbane regije, otoka unutarnjeg niza, podvelebitskog kanala, te ličko-pounskog prostora.

Poljoprivredne aktivnosti niskog intenziteta locirane su u prostoru Bukovice te na otocoma srednjeg i vanjskog niza.

Intenzitet poljoprivrednih aktivnosti određuje se u odnosu na proizvodne pokazatelje za svaku poljoprivrednu djelatnost na teritoriju Županije koja se iskazuje u količinama uroda za jediničnu površinu u poljodjelstvu ili broju komada za proizvodnu jedinicu u stočarstvu:

- Poljoprivredne aktivnosti visokog intenziteta su one koje premašuju dostignute maksimume u periodu do donošenja ovoga plana.
- Poljoprivredne aktivnosti srednjeg intenziteta su one koje ne premašuju dostignute maksimume u periodu do donošenja ovoga plana.
- Poljoprivredne aktivnosti niskog intenziteta su one koje ne premašuju 50% dostignutih maksimuma u periodu do donošenja ovoga plana.

Članak 24.

Izgradnja gospodarskih građevina u funkciji obavljanja poljoprivrednih djelatnosti bit će određena PPUO/G-ovima.

Poljoprivredne farme se grade izvan građevinskih područja naselja kada uvjetni broj grla ima nepovoljan utjecaj na kvalitetu življenja u naselju ili njihov tehnološki proces zahtijeva smještaj pratećih građevina uz poljoprivredne površine.

Izvan građevinskog područja, na poljoprivrednom zemljištu I. i II. bonitetne klase, iznimno se, u funkciji obavljanja poljoprovredne djelatnosti, mogu planirati:

- građevine za pohranu poljoprivrednih strojeva i alata, te poljoprivrednih proizvoda, kao i građevine za čuvanje voćnjaka i vinograda mogu se graditi na poljoprivrednom zemljištu lošije kvalitete površine 2000 m^2 i većim, i to kao prizemnice, brutto razvijene površine do 30 m^2, visine vijenca 3 m, kamenog ziđa, dvostrešnog krova, prekrivenog kamenim pločama ili kupom kanalicom. Moraju biti udaljene od ograde najviše 2 m.
- građevine za sklanjanje stoke i peradi (štale) - mogu se graditi na poljoprivrednom zemljištu lošije kvalitete, površine ovisno o broju stoke i peradi, ne moraju biti priključene na objekte infrastrukture.
- objekti za uzgoj stoke i peradi (farme, peradarnici) - mogu se graditi na poljoprivrednom zemljištu lošije kvalitete, veličine ovisno o broju stoke, odnosno peradi, uz obveznu infrastrukturnu opremljenost. Maksimalna izgrađenost parcele može biti 40%, a objekti se mogu graditi na udaljenostima od građevinskih područja, prikazanim u slijedećoj tablici:

TABLICA 21: PRIKAZ UDALJENOSTI OD GRAĐEVINSKIH PODRUČJA

Stoka krupnog zuba	Udaljenost	Stoka sitnog zuba	Udaljenost	Perad	Udaljenost
kom	m	kom	m	kom	m
do 150	200	do 200	100	do 1000	50
150-350	300	200-750	100	1000-5000	50
preko 350	500	preko 750	200	preko 5000	100

- Farme se ne mogu planirati na područjima određenim ovim planom kao vrijedan krajolik, niti na zaštićenim područjima prirodne i kulturne baštine niti na vodozaštitnim područjima

Članak 25.

Šumske površine u građevinskom području služe u funkciji zelenila kao park-šume i zaštitno zelenilo. Šumske površine u građevinskom području ne mogu se sjeći ili prenamijeniti, te ih treba uređivati u skladu sa šumskogospodarskom osnovom.

Pojas u širini od 50 m od ruba šume ne smije se izgrađivati. Gospodarenje šumama i šumskim zemljištem podrazumijeva gospodarske učinke i održavanje biološke raznolikosti, te ostalih uvjeta koji omogućuju ekološke i društvene funkcije šuma. Dijelovima šuma uz more, jezera i vodotoke gospodarti će se uvažavajući osjetljivost prostora.

Uvjeti smještaja i građenja građevina u šumama određeni su posebnim propisima, a odnose se na građevine u funkciji gospodarenja šumama – lugarnice i lovačke i planinarske domove.

Članak 26.

Promet i usluge visokog intenziteta locirane su u postojećim gradskim područjima.

Promet i usluge srednjeg intenziteta locirane su u postojećim općinskim središtima.

Promet i usluge niskog intenziteta locirane su u ostalim naseljima.

Intenzitet aktivnosti prometa i usluga određuje se u odnosu na pokazatelje za svaku posebnu djelatnost. Intenzitet aktivnosti prometa određuje se u odnosu na količinu prevezenih roba i putnika te korisnika u jednici vremena za svaku vrstu prometa. Intenzitet aktivnosti usluga određuje se prema broju korisnika za svaku vrstu usluga u jedinici vremena:

- Promet i usluge visokog intenziteta su one koje premašuju dostignuti maksimum u periodu do donošenja ovoga plana.
- Promet i usluge srednjeg intenziteta su one koje ne premašuju dostignuti maksimum u periodu do donošenja ovoga plana.
- Promet i usluge niskog intenziteta su one koje ne premašuju 50% dostignutog maksimuma u periodu do donošenja ovoga plana.

Članak 27.

Industrijska proizvodnja vrlo visokog intenziteta locirana je u većim gradskim središtima.

Industrijska proizvodnja srednjeg intenziteta locirana je u općinskim središtima.

Industrijska proizvodnja niskog intenziteta locirana je u ostalim naseljima.

Intenzitet industrijskih aktivnosti određen je odnosom broja zaposlenih i jedinice površine zemljišta unutar jedne proizvodne cjeline:

- Industrija visokog intenziteta je ona koja premašuje dosegnuti maksimum u periodu do donošenja ovog plana.
- Industrija srednjeg intenziteta je ona koja ne premašuje dosegnuti maksimum u periodu do donošenja ovog plana.
- Industrija niskog intenziteta je ona koja ne premašuje 50% dosegnutog maksimuma u periodu do donošenja ovog plana.

Članak 28.

Lokacije za istraživanje i eksploataciju mineralnih sirovina određuju se na osnovu geološko-rudarskih studija izrađenih po skupinama mineralnih sirovina, određenih točkama 4 i 7 članka 3. Zakona o rudarstvu. Studije verificira Županijsko poglavarstvo, i one bi bile stručna podloga za eventualne izmjene i dopune ovog plana.

Izuzetno od prethodnog stavka, lokacije za istraživanje i eksploataciju “benkovačkog arhitektonskog kamena”, specifičnog za Zadarsku županiju, utvrdit će se prostornim planovima uređenja općina i gradova.

Do donošenja prostornih planova općina i gradova kao područja za istraživanje i eksploataciju “benkovačkog arhitektonskog kamena” utvrđuje se područje omeđeno naseljima: Paljuv, Pridraga, Bruška, Brgud, Kožlovac i Korlat.

Kriteriji za određivanje lokacije za istraživanje i iskorištavanje mineralnih sirovina su:

- istraživanje mineralnih sirovina ne može se obavljati na mjestima i na način koji ugrožava podzemne vode i more,
- lokacija mora biti na sigurnoj udaljenosti od naselja, ugostiteljsk-turističkih, sportsko-rekreacijskih i zaštićenih područja,
- nije dopuštena eksploatacija šljunka uz jezera i vodotoke, kao ni šljunka i pijeska uz obalu mora

- mora se prilagoditi krajoliku,
- transport sirovina mora biti izvan područja naselja.
- iskorištavanje mineralnih sirovina ne može se izvoditi uz zaštićenu spomeničku i kulturnu baštinu i zaštićene objekte prirodne baštine (NP, PP).

Do donošenja studija iz stavka 1. ovog članka utvrđuje se, kao područja za istraživanje i eksploataciju lokaliteti slijedećeg nazivlja:

- za arhitektonski građevni kamen: Vojvodići (Općina Gračac), Dugi otok (Općina Sali), Borišina (Općina Sali), Mazin (Općina Gračac), Romanovac-Velebit (Grad Obrovac) i Marići – Kruševo (Grad Obrovac), Vlačine (Grad Benkovac).
- za tehnički građevni kamen: Velika Rastovača (Grad Nin), Skalice (Općina Pašman), Pridraga (Općina Novigrad), Pridraga 2 (Općina Novigrad), Sječa (Općina Zemunik Donji), Busišta 2 (Grad Benkovac), Grbovača (Općina Polača/Grad Benkovac), Čardak (Grad Benkovac), Puča (Općina Jasenice), Stari Gaj – jalovnik (Grad Obrovac), Gorica (Grad Pag), Žestoko (Grad Pag), Prutna (Općina Povljana), Ovča – Savar (Općina Sali) i Sridnjak (Općina Bibinje).
- za građevni (morski) pijesak: otok Molat (Grad Zadar), Privlački gaz (Općina Privlaka), Boćetnica (Općina Ražanac), otok Vir – polje 1 (Općina Vir) i otok Vir – polje 2 (Općina Vir)
- za opekarsku glinu: Rašinovac (Grad Nin)
- kamenolomi – na teritoriju Grada Zadra (SAS, Lavčević, Jadran ....) se gase i nije dozvoljena daljnja eksploatacija kamena na tim lokalitetima. Prostori tih kamenoloma se prenamjenjuju u druge funkcije što će se regulirati Prostornim planom Grada Zadra.

Članak 29.

Prilikom izbora lokacija za objekte marikulture moraju se poštivati uvjeti koji eliminiraju mogućnost lociranja ribogojilišta na određenom prostoru, a oni su:

- akvatoriji težih zagađivača (grad, luka, industrija)
- nedostatak minimalnih higijenskih uvjeta (vodoopskrba i odvodnja)
- nepoželjna hidrodinamika
- eutrofna područja u kojima postoji opasnost od pojave “cvjetanja mora”
- područja intenzivnoga brodskog prometa
- posebno zaštićena područja
- zabranjena područja, temeljem posebnih propisa
- područja intenzivnih rekreacijskih aktivnosti
- područja visokog gospodarakog interesa.
- područja dubine morskoga dna ispod 30 m.

Članak 30.

Uvjeti za područja od posebnog interesa obrane RH utvrđeni su “Programom” (NN 50/99.) i odnose se na:

- utvrđivanje sigurnosnih zona vojnih objekata, a prema posebnom programu Ministarstva obrane RH,
- usklađivanje interesa svih korisnika prostora,
- pribavljanje potrebnih suglasnosti.

4. Uvjeti smještaja društvenih djelatnosti u prostoru

Članak 31.

Ovim Planom utvrđuju se građevine, odnosno područja, za društvene djelatnosti od važnosti i interesa za Županiju (kartografski prikaz 1.3.) a za koje je prostor osiguran u sklopu naselja pri čemu se u PPUO/G i drugim planovima mora zauzeti stav u odnosu na stanje sadašnjih lokacija (proširenje, rekonstrukcija i poboljšanje uvjeta) i za slijedeće sadržaje:

- upravne funkcije,
- obrazovanje,
- zdravstvo,
- socijalne ustanove
- sport i rekreaciju
- kultura

Osnovni kriteriji za smještaj društvenih djelatnosti na području Županije su odnos prema sustavu naselja, broju stanovnika i zaposlenosti.

Funkcionalno-prostorne uvjete treba sagledavati kroz mrežu objekata društvenih djelatnosti što je utvrđuju pojedina nadležna županijska tijela.

Postojeći sustav i mreža društvenih djelatnosti koji je uspostavljen na razini Županije u skladu je s postavkama PPŽ-a o strukturi naselja i ne planira se mijenjati. Izmjene mogu nastati samo ukoliko dođe do nove sistematizacije pojedinih skupina društvene djelatnosti i ukoliko se to odredi posebnim planovima razvitka.

Prostor za razvitak sustava društvene infrastrukture u kojima se planiraju pojedini sadržaji ne određuju se ovim Planom, pa ih je potrebno detaljnije odrediti u PPUO/G.

Prostori za sportske djelatnosti koji su sastavni dio društvenih djelatnosti mogu se planirati izvan naselja u okviru zdravstvenih sadržaja ili kao posebne cjeline rekreacijskog karaktera.

5. Uvjeti određivanja građevinskih područja i korištenja izgrađena i neizgrađena dijela područja

Članak 32.

Ovim Planom u grafičkom prikazu br.1 određene su površine postojećih izgrađenih naselja a ovim odredbama određuju se uvjeti koje treba primjenjivati u PPUO/G prilikom ofređivanja građevinskih područja naselja i drugih cjelina.

Ovim planom u grafičkom prikazu br.1 određuju se postojeća izgrađena naselja a ovim odredbama utvrđuju se kriteriji koje treba primjeniti u prostornim planovima općina i gradova prilikom utvrđivanja građevinskih područja naselja i drugih cjelina.

Osnovni kriteriji za određivanje granica građevinskih područja su:

- racionalno i svrhovito korištenje prostora,
- očuvanje i unapređenje postojećih vrijednosti okoliša,
- vrijednosni sustav uređivanja građevinskog zemljišta.

Faktori koji određuju veličinu građevinskih područja gradova i naselja su :

- trendovi demografskih kretanja, stvarni i očekivani,
- projecirani sustav naselja u prostoru Županije,
- trendovi gospodarskoga razvitka regije,
- uvjeta neophodne komunalne opremljenosti prostora.

Faktori ograničenja u određivanju građevinskih područja su :

- prirodne karakteristike prostora kao što su:

- nepovoljni mikroklimatski uvjeti,
- tektonski rasjedi,
- preveliki nagibi terena,
- zemljište nedovoljne nosivosti,
- visoke podzemne vode i zemljišta koja poplavljuju,
- zemljišta koja se koriste kao poljoprivredna,
- šumska zemljišta,
- rezervirani koridori za infrastrukturu,
- zaštićeni dijelovi prirodne i kulturne baštine,
- zone specijalne namjene,
- prostori u posebnom režimu korištenja sukladno posebnim propisima,
- prostori koje je teško racionalno opremiti komunalnom infrastrukturom.

Članak 33.

GP se dimenzioniraju prema općim uvjetima:

- broj stanovnika naselja i planiranog prirasta broja stanovnika u naselju za razdoblje ne duže od 5 godina određeno prema službenim statističkim podacima o kretanju broja stanovnika,
- gustoća koja se u naseljima razlikuje prema njihovoj veličini i poziciji u prostorno-razvojnim cjelinama,
- potrebna površina za smještaj središnjih funkcija (škole, javne ustanove, parkovi i sl.),
- potrebna površina za smještaj gospodarskih funkcija,
- potrebna površina za infrastrukturu.

Pri dimenzioniranju po tim kriterijima veličina GP određuje se za plansko razdoblje sagledivog porasta broja stanovnika i razvoja naselja tako da potreban prostor za taj razvoj izražen u veličini ukupno neizgrađena dijela GP ne prelazi 25% od izgrađenog dijela gradova, 15% za središnja naselja i 5% za ostala naselja u kojima nema razvojnih procesa.

GP se dimenzioniraju prema posebnim uvjetima ovisno o položaju naselja u prostorno-razvojnim cjelinama Županije kako je to utvrđeno uvjetima razgraničenja područja Županije u Čl.1 ove Odluke.

Gustoće stanovanja u naseljima:

- za gradska naselja i općinska središta u zadarskoj urbanoj regiji min 40 st/ha a u ostalim naseljima min 20 st/ha,
- za naselja zadarskog arhipelaga s otočkim skupinama:
- zadarsko-biogradski otoci (Ugljan i Pašman) u općinskim središtima min 40 st/ha a u ostalim naseljima min 20 st/ha,
- otok Pag (dio koji pripada Zadarskoj županiji) u općinskim središtima 40 st/ha a u ostalim naseljima min 20 st/ha,
- pučinski otoci u općinskim središtima min 40 st/ha a u ostalim naseljima min 10 st/ha,
- za naselja u prostoru podvelebitskog kanala u općinskim središtima min 40 st/ha a u ostalim naseljima min 20 st/ha,
- za gradska naselja i općinska središta u ravnokotarskom zaobalnom prostoru min 40 st/ha a u ostalim naseljima min 20 st/ha,
- za naselja na prostoru Bukovice min 10 st/ha,
- za općinska središta u ličko-pounskog prostora min 40 st/ha a u ostalim naseljima min 10 st/ha.

Članak 34.

Oblik i prostor GP određuje se zaokruženjem stvarno izgrađenog naselja i određenjem neizgrađena dijela GP koji se može planirati samo na prostorima, koja omogućavaju produženje postojeće infrastrukture naselja i racionalno korištenje prostora a ne može se planirati na vrijednim i uređenim poljoprivrednim površinama, šumama, vinogradima, osjetljivim i erozivnim terenima, te na prostoru od interesa za vodno gospodarstvo kao i duž državnih i županijskih prometnica i duž obalne linije.

Članak 35.

Građevinska područja pojedinih naselja ne mogu se spajati a razmak mora biti najmanje onaj koji je utvrđen u do sada važećem PPO, a oblik građevinskog područja naselja treba u što većoj mjeri slijediti izvorni identitet prostora naselja čuvajući krajobraznu cjelovitost.

Članak 36.

Izgrađeni dio naselja su sve izgrađene parcele (osim ako se u njihovu dubinu ne predviđaju nove parcele za gradnju i to formiranjem nove ulice) te sve parcele koje su privedene namjeni prema važećem planu.

Izgrađeni dio naselja se dijeli na:

a) Cjelovito i kompaktno izgrađen i uređen dio naselja s prometnicama i infrastrukturom koji se određuje tako da u njemu ne može biti više od 5% neizgrađenih pojedinačnih parcela, ne većih od 500 m2.
b) Djelimično izgrađen dio naselja u kojem postoji do 20% neizgrađenih parcela ne većih od 500 m2 i u kojem su izvedene prometnice i javne površine predviđene prostornim planom.

U izgrađenom dijelu može se vršiti izgradnja kao interpolacija postojeće namjene i gradbenih tipova, te drugih elemenata regulacije prema odredbama prostornog plana ako su ti elementi određeni nedvojbeno u PPO/G, odnosno GUP-u i UPU-u za gradove, osim u slučaju kada se planira rekonstrukcija zone ili poteza uključujući i proširenje ulica, i javnih površina previđenih planom.

U planiranju naselja moraju se sačuvati svi postojeći parkovi, postojeći javni prostori i javne građevine te se ne mogu namijeniti za stambene i druge namjene koje nisu za javno korištenje.

Članak 37.

Neizgrađeni dio naselja je prostor koji se planira za daljnji razvoj na kojem je moguća izgradnja na temelju UPU-a i DPU-a, koji se utvrđuju PPUO/G-ovima.

Neizgrađeni dio mora se planirati tako da se funkcionalno uklopi u cjelinu naselja te da se u njemu osiguraju potrebe javnih površina koje nedostaju u izgrađenom dijelu i one koje su potrebne za neizgrađeni dio.

Izgrađeni i neizgrađeni dio može se odrediti kao jedna ili više cjelina unutar GP.

Članak 38.

Kategorije izgrađenih i neizgrađenih dijelova GP-a moraju biti određene u PPUO/G. Mogućnost određenja neizgrađena dijela određena postocima ne uključuje neizgrađene parcele iz članka 36. točke a) i b) ako one ne prelaze 10% ukupno izgrađene površine.

Članak 39.

Za naselja sa zaštićenom povijesnom jezgrom mora se odrediti granica te jezgre i kontaktno područje. Do sada neizgrađeni prostori u pojasu kontaktnog područja ne smiju imati ukupnu izgrađenost zone kontaktnog područja veću od 20%. Nove građevine u kontaktnom području svojom veličinom ne smiju prelaziti istovrsne ili slične u povijesnoj jezgri.

Članak 40.

Izvan građevinskih područja naselja iznimno se mogu planirati građevinska područja izdvojenih zona s osnovnom namjenom:

- komunalne građevine – groblja, odlagališta otpada i sl.
- građevine obrane,
- poljoprivredne farme određene ovim planom,
- turističke zone određene ovim planom,
- trgovački centri veći od 10 ha,
- sportsko-rekreacijski centri veći od 10 ha.

Članak 41.

Ovim Planom određuju se zone posebne namjene (za potrebe obrane) sa zaštitnim i sigurnosnim prostorima i to za trajno perpesktivne i privremeno perspektivne.

Trajno perspektivne zone imaju značenje programa za zaštitu na državnoj razini.

Privremeno perspektivne zone dugoročno se mogu prenamijeniti za potrebe civilnog korištenja prostora.

Prostornim planovima općina i gradova prostori posebne nam,jene, trajno i privremeno perspektivni, sa zaštitnim i sigurnosnim zonama, moraju se posebno definirati.

6. Uvjeti (funkcionalni, prostorni, ekološki) utvrđivanja prometnih i drugih infrastrukturnih sustava u prostoru

Članak 42.

Osnovni prostorni uvjeti za utvrđivanje prometnih i drugih infrastrukturnih sustava određeni su člankom 5. za postojeće, planirane i potencijalne građevine.

6.1. Prometni sustavi

Članak 43.

Ovim Planom određuje se osnovni položaj prometnih sustava u prostoru Županije u odnosu na prometnu ulogu, razmještaj naselja, vrijednosti i zaštitu prostora za:

- glavne cestovne prometne pravce
- cestovne granične prijelaze
- željezničke prometne pravce
- pomorski promet
- morske luke
- zračnu luku
- poštu i telekomunikacije

Osnove cestovnog, željezničkog, pomorskog i zračnog prometnog sustava označene su u kartografskom prikazu 2.1. i kartogramima br. 17 i 18.

Svi radovi i rekonstrukcije vršit će se po najvišim ekološkim kriterijima, poštujući svu zakonsku regulativu.

Planove razvoja kombiniranog transporta temaljiti na ciljevima danim Prometnom strategijom RH (razvoj terminala robnog prometa, terminala putničkog prometa i dr.). Krajnji cilj je postizanje sveopće integracije svih prometa, a što zahtjeva međusobno usklađivanje razvojnih planova svih prometnih podsustava.

Cestovni promet

Članak 44.

Okosnicu cestovne prometne mreže čine :

- Jadranska autocesta

  Trasa je utvrđena i unesena u Plan temeljem izrađene dokumentacije
- Brza cesta Karlovac-Plitvice-Gračac-Knin-Split

  Koridor određen postojećom državnom cestom D1. U narednom razdoblju potrebno je detaljnije razraditi trasu, optimalan broj i položaj križanja te definirati dinamiku izgradnje.
- Državne i županijske ceste
- Obilaznice naselja kao zamjenski pravci za postojeće državne ceste.

Članak 45.

Postojeće državne i županijske ceste određene su temeljem propisa o razvrstavanju (N.N. 79/99), a moguće su određene promjene u funkcionalnom (promjena kategorije pokrenuta od županijskih stručnih službi) i prostornom (promjena trase) smislu u slučaju izgradnje obilaznica, zamjenskih ili novih pravaca.

Planom je predviđena izgradnja novih obilaznih pravaca: Zadar-Drage, Starigrad, Pag, Kožino, Nin, Privlaka, područje Zračne luke, Polača i Kakma.

Na razini plansko-usmjeravajućeg značenja planirani su poželjni koridori.

U cilju provedbe potrebno je detaljnije razraditi položaj koridora u prostoru, optimalan broj i položaj križanja, tj. izraditi potrebnu dokumentaciju uvažavajući temeljna planska usmjerenja o položaju koridora.

Članak 46.

Do izrade stručne podloge iz članka 7., točke 2.1. ovih Odredbi za provođenje, potrebno je u PPUO/G-u planirati prostor za prolaz cestovnih prometnih pravaca prema utvrđenim koridorima u PPŽ-u.

Koridori autocesta i brzih cesta vode se izvan područja naselja i obuhvaćaju prostorni rezervat potreban za izgradnju normalnog punog poprečnog presjeka autoceste, odnosno brze ceste i križanja u više razina, uključujući i zakonom propisan zaštitni pojas unutar kojeg se može planirati i druga izgradnja u skladu s posebnim propisima.

Širine koridora državnih, županijskih i lokalnih cesta izvan naselja u pravilu se ne povećavaju u odnosu na postojeće, a potrebna proširenja kao i prostorni rezervati unutar naselja utvrdit će se PPUO/G-ovima.

Za novoplanirane prometnice preporuča se korištenje postojećih infrastrukturnih koridora radi zaštite i što manjeg zauzimanja prostora.

Željeznički promet

Članak 47.

Željeznički prometni pravci zadržavaju svoj postojeći položaj u prostoru osim dijela planirane trase brze željezničke pruge od Gračaca prema Kninu (Radučiću), te obilaznica Bibinja.

Članak 48.

Brza Jadranska željeznička pruga:

- Na razini plansko-usmjeravajućeg značaja rezervniran je koridor koji je potrebno razraditi detaljnijom dokumentacijom uvažavajući opredjeljenje da se što manje zauzima novi prostor, jer su Strategijom i Programom prostornog uređenja RH i Prometnom strategijom dani načelni pravci.

- Širina koridora do detaljne razrade određuje se prema propisima o zaštitnom pojasu željezničke pruge.

Pomorski promet

Članak 49.

Ovaj Plan određuje mrežu morskih luka otvorenih za javni promet i luka posebne namjene od osobitog državnog i županijskog značaja.

Luke treba razvijati prvenstveno na postojećim lokacijama, koristeći i dograđujući postojeću lučku infrastrukturu radi zaštite i što manjeg zauzimanja novih prostora, postizavanja cjelovitog prometnog i gospodarskog sustava primjenom Programa uređenja prostora RH, a definirat će se PPUO/G-ovima i detaljnim planovima uređenja.

Položaj i značenje luka, sidrišta i plovnih putova prikazan je u kartografskom prikazu 2.1. Prometni i telekomunikacijski sustav.

Članak 50.

Luka Zadar otvorena je za javni promet i od osobitog je (međunarodnog) značenja za RH, a sastoji se od:

- gradske luke na Poluotoku – koristit će se pretežno za putnički i turistički promet, naročito nakon preseljenja trajektnog prometa u uvalu Bregdeti što će rasteretiti postojeći lučki prostor, a prostorno funkcionalno će se definirati kroz urbanističke planove Poluotoka
- planirane trajektne luke u uvali Bregdeti – svi elementi određeni Urbanističkim planom uređenja trajektnog terminala –Zadar (Glasnik Grada Zadra, br. 7/00).

Članak 51.

Trajektne luke na obalama kopna i otoka čine funkcionalnu dopunu prvenstveno cestovne mreže državnog značenja, a razvijat će se na postojećim lokacijama uz maksimalnu zaštitu prostora.

Ovim planom određeno je da se pomorski promet odvija na principu odvojenog putničkog i teretnog prometa, i to:

- primjenom brzih putničkih plovila koji će svakodnevno nekoliko puta povezivati svako otočko mjesto sa županijskim središtem, te otoke međusobno
- trajektnoga prometa kako lokalnog tako i međunarodnog
- boljeg funkcioniranje trajektnog prometa izgradnjom trajektnoga terminala u Zadru, rekonstrukcijom trajektnih pristaništa na otocima i nabavkom novijih trajekata.
- poticanjem drugih oblika pomorskog prometa koji će biti u funkciji podizanja kvalitete turističke ponude

Mreža plovnih putova za potrebe prometnog i gospodarskog povezivanja luka na prostoru priobalja i otoka prikazana je na kartografskom prikazu 2.1.

Riječni promet:

Članak 52.

Riječni promet na prostoru Županije može se odvijati samo u dijelu plovnosti rijeke Zrmanje od ušća do Obrovca, za što je potrebno izraditi detaljnu dokumentciju kojom će se zadovoljiti zahtjevi zaštite okoliša te zaštite od štetnog djelovanja voda. PPUO/G-ovima i Detaljnim planom uređenja moraju se planirati prostorne pretpostavke za nesmetan razvoj luke Obrovac – kao luke posebne namjene u funkciji turizma (privezište).

Zračni promet

Članak 53.

Razvoj zračnog prometa odnosi se na proširenje i rekonstrukciju postojećih kapaciteta zračne luke te moguće ostvarenje novih sportsko-rekreacijskih zračnih pristaništa na moru i kopnu, a sukladno interesu Županije i Programu prostornog uređenja RH, a što će se definirati kroz PPUO/G-ove datih prostora.

Na grafičkom prilogu prikazane su potencijalne zone za istraživanje.

Članak 54.

Za potrebe pružanja efikasnije zdravstvene zaštite, te potrebe turizma, izgraditi će se mreža helidroma na svakom naseljenom otoku. Na kopnenom dijelu treba također izvesti helidrome uz neka veća naselja i tamo gdje je to potrebno, a što će se odrediti prostornim planovima općina.

Telekomunikacijski promet

Članak 55.

U dijelu izgradnje telekomunikacijskih vodova i mreža ovim planom se predviđa:

- svjetlovodni podmorski spojni kabel "Adria I"

  Trasa ovog kabela će Zadarskom županijom prolaziti vanjskim otvorenim morem s odgrankom do Zadra koji će prolaziti poprečno preko Dugog Otoka, morem do Iža, preko otoka Iža, morem do Ugljana, preko otoka Ugljana do Preka, te konačno do Zadra. Zadnja dionica ovog ogranka, odnosno prva gledajući od Zadra, podmorska dionica Zadar-Preko, je izgrađena već ranije.
- na kopnenom dijelu građenje još jednog magistralnog svjetlovodnog kabela uz rub planirane autoceste. Dinamika građenja ovog magistralnog pravca zavisi o dinamici građenja autoceste. Izgradnjom tog svjetlovodnog kabela, postojeći svjetlovodni kabel na relaciji Zadar-Posedarje koji je sada lokalnog značenja bi spajanjem s tim kabelom dobio magistralno značenje s obzirom da će magistralni telekomunikacijski promet od Zadra usmjeravati direktno prema unutrašnjosti.

Članak 56.

Razvoj poštanskog prometa i telekomunikacija u dijelu kji se odnosi na izgradnju poslovnih građevina usmjeren je na područja unutar naselja, te se PPUO/G-ovima i detaljnim planovima uređenja moraju planirati prostorne pretpostavke za nesmetan razvoj.

Članak 57.

Razvoj radio-komunikacijskog sustava, te ostalih oblika uspostave veza temeljit će se na što boljoj pokrivenosti prostora Županije s TV i radio signalom, prijenosom veza i podataka, a definirat će se studijama i stručnim podlogama uz maksimalnu zaštitu prostora.

Plan uvjetuje da više korisnika koristi zajednički GSM-repetitor, radi zaštite okoliša.

6.2. Energetski sustav

Članak 58.

Sustav opskrbe električnom energijom na razini ovog plana obuhvaća proizvodna postrojenja te prijenosna i transformatorska postrojenja od 35 kV i više, a prikazana je na kartografskom prikazu 2.3. i kartogramu 21.

U elektroenergetskom sustavu Hrvatske Zadarska županija sudjeluje s HE Velebit instalirane snage 2x138/(-120) MW, kao jedinim energetskim izvorom na širem području koje je inače deficitarno.

Ovim planom, a sukladno programu prostornog uređenja RH razmatrane su i potencijalne lokacije novih elektroenergetskih izvora:

- termoelektrana na plin na lokaciji Prutna na Pagu ili Bravar kod Obrovca
- hidroelektrana na Zrmanji - HE Zrmanja i HE Žegar

Navedene potencijalne lokacije potrebno je kroz PPUO/G-ove označiti kao područje za istraživanje, a posebnim studijama će se definitivno utvrditi izbor jedne od lokacija. Odabranu lokaciju potrebno je obraditi detaljnim planom uređenja.

Članak 59.

Ovim Planom se utvrđuje mogućnost izgradnje malih hidroenergetskih građevina, ali njihove potencijalne lokacije nisu detaljnije obrađene, a ukoliko se iskaže interes za takvu izgradnju potrebno je provesti odgovarajuće postupke, zadovoljiti kriterije zaštite prostora i okoliša, te ekonomske isplativosti i ugraditi lokacije u PPUO/G-ovima.

Članak 60.

Unapređenje i razvoj ostalih prijenostnih kapaciteta i transformatorskih postrojenja razine 35 kV i više, predviđa se u okviru postojećih koridora i prostora (uz minimalna potrebna proširenja) radi zaštite i racionalnog korištenja prostora.

Plinoopskrba

Članak 61.

U PPŽ-u je naznačena shema opskrbe plinom, prema naznakama iz Programa prostornog uređenja RH, kojim se planira širenje plinske mreže u Dalmaciji realizacijom projekta Sjeverni Jadran, ukoliko se pokaže gospodarski opravdanim, ili se u međuvremenu plinifikacija zasniva, za veća konzumna područja, na tzv. satelitskoj plinskoj opskrbi. Realizacija tog sustava riješit će se Studijom opskrbe plinom Zadarske županije, a razrađivat će se PPUO/G-ovima te odgovarajućom stručnom dokumentacijom. Razvoj plinifikacije treba predvidjeti u okviru postojećih infrastrukturnih koridora i prostora (uz minimalna potrebna proširenja) radi zaštite i racionalnog korištenja prostora.

Potencijalni lokalni izvori energije

Članak 62.

Obnovljivi energetski izvori za budućnost su voda, sunce i vjetar, koje prema nacionalnim energetskim programima treba primijeniti. Ovi prirodni izvori energije, za koje naše područje ima preduvjete, uz racinalnu potrošnju, mogu u velikoj mjeri doprinijeti smanjenju korištenja tradicionalnih izvora, a riješit će se studijama i stručnim podlogama, kojima će se pokazati racionalno i svrhovito korištenje prostora te zaštita istog

6.3. Sustav vodnog gospodarstva

Članak 63.

Sustav vodnog gospodarstva prikazan je na kartografskom prikazu br. 2.2. i kartogramu br. 20.

Građevine za korištenje voda

Članak 64.

Planom se određuju resursi pitke vode:

- Dogradnjom Regionalnog vodovoda Sjeverne Dalmacije u skladu s ranije predviđenim rješenjem, odnosno povećanjem kapaciteta sa sadašnjih 1175,0 l/s na 3035,0 l/s. To se može postići ostvarenjem višenamjenskih akumulacija na uzvodnom toku rijeke Zrmanje i rijeke Krupe, izgradnjom crpnih postaja, tlačnog cjevovoda, paralelnog gravitacijskog vodoprovodnika od lokacije vodospreme "Milanci" i uređaja za kondicioniranje vode.
- Realizacijom u potpunosti druge etape projekta povezivanja vodoopskrbnih sustava Zadra i Šibenika. Nakon odabira lokacije i izvedbe novog vodozahvata na rijeci Krki s pratećim uređajem za kondicioniranje za cjelokupno priobalno područje Zadarske županije osigurat će se određene količine vode iz ovog pravca.
- Realizacijom planiranih višenamjenskih akumulacija na prostoru Velebitskog zaleđa duž toka rijeke Ričice i na potocima: Opsenica, Krupčica i Radučica moguće je osigurati značajne količine kvalitetne i energetski povoljne vode. Stoga je već u projektu buduće Jadranske autoceste u profilu velebitskog tunela Sveti Rok predviđena izgradnja vodoprovodnika zadovoljavajućeg profila kako bi se vode iz ovih akumulacija uključile u regionalni vodoopskrbni sustav.
- Ostvarenjem zahvata podzemnih voda podvelebitskog područja koje se za sada gube u moru, što treba dodatno adekvatno istražiti.
- Korištenjem lokalnih izvorišta koja do sada nisu dovoljno ispitana i u cjelosti iskorištena, a zbog blizine u odnosu na potrošačka mjesta mogu se koristiti za vodoopskrbu uz relativno male troškove eksploatacije. Tako se samo na širem prostoru Vranskog bazena nalaze relativno bogata lokalna izvorišta kvalitetne pitke vode koja nisu dovoljno ispitana i u cijelosti iskorištena, (Turanjsko jezero, Kutijin stan, Biba, Begovača), na kojima se uz dodatno uređenje može povećati dosadašnja količina zahvata na ukupno 160,0 l/s, što je naročito značajno za vodoopskrbu u ljetnim sušnim razdobljima.
- Ispitivanjem i rekonstrukcijom izvorišta Velo blato na Pagu utvrditi mogućnost povećanja vodocrpilišta u smislu opskrbe pitkom vodom, kao i njegova zaštita.
- Korištenjem vode iz Vranskog jezera za što se mora nastaviti s započetim istražnim radovima.
- Ostvarenjem nadzemnih višenamjenskih akumulacija na Bokanjačkom blatu i srednjem dijelu vodotoka Miljašić Jaruga.
- Povezivanjem vodoopskrbnog sustava Hrvatsko primorje (južni ogranak - Senj) na Regionalni vodovod Sjeverne Dalmacije iz dva pravca Vira i Ražanca.
- Nakon provedbe adekvatnih istražnih radova na svim do sada nedovoljno istraženim potencijalnim izvorištima, te utvrđivanjem potreba za ostvarenjem eventualnih umjetnih akumulacija moraju se izraditi osnovna koncepcijska rješenja distribucije vode i novelirati postojeći planovi vodoopskrbe.
- Male vodne resurse treba uvesti u ukupni sustav vodnog gospodarstva

Predlaže se uspostava kompleksnog i kontinuiranog istraživanja, te praćenja kontrole kvalitete svih vodnih resursa Županije, koje će dati odgovor na pitanje njihova svrhovitog korištenja.

Članak 65.

Planom se određuje izgradnja slijedećih pravaca:

- Regionalni vodovod - Ždrilo-Vinjerac-Slivnica Gornja
- Regionalni vodovod - Grgurica-Islam Latinski-Rupalj-Podgradina-Kašić-Paljuv-Suhovare- Poličnik-Zemunik Gornji-Zemunik Donji-Murvica-Škabrnja-Prkos-Galovac-Debeljak-Gorica
- Karin-Pridraga-Novigrad
- Starigrad-Tribanj
- Zemunik Donji-Smoković-Murvica-Regionalni vodovod-Briševo
- Sukošan-Debeljak-Gorica
- Kožino-Petrčane-Zaton-Nin-Privlaka-Vir-otok Pag
- sustav Golubinka/Jezerce-Vrsi
- izvor Oko-Dračevac Ninski-Visočane-Poljica-Krneza-Ljubački Stanovi-Ljubač

- Regionalni vodovod-Radovin-Krneza-Visočane-Ražanac-Rtina-otok Pag
- otok Ugljan-otok Pašman
- otok Ugljan-otok Iž-Dugi otok
- manji otoci Zadarske županije (kopno-Vrgada, Ugljan-Rivanj-Sestrunj-Molat-Ist-Olib-Silba-Premuda)
- za sva naselja na otoku Pagu
- za područje Obrovca: Obrovac-Bilšane; Kruševo-Zelengrd-Medviđa; Žegar-Ervenik; Krupa-Golubić
- za područje Benkovca: Kakma-Polača-Zapužane-Raštević-Zagrad-Lišane Tinjske-Tinj; Kula Atlagić-Korlat-Biljane-Smilčić-Nadin; Lisičić-Popovići-Karin-Bruška-Bjelina; Podlug-Miranje-Ceranje-Pristeg-Dobra Voda-Radašinovci; Benkovačko Selo-Buković-Podgrađe-Perušić Benkovački-Kolarine-Kožlovac-Donji Lepuri-Bulić-Vukšić-Prović-Lišane Ostrovičke-Ostrovica-Morpolača
- za visoku zonu grada Zadra

Članak 66.

Vodoopskrbne sustave izgraditi sa svim pratećim vodnim građevinama te primjenom kriterija racionalnog korištenja postojećih sustava vodoopskrbe, što podrazumijeva rješenje distribucije u okviru minimuma dopuštenih gubitaka vode, svođenje potrošnje vode na stvarne potrebe komunalnog standarda i dr.

Članak 67.

Ovim Planom je dat shematski prikaz vodoopskrbe otoka, u tijeku izrada idejnog rješenja.

Do izgradnje jedinstvenog sustava, vodoopskrba će se vršiti pojedinačno po naseljima, mjesnim mrežama, te vodospremama s mogućnošću punjenja putem brodova vodonosaca ili desalinizacijom bočate vode.

Članak 68.

Zaštitu postojećih i budućih javnih vodocrpilišta provoditi određivanjem zona sanitarne zaštite (Zakon o vodama, N.N. 107/95), odnosno temeljem Odluke o određivanju zona sanitarne zaštite izvora vode za piće, koja obuhvaćaju crpilišta Bunari 4 i 5, Jezerce, Oko, Golubinka i Boljkovac (Sl. glasnik 6/98, Županijske skupštine Zadar), te hidrogeološkim elaboratima Kakme, Bibe, Turanjskog jezera, Begovače, Velog blata i Berberinog buka.

Članak 69.

Mrežu cjevovoda vodoopskrbnog sustava u pravilu je potrebno polagati u postojeće infrastrukturne koridore uvažavajući načela racionalnog korištenja prostora.

Članak 70.

Trase vodova i lokacije građevina vodoopskrbnog sustava ucrtane u grafičkom dijelu PPŽ-a usmjeravajućeg su značenja i dozvoljene su odgovarajuće prostorne prilagodbe koje ne odstupaju od koncepcije rješenja.

Građevine za zaštitu voda

Članak 71.

Sustav za odvodnju otpadnih voda grada Zadra u osnovi je prostorno definiran.

Potrebno je definirati cjelovit plan odvodnje otpadnih voda u Županiji prema kojem će se utvrditi područja u kojima je optimalno graditi sustave za odvodnju sa zajedničkim uređajima za pročišćavanje zagađenih voda kolektorom i ispustom u recipijent - Studija odvodnje otpadnih voda Zadarske županije.

Poseban osvrt staviti na osjetljiva područja (Novigradsko more, Karinsko more, područja izvorišta i dr.).

Članak 72.

Zaštitu voda na prostoru Županije provoditi prema odredbama iz Državnog plana za zaštitu voda (N.N. 8/99). Potrebna je izrada županijskog plana za zaštitu voda koji bi utvrdio potrebu istraživanja i ispitivanja kakvoće voda, mjere zaštite voda, planove za izgradnju objekata za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda i dr.

Članak 73.

Industrijski pogoni obvezni su za svoje otpadne vode izgraditi vlastite sustave i uređaje ili ih putem predtretmana dovesti u stanje mogućeg prihvata na sustav javne odvodnje.

Članak 74.

Komunalni mulj, kao ostatak nakon primarnog pročišćavanja voda treba prikupljati i organizirati njegovu obradu i doradu na jednom mjestu.

Zaštitne i regulacijske građevine

Članak 75.

Planom se određuje potreba izrade operativnih planova zaštite od poplava na državnoj i lokalnoj razini, koji će definirati gradnju i održavanje zaštitnih vodnih građevina – definiranje prostora za izlijevanje velikih voda, izgradnja i održavanje odvodnih tunela I kanala, melioracijsjih građevina i dr.

Zahvate treba provoditi uz maksimalno uvažavanje prirodnih i krajobraznih obilježja.

7. Mjere očuvanja krajobraznih vrijednosti

Članak 76.

Ovim Planom utvrđuju se područja i lokaliteti osobitih krajobraznih vrijednosti (kartografski prikaz br. 3.1. i 3.2.), te mjere njihova očuvanja i korištenja, i to:

- Arhipelag (pučinski otoci)
- Zadarski i Pašmanski kanal
- Velebitski kanal s otokom Pagom, Ljubačkim zaljevom i Parkom prirode Velebit
- Novigradsko i Karinsko more
- kanjon Zrmanje i Krupe
- dijelove područja Ravnih kotara
- Vransko jezero
- dijelove ličko-pounskog prostora.

Svi zahvati u ovim prostorima kojima se mijenja prirodno stanje moraju se strogo pridržavati principa nenarušavanja temeljnih krajobraznih vrijednosti tog prostora.

Razgraničenja prethodno navednih krajobraznih cjelina treba odrediti kroz PPUO/G-ove na čijem se području te cjeline nalaze.

Članak 77.

Ovim Planom utvrđuje se posebna skrb o očuvanju prirodnih krajobraza morske obale, koji su obilježeni kao cjeline autohtonog pejzaža, od svake izgradnje i drugih aktivnosti.

Za sve dijelove obale koji su doživjeli devastaciju u smislu narušavanja izvornih krajobraznih vrijednosti, treba izraditi poseban program revitalizacije, a u sklopu PPUO/G-ova.

Članak 78.

Ovim Planom određene su točke i potezi značajni za panoramske vrijednosti krajobraza (kartografski prikaz 3.2.).

Članak 79.

Ovim Planom se određuje da se šume kao istaknuto obilježje vrijednosti krajolika trebaju u najvećoj mogućoj mjeri čuvati i obnavljati.

Potrebno je pošumljavati nekvalitetno poljoprivredno zemljište i područja unutar zaštitnih zona vodocrpilišta.

Sva područja šuma, devastirana miniranjem i požarima potrebno je revitalizirati u skladu s posebnim programima.

Područja s karakterističnim goletima i kamenjarom treba posebno vrednovati kroz PPUO/G-ove, na čijem se području nalaze.

Članak 80.

Ovim Planom utvrđuje se da je sve nadzemne infrastrukturne koridore potrebno maksimalno prilagoditi karakteristikama krajolika, kako bi isti bili u što manjoj mjeri narušavajući element u prostoru.

Sve površinske kopove kamenoloma treba u pravilu planirati uz postojeće. Postojeće kamenolome koji su narušili izvorni krajolik treba postepeno ugasiti ili sanirati na način vraćanja u prvobitno stanje ili prenamijeniti,. a prema posebnom programu usvojenom od Županijskog poglavarstva.

Stare kopove Glinice (Obrovac) potrebno je sanirati na način obnove starog ili stvaranja novog krajolika prihvatljive vrijednosti.

Članak 81.

Ovim Planom utvrđuje se potreba očuvanja identiteta ruralnog krajolika na način da se zadrži prepoznatljiva slika sela i zaselaka koji se organski uklapaju u prirodni okoliš.

Potrebno je sve moguće građevinske intervencije u okviru ruralnih cjelina izvoditi s respektom prema tradicionalnom obliku građenja. Svaka takva intervencija mora se volumenski i arhitektonski u cijelosti uklopiti u zadanu strukturu.

U cilju očuvanja preostalih vrijednosti ruralnog graditeljstva potrebno je izraditi posebnu studiju na razini Županije, odnosno gradova i naselja.

8. Mjere zaštite prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina

Članak 82.

Ovim Planom se utvrđuje zaštita prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina (kartografski prikaz br. 3.1.), a koja se sastoji od:

- određivanja prirodnih vrijednosti i posebnosti, i kulturno-povijesnih cjelina koje su još nezaštićene;
- njihove zaštite kroz planove nižeg reda

Članak 83.

Ovim Planom se utvrđuju, pored zaštićenih dijelova prirode što se vode u registru kod nadležne službe za zaštitu prirode (Tabela: Popis zaštićenih dijelova prirodne baštine, Obrazloženje Plana), osobito vrijedna područja i dijelovi prirode, koja se predlažu za postupak uvođenja u registar po odgovarajućoj proceduri, a na temelju Zakona o zaštiti prirode:

- Rijeka Una (dio kanjona)
- Ninsko blato
- Golubinka – Šušnjara
- Otočić Galovac
- Otočić Brguljak -
- Grebeni kod Silbe (s podmorjem)
- sjev. obala otoka Paga
- dolina Karišnice i Kličevice
- Bokanjačko blato – kategorija posebnog ornitološkog rezervata
- pojas oko otoka Skarde (300 m od obalne linije – poseban rezervat)

Do stavljanja pod određeni stupanj zaštite ovih prostora primjenjivat će se posebne mjere njihova očuvanja na način da će se ograničiti izgradnja. Radi sustavnog rješavanja zaštite navedenih i drugih područja potrebno je izvršiti inventarizaciju, kartiranje, valorizaciju i procjenu ugroženosti flore i staništa radi planiranja aktivnosti u prostoru.

Članak 84.

Ovim se Planom utvrđuju kopnena područja i akvatoriji, posebne vrijednosti za koje se traži pojačani stupanj njihove zaštite u smislu dodatnih ograničenja u načinu korištenja. Ta područja su :

- Ljubački zaljev i Ljubačka vrata
- Prolaz između Zapuntela i Ista
- Morski pojas oko otoka Škarda
- Silba, podmorje Sv.Ante-uvala Nozdre
- Novigradsko i Karinsko more
- Dugootočki Strmac (špilja)
- Podmorje Veloga Rata-U.Sakarun

Zbog vrlo velike osjetljivosti ekosustava navedenih akvatorija sve potencijalne aktivnosti na gravitacijskim prostorima trebaju se regulirati kroz izradu posebnih studija utjecaja na okoliš. U sklopu izrade studija utjecaja na okoliš posebno treba planirati primjenu najsuvremenijih uređaja za kondicioniranje otpadnih voda, sustavno ozelenjavanje priobalja i druge mjere.

Članak 85.

Ovim Planom se određuje potreba razriješenja vlasničko-korisničkih odnosa u svrhu očuvanja i obnove zaštićenih spomenika parkovne arhitekture te osiguranje stručnih kadrova za održavanje, obnovu i revitalizaciju tih spomenika.

Zaštićene biljne i životinjske vrste kao i vrste kojima opada brojnost, nestaju staništa i prijeti odumiranje, treba zaštititi:

- unutar zaštićenih predjela,

- inventarizacijom takvih vrsta kroz PPUO/G-ove i planiranje mjera zaštite na lokalnoj razini.

Članak 86.

Zaštita kulturno-povijesnih cjelina propisana je Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (N.N. 69/99.) i vodi se pod nadzorom nadležne službe. Pored zakonom propisanih mjera i evidentiranih kulturno-povijesnih spomenika i cjelina ovim je planom određena:

- Aktivna zaštita urbanih i ruralnih cjelina, koja podrazumjeva usklađivanje svih potencijalnih građevinskih zahvata unutar tih cjelina s maksimalnim očuvanjem postojećih rastera i gabarita, uz uvažavanje posebnosti svakog pojedinog prostora.
- Zaštita pojedinačnih spomenika, koja pored odredbi propisanih zakonom, sadrži i žaštitne mjere kojima je cilj očuvanje ambijenta u kojem se spomenik nalazi i ukupnosti pripadajućih mu vizura.
- Zaštita arheoloških lokaliteta s pojačanim nadzorom nad postojećim lokalitetima, a posebno s preventivnom zaštitom dosad nepoznatih lokaliteta koji se mogu slučajno otkriti, kako onih na kopnu, tako i u podmorju.
- Pored zaštićenih povijesnih i spomeničkih područja, gradskih cjelina i pojedinačnih objekata što se vode u registru kod nadležne službe za zaštitu spomenika kulture vrijednim dijelovima kulturno-povijesne baštine na području Županije smatraju se: solane u Ninu i na Pagu, ruralna naselja i tragovi povijesnih komunikacija i infrastruktura (ceste, pristaništa, svjetionici ...).

Očuvanje, obnovu, revitalizaciju i afirmaciju kulturno-povjesnog nasljeđa treba definirati u PPUO/G-u, a razraditi u dokumentaciji za dijelove naselja registrirane kao zaštićene povjesne urbanističke cjeline. Obvezna je izrada urbanističkog plana uređenja na temelju prethodne konzervatorske dokumentacije.

9. Postupanje s otpadom

Članak 87.

Ovim Planom se utvrđuje izgradnja cjelovitog sustava za postupanja s otpadom sa što manje štetnih utjecaja na zdravlje, okoliš i klimu uz što bolje gospodarsko korištenje otpada i što manje trajno odlaganje neobrađenog otpada dosljednom provedbom koncepta cjelovitog gospodarenja otpadom kako slijedi:

- Izbjegavanje nastanka otpada kroz:
  - edukaciju stanovništva
  - djelovanje na ponašanje kupaca i potrošača
  - potporu i unapređenje burze otpada
  - smanjenje i višekratno korištenje ambalaže
  - čišću proizvodnju
- Vrednovanje neizbježnog otpada:
- odvojeno sakupljanje i recikliranje korisnih i štetnih sastojaka otpada
- biološka obrada odvojeno sakupljenog biootpada (kompostiranje)
- izgradnja reciklažnih pogona
- Odlaganje ostatnog otpada
  - sanacija postojećih neuređenih odlagališta, te njihova prenamjena
  - odvoz otpada s otoka
  - izgradnja transfer postaja
  - donošenje konačne odluke, na osnovi Studije o postupanju otpadom za područje Zadarske županije, prema propisima EU

- odlaganje ostatnog otpada s manje od 5 % organskih tvari

Prema Pravilniku o postupanju s otpadom (N.N. 123/97) do 01. 01. 2002. godine, moraju se sanirati sva odlagališta, odnosno odrediti prenamjena onih koja se neće koristiti. (kartogram br. 22).

Članak 88.

Ovim Planom određuje se potreba izrade Studije o postupanju s otpadom za cijelo područje Županije s krajnjim ciljem izgradnje jedne ili više građevina za obrađivanje i odlaganje komunalnog i neopasnog tehnološkog otpada prema propisima EU.

Članak 89.

Ovim Planom određuje se, do usvajanja Studije, privremeno odlaganje otpada na postojećim odlagalištima uz istovremenu sanaciju postojećih odlagališta te uz poboljšanje sanitarno-tehničkih uvjeta (kartogram br. 23).

Otpad s otoka odvoziti na kopno, na najbliža odlagališta, a na svakom otoku organizirati transfer-postaju za prikupljanje i selekciju.

Uspostaviti sustav odvojenog sakupljanja neopasnog tehnološkog otpada (metali, papir, staklo itd.) kako bi se recikliranjem dobile sekundarne sirovine za ponovno korištenje.

Koristiti građevinski otpad i otpad od rušenja objekata (osim proizvoda koji u sebi sadrže katran) kao inertni materijal za punjenje kamenolomskih iskopa pri sanaciji kamenoloma.

Članak 90.

Ovim Planom utvrđuje se potreba uspostave mreže sabirališta, skladištenja i obrađivanja opasnog otpada na području Zadarske županije (4-5 građevina za skladištenje opasnog otpada – sabirališta i jedna građevina za skladištenje i obrađivanje opasnog otpada) gdje bi se prikupljao i skladištio opasni otpad izdvojen iz kućanstava (baterije, akumulatori, lijekovi, motorna ulja, boje, lakovi itd.). (kartogram br. 23a)

Opasni tehnološki otpad proizvođač je dužan skladištiti na propisan način do trenutka predaje ovlaštenom sakupljaču opasnog otpada.

Tehničko-tehnološke uvjete kojima mora udovoljavati prostor, oprema ili građevina za skladištenje opasnog otpada propisuje ministar zaštite okoliša i prostornog uređenja.

10. Mjere sprečavanja nepovoljna utjecaja na okoliš

Članak 91.

Ovim Planom određene su mjere sprečavanja nepovoljna utjecaja na okoliš koje obuhvaćaju skup aktivnosti usmjerenih na očuvanje okoliša u naslijeđenom, odnosno prvotnom, ili pak neznatno promijenjenom stanju. Ovim Planom se određuju kriteriji zaštite okoliša koji obuhvaćaju zaštitu tla, zraka, vode, mora te zaštitu od buke i posebnu zaštitu.

Članak 92.

Ovim Planom određena je potreba provođenja postupka procjene utjecaja na okoliš, na osnovu Zakona o zaštiti okoliša (N.N. 82/94. i 128/99), kao najvažnije mjere sprečavanja nepovoljna utjecaja na okoliš.

Zahvati za koje je potrebno provesti procjenu utjecaja na okoliš na području Županije su slijedeći:

- Županijske ceste namijenjene isključivo prometu motornih vozila.

- Luke otvorene za javni promet i luke županijskog značaja.
- Luke za posebne namjene osim sidrišta i privezišta.
- Podzemna skladišta prirodnog plina.
- Skladišta nafte ili njezinih tekućih derivata kao samostalni objekti, kapaciteta 50.000 t i više.
- Skladišta ukapljenog naftnog plina (UNP) kao samostalni objekti, kapaciteta 10.000 t i više.
- Vodoopskrbni sustavi kapaciteta 500 l/s i većeg.
- Sustavi javne odvodnje izlaznog kapaciteta 10.000 ES i većeg.
- Proizvodne građevine za gradnju i održavanje plovila, ako im je proizvodni kapacitet 1.000 GT/god. i veći.
- Proizvodne građevine za proizvodnju, preradu i konzerviranje hrane, kapaciteta 10.000 t/god. i većeg.
- Proizvodne građevine za proizvodnju pića, kapaciteta 2.000.000 l/god. i većeg.
- Proizvodne građevine za proizvodnju hrane za životinje, kapaciteta 200 t/god. i većeg.
- Proizvodne građevine za uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja, kapaciteta većeg od 500 uvjetnih grla.
- Klaonice (dnevnog) kapaciteta 100 uvjetnih grla i veće.
- Morska ribogojilišta, uzgajališta školjkaša i drugih morskih organizama godišnje proizvodnje 50 t i veće.
- Mrijestilišta (morska) godišnje proizvodnje 500.000 komada mlađi i više.
- Sportski i rekreacijski centri s više sportskih sadržaja, površine 10 ha i veće.
- Turističko-ugostiteljske cjeline površine zahvata 10 ha i veće.
- Trgovački centri na malo površine 5 ha i veće.
- Groblja za potrebe naseljenog područja od 40.000 stanovnika i više.
- Sva podzemna eksploatacija mineralnih sirovina.
- Infrastrukturne građevine u nacionalnom parku i u parku prirode.
- Građevine na pomorskom dobru.
- Promjena namjene nepoljoprivrednog zemljišta u intenzivne poljoprivredne svrhe an području od 100 ha i većem, odnosno 5 ha i većem na području krasa, a posebice na obalnom području i otocima.
- Krčenje šume i inicijalno pošumljavanje na površini od 20 ha i većoj.
- Unos ili ponovni unos bioloških vrsta i/ili podvrsta u okoliš, uključujući njihov prijenos ili proširenje na susjedna područja koja nisu prirodno nastanjivana, čime se može narušiti prirodni genetski sklad i/ili biološka raznolikost određenog područja
- U slučaju da se na relativno malom prostoru planira više istovrsnih zahvata (niz) čije su pojedinačne veličine tj. kapaciteti ispod, no ukupni kapacitet iznad granica propisanih Popisom zahvata koji čini sastavni dio Pravilnika o procjeni utjecaja na okoliš (N.N. 59/00.), za iste je obvezatna provedba postupka procjene utjecaja na okoliš, a prema odredbama Zakona o zaštiti okoliša (N.N. 82/94. i 128/99.) i Pravilnika o procjeni utjecaja na okoliš (N.N. 59/00.).

Članak 93.

Ovim Planom, prema članku 34. stavak 2. Zakona o zaštiti okoliša (N.N. 82/94. i 128/99.), određuje se potreba pribavljanja suglasnosti, od Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja ,u vezi s mjerama zaštite okoliša za prostorne planove nižeg reda čiji teritorij ulazi u granice parkova prirode i nacionalnog parka:

- Općina Starigrad

Članak 94.

Ovim Planom određuje se potreba izrade Izvješća o stanju okoliša i Program zaštite okoliša Zadarske županije uz zakonom propisani sadržaj, kojim se obrađuju područja vodonosnika, vodotokova, mora, šuma, tala i krajolika, kao osobito vrijednih resursa Županije.

Za potrebe Programa zaštite okoliša potrebno je utvrditi uvjete, smjernice i mjere zaštite okoliša za osobito vrijedne resurse: vode (pitka voda i odvodnja), more, šume, tlo i krajolik.

Općine i gradovi moraju izraditi Program zaštite okoliša za pojedina uža područja a s obzirom na resurse, značajke i posebnosti tog područja.

10.1. Zaštita tla

Članak 95.

Ovim Planom utvrđene su smjernice u cilju zaštite tla:

- Potrebno je dugoročno kvalitativno i kvantitativno osigurati i održavati funkcije tla.
- Mjere koje treba poduzeti usmjerene su poglavito na korištenje tla primjereno staništu, smanjenje uporabe površina, izbjegavanje erozije i nepovoljne promjene strukture tla kao i smanjenje unošenja tvari.
- Posebnu važnost ima načelo preventivnost, kojime se osiguravaju funkcionalnosti i mogućnosti korištenja tla za različite namjene kao i raspoloživosti tla za buduće naraštaje.
- U slučaju predvidivih opasnosti za važne funkcije tla prednost treba dati zaštiti istih ispred korisničkih interesa.
- U svrhu preventivne zaštite funkcija tla potrebno je iskazati prioritetna područja za određena korištenja. Pored toga, odgovarajućim mjerama treba osigurati vrijedna tla i lokacije uključujući i njihovo korištenje.
- Da bi se osiguralo smanjenje utroška površina potrebno je razvoj naselja prioritetno usmjeriti na postojeće dijelove naselja (stručnim “zgušćivanjem” naseljenosti uz poboljšanje stambenog okruženja, očuvanje sadržaja unutar općina i gradova i obnova zgrada i objekata, prenamjena površina koje su ranije korištene za industriju, obrt i vojne svrhe) i time ograničiti rast naselja na nove površine.
- Kod razvoja naselja i velikih industrijskih i infrastrukturnih projekata, poglavito u sektoru prometa, energije i turizma, od nacionalnog interesa je provođenje istraživanja djelotvornog korištenja prostora i utjecaja na okoliš.
- Osobito treba podupirati težnje i mjere koje su u skladu sa zaštitom tla i ciljevima ekološki usmjerenog korištenja tla.
- Pri određivanju građevinskih područja treba voditi računa o stvarnim potrebama, a ako se već određenim građevnim područjima nije došlo do izgradnje, potrebno je provesti ponovnu prenamjenu takvih područja.
- Površine koje se više ne koriste (npr. rudne jalovine, odlagališta otpada, klizišta) potrebno je ponovno obrađivati (rekultivirati).
- U svrhu zaštite od erozije i štetnog zbijanja tla potrebno je primjenjivati odgovarajuće poljoprivredne i šumarske postupke specifične za pojedine regije (“Pravila dobre poljoprivredne i šumarske prakse”).
- Površine oštećene erozijom i klizanjem potrebno je što je više moguće obnoviti.
- Treba poticati ekološko, odnosno biološko poljodjelstvo i ekstenziviranje istog.
- U cilju zaštite od prirodnih razaranja potrebno je poticati procese prirodnog pomlađivanja šuma i autohtone šumske zajednice.
- Treba težiti staništu prilagođenom pošumljavanju. Održavanje i korištenje šuma treba biti prilagođeno uvjetima stanja tla.
- U svrhu ograničavanja erozije potrebno je u vodenom gospodarstvu, niskogradnji i šumarstvu poduzimati mjere slične prirodnim mjerama.

- Močvarnim tlima koja se koriste u poljoprivredi treba gospodariti tako da se spriječi razgradnja organske tvari u tlu i da im se kroz pašnjačku uporabu osigura održivo gospodarenje.
- Pored utvrđivanja i dokumentiranja površina pod starim odlagalištima (katastar svih starih odlagališta), potrebno je provesti ispitivanja starih odlagališta, kao i procjenjivanje njihove moguće opasnosti usporedivim metodama.
- Potrebno je obaviti kartiranje rasprostiranja osjetljivih područja i izradu planova (karata) ugroženih područja, koje će obuhvatiti i područja s geološkim, hidrogeološkim i seizmološkim rizicima.

10.2. Zaštita zraka

Članak 96.

Ovim Planom utvrđena je potreba uspostave mreže za praćenje kakvoće zraka na području cijele Zadarske županije s parametrima koji će naknadno biti određeni, i koji će dati potpunu sliku kakvoće zraka na području Županije.

Članak 97.

Ovim Planom, u cilju poboljšanja kakvoće zraka, određuju se slijedeće mjere i aktivnosti za postojeća postrojenja:

- Donošenje mjera za smanjenje onečišćenja zraka u svim većim industrijskim postrojenjima.
- Upotreba niskosumpornog loživog ulja sa sadržajem sumpora do 1%, odnosno nekog drugog energenta u svim kotlovnicama koja koriste loživo ulje u središtima gradova (Zadar).
- Održavanje javnih površine redovitim čišćenjem prašine s ulica.
- Zabrana korištenja ugljena u kućnim kotlovnicama na području grada Zadra i zabrana prodaje ugljena na malo sa sadržajem sumpora većim od 0.55 g/MJ.

Članak 98.

Ovim Planom, u cilju poboljšanja kakvoće zraka, određuju se slijedeće mjere i aktivnosti za nove zahvate u prostoru:

- Izvođenjem nekog zahvata na bilo kojem mjestu u Županiji ne smije se izazvati značajno povećanje opterećenja. Razina značajnog povećanja opterećenjaocjenjuje se temeljem rezultata procjene utjecaja na okoliš. Zbog dodatnog opterećenja emisija iz novog izvora ne smije doći do prelaska kakvoće zraka u nižu kategoriju u bilo kojoj točki okoline izvora.
- Maksimalno dopušteni porast imisijskih koncentracija zbog novog izvora onečišćenja u ovisnosti o kategoriji zraka prikazuje tablica 22. Ne smije se dopustiti da se izgradnjom nekog objekta u zoni prve kategorije kakvože zraka u potpunosti popuni prostor za buduću izgradnju. Na područje druge kategorije kakvoće zraka može se dopustiti dodatno opterećenje iz novog izvora uz istovremeno donošenje i primjenu mjera za smanjivanje onečišćavanja zraka iz postojećih izvora.
- Na odlagalištima otpada provoditi skupljanje bioplina i energetski ga koristiti.

TABLICA 22: SMJERNICE ZA DODATNO IMISIJSKO OPTEREĆENJE ZBOG EMISIJE NOVOG IZVORA

Kategorije kakvoće zraka	Porast prosječne godišnje vrijednosti	Porast koncentracije 98 percentila	Porast maksimalne koncentracije
III kategorija	0.01 GV	0.05 GV98	0.1 GVm
II kategorija	0.03 GV ili 0.03 GV50	0.15 GV98	0.3 GVm
I kategorija	0.1 PV ili 0.1 PV50	0.3 PV98	0.4 PVm

GV i PV – vrijednosti iz Uredbe o preporučenim vrijednostima kakvoće zraka

Članak 99.

Ovim Planom u cilju poboljšanja kakvoće zraka određuju se slijedeće mjere i aktivnosti za mobilne izvora onečišćenja zraka:

- proširiti pješačke zone i unaprijediti javni gradski prijevoz,
- promijeniti plin u vozilima gradskog javnog prijevoza i dostavnim vozilima. Novi autobusi moraju prometovati po normama EURO II i EURO III,
- učestalije obavljati inspekcije onečišćenja zraka za vozila gradskog javnog prijevoza, dostavna teretna vozila, te sva vozila starija od 5 godina,
- po potrebi uvoditi pješačke zone, te zone ograničenog i smirenog prometa,
- osigurati protočnost prometnica,
- odrediti uvjete za velike brodove na privezu radi smanjenja emisije.

Emisije SO_2 i NO_x u skladu s preuzetim međunarodnim obvezama moraju se smanjiti. Za velike izvore onečišćenja zraka može se utvrditi udio onečišćenja zraka na regionalnoj razini i uskladiti s potrebama zaštite od zakiseljavanja uzimajući u obzir daljinski prijenos onečišćenja.

10.3. Zaštita voda

Članak 100.

Ovim Planom utvrđuje se potreba zaštite ležišta podzemne pitke vode, izgradnjom sustava za odvodnju, zabranom odlaganja otpada i spriječavanjem prekomjerne upotrebe zaštitnih sredstava u poljoprivredi.

Potrebno je riješiti odvodnju naselja koja se nalaze na zaštitinim zonama vodocrpilišta i na području cijelog vodonosnika.

Otpadne vode treba tretirati preko pročistača otpadnih voda. Za naselja odnosno građevine koji neće moći biti uključeni u sustav odvodnje ili do njihovog uključivanja u sustav obvezna je izgradnja trodjelnih nepropusnih septičkih jama.

Treba uvesti kontrolu nad upotrebom količine i vrste zaštitnih sredstava u poljoprivredi na području vodonosnika, kako bi se prišlo smanjivanju količine štetnih tvari (prije svega nitrata) u podzemnoj pitkoj vodi.

Potrebno je inventarizirati sve značajnije zagađivače na vodotocima. Svaka nova namjena u prostoru ne smije utjecati na postojeće stanje kvalitete voda na vodotocima I kategorije.

Treba preispitati svaki namjeravani zahvat odnosno prenamjenu zemljišta unutar imundacijskog pojasa.

Za sve divlje deponije ili privremene lokacije – prikupljališta, treba dati smjernice njihovog daljnjeg korištenja, sanacije, zatvaranja i sl.

10.4. Zaštita mora

Članak 101.

Ovim Planom obalno more na području Županije kategorizira se u dvije kategorije. U prvu kategoriju svrstano je more u zaštičenim područjima (područja vrijedne priodne baštine, područja podobna za

uzgoj školjaka) i obalno more visoke kakvoće. U drugu kategoriju svrstano je more na području veće izgrađenosti obalnog pojasa (more u zoni utjecaja otpadnih voda.

Članak 102.

Ovaj Plan određuje zaštitu mora od onečišćenja s kopna, ograničenjem izgradnje uz obalu i drugim mjerama za sprečavanje i smanjivanje onečišćenja s kopna.

U vrlo osjetljivim područjima gdje je more visoke kakvoće, namijenjeno ili se koristi za uzgoj marikulture, treba ograničiti ili zabraniti aktivnosti i izgradnju građevina uz obalu i na moru. Uzgoj marikulture u takvim područjima potrebno je uskladiti s prijemnom moći mora na osnovi ciljanih istraživanja. Luke nautičkog turizma treba maksimalno ograničiti ili potpuno zabraniti na kontaktnim dijelovima mora s ovim vrlo osjetljviim područjima.

Na područjima gdje je obalno more još uvijek visoke kakvoće, namijenjeno kupanju, sportu i rekreaciji, usklađenim i kontroliranim razvojem turizma i gospodarstva općenito, obavezno je održavati postojeću kakvoću mora.

Dijelovi zatvorenog mora, uvale, zaljevi sa slabom izmjenom vodene mase, predstavljaju osjetljiva područja i treba ih ograničenom izgradnjom zaštititi od prekomjernog onečišćenja.

Razvoj industrije treba ograničiti na postojeće industrijske zone, a s tim da se ni u njima ne planiraju tehnološki procesi iz kojih se izdvajaju otpadne vode s toksičnim i drugim opasnim tvarima.

U postojećim pogonima koji uzrokuju znatno onečišćenje morske okoline treba mijenjati tehnologiju i uvoditi niskootpadnu proizvodnju te težiti specifičnim autohtonim proizvodnjama.

Mjere za sprečavanje i smanjivanje onečišćenja s kopna su:

- Izgradnja javnog sustava za odvodnju otpadnih voda. Izgradnja kanalizacijskih sustava osnovni je sanitarno-zdravstveni standard i najučinkovitiji izravni način zaštite mora.
- Izgradnja središnjih uređaja za pročišćavanje otpadnih voda s podmorskim ispustima. Obvezno je kompletiranje mehaničkog (primarnog) stupnja pročišćavanja uključujući i izvedbu odgovarajućih građevina za taloženje (s aeracijom) prije podmorske dispozicije, čime bi se uskladili sa zahtjevima Europske unije za smanjenje (50 %) suspendiranih tvari prije upuštanja u more. Viši stupanj pročišćavanja treba prioritetno izgraditi na komunalnim uređajima s najvećim opterećenjem onečišćenja kao što je središnji uređaj kanalizacijskog sustava.
- Obrada i zbrinjavanje mulja iz uređaja za pročišćavanje otpadnih voda. To treba rješavati u sklopu sustava za pročišćavanje otpadnih voda i/ili u sklopu sustava gospodarenja otpadom na razini Županije.
- Odvodnja i pročišćavanje industrijskih otpadnih voda. Za industrijske zone u obalnom području (ovdje se prvenstveno misli na industrijsku zonu “Gaženice”, Zadar) potrebno je poduzeti slijedeće zaštitne mjere:
  - Provoditi stalnu kontrolu i redovito održavanje zaštitinih građevina i uređaja, te pročišćavanje otpadnih voda s visokim učinkom.
  - Rekonstruirati interne kanalizacijske sustave i spremnike, te sanirati podzemlja.

Ostali industrijski pogoni u priobalju, bez rješene odvodnje otpadnih voda, moraju izgraditi predtretman i priključenje na javne kanalizacijske sustave. U remontnim brodogradilištima nužno je riješiti prikupljanje otpadnih tvari od antikorozivne obrade brodova (boje, abraziv).

Kod svih industrija prelaziti na primjenu suvremenih ekološki prihvatljivih tehnologija te uvoditi recirkulaciju i ponovnu uporabu vode.

U ostalim industrijama i pogonima (servisni pogoni, praonice) priključenim na gradsku kanalizaciju organizirano se moraju provoditi zaštitne mjere izgradnjom i održavanjem predtretmana tehnoloških voda i zbrinjavanjem posebnog otpada.

Opasni otpad skupljati u tvorničkom krugu (skladištiti) i spriječiti njegovo ispiranje ili procjeđivanje, odnosno ispuštanje u internu kanalizaciju i dalje u more.

Članak 103.

Ovim Planom utvrđuju se slijedeće mjere zaštite koje treba provoditi radi sprečavanja onečišćenja uzrokovanog pomorskim prometom i lučkim djelatnostima:

- dopuniti opremu za sprečavanje širenja i uklanjanja onečišćenja (brodovi – čistači, plivajuće zaštitne brane, skimeri, crpke, spremnici, specijalizirana vozila, disperzanti itd.) kod postojećih specijaliziranih poduzeća,
- u lukama osigurati prihvat zauljenih voda i istrošenog ulja,
- u marinama i lokalnim lukama ugraditi uređaje za prihvat i obradu sanitarnih voda s brodica, kontejnere za odlaganje istrošenog ulja, ostatka goriva i zauljenih voda,
- odrediti način servisiranja brodova na kopnu i moru.

Članak 104.

Ovim Planom određene su zone (kartografski prikaz br. 3.2.):

- prirodna obala koju treba sačuvati isključenjem iz područja građevinskih zahvata,
- zone lučica, luka i marina, te djelomično kontrolirane izgradnje hidrograđevinskih objekata koje je potrebno sanirati i urediti na temelju DUP-a,
- zone samoinicijativnog uređenja morske obale, izgradnje malih privezišta, nasipavanja, proširenja okućnica, te djelomična uzurpacija morske obale koje treba sanirati i urediti na temelju DUP-a,
- zona grube uzurpacije i devastacije morske obale zagrađivanjem, nasipavanjem kao i nedozvoljenom gradnjom hidrotehničkih objekata na morskoj obali za koju je potreban program hitne sanacije i rekonstrukcije na temelju DUP-a.

10.5. Zaštita od buke

Članak 105.

Prostornim planovima uređenja općina i gradova treba propisati mjere zaštite od buke za građevinska područja i pojedine građevine.

Za građevinska područja mjerama se određuje najviša dopuštena razina buke na rubu građevinskog područja koje se štiti. Mjerama se određuju posebni kruteriji za građevinska područja:

a) površine naselja,

b) površine izvan naselja za izdvojene namjene.

Posebne mjere zaštite od buke određuju se za građevine koje se grade izvan građevinskog područja i građevine društvenih djelatnosti za javne funkcije.

Članak 106.

Kriteriji za provedbu mjera zaštite ljudi, prirodnih i materijalnih vrijednosti temelje se na geografskim i demografskim osobitostima, dostignutom stupnju razvoja gospodarstva, infrastrukture i svih društvenih djelatnosti, kao i na stalnom procjenjivanju ugroženosti ljudi i područja prirodnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i ekološkim nesrećama i povredljivošću na eventualna ratna razaranja.

Mjere posebne zaštite sastoje se od osnovnih i specifičnih mjera i zahtjeva.

Osnovne mjere i zahtjevi zaštite i spašavanja u najvećoj mjeri sadržane su u načelima i mjerama planiranja prostora.

Specifične mjere i zahtjevi zaštite i spašavanja obuhvaćaju:

- mjere kojima se osigurava zaštićenost stambenih, poslovnih i drugih građevina, smanjuje njihova izloženost i povredljivost od razaranja (manja visina građevina, manja gustoća naseljenosti, više zelenih površina, veća udaljenost između građevina i sl.),

- mjere koje omogućavaju učinkovitiju evakuaciju, izmještanje, spašavanje, zbrinjavanje, sklanjanje i druge mjere zaštite i spašavanja ljudi,
- mjere koje omogućavaju elastičan prijelaz iz jednog u drugi oblik prometa i kretanja (iz optimalnih u izvanredne uvjete),
- mjere koje omogućavaju lokalizaciju i ograničavanje dometa posljedica pojedinih prirodnih nepogoda i drugih incidentnih – izvanrednih događaja i
- mjere koje omogućavaju funkcioniranje i obnavljanje građevina u slučaju oštećenja (protupotresno i protupožarno projektiranje i slično).

10.6. Mjere posebne zaštite

10.6.1. Sklanjanje ljudi

Članak 107.

Ovim Planom određuje se izgradnja skloništa osnovne i dopunske zaštite, te prilagođavanje pogodnih prirodnih, podrumskih i drugih građevina za funkciju sklanjanja ljudi, u područjima (zonama) obvezne izgradnje skloništa. Zone obvezne izgradnje skloništa odredit će se prostornim planovima uređenja općina i gradova.

Skloništa su namijenjena zaštiti ljudi i stvari, potrebnih za preživljavanje pri zaštitnom režimu sklanjanja. Skloništa osnovne zaštite su otpornosti 100-300 kPa, a dopunske zaštite otpornosti 50 kPa. Grade se na utvrđenim područjima uzimajući u obzir racionalnost izgradnje, vrstu i namjenu građevine, prosječan broj ljudi koji borave, rade ili su u poslovno-uslužnom odnosu u građevini, ugroženost građevine, geološko–hidrološke uvjete građenja i slično.

Skloništa u zonama obvezne izgradnje ne treba graditi:

- ukoliko je sklanjanje osigurano u već izgrađenom skloništu,
- u građevinama za privremenu uporabu,
- u neposrednoj blizini skladišta zapaljivih tvari,
- ispod zgrada viših od 10 nadzemnih etaža,
- u razini nižoj od podruma zgrade:
  - u okviru građevina turističkih naselja i
  - u okviru građevina arheoloških lokaliteta,
- u području zahvata zone plavljenja nizvodno od hidroenergetskih akumulacija,
- u područjima s nepovoljnim geološko–hidrološkim uvjetima.

Pri planiranju i gradnji podzemnih javnih, komunalnih i sličnih građevina, dio kapaciteta nužno je prilagoditi zahtjevima sklanjanja ljudi, ukoliko u zoni takve građevine sklanjanje nije osigurano na drugi način.

Skloništa osnovne i dopunske zaštite obvezno se planiraju i projektiraju kao dvonamjenske građevine s prvenstveno mirnodopskom namjenom u skladu s opredjeljenjima i interesima investitora ili projektantskim smjernicama prostornih i urbanističkih planova. Dvonamjenske objekte, ako i skloništa kojima nije moguće odrediti mirnodopsku namjenu, treba projektirati kao višenamjenske poslovne prostore s ovim minimalnim zahtjevima: svjetla visina minimalno 2,80 m, kolni prilaz prema glavnom ulazu i rezervnom izlazu, sanitarni čvorovi (u objektu ili neposredno uz njega) s fleksibilnom izvedbom priključka na vodovod i kanalizaciju, priključak za telefon i antenske priključke.

Lokaciju pojedinog skloništa ili dvonamjenskog objekta treba predvidjeti tako da je pristup omogućen i u uvjetima rušenja građevina.

Zone obvezne izgradnje skloništa i lokacija pojedinog skloništa ili dvonamjenskog objekta, utvrđuju se uz suglasnost nadležnog tijela uprave.

10.6.2. Zaštita od rušenja

Članak 108.

Ceste i ostale prometnice, posebnim mjerama treba zaštititi, od rušenja zgrada i ostalog zaprečivanja radi što brže i jednostavnije evakuacije ljudi i dobara.

Kod križanja cesta u dvije ili više razina mora se osigurati cijeli lokalitet čvorišta na način da se isti režim prometa može preprojektirati za odvijanje na jednoj razini.

10.6.3. Zaštita od poplava

Članak 109.

Koncept zaštite od poplava riječnih dolina i krških polja zasnivat će se na izvođenju zaštitinih nasipa uz glavne vodotoke, kao i na uređenju njihovih korita s ciljem da se tim zahvatima poveća protočni kapacitet vodotoka (Zrmanja). Taj koncept obuhvaća uređenje ponora, izvedbu prokopa i odvodnih tunela zatvorenih krških polja (Tinj, Bokanjac), kao i objekata za redukciju protoka poplavnog vala.

Zaštitu od poplava treba provoditi u skladu sa Zakonom o vodama, te državnim i županijskim planovima obrane od poplava.

10.6.4. Zaštita od požara

Članak 110.

Određivanje zona zaštite od požara vatrobranim pojasevima, ovisno je o požarnom opterećenju, a obavlja se prema tablici 23.

Vatrobrani pojasevi, odnosno požarne zapreke mogu biti ulice, parkovi i drugi slobodan prostor gdje nije dopuštena izgradnja, kao i prirodne prepreke – vodotoci, jezera. Zapreke II. reda treba koristiti za izgrađenost veću od 30 % bez obzira na požarno opterećenje.

TABLICA 23: ODREĐIVANJE ZONA ZAŠTITE

Požarno opterećenje	GJ/M2	Red požarne zapreke	Širina vatrobranog pojasa
Vrlo visoko	veće od 4	I.	hv1+hv2+20m
Visoko	veće od 2	II.	hv1+hv2+10m
Srednje	od 1 do 2	III.	hv1+hv2+5
Nisko	manje od 1	IV.	visina višeg objekta

S obzirom na gustoću izgrađenosti, požarno opterećenje i međusobnu udaljenost građevina provoditi prema kriterijima utvrđenim propisima, pravilnicima i normativima.

Prigodom detaljnijeg prostornog uređenja postojećih naselja s gustoćom izgrađenosti izgrađenog dijela građevinskog područja većom od 30 %, kao i većim nepokretnim požarnim opterećenjem treba utvrditi pojačane mjere zaštite:

- ograničenje broja etaža,
- obvezatnu interpolaciju građevina većeg stupnja vatrootpornosti (najmanje F120),
- izgradnju požarnih zidova,
- ograničenje namjene na djelatnosti s minimalnim požarnim opasnostima i
- izvedbu dodatnih mjera zaštite (vatrodojava, pojačan kapacitet hidrantske mreže).

Mjere zaštite od požara temelje se na procjeni ugroženosti od požara i planu zaštite od požara.

Prostornim planovima treba utvrđivati koncentrični način izgradnje unutar područja, bez obzira na namjenu radi što učinkovitije kurativne zaštite od požara (izbjegavati longitudinalnu izgradnju).

10.6.5. Zaštita od potresa

Članak 111.

Za izgradnju objekata, prema privremenim tehničkim zakonima za gradnju u aktivnim seizmičkim područjima, ukoliko nije drugačije rješeno županijskim zakonima, koristi se Pravilnik o državnom standardu za proučavanje seizmičkih utjecaja na mikrolokaciju. Mikro ispitivanja nisu vršena, jer navedeni podaci o kompaknosti građe i odsustvo većih potresa ukazuju da ovo područje nije bilo ugroženo od snažnijih potresa.

Članak 112.

Protupotresno projektiranje građevina kao i građenje treba provoditi sukladno Zakonu o građenju i postojećim tehničkim propisima.

Važeće karte iz kojih se može očitati stupanj seizmičnosti pojedine lokacije su mjerila 1:1.000.000, što mora biti usklađeno s seizmičkim zoniranjem Republike Hrvatske i s geotehničkim zoniranjem općina i gradova (1:25.000), odnosno mikrozoniranjem pojedinih urbanih cjelina (1:5.000).

Lociranje građevinskih područja i građevina u prostornim planovima užeg područja mora se provoditi u skladu sa seizmotektonskim zoniranjem Županije i geotehničkim zoniranjem općina i gradova, odnosno geotehničkim mikrozoniranjem urbanih cjelina.

U prostornim planovima užeg područja treba analizirati otpornost starijih građevina na rušilačko djelovanje potresa koje nisu projektirane u skladu s propisima za protupotresno projektiranje i građenje. Kod rekonstrukcije takvih građevina izdavanje dozvole za građenje treba uvjetovati i ojačavanjem konstruktivnih elemenata na djelovanje potresa.

U prostornim planovima užeg područja treba analizirati utjecaj potresa na građevine izvan naselja (prometnice, akumulacije, sustavi vodoopskrbe, odvodnje i energetike).

10.6.6. Moguće vrste, intenzitet i posljedice djelovanja prirodnih tehničko-tehnoloških i ekoloških nesreća i ratnih razaranja

Članak 113.

Ovim Planom određuje se izrada županijskog operativnog plana intervencija, na temelju dobivenih podataka jedinica lokalne samouprave.

Članak 114.

Do donošenja novih propisa o mjerama zaštite od elementarnih nepogoda i ratnih opasnosti potrebno je kod izrade planova nižeg reda u suradnji s nadležnim državnim tijelom primjenjivati Pravilnik o mjerama zaštite od elementarnih nepogoda i ratnih opasnosti u prostornom planiranju i uređivanju prostora (N.N. br. 29/83., 36/85. i 42/86.) u dijelu koji nije u suprotnosti sa važećim odredbama Zakona o unutarnjim poslovima.

Članak 115.

Ovim Planom utvrđuje se potreba osiguranja zaštite od ratnih opasnosti u skladu sa zakonom i posebnim propisima, te planom o sklanjanju stanovništva lokalne samouprave.

Sukladno Programu prostornog uređenja R.H. (N.N. 50/99), a u smislu određenja u vezi s objektima i zonama od interesa obrane ovim se planom utvrđuje popis postojećih objekata i zona u funkciji obrane, i to: zone posebne namjene – trajno perspektivne i privremeno perspektivne (do postojanja interesa obrane), a navedene su u obrazloženju plana i grafičkom prilogu 1.1.

Posebnim aktom Ministarstva obrane definirat će se zaštitne i sigurnosne zone vojnih objekata, koji će biti od trajnog interesa obrane.

11. Mjere provedbe

11.1. Obveza izrade dokumenata prostornog uređenja

Članak 116.

Ovim Planom, a na temelju Zakona o prostornom uređenju, Strategije i Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske, određuje se obveza izrade prostornih planova, i to:

- Prostorni planovi područja posebnih obilježja:
    - Park prirode "Vransko jezero"
    - Park prirode "Velebit" (pripadajući dio)
    - Spomenik prirode "Modrića pećina"
- Prostorni planovi uređenja općina/gradova (svi gradovi i općine na području Županije).
- Generalni urbanistički plan grada Zadra
- Urbanistički planovi uređenja
    - za središta gradova: Zadar, Pag, Nin, Benkovac, Biograd, Obrovac
    - za naselja: Novigrad, Gračac, Vir
    - za turističko područje Tustica i dr.
- Detaljni planovi uređenja prostora se određuju na razini PPUO/G-a

11.2. Područja primjene posebnih razvojnih i drugih mjera

Članak 117.

Ovim Planom određuju se područja primjene posebnih razvojnih i drugih mjera od važnosti za državu.

Područjima primjene posebnih razvojnih i drugih mjera od važnosti za Državu smatraju se:

- područja sukladno članku 45. Zakona o prostornom uređenju (“Narodne novine”, broj 30/94):
    - obalno područje s otocima i morskim prostorom
    - zaštićene kulturno-povijesne spomeničke cjeline,
    - područja uz državnu granicu;
- zaštićeni dijelovi prirode sukladno Zakonu o zaštiti prirode N.N. br. 30/94. su:
    - Nacionalni park "Paklenica"
    - Park prirode "Velebit"
    - Park prirode "Telaščica"
    - Park prirode "Vransko jezero"
- područja sukladno Zakonu o područjima posebne državne skrbi (“Narodne novine”, broj 44/96).

Područjima primjene posebnih razvojnih i drugih mjera od važnosti za Županiju smatraju se rješavanja problema:

- izgradnje jednog proizvodno-elektroenergetskog objekta na području Like/Sjeverne Dalmacije;
- zbrinjavanja otpada svih vrsta na području Županije;
- korištenja toplinske/rashladne energije na području Županije, a posebice Grada Zadra.

11.3. Područja i lokaliteti za istraživanje i praćenje pojava i procesa u prostoru

Članak 118.

Ovim Planom određuje se sustav praćenja stanja u prostoru, a odnosi se na sustavno pribavljanje i interpretaciju, u određenim vremenskim periodima:

- satelitskih snimaka Županije,
- zračnih snimaka Županije dobivenih redovitim preletom.

Pojave i procesi u prostoru trebaju biti evidentirani Izvješćem o stanju u prostoru.

Potrebna istraživanja tih procesa i pojava, kao i mjere ophođenja s tim pojavama i procesima u prostoru trebaju biti utvrđena Programom mjera za unapređenje stanja u prostoru, a odnose se na:

- klimatske promjene koje se odnose na čitav ekosustav
- seizmičke i tektonske pojave
- intervencije izazvane neprimjerenim ljudskim djelovanjem (bespravna gradnja)

Članak 119.

Ovim Planom određuje se potreba izrade posebnih studija i stručnih podloga za trajno praćenja promjena u prostoru:

- *Studija o zbrinjavanju i gospodarenju otpadom Županije*,
- *Studija urbane transformacije rivijere* (Pag-Zadar-Biograd na Moru) će se baviti preoblikovanjem urbanog sustava obalnog područja na temelju repozicioniranja turističke ponude. Studija će predložiti koncept svih najvažnijih funkcija u prostoru rivijere.
- *Studija revitalizacije ruralnih naselja na području Županije* će obuhvatiti temeljitu inventarizaciju, analizu i valorizaciju ruralnih urbanih cjelina s prijedlogom revitalizacije u kontekstu oživaljavanja tih struktura.
- *Studija zaštite prirodne baštine* će utvrditi sve bitne karakteristike prostora i sustav zaštite. Budući da Zadarska županija obiluje nizom prirodnih cjelina koje već imaju određeni stupanj zaštite, ali i onih koje nisu pod zaštitom, potrebno je izraditi cjelovitu studiju.
- *Studija o korištenju i zaštiti mora i podmorja* mora obuhvatiti sektore pomorskog gospodarstva i zaštite mora. U sektoru pomorskog gospodarstva studija se mora temeljiti na svestranoj analizi i valorizaciji razvoja svih gospodarskih grana vezanih na more.
- *Studija o sanaciji bazena lužine* - ostaci Tvornice glinice, koja treba definirati prijedlog korištenja tih bazena koji su ostali nakon prestanka funkcije tvornice, a predstavljaju ekološku smetnju u podvelebitskom prostoru.
- *Studija odvodnje otpadnih voda*, treba definirati postojeće stanje odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda. Studija treba definirati ograničenja ispuštanja otpadnih voda i traženi nivo zaštite voda, te odrediti primjenjive tahnologije pročišćavanja otpadnih voda. Iz dobivenih pokazatelja treba predložiti rješenja odvodnje i pročišćavanje otpadnih voda, te izvršiti procjenu ekonomskih i tehničkih vrijednosti odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda.
- *Studija agroekološke osnove poljoprivrede* u kojoj će biti sadržane karte podataka o značajkama tla i namjenske karte pogodnosti zemljišta.

- *Geološko-rudarska studija izrađena po skupinama mineralnih sirovina.*
- *Stručna podloga za velike trgovačke centre,*
- *Stručna podloga za potencijalne lokalne izvore energije,*
- *Stručne podloga dopunskih energetskih izvora.*

Stručne podloge su tematske studije, a potrebne su za izradu planova nižega reda. Prilikom izrade ovih stručnih podloga moraju se uvažavati kriteriji iz ovoga palna.

Navedene studije i stručne podloge trebaju biti izrađene prema Programima mjera za unapređenje stanja u prostoru, a najkasnije u roku četiri godine od dana usvajanja PPŽ-a.

Dokumentacije i izvori:

Osnove korištenja i zaštite prostora općine Zadar, Biograd, Obrovac, Benkovac i dijela općine Donji Lapac, 1993.

Prostorni planovi bivših općina Zadar, Benkovac, Biograd, Obrovac i Pag (1984.-86.)

Prostorni plan Parka prirode "Telašćica"

Prostorni plan Nacionalnog parka "Paklenica"

Prostorni plan Dugog otoka, Rave i Zverinca

Stručna podloga razvoja poljoprivrede, šumarstva i stočarstva

Strategija prostornog uređenja Republika Hrvatske, Zagreb, 1997.

Program prostornog uređenja Republike Hrvatske, Zagreb, 1999.

Strategija prometnog razvitka RH, N.N. 139/99.

Karta cestovne mreže s razvrstanim državnim, županijskim i lokalnim cestama, TEB inžinjering d.d.

Idejno rješenje podsektor II Jadranske autoceste Zadar 2-Šibenik, IGH d.d. Zagreb, 1997.

Hidrogeološka studija graničnog područja Lika-Dalmacija, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1993.

Ravni kotari – Bukovica – Hidrogeološka studija, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1976.

Izvorište Kakma – Zaštita voda i mogućnost veće eksploatacije, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1990.

Crpilišta Zadarskog vodovoda – Hidrogeološki istražni radovi za prijedlog zona sanitarne zaštite – Pravilnik, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1994.

Crpilište Dolac i zahvat vode iz rijeke Zrmanje – Berberin buk – Prijedlog zona sanitarne zaštite, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1999.

Crpilište Begovača – Hidrogeološki istražni radovi za prijedlog I zone sanitarne zaštite, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1997.

Crpilište Turanjsko jezero - Hidrogeološki istražni radovi za prijedlog I zone sanitarne zaštite, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1997.

Izvor Biba - Hidrogeološki istražni radovi, Institut za geološka istraživanja, Zagreb 1990.

Izvorište Velo blato – Hidrogeološka karta sa zonama sanitarne zaštite, INA geološki konzalting, Zagreb 1994.

Idejno rješenje vodoopksrbe općine Benkovac, VRO za vodno područje dalmatinskih slivova Split, OOUR Projekt Split, 1985.

Idejno rješenje vodoopskrbe istočnog dijela općine Zadar, IPZ Zagreb, 1996.

Idejna studija opskrbe vodom općine Biograd na Moru, 1980.

Idejno rješenje otočkog podsustava vodoopskrbe Zadar-Šibenik, Hidroprojekt ING

Idejni projekt "Vodovod Zadra", IPZ, 1974.

Vodoopskrba Zadra s izvora Golubinka, IPZ Zagreb, 1992.-1994.

Idejno rješenje odvodnje otpadnih voda biogradske rivijere, VRO za vodno područje dlamatinskih slivova, OOUR Projekt Split, 1990.

Idejni projekt kanalizacije grada Benkovca, Geoprojekt 1998.

Studija kanalizacije grada Zadra,GI Zagreb, 1991.

Idejni projekt sustava odvodnje otpadnih voda "Centar" – Zadar, Hidroprojekt, 1999.

Idejni projekt kanalizacije, sustav "Borik" Zadar, Hidorprojekt 1996.

"Elektra - Zadar" – tehnička dokumentacija

"Elektroprijenos Split" – tehnička dokumentacija

III. POPIS TABLIČNIH PRIKAZA (ODABRANI UZORCI)

TABLIČNI PRIKAZ 1: KLIMA I PODNEBLJE - OSUNČANJE 13
TABLIČNI PRIKAZ 2: KLIMA I PODNEBLJE - INSOLACIJA 13
TABLIČNI PRIKAZ 3: KLIMA I PODNEBLJE - PROSJEČNE TEMPERATURE 14
TABLIČNI PRIKAZ 4: KLIMA I PODNEBLJE - EKSTREMNE TEMPERATURE 14
TABLIČNI PRIKAZ 5: KLIMA I PODNEBLJE - UČESTALOST VJETROVA 15
TABLIČNI PRIKAZ 6: KLIMA I PODNEBLJE - RELATIVNA VLAGA 16
TABLIČNI PRIKAZ 7: KLIMA I PODNEBLJE - OBORINE 16
TABLIČNI PRIKAZ 8: KLIMA I PODNEBLJE - BROJ DANA S PADALINAMA 16
TABLIČNI PRIKAZ 9: KLIMA I PODNEBLJE - NAOBLAKA 17
TABLIČNI PRIKAZ 10: KLIMA I PODNEBLJE - VEDRINA/OBLAČNOST 17
TABLIČNI PRIKAZ 11: ZEMLJOPISNO-ANALITIČKE CJELINE: ZADARSKA URBANA REGIJA - POVRŠINA STANOVNIŠTVO I NASELJA 1991. 22
TABLIČNI PRIKAZ 12: ZEMLJOPISNO-ANALITIČKE CJELINE: ZADARSKO-BIOGRADSKI OTOCI - POVRŠINA, STANOVNIŠTVO I NASELJA 1991. 23
TABLIČNI PRIKAZ 13: ZEMLJOPISNO-ANALITIČKE CJELINE: GRAD PAG I OPĆINA POVLJANA - POVRŠINA, ... 23
TABLIČNI PRIKAZ 14: ZEMLJOPISNO-ANALITIČKE CJELINE: RAVNOKOTARSKI ZAOBALNI PROSTOR-POVRŠINA, STANOVNIŠTVO I NASELJA 1991. 24
TABLIČNI PRIKAZ 15: ZEMLJOPISNO-ANALITIČKE CJELINE: PROSTOR PODVELEBITSKOG KANALA - POVRŠINA, STANOVNIŠTVO I NASELJA 1991. 24
TABLIČNI PRIKAZ 16: ZEMLJOPISNO-ANALITIČKE CJELINE: BUKOVICA - POVRŠINA, STANOVNIŠTVO I NASELJA 1991. 24
TABLIČNI PRIKAZ 17: ZEMLJOPISNO-ANALITIČKE CJELINE: LIČKO-POUNSKI PROSTOR - POVRŠINA, STANOVNIŠTVO I NASELJA 1991. 25
TABLIČNI PRIKAZ 18: PROSTORNO-RAZVOJNE CJELINE: ZADARSKA URBANA REGIJA – 2010. GODINE 90
TABLIČNI PRIKAZ 19: PROSTORNO-RAZVOJNE CJELINE: ZADARSKO-BIOGRADSKI OTOCI – 2010. GODINE 90
TABLIČNI PRIKAZ 20: PROSTORNO-RAZVOJNE CJELINE: OTOK PAG (DIO) – 2010. GODINE 91
TABLIČNI PRIKAZ 21: PROSTORNO-RAZVOJNE CJELINE: RAVNOKOTARSKI ZAOBALNI PROSTOR – 2010. GODINE 91
TABLIČNI PRIKAZ 22: PROSTORNO-RAZVOJNE CJELINE: PROSTOR PODVELEBITSKOG KANALA – 2010. GODINE 91
TABLIČNI PRIKAZ 23: PROSTORNO-RAZVOJNE CJELINE: BUKOVICA – 2010. GODINE 92
TABLIČNI PRIKAZ 24: PROSTORNO-RAZVOJNE CJELINE: LIČKO-POUNSKI PROSTOR – 2010. GODINE 92

IV. POPIS TABLICA (ŽUPANIJSKI POKAZATELJI)

Tablica 1: OSNOVNI POKAZATELJI OPĆINA I GRADOVA ZADARSKE ŽUPANIJE 9
TABLICA 2: PODACI O POVRŠINI, STANOVNICIMA, STANOVIMA I DOMAĆINSTVIMA, TE GUSTOĆA 19
NASELJENOSTI U ODNOSU NA OPĆINE I GRADOVE 19
TABLICA 3: PODACI O POVRŠINI, STANOVNICIMA I GUSTOĆI NASELJENOSTI 1991. GOD. 19
U ODNOSU NA PROBLEMSKA PODRUČJA 19
TABLICA 4: POVRŠINA, STANOVNIŠTVO I GUSTOĆA NASELJENOSTI 1991. GOD, ZA PODRUČJE KOJE 21
DANAS OBUHVAĆA ZADARSKE ŽUPANIJE 21
TABLICA 5: PROSTORNE CJELINE ZADARSKE ŽUPANIJE - POVRŠINE, STANOVNIŠTO I NASELJA 26
TABLICA 6: KONCENTRACIJA PUČANSTVA U CENTRALNIM NASELJIMA 1991. GODINE 27
TABLICA 7: CENTRALNA NASELJA I BROJ STANOVNIKA 1991. GODINE 27
TABLICA 8: PROSTORNO RAZVOJNE CJELINE - 2010. GODINE 92
TABLICA 9: SREDIŠNJA I VEĆA NASELJA 1991. I 2010. GODINE 92
TABLICA 10: ISKAZ PROSTORNIH POKAZATELJA ZA NAMJENU POVRŠINA 96
TABLICA 11: SUSTAV SREDIŠNJIH NASELJA ZADARSKE ŽUPANIJE 99
TABLICA 12: POSTOJEĆA I POTENCIJALNA VELIKA PODRUČJA TURISTIČKE NAMJENE 105
TABLICA 13: DRUŠTVENE DJELATNOSTI – ODGOJ I OBRAZOVANJE 111
TABLICA 14: DRUŠTVENE DJELATNOSTI – KULTURA 113
TABLICA 15: DRUŠTVENE DJELATNOSTI – SPORT I REKREACIJA 116
TABLICA 16: ZDRAVSTVO I SOCIJALNA SKRB 119
TABLICA 17: DRUŠTVENE DJELATNOSTI - UPRAVA 120
TABLICA 18: PRIKAZ VODOCRPILIŠTA S PREGLEDOM PROVEDNIH HIDROGEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA: 138
TABLICA 19: STUPNJEVI PROČIŠĆAVANJA OTPADNIH VODA 139
TABLICA 20. GRADOVI I MJESTA U KOJIMA SE MORAJU GRADITI SKLONIŠTA S POTREBNIM BROJEM SKLONIŠNIH MJESTA: 146
TABLICA 21: PRIKAZ UDALJENOSTI OD GRAĐEVINSKIH PODRUČJA 159
TABLICA 22: SMJERNICE ZA DODATNO IMISIJSKO OPTEREĆENJE ZBOG EMISIJE NOVOG IZVORA 179
TABLICA 23: ODREĐIVANJE ZONA ZAŠTITE 184

V. POPIS KARTOGRAMA

Kartogram 1: Zadarska županija u globalnim razvojnim sustavima
Kartogram 2: Zadarska županija u globalnim infrastrukturnim sustavima
Kartogram 3: Teritorijalno ustrojstvo do 1992. godine
Kartogram 4: Teritorijalno ustrojstvo
Kartogram 5: Pokrivenost teritorija Županije prostorno-planerskom dokumentacijom
Kartogram 6: Pedološka karta Županije
Kartogram 7: Potencijalne rezerve podzemnih voda
Kartogram 8: Hidrološka karta Županije
Kartogram 9: Seizmološka karta
Kartogram 10: Prirodna baština Županije
Kartogram 11: Kulturno-povijesna baština Županije
Kartogram 12: Prostorno-razvojne cjeline Županije
Kartogram 13: Osnovna namjena prostora Županije
Kartogram 14: Planirana razvojna žarišta Županije
Kartogram 15: Turistički resursi Županije
Kartogram 16: Integralni prikaz generalnog razvojnog koncepta Županije
Kartogram 17: Generalni prometni sustav Županije
Kartogram 18: Integralni prometni sustav
Kartogram 19: Telekomunikacijski sustav
Kartogram 20: Vodovodni i odvodni sustavi
Kartogram 21: Elektroenergetski sustav
Kartogram 22: Postojeći lokaliteti za odlaganje otpada
Kartogram 23: Prijelazne faze odlagališta otpada
Kartogram 23a: Sustav zbrinjavanja posebnog otpada
Kartogram 24: Područja od posebnog interesa za državu

VI. POPIS KARTOGRAFSKIH PRIKAZA

Karta 1.	Korištenje i namjena prostora
Karta 1.1.	Prostori za razvoj i uređenje
Karta 1.2.	Sustav i funkcije naselja
Karta 1.3.	Osnovne mreže djelatnosti u prostoru
Karta 2.	Infrastrukturni sustavi
Karta 2.1.	Prometni i telekomunikacijski sustav
Karta 2.2:	Vodnogospodarski sustav
Karta 2.3.	Energetski sustav
Karta 3.	Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora
Karta 3.1.	Područja posebnih uvjeta korištenja
Karta 3.2.	Područja posebnih ograničenja u korištenju, mjere uređenja i zaštite